

MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUS

MAGYAR
NÉPMESEKATALÓGUS

MAGYAR

NÉPMESEKATALÓGUS

5.

Szerkesztő: KOVÁCS ÁGNES

MTA NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORT

1982

Budapest

Kiadja A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NÉPRAJZI KUTATÓCSOPORTJA

A sokszorosítás a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása,
nyilvántartása és kiadása” c. kutatási főirány keretében valósult meg.
Témafelelős: KRIZA ILDIKÓ

Rövidítése: MNK 5.

Accepted abbreviation: MNK 5

Szerkesztőség: MTA Néprajzi Kutatócsoport
Budapest Pf. 29. 1250

Hozott anyagról sokszorosítva

Felelős kiadó: MTA Néprajzi Kutatócsoport igazgatója

8515954 MTA Sokszorosító, Budapest. F. v.: dr. Héczey Lászlóné

MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUS

5

A MAGYAR
RÁSZEDETT ÖRDÖG-MESÉK TÍPUSAI
(AaTh 1030-1199)

Összeállította és a bevezetőt írta:
SÜVEGH VERONIKA

Lektorálta:

NAGY ILONA

TARTALOM

Bevezetés.....	9
Tipusmutató.....	17
Katalógus:.....	21
AaTh 1030 – AaTh 1059 Ember és szörny társu- lása.....	22
AaTh 1060 – AaTh 1114 Verseny ember és ördög között.....	83
AaTh 1115 – AaTh 1121 Kisérlet a hős meg- gyilkolására.....	228
AaTh 1130 – MNK 1168 A szörny megijed és el- menekül.....	248
AaTh 1174 – AaTh 1199 Az ember eladja lelkét az ördögnek.....	322
Felhasznált művek jegyzéke.....	348
Rövidítések.....	359
Példatár.....	361
Gebrauchsanweisung zum Katalog.....	443
How to use the catalogue.....	475

"A mesék tipológiájának kérdése kétségtelenül tisztán gyakorlati kérdés. A népmesék típusrendszerére inkább van szükség a mesekutatás előkészítő és segédmunkálatainál, vagyis a bibliográfiák összeállításánál, valamint az anyag rendszerezésénél, mint a tulajdonképpeni mesekutatásban... A mesék tipologizálása gyakorlati követelmény, de ez még semmiképpen sem jelenti azt, hogy ne lehetne vele elméleti kérdéseket összekapcsolni" írja Honti János.^{1/} E gondolatok jegyében vállalkoztam a "Rászedett ördög" vagy "Ostoba ördög" típuscsoport magyar változatainak újrendszerezésére. Munkám része a készülő Magyar Népmesekatalógusnak /a továbbiakban MNK/, ezen keresztül kapcsolódik a nemzetközi kutatásban elfogadott Aarne-Thompson-féle /a továbbiakban AaTh/ katalógushoz. Elkészítésére egyrészt azért volt szükség, mert a korábbi Honti és Berze Nagy típusmutatók^{2/} nem felelnek meg teljesen az AaTh katalógus kivánalmainak, mivel annak első, ill. második kiadása előtt készültek, másrészt az összeállításuk óta eltelt évtizedekben a publikált és kéziratot meseanyag felduzzadása új típusok kidolgozását, ill. a már ismert típusok újabb variánsainak számbavételét igényli.

A kiindulásul szolgáló AaTh katalógus a Valódi népmesék D alcsoportjában 1000-1199 tipusszámok között közli az "Ostoba szörny"-ről szóló mesék típusait. Mivel a magyar anyagban az AaTh 1000-1029, ill. AaTh 1120 és AaTh 1132 számú típusokhoz tartozó változatok, a "János szolga" vagy "Hidegvérű szolga" mesék mondanivalójukban, szereplőikben egységesen eltérnek a többi "Ostoba ördög" mesétől, ezért összeállításomban nem dolgoztam fel őket.

Az említett mesecsoport elkülönítését indokolandó, megpróbálom röviden jellemezni az "Ostoba ördög" meséket. Ennek a

tréfás mesék közé tartozó típuscsoportnak központi motivuma az Ördög, Sárkány, Óriás, Halál vagy egyéb nevű /Öregember, Kutyafejű Tatár stb./ de hozzájuk hasonlatos mitikus lények becsapása. Ellenfelük a szegény ember furfanggal, ügyességgel győz. A természetfölötti erővel rendelkező Sárkányok, Óriások /Öregember, Kutyafejű Tatár stb./ lénye a tündérmesék "mitikus gonoszaiéra" emlékeztet. Ezek az ember-, jobb esetben kőkenyeret evő, nagybabáló szörnyek buzogányhajításban, fanyűvésben és egyéb nagy fizikai erőt igénylő feladatok elvégzésében versengenek, s győzetnek le elsősorban. Szélsőséges tipust képvisel a magyar anyagban a Polyphemos mese /AaTh 1137/, melynek elemei a mitikus mesékkel rokoníthatók.

Mint a típuscsoport címe is utal rá, a leggyakrabban előforduló mitikus ellenfél az ördög, aki a népmesék legsokrétűbben, a félelmetestől a nevetségesig kidolgozott alakjai közé tartozik. Erre a sokrétűségre utal mese és monda összefüggésében Lutz Röhrich^{3/} is. A magyar "Rászedett ördög" mesék ördögfigurája feltehetőleg későbbi eredetű az Óriások, Sárkányok alakjánál, s talán többek között ezért is sokkal inkább ember-szabásu, mint a többiek. Főlénye nem annyira felfokozott fizikai erejében, mint a személyének tulajdonított titokzatos hatalmában rejlik. Ő is képes buzogányt hajítani, követ morzsolni, mint a Sárkányok és Óriások, ugyanakkor életkörülményei, örömei, gondjai hasonlóak a földi emberéhez. A házsártos feleség az ő életét éppugy megkeseríti, mint bármely emberét, termését éppoly féltő gonddal őrzi, mint bárki más. A vele kapcsolatos történetek a legkomikusabbak, mert a komikum forrása éppen ebből az emberszabásu voltából fakad. Ugyanis ez az ördög úgy csetlik-botlik ebben a nem nekivaló életformában, annyira tudatlan, hogy bárki könnyedén tudja az eszén. Nem tudja, hogy a lovat lovaglásra lehet használni, nyerítésétől a pokolig szalad ijedtében, veszedelmes szörny hangjának vélve azt, fogalma sincs arról, mi a különbség a pelyva és a mag között, a női test anatómiájának ismeretében pedig végképp csődöt mond. Egyszóval sejtelve sincs a parasztember tudásának alapelemeiről sem. Szerepel még ellenfélként a Halál, alakjáról sokat nem tudunk meg, egyetlen mesetipusunkban kapcsolódik csak az

"Ostoba ördög" mesékhez. Neki is rendkívüli hatalma van, mint az ördögnek, s butaságában is rá emlékeztet. – A hatalmas ellenséget legyőző furfangos hős alakja már sokkal egységesebb képet mutat. A tündérmesék nagyerejű segítőkkel, varázseszközökkel rendelkező csodás hőse helyett csak jóeszű parasztember, cigány, vitéz szabó stb., akinek a hatalmas ellenfeleken aratott győzelme felszabadult nevetésre serkenti a hallgatót, mert ez a győzelem mindig a földi ember csalafintaságából születik, aki /ha nem is mindig tudatosan/, jól ismeri ellenfele gyengéit, s a maga lehetőségeit. A gyakorlati tudást igénylő feladatokat /pl. versenyvarrás, versenycséplés, stb./ aktív résztvevőként, testi erővel, ügyességgel oldja meg. Amikor pedig a helyzet rendkívüli képességek /főként emberfeletti fizikai erő/ bizonyítását követelné meg /pl. vízholdás, fagörbités stb./, akkor az ellenfelet elrettentő nagyotmondással helyettesíti a cselekvést, s lesz urrá a helyzeten. A hatalmas, mitikus erejű ellenfelek, s az egyszerű, sokszor botcsinálta /környezete által gyakran ostobának vélt/ hétköznapi hősök párharcukat a nevetésre ingerlő furfang fegyverével vívják, s a hős ebből fakadó győzelme nyomán eltűnik az ellenfél mindenféle félelmet keltő, titokzatos tulajdonsága, s a mitikus hatalom helyett ostobasága magasodik mitikussá. Talán ebben csúcsosodik ki a "Rászedett ördög" meséknek népmesekincsünkben elkülöníthető önállósága. Természetesen nem feledkezhetünk meg arról, hogy az összeállítás egy nemzetközi, és nem a mi speciális igényeink szerint felépített katalógushoz igazodva készült, ezért az elmondottak a katalógus más csoportjaiba sorolt típusok némelyikére is érvényesek /pl. AaTh 326, AaTh 330, valamint a legendamesék közé sorolt ördög-mesék egy részére/, más típuscsoporttal /pl. állatmesék/ fellelhető párhuzamokról nem is beszélve. A példatárban bemutatott mesék megpróbálnak képet adni arról, milyen formában jelennek meg a "Rászedett ördög-mesék" a magyar anyagban és hogyan kötődnek az AaTh katalógus egyéb számokon nyilvántartott típusaihoz.

Az elmondottakkal szemben a magyar anyagban a "János szolga" mesék reális mese jellegűek, hiányzik belőlük a csodás elem; a hős, János szolga ellenfelei sosem ördögök, vagy egyéb

mitikus lények, hanem a gazdag pap, uraság, vagy paraszt, akinek kegyetlenségével szemben János furfangossága már nem a humor forrása, hanem a jogos bosszúállás eszköze lesz.

Katalógusomban az 1975-ig megjelent, ill. kéziratban megtalálható mesék anyagát dolgoztam fel. A nyomtatásban megjelent anyagból a Magyarországon megjelent önálló meseköteteken kívül néprajzi és nyelvészeti periodikák anyagát használtam fel, kiegészítve a környező országokban élő magyarság népköltészetéből publikált anyaggal. Ezen felül a katalógusba bedolgoztam még néhány ponyvavariánst, valamint néhány fontosabb, az ifjúság számára készült mesekiadvány anyagát is. A kéziratos meseanyag feldolgozása a Néprajzi Múzeum, az Akadémiai Kézirat-tár és a Budapest Egyetemi Néprajzi Intézet Archivumának gyűjteményére támaszkodik.

A "Rászedett ördög" mesék a magyar népmesekincsnek szerény kis csoportját alkotják. Kovács Ágnes^{4/} adatai szerint a feldolgozott népmeseszövegek száma meghaladja a 10.000-et, ehhez képest magam mindössze 300, a típuscsoportba besorolható meseszöveget találtam. /170 nyomtatásban megjelent és 127 kéziratos mesét./ Bár hivatkozhatom Ortutay Gyulára^{5/}, aki a nemzeti mesekarakterológia megrajzolhatóságának lehetőségeivel, s azok realitásértékével foglalkozva felhívja a figyelmet a lejegyzett és a tényleges mesekincs eltérésének problematikájára, idézhetem Sárkány Mihály^{6/} találó megállapítását is, aki szerint "a mesekatalógusokban rögzített műfaji arányok nem annyira egy nép mesekincsét tükrözik, mint inkább azt, hogy abból mennyit tudtak felgyűjteni a katalógus készítésének az időpontjáig", az 1975 utáni publikációk és a kéziratos gyűjtések anyagába betekintve úgy tűnik, a vizsgált típuscsoportot illetően az arányok megváltozására a jövőben sem számíthatunk. Ami a változatok típus szerinti megoszlását illeti, jelentős növekedés tapasztalható a korábbi két katalógushoz képest. Míg Hontinál 27, Berze Nagynál 35 tipusszámon szerepelnek "Rászedett ördög" mesék, addig magam 50, az AaTh katalógussal megegyező mesetípust találtam, ez 36 típusjavaslattal egészítődik ki, összesen tehát 86 mesetípust állapítottam meg. Itt azonban fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy ez a számsor nem tükrö-

zi pontosan a tipusszámok növekedését, mivel a nemzetközi katalógus megváltozott követelményei néhány Honti és Berze Nagy tipusszám elhagyását, vagy más tipusszámhoz vonását kívánták, másrészt jónéhány, általuk már feldolgozott, de más mesecsoporthoz osztott, vagy külön tipusszámmal nem jelölt változat bekerült a "Rászedett ördög" mesetípusok közé. Az egyes típusoknál viszont jól nyomonkövethetők az eltérések, ill. a mennyiségi növekedés a korábbi katalógushoz képest, mivel mindig jelzem, hogy a tárgyalt típus szerepel-e, vagy sem Honti, ill. Berze Nagy katalógusában, s feltüntetem az általuk felsorolt, s általam bemutatott változatok számát is. Az áttekintést megkönnyíti a kötet elején található típusmutató. A viszonyítás kedvéért itt jegyzem meg, hogy az AaTh katalógusban kb. 167 számon szerepelnek "Ostoba ördög" mesék. Ezeket a típusokat a nemzetközi mesekatalógus a következő csoportokra osztja:

1030-1059	Ember és szörny társulása
1060-1114	Verseny az ember és a szörny között
1115-1129	Kísérlet a hős meggyilkolására
1145-1154	A szörny megijed és elmenekül
1170-1199	Az ember eladja lelkét az ördögnek

Ez a beosztás, mely a rászedés alkalma, ill. egyes cselekményelemek, tehát nem egységes osztályozási elv alapján csoportosítja a típusokat, segítségemre volt a katalógusban nem szereplő új típusok javasolt tipusszámának megállapításában. – Az AaTh katalógus mellett természetesen felhasználtam Honti és Berze Nagy típusösszeállításait is, utóbbi különösen az egyes típusok felépítésében volt nagy hasznomra.

Összeállításom a következő szerkezeti egységekből épül fel: Tipusszám: ha a típus megegyezik az AaTh katalóguséval, akkor annak számát és betűjelét vettem át, a tipusszám elé AaTh rövidítés került. Az AaTh katalógus típusaitól eltérő, de a rászedés logikájában valamelyik AaTh tipushoz közelítő új típusok számát lehetőleg az adott AaTh tipusszámhoz kötve határoztam meg, de megkülönböztető jegyekkel láttam el. A javasolt tipusszám elé MNK betűjel, mögé egy vagy több csillag, né-

hány esetben betű és csillaggal került. Tipuselnevezés: Az új típusok kivételével csak néhány esetben tértem el az AaTh katalógustól. Ezután, ha szükséges, hivatkozom a katalógusban fellelhető párhuzamokra is. Ezt követően közlöm a típus Honti és Berze Nagy típusjegyzékében szereplő számát /ha van/, mellette zárójelben az általuk közzétett változatok számát. Ezután következik a mesetípus vázlata: az általam ismert változatok közös tartalmi kivonata. Ezt követi a változatok felsorolása, mely a bemutatott variánsok számának megjelölésével kezdődik. Az elrendezés a gyűjtések időbeli sorrendjét követi. Az egyes változatok élén a gyűjtő, vagy a közreadó neve, a megjelenés éve, kéziratos anyag esetén a gyűjtemény sorszáma, ezen belül /ha van/ az adott változat sorszáma, címe, lapszáma található. Ezután következik a tipusképlet, ebből a tárgyalt típusszám aláhúzással emelkedik ki. A típusok egymáshoz való viszonyulását kifejező jeleket és használatuk módját Kovács Ágnes az UMNGy XII. kötetének^{7/} jegyzeteiben mutatja be. Ezek közül mind a négy jelölést átvettem:

+ köti össze azokat a típusokat, melyeknek "semmi köztük" egymáshoz, önálló epizódként szerepelnek a mesében;

// -be kerültek azok a típusok, melyek a zárójel előtt álló típus keretei között szerepelnek;

~ jel köti össze az egymással keveredő epizódú mesetípusokat.

- jel utal azokra az egységekre, melyek nem önállóan, hanem az összetétel többi alkotórészeivel együtt alkotnak kerek mesét.

A tipusképletet követi a változat rövid tartalmi kivonata, melyben az " " -be tett szövegrészek az eredetiből szó szerinti átvételt jelzik. Utolsó egységként a változat eredetét jelző gyűjtési adatok következnek: a gyűjtés helye /megjelölésében az 1918-20 előtti és a Magyarországon kívül eső falvaknál, területeknél az 1913-as közigazgatási beosztást vettem figyelembe, megjelölve azt is, hogy az adott helység ma melyik országhoz tartozik; az 1918-20 utáni gyűjtéseknél az 1977. évi helységnévtárat használtam/, ezt követi a gyűjtés éve /ha tud-

ható/, majd a mesemondó neve, életkora, foglalkozása /születési helye, ha kinyomozható volt, hogy nem a gyűjtés helyén született/, gyűjteményes munkáknál, vagy gyűjtőhálózat révén történt gyűjtés esetén, ill. ha más a közreadó mint a gyűjtő, a gyűjtő neve, végül, ha eldönthető volt, a lejegyzés módja, stílusa, néhány esetben a szöveghez fűzött egyéb megjegyzések.

Minthogy a ponyvakiadványok és Benedek Elek sok kiadást megért gyűjteménye, a Magyar mese- és mondavilág^{7/} nagyban hozzájárultak az adott típus országos elterjedtségéhez, ezeknek a gyűjteményeknek az anyagát kiemelten, a változatok felsorolását követően mutatom be.

A kötetet az elmondottakon kívül rövidítésjegyzék, valamint a bevezetőből és a mesetípusok szüzséleírásából készült angol és német nyelvű összefoglaló egészíti ki.

Végezetül megköszönöm Kovács Ágnesnek szíves segítségét, aki megismertette velem az MNK készítési elveit, rendelkezésemre bocsátotta feljegyzéseit, típusvázlatait, ezenkívül könyvekkel és hasznos tanácsokkal támogatta munkámat. – Köszönet illeti Nagy Ilonát is lektori munkájáért, valamint Kriza Il-dikót, aki sokat segített a munkafeltételek megteremtésében.

Süvegh Veronika

JEGYZETEK

- 1/ HONTI János 1962. Mesemorfológia és mesetipológia 86-89. p. in: Válogatott tanulmányok, Bp.
- 2/ A típusmutatók adatait ld. a bibliográfiában.
Märchen und Sage 9-27. p.
- 3/ RÖHRICH, Lutz 1974. in: Märchen und Wirklichkeit. 3. Aufl. Wiesbaden.
- 4/ KOVÁCS Ágnes 1980. 'népmesekatalógus' címszó, 740 p.
in: Magyar Néprajzi Lexikon III. Bp.
- 5/ ORTUTAY GYULA 1960. A magyar népmese 60-66. p.
in: Ortutay - Dégh - Kovács: Magyar népmesék I. Bp.
- 6/ SÁRKÁNY Mihály 1971. Népmesekincsünk összetételéről 159-168. p. in: Népi Kultúra - Népi Társadalom V-VI. Bp.
- 7/ BÉRES András 1967. Bp. 436 p. A művek adatait ld. a bibliográfiában.

TÍPUSMUTATÓ

		Var. sz.	Lap sz.
AaTh 1030	Terméselosztás		6
AaTh 1036	Göndörfarku malac		22
AaTh 1045	A tó összehúzása		1
AaTh 1049	Szegény ember az ördög szolgája /Viz és fahordás/		55
MNK 1049 ^x	Szegény ember az ördög szolgája /Buza őrlés/		1
MNK 1049 ^{xx}	Szegény ember az ördög szolgája /Szalmahordás/		2
MNK 1049 ^{xxx}	Szegény ember az ördög szolgája /Faapritás/		1
AaTh 1051	Fameghajlítás		19
MNK 1051 ^x	Fakicsavarás		1
AaTh 1052	Facipelés		1
MNK 1052 ^x	Szalmahordás		1
MNK 1052 ^{xx}	Hordócipelés		1
AaTh 1053	Vadkanvadászat		1
AaTh 1060	Kőből vizet facsarni		36
MNK 1060 ^x	Verseny az ember és a szörny között: A láb földbeverése		1
AaTh 1061	Kőharapás		5
AaTh 1062	Kőhajítás		19
MNK 1062 ^x	Tolldobás		1
AaTh 1063	Buzogányhajítás		42
MNK 1063 ^x	Virágszagolás		1
MNK 1063 ^{xx}	Zsákhajítás		4
AaTh 1065 ^x	Versenykalapálás		1
AaTh 1071	Birkózó verseny		22
AaTh 1072	Futóverseny		52
AaTh 1074	Rokonsegítők		2
AaTh 1081	Verseny más állatsegítőkkal		1

AaTh 1082	Lóhordozó verseny	13
AaTh 1083	Párbaj hosszú ruddal és furkós- bottal	12
MNK 1083 ^x	Párbaj bottal	1
AaTh 1083A	Párbaj a sövényen keresztül	11
MNK 1083A ^x	Párbaj: ki szurja át a rostát /vasvillával és nyárssal/	1
AaTh 1084	Kiáltási /cserditési/ verseny	44
MNK 1086 ^x	A gödör átugrása	1
AaTh 1088	Versenyevés	3
AaTh 1088 ^x	Látszatverseny /pálinkaivás/	2
MNK 1088 ^{xx}	Ivás a hordóból	1
AaTh 1089	Versenycséplés	4
AaTh 1091	Ki tud egy ismeretlen fajtájú lovat hozni?	4
MNK 1091 ^x	Ki tud egy ismeretlen fajtájú mada- rat hozni?	1
MNK 1091 ^{xx}	Ki tud egy ismeretlen fajtájú házat mutatni?	1
MNK 1091 ^{xxx}	Ki tud egy ismeretlen fajtájú magot hozni?	1
AaTh 1091A	Az ördög titokzatos növényének: a dohány nevének kitalálása	7
MNK 1091B ^x	Az ördög életkorának kitalálása	1
AaTh 1094	Átkozódási verseny	5
AaTh 1095	Csipési verseny	1
AaTh 1096	Varróverseny	11
MNK 1096A ^x	Házépítési verseny	1
MNK 1100 ^x	Széleresztési verseny	11
MNK 1100 ^{xx}	Szarási verseny	9
MNK 1100 ^{xxx}	Hugyozási verseny	2
MNK 1100 ^{xxxx}	Köpési verseny	1
MNK 1101 ^x	Ki fog nagyobb bolhát/tetüt	2
AaTh 1115	Gyilkossági kísérlet	41
AaTh 1116	Megégetési kísérlet /Ki bír nagyobb meleget/	1
AaTh 1121	Az ördögöt kemencébe dobják	2

AaTh 1130	A fizetés kiszámolása	4
AaTh 1133	Az ember erősebbé teszi az ördögöt /Kasztrálás/	2
MNK 1133 ^x	Sebforrasztási kísérlet	1
AaTh 1134	Az ember erősebbé teszi a szörnyet /Leforrázás/	1
AaTh 1137	Polyphemos	19
MNK 1143 ^x	Az óriás bántalmazása /Hintakészítés/	1
MNK 1145 ^x	A szegény ember megijeszti az ördö- göt az állatok hangjával	2
AaTh 1149	Áz ördögöt megevással, felnyársá- lással fenyegetve elkergetik	40
MNK 1149 ^x	A szegény ember felesége elkergeti az ördögöt	6
MNK 1149 ^{xx}	Fonó asszonyok kergetik el az ördö- göt	2
AaTh 1157	A puska mint pipa	1
AaTh 1159	Az ördög furulyázni tanul	25
AaTh 1160	Ördög a kisértetkastélyban	1
AaTh 1164	A gonosz asszony	2
AaTh 1164D	Az ördög ajándéka	2
MNK 1164D ^x	Az ördög és az ember szövetséget köt	3
MNK 1164D ^{xx}	Az ördög és a székely asszony	6
MNK 1167 ^{xx}	Az ördög és a farkas	2
MNK 1167 ^{xxx}	Az ördög és a róka	7
MNK 1168 ^x	Ördögüzés tömjénezéssel	13
MNK 1168 ^{xx}	Szegény ember megfenyegeti az ördö- göt /A fénkő/	2
MNK 1168C ^x	Az ember gulyása helyett bárányt öl meg	1
AaTh 1174	Lehetetlen kívánságok /Kötél homokból/	1
AaTh 1175	Lehetetlen kívánságok /Szőrszálát kiegyenesíteni/	4

AaTh 1176	Lehetetlen kívánságok /Fingra csomót kötni/	4
AaTh 1184	Az utolsó levél	5
AaTh 1186	Teljes szívvvel /Az ördög csak azt viszi el, akit őszintén pokolra kívánnak/	1
AaTh 1188	"Gyere holnap" /A halál és a vénasszony/	14
AaTh 1199	A Miatyánk	1
MNK 1199 ^x	Az ördög lakatosinas	1
AaTh 1199A	Az ördög és a kenyér	13
AaTh 1199B	A hosszú ének	1

AaTh II. Valódi népmesék
D. Mesék a buta szörnyről

AaTh 1030 - AaTh 1059 Ember és szörny társulása

AaTh 1030 Terméselosztás. V.ö. AaTh 1089

/H: 1030 /1/ BN: -/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Szegény ember és az ördög a közösen szerzett terményt úgy osztják el, hogy az értéktelen rész mindig az ördögnek jut. /Gumós, vagy gyökértermésből a föld feletti, másik termésből a föld alatti részt választja, s nem tudja eladni./

VÁLTOZATOK: 6

1/ BERZE NAGY János 1940. II. 182. sz. Markaó mög a zördög. 388-390. p.

Tipusképlet: MNK 1145^X + AaTh 1030 + AaTh 1036 +
+ AaTh 1083.

Az ördög és Markaó elmennek együtt burgonyát lopni. Utközben megegyeznek: ami a földön van, az az ördögé, ami a föld alatt, Markaóé. A burgonya szárát az ördög nem tudja eladni. Ezután káposztát lopnak, az ördög most a föld alatti részt választja, megint pórul jár.

Gy.h.i.: Szaporca, /Baranya m./, 1935.

Elm.: Nagy Lajos, 10 é. a 82 éves Györkő Ferenctől halotta.

Tájnyelvi lejegyzés.

2/ BERZE NAGY János 1940. II. 183. sz. Markóf még a zördög. 390-391. p.

Tipusképlet: AaTh 1030 + 1036 + 1083A + 1083 + A nagyharsányi hegy keletk.

Markóf meg az ördög együtt kertészkednek. A bért nem tudják megfizetni. Elemennek a szomszéd kertbe káposztát lopni. Megegyeznek előre, hogy a káposzta teteje Markófé, alja az ördögé lesz. Az ördög a gyökeret nem tudja eladni. Ujra lopnak: sárgarépát. Most az ördögé a teteje, megint pórul jár....

Gy.h.i.: Püspökbogád, /Baranya m./, 1935.

Elm.: Kisbakó István, 58 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

3/ BERZE NAGY János 1940. II. 184. sz. A zördög mög a szegény embör. 391-393. p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + MNK 1052^X + AaTh 1063 +
+ AaTh 1030 + AaTh 1184.

Jancsi és az ördög aratni mennek. Megállapodnak, hogy ami a föld felett van, Jancsié, ami alul az ördögé. Jancsié a buza, ördögé a "tóró". Eztán répát szednek. Az ördög a tetejét kéri, övé lesz a levél, Jancsié a répa.

Gy.h.i.: Kákics, /Baranya m./, 1934.

Elm.: Gilicze János, 38. é. szilaspusztai csordás.

Tájnyelvi lejegyzés.

4/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 4. 17. sz. A szegény ember és az ördög. 43-45. p.

Tipusképlet: AaTh 810A I + AaTh 1030 + AaTh 1083.

Talál az ember meg az ördög egy nagy káposztáskertet, te-lirakják a kordéjukat, az ördögnek a káposzta föld alatti része kell, embernek meg a föld feletti rész. Az ember minden káposztafejet elad, az ördögön rajtamarad a gyökér.

Legközelebb répát találnak, ördögnek most a föld feletti rész kell, a föld alatti az emberé lesz. A piacon az ember minden répáját eladja, az ördögtől senki sem vesz levelet. Az ördög nagyon mérges, szegény embert okolja.

Gy.h.i.: Kémes, /Baranya m./, 1959.

Elm.: Molnár Béni 73 é. parasztember.

Szó szerinti, de nem fonetikus lejegyzés.

5/ GAÁL Károly 1970. 55. sz. Der Mauer und der Teufel beim Dreschen. 190-191 p.

Tipus: AaTh 1030

Segít az ördög a parasztnak csépelni a termény feléért. Buzát cséplenek. Mikor készen vannak, az ördög választhat a kisebb és nagyobb halom között. Ördög a nagyobb halmot választ-

ja, így övé a törek, a paraszté lesz a buza.

Legközelebb rozsot csépelnek, ekkor az ördög a kisebb halmot kéri, megint pórul jár, övé a szalma.

Ezután árpát cséplenek, ördög megint a kisebb halmot kéri, ujfent ő a vesztes, hisz tudvalévő, hogy a kölesnek is több a magja, mint a szalmája. Megmérgekedik az ördög, többet nem csépel együtt a paraszttal.

Gy.h.i.: Alsóőr [= Unterwart v. Sopron m. / Ausztria, 1960/63.

Elm.: Georg Felber 90 é.

6/ GAÁL Károly 1970. 58. sz. Was auch der Teufel nicht kann. 193-194 p.

Tipusképlet: AaTh 1173A + AaTh 1030.

Cimbora újra elküldi az ördögöt a paraszthoz. Együtt aratnak, először rozsot. Mikor befejezik, a nagyobb halmot /a magot/ elviszi a paraszt, a kisebb halmot /szalmát/ meghagyja az ördögnek.

Legközelebb buzát aratnak, ekkor az ördögé a nagyobb halm, paraszté a kisebb. Ördög megint pórul jár, mert a buzának több a szalmája, mint a magja.

Ezután árpát, majd zabot aratnak, az ördög a kisebb halmot kapja osztózásakor, vagyis a polyvát. Végül mérgesen ott hagyja a parasztot.

Gy.h.i.: Középpulya [= Mittelpullendorf v. Sopron m. / Ausztria, 1960/63.

Elm.: Johann Ribarics 78 é.

AaTh 1036 Göndörfarku malac

H: 1036 /2/ BN: 1036 /3/

A MESETIPUS VÁZLATA:

A. A szegény ember /v. cigány, kanász/ és az ördög elmennek disznót lopni. Osztózásakor a szegény ember azt állítja, az általa kidobált disznóknak göndör /csavart, v. rövid/ a farka.

Az ördögnek csak néhány beteg, egyenesfarkú állat jut, jóllehet a disznók nagy részét ő hajította ki az ólból.

B. A cigány /v. juhász/ és az ördög versenyeznek, melyikük tud több disznót kihajtani az ólból. Megegyeznak: a göndörfarkúakat a cigány hajtja ki, az egyenesfarkúakat az ördög. A cigány egy-kettőre kihajtja az egész csordát, az ördög alig talál néhány egyenesfarkút, mert csak a beteg disznónak nem göndör a farka.

VÁLTOZATOK: 22

1/ MERÉNYI László 1864. II. A cigány és az ördög. 177-182 p.

Tipus: AaTh 1036

A cigány és az ördög együtt mennek az urasághoz disznót lopni. Az ördög ötvenet hajigál ki az ólból, a cigány csak egyet, az is beteg. Osztózódáskor a cigány azt állítja, ő mindegyik disznónak, amelyiket kidobott, megcsavarta a farkát. Az ördögnek csak egy beteg disznó jut. Elhatározza, hogy nem megy többet a cigánnyal disznót lopni, mert az még az ördögöt is megcsalja.

Gy.h.i.: Dunamelléke, 19. sz. közepe.

Nyelve és stilusa népies.

2/ ARANY Gyula 1872. III. sz. A cigány az égben és pokolban. 383-396 p.

Tipusképlet: MNK 750A II^x + AaTh 468 + AaTh 800 -
- 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 + AaTh
1084 + AaTh 1083A + AaTh 1096 + AaTh
1036/

A cigány és az ördög versenyeznek, egy óra alatt melyikük tud több disznót kihajtani. Megegyeznek: a göndörfarkúakat a cigány hajtja ki, az egyenesfarkúakat az ördög. Nem találnek egyetlen egyenes farkút sem. Az ördög visszamegy, a cigány már a pokol határán van, ahol Plutónak nincs több hatalma rajta.

Gy.h.i.: Bihar m. 19. sz. második fele.

Elm.: -

Gy.: Arany László

Nyelve és stílusa népies.

- 3/ KÁLMÁNY Lajos Ms. 3. A cigány és az ördög. 177 p.

Tipus: AaTh 1030

Cigány hizosertést akar lopni, találkozik az ördöggel, együtt mennek, hajigálják kifelé a disznókat, cigány csak egy beteget hajít ki, de azt hazudja, a kunkorodós farkukat mind ő dobta ki. Így valamennyi disznó az övé lesz, kivéve a beteget. Nem is megy többé az ördög a cigánnyal lopni.

Adatok nélkül, csak szüzséleírás.

- 4/ KÁLMÁNY Lajos 1891-92. 17 p.

Tipus: AaTh 1036

Szegény ember és az ördög együtt mennek disznót lopni az uraság istállójába. Az ördög egy kivételével az összeget kihajítja, farkukat megcsavarja. Kérdi az embert, hogyan jelölte meg az általa kidobott disznókat. Válasz: "A farkukat jobbra csavartam". Az ördög az egy csavaratlan farkut a Tiszába dobja. Azóta göndör a disznók farka.

Gy.h.i.: Majdán /Krassószörény vm./, 19. sz. második fele.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 5/ GESZTELYI NAGY László Ms. 1. A szegény ember. 1-14 p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 1084 + MNK 1101^x + AaTh 1036/.

Ötödször Bartos után ment az erömvész, aki több disznót tud áthajítani a malaccsordából, azé legyen a vén királyné. Megegyeztek abban, hogy az ördögé lesz a kurtafarku, Bartosé a hosszú. Az ördög egy sereg disznót áthajított, Bartos csak négyet, ezeknek is leszakította a farkát, így Bartosé lett a vén királyné. A király Bartos-

nak adta a fele királyságát, majd jött egy háboru, s Bartos háttal vezette az ellenségnek csapatát, ettől azok elmenekültek.

Gy.h.i.: Lövöpetri /Szabolcs vm./, 1913.

Elm.: Szabó László, 24 é.

- 6/ HERMAN Ottó 1914. Az ördög és a kanász. 238 p.

Tipus: AaTh 1036

Az ördög és a kanász elmennek együtt disznót lopni. A kanász javaslatára megegyeznek, hogy ismertetőjelként a kanász azoknak a disznóknak, melyeket ő dob ki, meggörbiti a farkát. Így szedi rá az ördögöt, mert az ösztövéres disznónak hosszú, egyenes farka szokott lenni, a kövérebbeknek pedig konkorgós.

Gy.h.i.: - -

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 7/ KRISTON Antal Ms. 1. 8. sz. C.n. 51-58 p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1084 + MNK 1083A^x + AaTh 1036.

Ördög anyja újabb próbát tétet: ki hajít ki több disznót a karából. Megegyeznek, cigány a kurtafarku disznókat, az ördög az egyenesfarkukat hajítja ki. A cigány nyer, mert a disznók közt nincs egyetlen egyenesfarku sem.

Gy.h.i.: Rétközberencs v. Nyiribröny /Szabolcs vm./, 1914.

Elm.: -

- 8/ BERZE NAGY János 1940. II. 179. sz. Markóp mög az ördög. 383-385 p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1063 + AaTh 1049 c.

Markóp és az ördög elmennek disznót lopni. Megegyeznek: a pörge farku Markópé lesz, az egyenesfarku az ördögé. Kidobálják a disznókat, majd szétosztják. Egyetlen egyenesfarku beteget találnak az egészben, ez az ördögé.

Gy.h.i.: Alsóegerszeg /Baranya m./, 1934.

Elm.: Papp József, 64 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 9/ BERZE NAGY János 1940. II. 182. sz. Markaó mög a zördög. 388-390 p.

Tipusképlet: MNK 1145^X + AaTh 1030 + AaTh 1036 +
+ AaTh 1083.

Markaó meg az ördög elmennek kövér disznót lopni. Osztozkodáskor Markaó azt állítja, a pöndörödött farku mind az övé, mert ő mindegyik általa kidobott disznó farkát megpöndörgette. A jó kövér disznók így Markaónak jutnak, egy-két hitvány egyenesfarku az ördögnek marad.

Gy.h.i.: Szaporca /Baranya m./, 1935.

Elm.: Nagy Lajos, 10 é. a 82 éves Györkö Ferenctől hallotta.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 10/ BERZE NAGY János 1940. II. 183. sz. Markóf még a zördög. 390-391 p.

Tipusképlet: AaTh 1030 + AaTh 1036 + AaTh 1083A +
+ 1083 + nagyharsányi hegy keletkezése.

Markóf meg az ördög disznót lopnak. Mikor mind kinn van, Markóf azt mondja. "Én a zenyimek farkát megpörgettem, arrul mégismérem!" Az ördögnek alig marad egy-kettő, "akit Markóf odabenn összenyomorgatott."

Gy.h.i.: Püspökbogád /Baranya m./, 1935.

Elm.: Kisbakó István, 58 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 11/ BERZE NAGY János 1940. II. 184. sz. A zördög mög a szegény embör. 391-393 p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + MNK 1052^X + AaTh 1063 +
+ AaTh 1030 + AaTh 1184.

Jancsi és az ördög elmennek disznót lopni. Megegyeznek: a göndörfarku Jancsié, a többi az ördögé lesz. Az ördög hányja a disznókat kifelé, Jancsi kényelmesen néha-néha egyet kidob. Osztozkodáskor látják, hogy egy hijával

mindegyik disznó göndörfarku. Az ördög nagyon mérges lesz.

Gy.h.i.: Kákics /Baranya m./, 1934.

Elm.: Gilicze János, 38 é. szilaspusztai csordás.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 12/ BANÓ István Ms. 1. 126-132 p.

Tipus: AaTh 1036

Szegény embernek segiteni akar az ördög. Elmennek egy uradalomba disznót lopni. Bemásznak a falon, sötét van, csak tapogatják a disznókat, az ördög egymás után hajigálja ki őket, szegény ember csak egy könnyebbet tud kihajítani. Mikor az ördög szerint már elég disznót hánytak ki, elhajtják őket. Az ördög kérdi, hogyan válogatják ki a disznókat, az ember azt mondja, amelyik disznót ő dobott ki, annak a farkán csavarintott egyet, hogy kunkori legyen. Virradatkor látják, hogy egy kivételével az összes disznó farka kunkori, az ördög azt hiszi, az ő disznai elszöktek, az egyenes farku disznót is az embernek adja.

Gy.h.i.: Kiskunhalas /Bács-Kiskun m./, 1939.

Elm.: Orbán Sándor, 78 é.

- 13/ KOVÁCS Ágnes 1943. II. 52. sz. Az ördög és a szegény ember. 39-41 p.

Tipusképlet: AaTh 1089 + AaTh 1036.

A szegény ember és az ördög elmennek az urasághoz disznót lopni. A szegény ember azt mondja, mindegyik disznónak meggörbiti a farkát, amelyet kidob. Száz darabot hajtának ki, azokból csak három egyenesfarku, beteg, ennyi jut az ördögnek. Az ördög szegény marad, a szegény emberből nagy gazda lesz. Az ördög megfogadja, nem közösködik többet a szegény emberrel, mert az még őt is becsapja.

Gy.h.i.: Ketesd /Kolozs m./, Gy.i. 1940-42.

Elm.: Balázs János, Kerekes, 60 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 14/ FARAGÓ-KONSZA 1958. 89. sz. A juhász meg az ördög.
148-150 p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1036 + AaTh 1115 +
+ AaTh 1084.

A juhász és az ördög versenyeznek, ki hajt ki több disznót az ólból. A juhász a görbefarkuakat, az ördög az egyenesfarkuakat hajtja. A juhász az egész csordát kihajtja, az ördögnek csak egy egyenesfarku beteg disznó jut.

Gy.h.i.: Kilye /v. Háromszék m./ Románia, 1948.
Elm.: Horváth Mihály, 41 é.
Gy.: Pótsa Géza
Tájnyelvi lejegyzés.

- 15/ FARAGÓ-KONSZA 1958. 90. sz. A cigány meg az ördög.
150-151 p.
Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1083A + AaTh 1149.

A cigány és az ördög versenyeznek, ki tud több disznót az akolból kiválasztani. A cigány választja a göndörfarkuakat, az ördög az egyenesfarkuakat /előre megegyeznek/. A cigánynak jut az összes disznó. Az ördög nem talál egyetlen egyenesfarkut se.

Gy.h.i.: Nagyborsonyó /v. Háromszék m./ Románia, 1948
Elm.: Tuzson Gézáné, 65 é.
Gy.: Tuzson Gábor
Tájnyelvi lejegyzés.

- 16/ BÉRES András 1967. 58. sz. A cigány meg az ördög. 314 p.
Tipus: AaTh 1036

A cigány meg az ördög elmennek az uradalmi akolba disznót lopni. A cigány csak egy sovány, beteg disznót tud kihajítani, mert az nem rugdosott. Többit az ördög hánnya ki. Később a cigány azt állítja, mindegyik általa kilökött disznónak megtekerte a farkát. Virradatkor látják, hogy csak a beteg disznónak egyenes a farka. Az ördög dühöng, hogy a cigány becsapta őt.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1949.

Elm.: Kicska András, 27 é. Nagy Sándor udvarán,
disznóól tetőfedése közben.
Fonetikus lejegyzés.

- 17/ ERDÉSZ Sándor 1968. III. 132. sz. A cigány tanálkozott egy emberrel az erdőbe... 120-124 p.
Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1149.

A cigány és az ördög elmennek együtt disznót lopni. Megállapodnak, hogy a kunkori farku a cigányé, az egyenesfarku az ördögé lesz. A zsákmányt a pokolba viszik, ahol kiderül: ötszáz disznóból négyszázötven a cigányé, s csak ötven az ördögé. A cigány eladja disznait az ördögök királyának egy milliárd aranypengőért.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.
Elm.: Ámi Lajos, 73 é.
Fonetikus lejegyzés.

- 18/ DÖMÖTÖR Ákos 1962. 16. sz. Az égisz érő fa. 71-75 p.
Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 468 + AaTh 800 +
+ AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1083A + AaTh 1096 + AaTh 1036/.

A cigány és az ördög versenyeznek, melyikük hajt ki több disznót. A cigány a göndörfarkuakat hajtja ki, az ördög az egyenesfarkuakat. A cigány mind kihajtja a disznókat, az ördögnek csak három beteg disznó marad.

Gy.h.i.: Sarkad /Békés m./, 1961.
Elm.: Komádi Ferenc, 58 é. volt uradalmi cseléd,
most gyári munkás.
Fonetikus lejegyzés.

- 19/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény kovács. 851-855 p.
Tipusképlet: AaTh 1130 + AaTh 1063 + AaTh 1036 +
+ AaTh 1083A.

Jön egy másik ördög, egy nyáj disznót hánnyanak be, aki a legtöbbet behány, azé a pénz. Szegény ember csak egyet hánny be, a többit az ördög. A kovács azt mondja, ő mindegyiknek csavart egyet a farkán. Egy kivételével mind-

egyik disznó farka kunkorgós, a kovács győz.

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1963.

Elm.: Hasulyó István, 74 é. földműves

Magnetofonfelvétel alapján készült gépirásos lejegyzés.

- 20/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai 1967. Az ördög és a suszterinas.
Tipus: AaTh 1036

"A suszterinas meg a zördög egyszer közösen mentek el disznót lopni. A suszterinas asz monta a zördögnek, hogy ü mindegyiket meggyelüli, hogy melik a züvé, megcsavari a farkát.

Hát mikó arra kerüt a sor, hogy lopják a disznót, a zördög mindig a naggyát válogatta, dobáta ki a kerítésen üket, a suszterinas meg a zapraját.

Hát amikó osztani akarták, látja ám a zördög, hogy minden nagy disznónak meg van csavarva a farka. Aszt mongya a szuszterinas nekije

– Ezeket raktam én ki a kerítésen. A zördög meg nagyon csodálkozott, hogy ijen erős ez a suszterinas, ijen nagy disznókat ki tudott dobni. A züvé meg mind ojan kis gesz-lások vótak, azoknak mindegyiknek egyenes farka vót."

Gy.h.i.: Mohács /Baranya m./, 1967.

Elm.: id. Bosnyák Sándor, 53 é. révkormányos

- 21/ VÖÖ Gabriella 1969. A cigány és az ördögekölkyök. 29–32 p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1083A + AaTh 1084 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1149.

A cigány és az ördög próbát tesz, ki válogat ki több disznót. A cigány a rövidfarkuakat, az ördög a hosszufarkuakat válogatja. A cigány egykettőre egész csordát kerget ki. Az ördög egész nap válogatja, mégse talál egy hosszufarkut se.

Gy.h.i.: Görgényüvegcsür /v. Maros-Torda m./ Románia, 1968.

Elm.: László Károly, 34 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 22/ PENAVIN Olga 1971. 72. sz. A cigány az égben és pokolban.
334–336 p.

Tipusképlet: MNK 750A II^x + AaTh 468 + AaTh 800 +
+ AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
+ AaTh 1036 + AaTh 1084 + AaTh 1096/.

A cigány és az ördög versenyeznek, melyikük hajt ki előbb száz disznót az ólból. Megegyeznek: a cigány hajtja ki a göndörfarkuakat. Mikor összeszámolják, kiderül, mind göndörfarku disznó volt. Az ördög visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Zombor /v. Bács-Bodrog m./ Jugoszlávia,
1960–70.

Elm.: Barta Sándor

Fonetikus lejegyzés.

Megtalálható még: BENEDEK Elek 1894–96⁴ III. /2.24. sz.
143–150 p./ A cigány a pokolban. /Átvétel Merényiből
és Arany-Gyulai-ból./

AaTh 1045 A tó összehuzása

H: – B: –

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot:

MAROSI-BAGOSSY-BAK Ms. 1. /c.n./ 98–99. p.

Tipusképlet: AaTh 1045 + AaTh 1084 + AaTh 1063 +
+ MNK 1100^{xx} + AaTh 130.

Szegény ember után nem marad más, csak a szekere. Három fia elosztja egymás közt, a legkisebbnek jut a kötőlánc. Elindul világgá, egy tóhoz ér. A láncot megpróbálja átvetni rajta, kifut ekkor egy ördög a tóból, kérdi mit akar a láncsal. A fiu azt feleli, el akarja huzni a tavat. Az ördög ijedtében egy véka pénzt ad neki, csak ne tegye.

Gy.h.i.: Kolozsvár /Kolozs vm./, 19. sz. közepe.

Gy.: Bak László

AaTh 1049 Szegény ember az ördög szolgája

/Viz és fahordás/

H: 1049 /13/ BN: 1049 /8/

A MESETIPUS VÁZLATA:

a/ Szegény ember beáll szolgálni az ördöghöz, aki azt hiszi, óriási ereje van.

b/ Az ördög vizért küldi. Rendszerint még üresen se tudja megmozdítani a vízfordó edényt /bivalybört/. Szorultságában elkezd körülnézni a kutat, s az utánaküldött ördögnek azt mondja, nem kinlódik mindennap a vízfordással, hazaviszi az egész kutat egyszerre. Az ördög inkább átvállalja a vízfordást.

c/ Elküldik hatalmas mennyiségű fáért az erdőre. Most is leleményes: madzaggal kezdi összekötni a fákat. Az utánaküldött ördögnek azt mondja: nem cipekedik naponta a fával, hazaviszi az egész erdőt egyszerre. Az ördög nem engedi, vállalja inkább ezt a munkát is.

d/ Megrettenve nagy erejétől, az ördögök meg akarnak szabadulni a szegény embertől. Igérnek neki egy zsák aranyat, de ő csak akkor hajlandó elmenni a pokolból, ha az egyik ördög az aranyat hazaviszi. Ez meg is történik.

VÁLTOZATOK: 55

1/ KRIZA János Ms. 1. 30. sz. /c.n./ 66-69. f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/
d + AaTh 804B + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + MNK 1063^{xx}.

a/, b/ Elvitte az ördög a csizmadiát a pokolba, ott meghagyta, hogy hozzon vizet, és egy ötven akós hordót adott a kezébe. A csizmadia fogta a hordót, és legurította a hegyről a kuthoz, ezen az ördögök is csodálkoztak, hogy a csizmadia a hordónak is tud parancsolni. Mikor a kuthoz ért, elkezdte körülnézni a földet ásni. Miután sokáig nem ment vissza, utánamentek az ördögök, a csizma-

dia azt mondta nekik, elviszi az egész kutat a konyhához, ne legyen rá gondjuk, erre nagyon megijedtek, és kérték, hogy többet ne hozzon vizet.

c/ Elküldték másnap a csizmadiát az erdőre, hogy hozzon néhány fát, tövestől. A csizmadia felmászott a fákra, és kezdte összekötni a koronájukat. Mikor utánament egy ördög, azt mondta neki, hazaviszi az egész erdőt, ne legyen gondjuk vele. Ezt a munkát is leállították.

d/ Sikertelen gyilkossági kísérlet után egy zsák aranyat ígértek a csizmadiának, ha elmegy, de a csizmadia ahhoz is ragaszkodott, hogy az ördögök vigyék haza, ellenkező esetben ottmarad. Ekkor az egyik ördög felkapta a zsákot, maga előtt tolva a csizmadiát kitaszigálta a pokolból.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: -

2/ MERÉNYI László 1864. II. A kárvallott juhász. 93-106.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 c + AaTh 1072 +
 + AaTh 1049 b + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
 /AaTh 1149/.

c/ A cigány a juhok áráért az ördöggel a pokolba megy, miután utóbbi meggyőződött a cigány erejéről. Az ördög anyjának parancsára kimennek az erdőbe, melyikük tud több fát hazavinni a hátán. Az ördög tövestül szaggatja ki a nagy fákat. A cigány a kebeléből házicéernát vesz elő, kezdi az erdőt összekötözni, mondván: nem fog pár darabka fával hazasétálni, mint az ördög, inkább hazaviszi egyszerre az egész erdőt. Az ördög könyörög, csak azt ne tegye, kifizeti inkább háromszorosan a juhok árát. Hazamennek, de nem visz egyikük sem fát.

b/ Az ördög anyja új versenyre küldi őket: melyikük tud több vizet hazahozni. Kimennek a kuthoz, az ördög egy hatakós kádat telehuz vizzel, hátára veszi, hazaviszi. A cigány kétkrajcáros bugylibicskájával körülássza a kutat,

az ördög kérdésére azt feleli: hazaviszi egyszerre az egész kutat. Az ördög megint megijed, kéri a cigányt, ne tegye ezt, inkább megfizeti a juhok árát.

d/ Sikertelen gyilkossági kísérlet után az ördög kiméri a cigánynak a juhok árát, egy zsák aranyat. A cigány meg se tudja mozdítani a zsákot, azt mondja: mivel nem ő hozta ide a juhokat, az árát se itt veszi fel, fizesse ki az ördög a másvilágon. Az ördög kelleetlenül bár /fél a cigány családjától/, de elviszi a cigány házához az aranyat.

Gy.h.i.: Dunamelléke, 19. sz. közepe
Nyelve és stilusa népies.

- 3/ KRIZA János 1956. II. 38. sz. A vitéz csizmadialegény.
336-344. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c + MNK
1049^X + AaTh 1049 b, d /AaTh 1084 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1071/.

a/ A csizmadialegényt "bátorsága" miatt szolgálatába fogadja az ördög jó fizetésért.

b/ Az ördög negyven vedres fahordót /légelyt/ ad a legénynek, hogy azzal hordjon vizet. A legény a kutat kezdi körüljárni, mondván, hazaviszi az egészet a ház közepébe, ne kelljen annyit vizért járni. Az ördög nem engedi, mert akkor nem tudnának járni a házban tőle, sőt bele is fulhat valaki. Inkább örökké ő hordja a vizet.

c/ Másnap az ördög kimegy a legénnyel az erdőre, kiránt tövestől egy bükkfát, vállán hazaviszi, az udvar közepén földhöz vágja, a fa apró darabokra hullik. Felszólítja a legényt, így erdőljön ő is. Másnap kimennek újra, a legény kenderkötéssel kezdi körülkeríteni az erdőt, hogy hazavigye egészben, ne kelljen annyit az erdőre járni. Az ördög nem engedi, mert akkor kifogyna egyszerre az erdejéből, inkább ő hordja továbbra is a fát mindennap.

d/ Az ördög mindent megcsinált, a legény csak evett, ivott, aludt. Esztendeje kitelvén anyyi pénzt kér, amenny-

nyit ő nyom, az ördög sokallja a pénzt, de fél a legénytől, a pénzt kiméri és egy erős sánta ördög vállára teszi, hogy vigye a legény házához.

Gy.h.i.: Udvarhely vm. 1863-1875.

Elm.: -

Gy: Tiboldi István

- 4/ PAÁL Gyula 1879. A szegény ember fia. 182-185. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c, /AaTh
1063/ b, + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 330/.

a/ Szegény legényt három ördög szolgálatába fogadja, azt hívén, a legénynek óriási ereje van. Magukkal viszik a pokolba.

b/ Elküldik a kutra egy bivalybőrrel vizért. A legény szégyelli üresen vinni, ezért az ördögök a kuthoz szállítják a bőrt. A fiu kezdi körüljárni a kutat, hogy egyszerre az egészet hazavigye, nem hordja örökké a vizet. Az ördögök ezt sem engedik, félnek, a poklot is elvinné a sok viz, inkább ők hordják továbbra is.

c/ Durumó próbára akarja tenni a "hires vitézt", s elküldi az erdőbe fáért. A legény madzaggal kezdi körülkeríteni az erdőt. Az utánaküldött ördögfiúknak azt mondja: haza akarja vinni az egész erdőt egyszerre, nem akar annyit járni. Az ördögök ezt nem engedik, mert nem férne el a sok fa a pokolban. Inkább maguk viszik.

d/ Sikertelen gyilkossági kísérlet után, félvén a legény erejétől, két zsák arannyal hazaküldik. Két ördög cipeli a zsákokat.

Gy.h.: Csik vm.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 5/ BENEDEK Elek 1885. 2. sz. A szegény ember és az ördög. 17.p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a, b, c, d /AaTh 1149/.

a/ Szegény ember nem tudja sok gyermekét eltartani, be-

áll az ördöghöz szolgálni, kinek szintén tengersok gyermeke van.

b/ Az ördög gyerekei naponta megisznak egy ötven vedres hordó vizet. Az ördög a szegény embert küldi el vizért. Az ember szorultságában a kutat kezdi el körülásni, az utánaszalasztott ördögnek azt mondja, nem cipekedik naponta a vízzel, inkább hazaviszi az egész kutat. Az ördög magára vállalja a vízfordást.

c/ Az ördög egyik nap két német öl fáért küldi. A szegény ember kötéllel kezdi körülkeríteni az erdőt, s az ördögnek azt mondja, inkább hazaviszi egyszerre az erdőt, mintsem napokon át hordja.

d/ Az ördög már szeretne szabadulni a nagyerejűnek hitt szegény embertől, annyi aranyat, ezüstöt, rezet ígér neki, amennyit elbir, csak menjen el a pokolból. A szegény ember megtömi kinccsel tizenkét bivalybőrből varrt zsákját, és megfenyegeti az ördögöt, ha az nem viszi oda, ahova parancsolja, valamennyi gyermekét megnyuvasztja. Az ördög ijedtében hazáig viszi a zsák aranyat.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: -

6/ BERZE NAGY-BANÓ-DÖMÖTÖR 1961. A furfangos cigány. 131-136.

P.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1051 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1049 b, c, /AaTh
1115/ d + AaTh 1149.

b/ A sárkány elküldi a cigányt vizért. Az elvonszolja a kutig a bivalybőrt, majd kezdi körülásni a kutat, hogy az egészet egyszerre hazavigye, ne kelljen annyit mászkálni vele. A sárkány ezt nem engedi, maga viszi haza a vizet.

c/ Elküldi fáért az erdőbe. A cigány kezdi az egész erdőt körülkeríteni. A sárkány utánamegy, kérdi mit csinál. Cigány: az egész erdőt hazaviszi, ne kelljen annyit kijárni az erdőbe. Megmérgeződik a sárkány, vállára vesz egy fát tövestől, hazafut vele.

d/ Sikertelen gyilkossági kísérlet után a sárkány, anyja tanácsára, megtölt egy bivalybőrt huszasokkal, s elküldi a cigányt haza. Az csak úgy hajlandó elmenni, ha a sárkány hazacipeli a pénzt. A sárkány erre is hajlandó. Mikor mennek haza, elől megy a cigány, mutatja az utat, mögötte a sárkány. A sárkány megáll, kifujja magát, a cigány szalad előre tiz-tizenöt lépést.

Gy.h.i.: Hertelendyfalva /Torontál vm./, 1887.

Elm.: Varga Márton, szül. Bukovina.

Gy.: Zsidó Domokos.

Tájnyelvi lejegyzés.

7/ BENEDEK Elek 1888. 13. sz. A vitéz szöcs. 115-122. p.,

ill. 1894-96⁴I/1. 76-82. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + 1049 a, b, c, ~ AaTh 1051 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1049 d + MNK 1063^{xx}
+ MNK 1167^{xx} /AaTh 1149/.

a/ Az ördög meglátván a szücs nyakában a táblát, felfogadja öt három évre szolgálni, egy zsák aranyért.

b/ Elküldik vizért. A szücs üresen is alig bírja a bivalybőrt, az utána küldött ördögöt megpillantva ijedten kezdi körülásni a kutat, mondván: nem járkal naponta vizért, inkább hazaviszi az egész kutat egyszerre. Az ördög nem engedi, vak az anyja, még belé talál esni.

c/ Elküldik másnap fáért. A szücs a sok levágott fát kezdi összekötni, egy ördögöt megint utánaküldenek. Annak azt mondja: nem járkal mindennap fáért, hazaviszi az egész erdőt egyszerre. Az ördög ezt sem engedi: egyszerre elégetnék a sok fát, télre egy szál se maradna, inkább ő hordja a fát. Folytatása: AaTh 1051.

d/ Az ördögök megijedve a szücs óriási erejétől, nem várják meg a három esztendő leteltét, elküldik egy ördöggel, aki hazaviszi a szücsöt is, meg az aranyat is.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: -

8/ SZINI Péter Ms. 1. 19. sz. Az ördög és a szegény ember.
116-118. f.

Tipusképlet: AaTh 1133 + AaTh 1091 + AaTh 1049 a, c,
b, d + AaTh 313 + AaTh 804B.

a/ A szegény ember fia elment szolgálatot keresni. Az ördög fogadta fel.

c/ Első dolga az lett volna, hogy egy olyan nagy darab fát vigyen haza az erdőből, amit hat ökör sem birt volna, azonban a fiu kezdte a pokol kapuját tágítani, mondván, az egész erdőt beviszi. Az ördögök könyörögtek, hogy ne tegye.

b/ Kapott a fiu egy akkora vedret, amibe kilenc hordó viz fért volna bele. Ekkor a fiu ásni kezdett a kut körül, mondván, beviszi az egészet. Az ördögök kérték, hogy ne tegye.

d/ A fiut bevitték az ördögök egy szobába, ahol három kád pénz volt, arany, ezüst és réz, hogy vigyen magának belőle, csak hagyja őket békén. A fiu egy lánccal körbefogta a hordókat, majd az ördögöknek azt mondta, hogy az egészet el akarja vinni. Erre megijedtek, de a fiu megkegyelmezett, hogy csak az egyik kádat viszi el, de ezt is az ördögök segítségével.

Gy.h.i.: Bereg vm., 1890 körül.

Elm.: -

9/ LÁZÁR István 1896. 138-140. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a, b, c, /AaTh 1115/ d.

a/ A szegény embernek sok a gyermeke, találkozik az ördöggel, aki szolgálatába fogadja. Elmennek a pokolba.

b/ Az ördög elküldi a kutra vizért. Az ember elmegy, de a korsót eltöri, bicskával kezd a kut mellett vájkálni. Az ördög utánamegy, kérdésére, mit csinál: elviszi az egész kutat. Az ördög magára vállalja a vizhordást, csak ne tegye.

c/ Az ördög fáért küldi az erdőbe. Az ember nem tud fát

vágni, leül pipázni. Arra megy az ördög, kezdi tövestől kihuzni a fákat. Az ember meg mogyorófaháncsból kötelet csinál: az egész erdőt ki akarja tépni, nem jár annyit ide. Az ördög ezt a munkát is magára vállalja.

d/ A sikertelen gyilkossági kísérlet után az ördög meg akar szabadulni tőle. A szegény ember hajlandó hazamenni, ha két véka pénzt kap, s azt az ördög hazaviszi. Az ördög ezt is megteszi, a szegény emberből gazdag lesz.

Gy.h.i.: Túr /Alsó-Fehér m./, 19. sz. második fele.

Elm.: -

Nyelve tájszólás, stilusa népies.

MEGJEGYZÉS:

Ugyanez a szöveg az Országos Református Tanáregyesület Évkönyvében, /Debrecen, 1903. 92-39. p./ így szerepel: Minya András Pikó meséje Miriszló /Alsó-Fehér m./

10/ BERDE Mária, R. 1942. 10. sz. Együgyü Miska. 69-74. p.

/ld. Ő.J. 1941 és Ősz-Faragó 1969 is./

Tipusképlet: AaTh 1681 + MNK 1412^x +
+ 1049 a, b, c /AaTh 1115/ d + MNK
1149^{xx}.

a/ Együgyü Miska világgá megy. Találkozik az ördöggel és szolgálatba áll.

b/ Vizet kell hoznia egy nagy hordóval. Nem győzik várni a szomjas ördögök, utánamennék. Ijedtében egy darab fával ásni kezd a kut környékén, s az elszörnyedt ördögnek azt mondja, nem hordja mindig a vizet, kiássa és hazaviszi az egész kutat. Az ördögfi inkább maga hordja helyette a vizet.

c/ Fáért küldik az erdőre. Tünődik, hogyan vigyen ő abból a nehéz fából. Tünődés közben kezdi összekötözni a fákat. Az utána menő ördögnek azt mondja, hazaviszi az egész erdőt. Az ördög inkább maga hordja helyette, ne hogy eltüzeljék egyszerre az összes fát.

d/ Az ijedt ördögök kimérnek Misónak egy kád aranyat, csak menjen el tőlük. Misó hazaviteti az aranyat, ő meg a tetejébe ül.

Gy.h.i.: Kibéd /Maros-Torda m./, 19. sz. vége.

Elm.: -

Gy.: Ősz-János

11/ ŐSZ János 1903. Butuk Miska. 48-52. p.

Tipusképlet: AaTh 1681 + AaTh 1381E + MNK 1412^x +
+ AaTh 1049 a, b, c, /AaTh 1115/ d +
+ MNK 1149^{xx}.

a/ Az ördög szolgálatába fogadja Miskát.

b/ Nagy hordóval vizért küldik, üresen is alig bírja. Kezdi körüljárni a kutat, az utána küldött ördögnek azt mondja: egybe hazaviszi az egész kutat, nem járkal napon-ta vizért. Az ördög ezt nem engedi, mert a sok ördögfió-ka mind kiissza egyszerre, és nem lenne többet vizük. Inkább ő hordja ezután is a vizet.

c/ Elküldik az erdőre fáért. Miska még a forgácsot is alig tudná egyszerre felemelni. Unalmában venyigéket kezd összekötni, az utána küldött ördögnek azt mondja: köti össze a fákat, hogy az egész erdőt egyszerre hazavigye. Az ördög ezt nem engedi, fél, hogy egyszerre elégetnék a sok fát, télire egy szál se maradna. Viszi inkább ő továbbra is a fát.

d/ Sikertelen gyilkossági kísérlet után megrettennek Miska erejétől, és egy zsák arannyal el akarják küldeni. Miska erre csak akkor hajlandó, ha hazaviszik, különben itt marad, míg az esztendő ki nem telik. Az ördögök vállalják a hazavitelt.

Gy.h.i.: Pócsfalva /Kis-küküllő vm./, 1901-1903.

Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

A két változat a gyűjtés helyének és idejének eltérő vol-

ta ellenére azonosnak tűnik, csak stilusukban különböznek.

12/ BERZE NAGY János 1907. 73. sz. A furfangos cigány.

513-518. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a + AaTh 1051 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1049 c, b, d /AaTh
1149/.

a/ A cigánynak sok gyermeke van, világgá indul. A sárkány miután meggyőződött a cigány nagy erejéről, szolgálatába fogadja.

b/ A sárkány a cigánnyal elmegy az erdőre, kipróbálni, melyikük az erősebb. A sárkány rengeteg fát tesz a hátára, a cigány pedig kötéllel keríti körül az erdőt, hogy az egész hazavigye, és a sárkány házára dobja, hogy annak anyja felforduljon. A sárkány könyörgésére eláll a tervétől, a fát a sárkány viszi egyedül.

c/ A sárkány anyja tanácsára, a cigány erejét vízhor-dásban akarja kipróbálni. A cigány a Duna mellett árkot kezd ásni a sárkány háza felé, mondván: az egész Dunát arra kell terelni, hogy a sárkány anyja megfuljék benne. A sárkány ismét könyörög: ne tegye, viszi a vizet egyedül.

d/ Másnap a cigány zsákban csutkát hoz a ház mellé, az-zal fenyegetőzik, ha nem viszi őt haza egy zsák pénzzel, rájuk gyujtja a házat. A sárkány ezt megteszi, de a zsák pénzzel összedönti a cigány házat.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves vm./, 1903.

Elm.: Tinger Jóska cigánykovács

Nyelve tájszólás.

13/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög.

1-6. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, d +
+ AaTh 1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 +
+ AaTh 1094 + MNK 1100^x.

a/ Az ördögök fejedelme arra gondolt, ilyen erős emberre lenne szükségük víz- és fahordáshoz, visszaküldte hát az ördögöt, hívja el a kántort. A kántor szívesen ment az ördöggel, mert már rég szerette volna a poklot látni.

b/ A főördög megbizta, menjen el egy huszonnégy bivaly bőréből készült tömlővel vizért. A kántor még üresen se tudta megmozdítani a tömlőt, ezért inkább fogott egy ástót, vállára vette, s megindult. Utána szólnak, hova viszi az ástót? A kántor visszaszól, nem jár naponta kétszer vizért, inkább kiássa az egész kutat és mindenestől idehozza. Megijedtek az ördögök, hogy a töméntelen viz tán még a pokol tüzét is kioltja. Lebeszéltek hát a kántort, inkább ők hordanak ezentul is vizet, ne menjen sehova.

c/ Elküldik a kántort, hozzon fát az erdőről. A kántor jó hosszú kötéllel indul utnak, mondván nem fárad naponta a fahordással, inkább összekötözi az erdő fáit, egyszerre kirántja őket a földből s elhozza. Az ördögök félnek, hogy az egész pokol leég, inkább vállalják ezentul is a fahordást, ne menjen a kántor sehová.

d/ Szeretnének már megszabadulni az ördögök a kántortól. A kántor csak akkor hajlandó elmenni, ha kap egy zsák aranyat, és azt az egyik ördög hazaviszi. Az ördögök kinkeservesen beleegyeznek.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

14/ RÉPÁSI István Ms. 1. 5. sz. A sárkány meg a cigány.
143-150. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1051 +

+ AaTh 1053 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d + MNK 1167^{xxx}
~ AaTh 1149.

b/ A sárkány hazaszalad az anyjához, a cigány utánamegy. Hivják, egyen-igyon, csak ne bántsa őket. Az öreg sárkány elküldi őket vizért. A cigány a rocskát üresen se bírja felvenni, a kutnál ásóval kezdi hányni a sarat, a sárkánynak azt mondja, körülássa a kutat, nem jár mindig vizért, a sárkány anyja majd beledöglök, ha hazaviszi az egész kutat. A sárkány inkább vállalja, hogy mindennap ő jár vizért, csak ne bántsa a cigány.

c/ Legközelebb fáért küldik az erdőbe, a cigány kötelet visz magával, míg a sárkány tépi ki a fákat, ő az egész erdőt bele akarja kötni, hogy rávesse a házra, üsse agyon a sárkány anyját. A sárkány rimánkodik, hogy hagyja békén a fákat.

d/ A sárkány nagy zsák pénzt ad, hogy a cigány elmenjen, oda viszi, ahova a cigány kívánja. Utközben a sárkány elfárad, erős lehelet jön ki a száján, mely a cigányt taszigálja. Kérdi, mért ugrál a cigány, ő azt feleli, azért hogy ilyen szépen megváljanak.

Gy.h.i.: Tiszanána /Heves m./, 1912-1913.

Elm.: -

15/ KÁLMÁNY Lajos 1914. I. 112. sz. A cigány és a Sárkány.
196-198. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 b + AaTh 1084 + AaTh 1115 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149.

b/ A sárkány a cigánnyal cimboraságot köt^x /vért ereszenek kisujjukból/, s elviszi anyjához. Összemérik erejü-

MEGJEGYZÉS:

^xA cimborasággal kapcsolatban BN felhívja a figyelmet BN 320^x /AaTh 463A^x/, ill. BN 520 /AaTh 516/ típusok rokon inditékaira. /BN: Magyar népmesetipusok II. p. 447./

ket. A sárkány anyja a kutra küldi őket vizért. A sárkány hét akó vizet akar vinni, a cigány meg bicskával ássa körül a kutat. A sárkány kérdésére, mit csinál: elviszi a vizet kutastul, ráteszi a sárkány házának tetejére. A sárkány nem engedi, inkább viszi a vizet egyedül. Otthon a sárkány anyja kérdésére a sárkány a cigányt vallja erősebbnek.

d/ A sárkány félve a cigány erejétől, anyja tanácsára két zsák aranyat ad, melyet a cigánnyal együtt hazaszállít.

Gy.h.i.: Magyarszentmárton /Torontál vm./, 1872-1919.
Elm.: –
Nyelve tájshólás.

16/ KÁLMÁNY Lajos 1914. II. 6. sz. Mióta van a cigányoknak házuk? 46-48. p.

Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/ c,
d. /AaTh 1149/.

b/ Sikertelen gyilkossági kísérlet után, az óriás elmegy a cigánnyal a kutra vizért, hogy megpróbálja erejét. Négy bivalybőrből készült kantát visz, kettőt a cigánynak ad, aki üresen se tudja azokat megmozdítani. Kéri az óriást, adjon neki pipadohányt, a rágyujtással addig vesződik, míg a kuthoz nem érnek, a kantákat az óriás cipeleli. Mikor a kuthoz érnek, a cigány a fanyelű bicskájával kezdi a kutat körülásni mondván, hazaviszi az egészet. Óriás ezt nem engedi, mert öregapjátul maradt, inkább sose hozzon vizet a cigány.

c/ Elmennek fáért az erdőbe. Az óriás viszi elől a láncokat, /egy-egy lánc három métermázsa/ hogy azzal hordják haza a fát. A cigány még a láncot se bírja, ujfent dohányt kér, addig töltögeti pipáját, míg ki nem érnek az erdőbe. Az óriás megint egyedül cipekedik. Az erdőben a cigány nagy guriga spárgát vesz elő, kezdi a fákat összekötözni, hogy hazavigye az erdőt. Az óriás ezt sem engedi, mert az erdő öregapja hagyatéka, inkább ő viszi haza a két lánc fát.

d/ Félvén a cigány erejétől, anyja tanácsára, az óriás egy véka aranyat ígér, de a cigány csak úgy hajlandó elmenni, ha az aranyat haza is viszi. Ez megtörténik.

Gy.h.i.: Egyházaskér /Torontál vm./, 1913.
Elm.: Borbély Mihály, 31 é.
Nyelve tájshólás.

17/ KÁLMÁNY Lajos 1914. II. 55. sz. Miből lettek az országnak a híres fiai? 169-170. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

a/ A suszter beáll szolgálni három óriáshoz. Egy esztendeig kell fát vágni, fizetség: egy zsák arany.

d/ A suszter kitölti az esztendőt. Sikertelen gyilkossági kísérlet után kifizetik az óriások, a legkisebb hazaviszi a zsákot.

Gy.h.i.: Egyházaskér /Torontál vm./, 1913.
Elm.: Borbély Mihály, 31 é.

MEGJEGYZÉS:

A suszter tényleges favágással tölti ki az esztendőt, eltérően a típus megfelelő epizódjától.

18/ PAPP-TÓTH Ms. 1. 4. sz. Mese. 43-46. p.

Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1049 c + MNK 1100^{xx}.

Az óriás anyja kiküldi őket az erdőre, amelyikük nagyobb hát fát tud hozni, annak marad meg az élete. A cigány zsebébe tesz egy gombolyag pamutot, s mikor az óriás a két legnagyobb fát kidönti, ő pamuttal kezdi körülkötni az erdőt, hogy hazavigye az egészet az óriás anyjához. Az óriás nem engedi.

Gy.h.i.: Átány /Heves vm./, 1914.
Elm.: Baráth Sándor, 17 é. parasztleány
Gy.: Papp János gimn. tan.
Kissé zavaros változat.

19/ SZENDREY Ákos Ms. l. 25. sz. A becsapott ördög. 175-188.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 c, b +
+ AaTh 1084 + AaTh 1072 + AaTh 1149.

c/ Elmegy az ördög meg a cigány fáért: a cigány gombolyag célrnával köti össze az erdőt, hogy az egészset hazavigye, az ördög nem engedi, mert száz éve hordja innen a fát, és még nem vette észre senki, ha az egész erdőt hazavinnék, mindjárt megtudnák.

b/ Elmegy az ördög meg a cigány vizért. A cigány hazaküldi az ördögöt ásóért meg láncért, körül akarja a kutat ásni, hogy elvigye az egészset, az ördög nem engedi.

Gy.h.i.: Nagyszalonta /Bihar vm./, 1914-1915.

Elm.: -

Romlott változat.

20/ SZENDREY Zsigmond Ms. l. 3. sz. Kuklángyi. 7-16. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1049 b + MNK 1100^{xxx}/.

A király elküldi Kuklángyit a kuthoz, abban őrzí a sárkány a lányát, ha elhozza, övé a fele királyság és a királylány. Kuklángyi elmegy a kuthoz, veremvágóval kezdi körülásni, kijön a sárkány, kérdi, mit csinál? Kuklángyi azt feleli, viszi haza az egész kutat, nem járkálnak mindig ilyen semmi vizért. A sárkány inkább ad három zsák pénzt, meg a királylányt, csak ne tegye.

Gy.h.i.: Köröstárcány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

21/ SZENDREY Zsigmond Ms. l. 7. sz. A cigám meg az ördög.

28-37. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I. /MNK 1060^x + AaTh 1049 b,c
+ MNK 1086^x + AaTh 1072 /AaTh 1051/ +
+ AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 1149~ MNK 1167^{xxx}/.

b/ Hazamennek, de az ördög anyja nem hiszi, hogy a cigány az erősebb. Elküldi őket a kutra vizért, kapnak két bivalybőrt, aki hamarabb megjárja, az az erősebb. A ci-

gány üresen is alig bírja a bőrt. Kezébe akad az udvaron egy krampács, azzal indul el, közben az ördög már hazatér a vízzel. A cigány a kutat kezdi körülkrampácsolni, az ördög érte megy, azt mondja, hazaviszi az egész kutat, nem jár mindig vizért. Az ördög nem engedi, inkább hazaviszi őt is a vízzel együtt.

c/ Az ördög anyja elküldi őket fáért, aki többet hoz, az az erősebb. A cigány egy gombolyag fonalat lel, körül fogja vele az erdőt, hogy egyszerre hazavigye, nem jár mindig fáért. Az ördög nem engedi, mert vannak az erdőben vadállatok, megennék őket, inkább ő viszi a cigány részét is haza.

d/ Megalkusznak, a cigány öt zsák aranyat kér, megkapja. Az ördög viszi haza a kincset, de szuszogásától a cigány oda-vissza szaladgál. Az ördögnek azt mondja, kevesli a pénzt. Erre kap még egy zsákkal.

Gy.h.i.: Köröstárcány /Bihar m./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

22/ BERZE NAGY János 1940. II. 179. sz. Markóp mög az ördög.
383-385. p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1063 + AaTh 1049 c.

c/ Az ördög és Markóp versenyeznek, melyikük tud több fát hazavinni. Az ördög egyszerre annyi fát visz el, amennyit tizenhat ökör se birt volna. Markóp nagy kötéllel körülkeríti az erdőt, hogy egyszerre hazavigye az egészset, ne járjon kétszer. Az ördög megijed Markóp erejétől, lebeszéli. Elmennek, ki erre, arra.

Gy.h.i.: Alsóegerszeg /Baranya m./, 1934.

Elm.: Papp József, 64 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

23/ ORTUTAY Gyula 1935. 22. sz. Vitéz szőcs. 228-230. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I. + AaTh 1049 a, b, c,
 ~ AaTh 1051 + AaTh 1084 + AaTh 1049 d +
 + AaTh 1149.

a/ Az ördög meglátván az alvó szücs nyakában a feliratot, szolgálatába fogadja a szücsöt.

b/ Elküldik vizért egy bivalybőrrel, a szücs üresen is alig tudja megmozdítani a bőrt. Nekiáll a kutat körülásni, hazaviszi az egészet egyszerre, nem járkal mindig vizért - mondja az utánaküldött ördögnek. Az ördög nem engedi, mert vak az anyja, beleesik.

c/ Elküldik az erdőre fáért. Az ördög megmutatja, mennyi fát, és hogyan kell összeszedni. További rész belefonódik AaTh 1051 típusba, leírását ld. ott.

d/ Az ördögök már náluk is nagyobb ördögnek tartják a szücsöt, hazaviszik egy kád arannyal együtt, ahogy azt a szolgálatba lépésekor kialkudta.

Gy.h.i.: Nyirbátor, Bátorliget /Szabolcs-Szatmár m./,
 1934.

Elm.: Tanicsár Mihály, 25 é. szolgálégény
 Fonetikus lejegyzés.

24/ ORTUTAY Gyula 1940. 30. sz. /Az erős János/ 352-357. p.

Tipusképlet: AaTh 650 A [AaTh 1049 C, b + AaTh 1725
 /AaTh 1358/].

c/ A gazda szeretné elvadítani Jánost a háztól, elküldi az erdőre fáért, szekérrel, ökörrel. Később a gazda utána megy. Látja, hogy fától fáig madzag van kötve, kérdi Jánost, mit csinál. János: nem akar többször az erdőre menni, inkább hazaviszi egyszerre az egészet. A gazda megjegyzi, ahelyett, hogy meggondolta volna, hogy ezt ugye tudja János megtenni, inkább abbahagyat vele mindent, vág egy szekérre való fát, megrakja, ráülteti Jánost, hazaviszi.

b/ Elküldi Jánost vizért. János körülássza a kutat, hogy

inkább hazavigye az egészet, ne járjon egy-egy veder vizért állandóan. A gazda inkább maga huzza fel a vizet.

Gy.h.i.: Bátorliget /Szabolcs-Szatmár m./, 1938.
 Elm.: Fedics Mihály, 86 é.
 Fonetikus lejegyzés.

25/ BANÓ István Ms. 2. c.n. 84-97. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/ c,
d ~ AaTh 1149.

b/ Leül ebédelni a cigány a sárkánnyal és anyjával. Az anya elküldi a sárkányt vizért. Cigány ajánlkozik, hogy hoz. Ásót visz magával, kezdi a kutat körülásni, hogy sárkányékra döntse a vizet, s fulladjanak meg. A sárkány nem engedi.

c/ Reggel a cigány elmegy az erdőre fáért. Gombolyag cérnával köti össze a fákat, hogy az egész erdőt hazavigye, üssék agyon a fák a sárkányt és az anyját. A sárkányt ezt sem engedi.

d/ Kap a cigány a sárkánytól egy zsák aranyat, meg se bírja mozditani. Fenyegetésére a sárkány hazaviszi az aranyat. Folyt. AaTh 1149.

Gy.h.i.: Ujbars /Bars m./, 1939.

Elm.: Hrusovszky János, 52 é.

26/ BANÓ István 1941. 18. sz. /Az ostoba fiu./ 150-152. p.

Tipusképlet: AaTh 1643 + AaTh 1082 + AaTh 1049 b, c.

b/ Az ördögök elviszik magukhoz a fiut, mert nagyobb ördögnek találják maguknál. Elküldik vizért, erre a kutat akarja elhozni, nem akar annyit cipekedni. Az ördögök nem hagyják, inkább ők hordják a vizet.

c/ Az egyik ördög elhívja az erdőre fát hordani. Ő spárgával kezdi körülkeríteni az erdőt, az egészet egyszerre akarja hazavinni. Az ördög nem engedi.

Gy.h.: Kárász /Baranya m./

Elm.: Kereszturi István, 69 é.

Fonetikus lejegyzés.

27/ BANÓ István 1941. 61. sz. /A suszter és az ördög./
274-276. p.

Tipusképlet: AaTh 1184 + AaTh 1049 b, c, d, + AaTh
1149.

b/ A suszter elmegy a pokolba. Elküldik a kutra egy korszóval vizért. A suszter a korszót meg se bírja mozdítani, kezdi ásóval a kutat körülásni, hogy az egészet hazavigye. Az ördög inkább magára vállalja a vízfordást, csak tegyen le szándékáról.

c/ Elküldik az erdőre fáért. A suszter kezdi a fákat guzzsal összekötözni, az utána küldött ördögnek azt mondja: az egész erdőt haza akarja vinni, ne kelljen mindig fáért járni. Az ördög elvállalja helyette a fahordást.

d/ Haza akarják küldeni egy zsák pénzzel, mert félnek az erejétől. A suszter csak akkor hajlandó elmenni, ha egy ördög hazaviszi a pénzt. Ez megtörténik.

Gy.h.: Varga /Baranya m./

Elm.: Nagy Ádám, 61 é. Szül. 1880. Meződ.

28/ KOVÁCS Ágnes Ms. 1. 9. sz. c.n. 39-40. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c, d
/AaTh 1149/.

a/ Egy erdőn ment keresztül a szücs, mikor találkozott az ördöggel. Az ördög elolvasta a tábláját: "Huszat egy csapásra", és felfogadta szolgájának, vizet hordani, fát vágni. A pokolba érve az ördögök megijednek az erősnek vélt embertől.

b/ Reggel elküldik a legfiatalabb ördöggel fáért. Látja ám a szücs, hogy az ördög vagy két szekér fát egyszerre felvesz a hátára. Ő legfeljebb egy szálát birt volna el, hát ásni kezd a fák körül. Az ördög kérdésére azt feleli: körülássza az erdőt, s egyszerre hazaviszi, hogy ne kelljen neki nap mint nap kijárnia fáért. Az ördög kéri, ne tegye, inkább ő meg helyette fáért, s haza is viszi.

c/ Másnap vizért küldik a szücsöt egy nagy bivalybőrrel,

amit a szücs még üresen se bír el. A kuthoz érve kezdi ismét az ásást. Az ördögök már nem győzik várni, utána küldik hát egyiküket. A szücs a megérkező ördögnek azt mondja, nem jár mindennap vizért, hazaviszi egyszerre az egész kutat. Kéri az ördög ne tegye, mert az öreganyja vak, s bele talál esni. Inkább ő hord vizet helyette.

d/ Hazaérve egy zsák aranyat ígérnek az ördögök a szücsnek, csak hagyja őket ott. Ő azonban nem tudta volna elvinni az aranyat, s azt mondta: beleegyezik, de legalább félutig vigye el neki egy ördög. Elvitték az aranyat, a szücs tovább akarta vinni, de összerogyott alatta. Azt mondta az ördögnek, most már vigye hazáig, különben visszamegy hozzájuk. Az ördög megijed és hazáig viszi a szegény ember aranyát.

Gy.h.i.: Ketesd /Kolozs m./, 1942.

Elm.: Czondi Andrásné, kolozsi.

29/ PUSKÁS Béla Ms.1. Dádu bácsi. 21-23. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a/AaTh 1051/ b, c
/AaTh 1115/d + AaTh 1149.

a/ Rátalál a hétfejű sárkány a szőlő végében alvó cigányra. Felfogadja cselédnek, hazaviszi a hátán. A sárkány előremegy, otthon elmondja anyjának, milyen erős emberrel találkozott, s meghívta. A sárkány anyja nem bánja, csak ne bántsa őket. Visszamegy a cigányhoz, hazaviszi. Jól él náluk, nem kell semmit se csináljon.

b/ Egyszer a sárkány anyja el akarja küldeni egyik fiát vizért. Dádu bácsi ajánlkozik, majd ő elmegy, ugyanis semmi dolga. Szól a sárkánynak, hozzon utána ásót meg vödöröt. Sokáig várják, mikor utána megy az egyik sárkány, látja, hogy a cigány a kut körül ás. Kérdésére azt mondja, kiássa a kutat és ráteszi a sárkányok anyjának a mellére, hadd igyon. A sárkány nem engedi, inkább hazaviszi ő a vödörrel a vizet.

c/ Másnap a sárkányok anyja elküldi egyik fiát, hogy hozzon az erdőről fát. A cigány ismét ajánlkozik, kimegy

egy gombolyag zsineggel. Az utánamenő sárkányok látják, hogy egyik fát a másikhoz köti a zsineggel. Azt mondja nekik, hazaviszi egyszerre az egész erdőt, hogy rátegye a sárkányok anyjának a mellére, meggyújtja, hogy melegedjék. Inkább a sárkányok viszik haza a fát. Otthon elmondják, mi történt.

d/ Látják a sárkányok, hogy nem boldogulnak a cigánnyal. Adnak egy hordó ezüstöt, egy hordó aranyat neki, haza is viszik, a cigánnyal együtt.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmát m./, 1942.

Elm.: Gergely István, 16 é.

- 30/ HORVÁTH István, 1971. A hétfejű sárkány és a szegény ember. 204-208. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,c +
+ AaTh 1083A + MNK 1100^X + AaTh 1084 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149 ~ MNK 1167^{XXX}.

b/ A sárkányok vizet hordanak tizenkét bivalybőrből készült légellyel. Az emberre kerül a vízfordás sora, de az meg se tudja mozdítani. Cselhez folyamodik, azt állítja, hogy az óriási bőrtől nem látja az utat; a sárkány a háttára veszi a légelyt. Este a sárkány az ember után megy, látja, hogy bicskával ásogatja a kutat, mondván, haza akarja egyszerre vinni az egész vizet, kuttal együtt. A sárkány inkább maga viszi a vizet.

c/ Fáért küldik az embert, míg a sárkány gyökerestől cibálja ki a fákat, ő egy madzaggal keríti körbe az erdőt, hogy az egészet egyszerre vigye haza. Megint a sárkány viszi a fát.

d/ A szegényember végre "belátja", hogy a terhükre van, ezért meghagyja a sárkánynak, hogy az aranyat vigye utána, mert ő elmegy.

Gy.h.i.: Magyarózd /Maros m./, 1943.

Elm.: Szerző a mesét nagyszülei elbeszélése alapján emlékezetből írta le.

- 31/ KATONA Imre Ms. 1. 12. sz. c.n. 398-405. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 1049 a,b,c + AaTh
1083 + AaTh 1049 d + MNK 1100^{XX}.

a/ Cigány fia behajtja kalapját, beáll az ördöghöz szolgának.

b/ Az ördögök elküldik a fiut egy bivalybőrrel vizért. A fiu az egész kutat haza akarja vinni, de az ördögök nem engedik, nincs hely az udvarban egy kutnak, inkább az ördög viszi haza a vizet.

c/ Elküldik a fiut másnap tűzifáért. A fiu nagy kötelet visz, hogy az egész erdőt hazavigye, kezdi kötözni a fákat, de az ördögök nem engedik, mert nincs annyi hely az udvarban. Inkább az ördög viszi haza a fát.

d/ Kap a fiu egy zsák aranyat az ördögöktől. Viszi az ördög hazafelé, fiu a lehelletétől orra bukik, majd visszarándul. Folyt. MNK 1100^{XX}.

Gy.h.i.: Bogdánd /Szilágy m./, 1943.

Elm.: Nagy K. Mihály, 35 é., Domokos Pétertől /87 é./ hallotta a fonóban.

- 32/ KOVÁCS László 1946. A szegény ember és az ördög. 58-60. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, + AaTh
1115 + AaTh 1063 + AaTh 1062 + AaTh
1072 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

a/ Az ördög, miután meggyőződött a szegény ember erejéről, szolgálatába fogadja őt.

b/ Első nap csak egy hordó vizért küldi. A szegény ember üresen is aligtudja ahordót a kutig hõmbörgetni. Ásóval kezdi körülásni a kutat, az utána küldött ördögnek azt mondja: nem járkal mindig vizért, hazaviszi egyszerre az egész kutat. Az ördög ezt nem engedi, inkább maga viszi a vizet.

c/ Másnap fáért küldik, kötelet adnak neki. A szegény ember a kötéllel kezdi körülkötöni az erdőt. Megint utána küldenek egy ördögöt, akinek azt mondja: hazaviszi egy-

szerre az egész ersőt, nem bajlódik naponta a fahordással. Az ördög ezt sem engedi, maga viszi haza a fát, a szegény ember meg kacagja.

d/ Sikertelen gyilkossági kísérlet, ill. különböző versenyek elvesztése után az ördögök hazaküldik a szegény embert egy zsák arannyal, aki azt igéri, ha hazaviszi az egyik ördög az aranyat, felét visszaadja.

Gy.h.i.: Garbolc /Szabolcs-Szatmár m./, 1945.

Elm.: Győri Albert, 21 é. földműves Sarkadi Sándoréknál csepücsavaróban.

Fonetikus lejegyzés.

33/ BÉRES András 1967. 54. sz. Erős János. 308-309. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, /AaTh 1115/ d.

a/ Az ördögök meggyőződve János nagy erejéről, elviszik magukhoz cselédnek.

b/ Bivalybőrrel vizért küldik. János olyan gyenge, hogy a bőrt fel se tudja emelni. Fogja magát, elmegy a kuthoz, kezdi körülvájni. Az ördögök utánamennék, ijedten kérik, ne vájja ki a kutat, visznek ők vizet inkább.

c/ Másnap erdőre küldik egy szál fáért. János kötéllel fonja körül az erdőt. Az ördögök megint megijednek: visznek inkább ők fát, ne vigye el az egész erdőt.

d/ Az ördögök megrettenve János erejétől, sikertelen gyilkossági kísérlet után egy zsák aranyat adnak neki, csak ne bántsa őket. János az aranyat hazaviszi, gazdag ember lesz belőle. /Nem teljes epizód/.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1951.

Elm.: Tóth János, 17-18 é. Tóth Bálintéknál a fonóban.

Fonetikus lejegyzés.

34/ HEGEDŰS Lajos 1952. Bojár a pokolban. 229-231. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 b, c, + AaTh 1062 + AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 804B.

b/ A fiunak, aki apjáért megy a pokolba, különböző próbákat kell kiállnia. Elküldik vizért egy bivalybőrrel. A fiu üresen se bírja a bőrt, körülássza a kutat, hogy egybe az egészet hazavigye. Az ördög ezt nem engedi, fél, hogy később nem lesz vizük, inkább ő maga cipeli a vizet.

c/ Kiküldik az erdőre, hogy hozzon haza egy fát gyökere-restől. A fiu körülkeríti az erdőt, hogy egyszerre vigye haza az egészet. Az ördög ezt sem engedi, fél, hogy később nem lesz fájuk, inkább ő viszi haza a fát.

Gy.h.i.: Egyházaskozár /Baranya m./, 1951.

Elm.: Polgár Demeter, 25 é. Szül. Lábnik, Moldva, Románia.

Fonetikus lejegyzés, magnófelvételtől.

35/ NAGY Olga é.n. /1953/ 15. sz. Páskuj meg az ördög. 122-127. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, AaTh 1051 + AaTh 1115 + AaTh 513 B + AaTh 1049 d + AaTh 1149 + MNK 1167^{xxx}.

a/ Az ördög, miután meggyőződött Páskuj erejéről, elfogadja egy évre. Bére: egy évre: egy forint, egy hónapra: egy szem szilva.

b/ Másnap reggel két bivalybőrrel vizért küldi Páskujt. Az üresen is alig bírja a bőrt. A kutat bicskával kezdi körüljárni, az ördög fiának azt mondja: az egész kutat hazaviszi, nem megy minden percben vizért. Az ördögfiu ezt nem engedi, mondván, a kutat még apja nagyapjának a nagyapjától örökölték. Inkább viszi ő a vizet. Páskuj ezt csak akkor engedi meg, ha az ördögfiu őt is vállára veszi.

c/ Másnap egy szekér fáért küldik az erdőbe. De ott olyan nagyok a fák, hogy Páskuj egyedül egyetlen fát se tud kivágni. Körülkötöti az egész erdőt cérnaszállal. Az ördög kérdésére ezt mondja, hazaviszi egyszerre az egé-

szet, nem járkal minden nap egy-egy ággal. Az ördög ezt sem engedi, mert ha minden fát hazavinne egyszerre Páskuj, megfagynának a télen. Inkább viszi ő a fát, Páskuj ezt megint csak úgy engedi meg, ha őt is hátára veszi.

d/ Sikertelen gyilkossági kísérletek után, az ördögök egy zsák aranyat ígérnek Páskujnak, ha elmegy, sőt még haza is viszik vele együtt.

Gy.h.i.: Katona /v. Kolozs m./, Románia, 1951.
Elm.: Martonosi Árpádné, 36 é.

- 36/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 56. sz. Vitéz varga erős cselekedete. 260-263. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a,b,c/ AaTh 1051 +
+ AaTh 1084/d ~ MNK 1063^{xx} + MNK 1167^{xx}
/AaTh 1149/.

a/ Varga az ördög szolgálatába áll.

b/ Elküldik bivalybőrrel a kutra vizért, ő a kutat ássa kifelé, hogy egyszerre hazavigye a vizet, az ördög nem engedi.

c/ Elküldik a vargát az erdőre fáért, összekötözi a fákat, hogy egész erdőt egyszerre hazavigye, ördög nem engedi.

d/ Az ördög fizet, viszi haza a pénzt.

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1954.
Elm.: Józsi Károly, 47 é. kisparaszt.

- 37/ DOBOS Ilona 1962. 30. sz. Öreg kovács az ördögöknél. 246-250. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a, c, b + MNK 1049^{xx} + AaTh
1115 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

a/ Szegény kovácsnak sok gyereke van, elmegy az erdőbe fáért. Találkozik egy tündérrel, aki szolgálatába fogadja.

c/ Mennek az uton, a tündér kicsavar egy fát gyökerestül, felszólítja a kovácsot, vigye haza. A kovács nem

birja a fát, inkább az erdő körül kezd guzst tekerni, mondván: hazaviszi az egész erdőt, nem járkal egy-egy fáért. A tündér nem engedi, ő viszi inkább haza a fát. Otthon mindenki örül a kovács nagy erejének.

b/ Elküldi vizért egy kétszáz literes vaskáddal. Az öreg mozdítani se tudja a kádat, kezdi a kutat körülásni, hogy az egészet egyszerre hazavigye. Ezt sem engedik, inkább a tündér hordja a vizet.

d/ Sikertelen gyilkossági kísérlet után, megrettenve erejétől, egy zsák aranyat adnak neki, csak hogy elmenjen. A kovács hajlandó elmenni, de csak, ha a tündér viszi a zsákot, mert ilyen kevéssel nem akar szégyenkezni. Elől megy a kovács, mögötte a tündér, aki mikor beszívja a levegőt: az öreg hátra ugrik, mikor kiereszti, előre. Tündér kérdésére azt feleli: azért ugrál, mert fél, hogy elszalad a pénzzel.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, Feljegyezve: Dunaujváros /Fejér m./, 1954.

Elm.: Tóth Szőke Józsefné, sz. Horvát Julianna, 53 é.
Eredeti népnyelvi szöveg, gyorsírással feljegyezve.

- 38/ DOBOS Ilona 1962. 19. sz. 427-429. p.

Ld. előző változat.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, Feljegyezve: Dunaujváros /Fejér m./, 1954.

Elm.: Kalmár Imréné, Tapsonyi Margit /Tóth Szőkéné leánya, 31 é./

Eredeti népnyelvi szöveg, gyorsírással felj.

- 39/ MAKRA Sándor Ms. 2. 14. sz. A vitéz szücs. 81-87. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c + AaTh
1062 ~ AaTh 1063 + AaTh 1084 + MNK
1168^x + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

a/ A szücs sánta ördöghöz áll be szolgálni, egy esztendő három nap, minden esztendőre három véka arany a fizetség.

b/ Elküldi az ördög a szücsöt vizért. A szücs a korsót üresen is alig tudja megmozdítani. Fanyelű bicskával kezdi körülásni a kutat, hogy az egészet egyszerre hazavigye, de az ördög nem engedi, mert az egész falu odajár vizért, még agyonvernék, ha a kutat elvinné. Inkább az ördög viszi haza a vizet korsóstól.

c/ Másnap fáért küldik a szücsöt. Vesz a boltban két gombolyag cérnát, az ördög nyüvi a fákat, mint a kendert, a szücs meg köti őket körül, hogy az egész erdőt hazavigye. Az ördög nem engedi, mert ez a falu erdeje, inkább hazaviszi a fát maga.

d/ Kap a szücs három zsák aranyat, az öreg ördög fia viszi haza.

Gyh.i.: Kisujszállás /Szolnok m./, 1954.

Elm.: id. Tákos Imre.

40/ POLONYI Péterné Ms. 1. Cigány juhász. 30-32. p.

Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,c,d + AaTh 1149.

b/ Sárkány anyja elküldi a cigányt és a sárkányt a kutához, hogy kilenc bivaly bőréből készült tömlőben /csobánban/ vizet hozzanak. A cigány kezdi körülásni a kutat, hogy hazavigye az egészet. A sárkány nem engedi, mert a kut máskorra is kell, inkább ő cipeli a csobánt is.

c/ A sárkány anyja erdőre küldi őket, ki tud-e a földből nyüni egy szál fát a cigány is, mint a sárkány. De a cigány hordóköttel köti körbe az erdőt, hogy az egészet egyszerre hazavigye. A sárkány nem engedi, kell a fa máskorra is. Inkább ő viszi haza a fát.

d/ Meg akarnak szabadulni a cigánytól, kap három zsák aranyat, a sárkánynak kell hazacipelnie a cigánnyal együtt.

Gyh.i.: Nagykálló /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.

Elm.: Adorján András, 50 é. birii lakos.

41/ ERDÉSZ-HALMOS-KOVÁCS 1968. 35. sz. Egy csapásra ötven, másszor száz. 149-151. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I. + AaTh 1049 b, c, d

b/ A sárkányasszony fia elviszi magával a cigányt, hogy bemutassa anyjának, milyen erős. Az elküldi őket vizért. A sárkányfiu viszi ki a hordókat. A cigány körülássa a kutat, nem akar mindig vizet hordani, hazaviszi egyszerre az egészet, hogy sárkányék házára öntse, vigye el a viz még a házat is. A sárkányfiu ezt nem engedi, viszi inkább ő a vizet.

c/ Elmennek az erdőre fáért. A sárkányfiu tövestől huzza ki az egyik fát, a cigány meg madzaggal köti össze a fákat: nem akar mindig fát hordani, elviszi egyszerre az egészet, s rálöki a sárkányék házára, hogy dőljön össze. A sárkány természetesen ezt sem engedi, inkább maga viszi a fát.

d/ Meg akarnak már szabadulni a cigánytól. A sárkány hazakiséri, és sok pénzzel megajándékozza.

Gy.h.i.: Nyiregyháza, Jósa A. Múzeum /Szabolcs-Szatmár m./, 1951-1957.

Elm.: Ruzskovics István földműves, 84 é. sz. Gálóc, Ung m.

Gy.: Erdész Sándor

Fonetikus lejegyzés.

42/ ERDÉSZ Sándor Ms. 1. A sárkány és a cigány. 34-37. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 c,b, d + AaTh 1149.

c/ Elmennek a sárkány anyjához. Elküldik fáért az erdőbe a cigányt. A cigány zsineggel kezdi körülkötni a fákat, hogy az egész erdőt hazahozza, a sárkány nem engedi, nem maradt volna több fa. Hazaviszi hátán a cigányt.

b/ Másnap vizért küldik, cigány rossz bicskával ássa körül, hogy az egész kutat hazavigye. A sárkány nem engedi, hazaviszi hátán a cigányt és a két hordót.

d/ Másnap elmennek tojást szedni az erdőre, a sárkány azt akarja, tépjék szét vaddisznók a cigányt, az kövel három vaddisznót agyonver, bicskát kap elő, hogy megölje a sárkányt. A sárkány inkább ad neki egy zsák aranyat, sőt hátán haza is viszi cigánnyal együtt.

Gy.h.i.: Kállósemjén /Szabolcs-Szatmár m./, 1958.
Elm.: Irinyi János, 18 é. földműves.

- 43/ ERDÉSZ Sándor 1968. III. 133. sz. A cigány elmegy az ördögökhöz. 124-129. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 c, b + AaTh 1084 + MNK 1100^{xx} + AaTh 1072.

c/ A cigány pénzt akar kérni az ördögöktől, de azok ingyen nem adnak. Elküldik fáért az erdőre. A cigány cérnával kezdi összekötni a fákat, hogy az egész erdőt egyszerre hazavigye. Az ördög lebeszéli erről, inkább maga viszi haza a fát.

b/ Elküldik vizért egy huszonnégy bivaly bőréből készült vederrel. A cigány kezdi a kutat körülásni, hogy egyszerre vigye haza az egészset. Az ördög ismét megjed, felajánlja, hogy inkább ő viszi haza a vizet.

Az ördögök odaadják a pénzt.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.
Elm.: Ámi Lajos, 73 é.
Fonetikus lejegyzés.

- 44/ ERDÉSZ Sándor Ms. 2. 19. sz. Háromszázhatvanhatot egy csapásra. 269-280. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1586 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/ c + AaTh 1149 + AaTh 563.

b/ Meglátta a cigány kalapján a felirást a tizenhatfejű sárkány, megjedt tőle és hazavitte az anyjához. Elküldte vizért, azonban akkora vedrük volt, hogy a cigány meg se tudta mozdítani. Kért kötelet, mintha az egész kutat be akarná vinni. A sárkány könyörgött, hogy hagyja helyén a kutat.

c/ Másnap kiment a sárkánnyal a cigány az erdőre fáért. A sárkány tövestől huzta ki a fákat, a cigány kért kötelet, megkötötte az egyik erdőszéli fához, és kezdett körbe menni az erdőn. A sárkány kérdésére azt válaszolta, hogy nem fog darabonként fáradni, hanem egyszerre hazaviszi az egész erdőt, mert ugy soha többé nem kell fáért járni. A sárkány könyörgött, hogy ne tegye.

Gy.h.i.: Ramocsaháza /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.
Elm.: özv. Horváth Jánosné, sz. Jóni Anna, 77 é.

- 45/ KALLÓS Zoltán Ms. 1. A cigány s az erdő anyja. 147-156.p.
Tipusképlet: MNK 1100^x ~ AaTh 1084 + AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1134 + AaTh 1690^x

b/ Hazamegy a cigány az Erdő anyjával. Kap egy bivalybőrt, hogy hozzon vizet. A cigány üresen is alig bírja a bőrt, elmegy a kuthoz, ki akarja ásni, hogy az egész kutat hazavigye. Erdő anyja nem engedi.

c/ Elküldi az Erdő anyja a cigányt fáért. A cigány felhág egy fára, kettőt-hármat összekötöz, hogy az egész erdőt hazavigye. Erdő anyja nem engedi, maradjon más szegénynek is fa. Kitép egy fát gyökerestől, hazaviszi.

Gy.h.i.: Lészped /Moldva/ Románia, 1959.
Elm.: Deák Ilona, 75 é.
Meglehetősen zavaros változat.

- 46/ BOSNYÁK Sándor Bácskai Ms. 5. 78. sz. Egy csapásra tizenkettőt. 116-119. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

b/ Elértek a többi óriáshoz, ezek megjedtek a cigánytól, látták, hogy a kalapjára van irva: tizenkettőt egy csapásra. Elküldték vizért egy akkora vederrel, amit alig tudott mozdítani. Elvitt egy ásót és elkezdte ásni a kut körül a földet. Azt mondta az óriásoknak, hogy kiássa a kutat és beviszi az egészset, mert nem szeretné apródonként hordani a vizet.

d/ Megegyeztek az óriások a cigánnyal, hogy adnak neki egy véka aranyat. A cigány azonban kérte, hogy vigyék haza. Elindult vele az óriás, ahogy levegőt vett, a cigány úgy huzódott vissza, mikor kiengedte, úgy szaladt előre. Mikor az óriás kérdezte, miért szaladgál, azt mondta, hozzá szalad vissza minduntalan.

Gy.h.i.: Nagyvejke /Tolna m./, 1961.

Elm.: Gáspár Antal, 66 é. /Istensegits, Bukovina/Románia.

47/ KOVÁCS Ágnes 1966. 51. sz. Der Zigeuner und der Teufel. 258-264. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ b /AaTh 1115/ c /AaTh 1115/ + AaTh 1051 + AaTh 1049 d + + AaTh 1149 + MNK 1063^{XX} + AaTh 1083.

a/ Az ördög nem kap szolgát, mert mindegyiket agyoncsapja. Egyszer jelentkezik a cigány nála, akit felfogad egy évre szolgálni. /Egy év három napból áll./

b/ Sikertelen gyilkossági kísérlet után az ördög elküldi a kutra vizért. A vasvödröt a cigány meg se tudja emelni. Inkább a kutat kezdi körüljárni, az ördögnek azt mondja: "Nem járok ilyen kis vödrökkel, hanem hazaviszem inkább az egész kutat." Az ördög ezt nem engedi, viszi egyedül a vödröt.

c/ Ujabb kudarccal végződő gyilkossági kísérlet után elmennek az erdőre fáért. A cigány baltát kér, az ördög kérde: minek az, erre meggondolja magát, s gombolyag spárgával megy az erdőre. Mig az ördög tövestől tépi ki a fát, a cigány kezdi körülkötni azokat, hogy egybe hazavigye az erdőt. Az ördög ezt nem engedi, mert nem az övé az egész erdő, csak egy része. A cigány: "Ha csak ilyen kicsi darab a tiéd, vidd magad haza". Az ördög egész nap cipel, a cigány csak sétál.

d/ Kitelvén az esztendő, az ördög megtölt egy vékát ezüsthuzasokkal a cigány béréül. Az meg se tudja mozdítani, kezdi körüljárni a házat, mondván, mindenestül haza-

viszi, szégyell ennyi aprópénzzel hazaállítani. Az ördög hajlandó hazavinni a pénzt, csak hagyja békén a cigány a házat. Hazafelé menet az ördög liheg, mert nehéz a pénz, mikor kifujja a levegőt, a cigány előreszalad, mikor beszívja, vissza. Az ördög kérdésére az mondja: azért szaladgál, mert töpreng, hogy hazamenjen-e, vagy vissza az ördöghöz. Az ördög tiltakozik, javasolja, hogy menjenek csak a cigányékhoz.

Gy.h.i.: Nyögér /Vas m./, 1961.

Elm.: Mosonyi József, 76 é. földműves.

Gy.: Kiss Gabriella.

Tájnyelvi lejegyzés.
Német nyelvű fordítás.

48/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény ember meg az óriás. 754-762. p.

Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1063 + AaTh 1049 c,b /AaTh 1115/ d + MNK 1167^{XXX}.

c/ Főóriás magához hívja az embert, elküldi egy kötél fáért az erdőbe. Az ember annyi kötelet kér, hogy körülérje az erdőt, mert az egész el akarja hozni. Nem engedik.

b/ Kutat csinálnak, az ember száz mázsás vasat akar a kutra tenni, hogy fel ne szaladjon a viz, mikor ő kutat csinál, mindent el szokott önteni. Nem engedik.

d/ Az óriások ígérenek neki egy zsák aranyat, hogy megszabaduljanak tőle. Az egyik óriás cipeli a zsákot.

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Bacsó Sándor.

Magnetofonfelvétel alapján készült gépirásos lejegyzés.

49/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 6. 6. sz. A szabó és az óriás. 4-11. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 + AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c/.

b/ Ebédet főznek. Az óriás elküldi vizért a szabót, aki

üresen is alig bírja a két bivalybőr csöbröt. Visz magával egy ásót, azzal kezdi a kutat körülásni. Az óriás nem győzi kivárni, utána megy. A szabó azt mondja, hazaviszi a vizet kutastól, ne kelljen mindig vizért járni. Az óriás nem engedi, ugysis haragszanak rá, amiért itt van, inkább maga viszi a vizet.

c/ Elküldi az óriás a szabót, hogy hozzon fát. A szabó cérnával körültekeri a fákat, az óriásnak azt mondja, nem jár ő egy fával, többeket huz ki egyszerre. Az óriás nem engedi, ugysis haragszanak rá, amiért itt van, inkább maga viszi a vizet.

Gy.h.i.: Harc /Tolna m./, 1962.

Elm.: Vörös Mihályné, sz. Csepregi Rozália, 76 é.

Kissé stilizált, tájnyelvi lejegyzés.

50/ DÉH Linda Ms. 1. Ostoba ördög. 1-2. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b +
+ AaTh 1115 + AaTh 1084 + AaTh 1149.

b/ Hazaérnek, az ördög anyjának a szeme tizenkétmázsás buzogánnyal van feltámasztva. Nem hiszi, hogy a cigány az erősebb. Az ördög elküldi vizért a cigányt bikabőr bödönnyel, a cigány alig bírja mozditani, a kutat kezdi ásni, hogy hazavigye, az ördög nem engedi.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Bertalan Lajos, 13 é.

51/ DÉGH Linda Ms. 1. /c.n./ 143-144. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c /AaTh 1051 +
+ AaTh 1115/ d + MNK 1167^{xxx}.

b/ Elmennek az ördög édesanyjához, majd reggel vizért indulnak a bivalybőrrel. A szegény ember ásót, lapátot visz, hogy kiássa a kutat, nem cipeli vederrel. Az ördög nem engedi, fél, hogy elviszi őket az árvíz.

c/ Másnap elmennek az erdőbe fáért. Versenyeznek, melyikük tud nagyobb fát kitörni. A szegény ember zsineget visz magával, összeköti a fákat, hogy az egész erdőt ha-

zavigye, nagy vihar támad, a fák kifele hajlonganak, az ördög nem engedi.

d/ Kap egy zsák pénzt, az ördög cipeli haza. Az ember olykor elszalad, máskor visszaszalad, azt mondja azért teszi, hogy az ördög gyorsabban jöjjön. Hazamennek.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Feka Lajos, 79 é.

Zavaros, rontott változat.

52/ SERES András Ms. 1. Tizönkettőt egy ütésre. 54-57. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a/AaTh 1063/b, c
/AaTh 1115/d + AaTh 1149/.

a/ Az ördögök a szegény embert felfogadják nagy ereje miatt szolgálni.

b/ Elküldik egy bivalybőrrel a kutra. Az ember a bőrt se bírja el, kéri az ördögöt, vigye ki, mutassa meg, hogy kell beletölteni a vizet. A kútnál sáncot kezd ásni az ördög felé, hogy rájuk vezesse a vizet, azok azonban nem engedik.

c/ Másnap egy ördög elviszi az embert fáért az erdőbe. Az ördög tövestől tépi ki a fákat, az ember meg kéreggel fonja körül az erdőt, hogy az ördögökre döntse. Ezt sem engedik.

d/ Kap az ember az ördögöktől egy zsák aranyat meg egy zsák dohányt. Az ördög cipeli haza a kincseket, azok te-
tejében az embert.

Gy.h.i.: Barca-Ujfalu /v. Brassó m./ Románia, 1964.

Elm.: Lukács Simon, 65 é.

53/ DOBOS-REKOLA Ms. 1. 2. sz. 46-50. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 + AaTh 1049 a, c /MNK 1049^{xxx}/
b + MNK 1100^x + AaTh 1088 + AaTh 1115.

a/ Lefekszik Dalingó aludni. Arra jön Durranó, azt hiszi, Dalingó nagyon erős, felfogadja egy kád aranyért.

c/ Elküldik Dalingót fáért, hogy a szélsőt huzza ki

tövestől. Ő gallyat se birt volna megmozdítani. Csomó fonallal kezdi kötözni a fákat az erdőn. Az utána eredő Durranónak azt mondja, haza akarja vinni az egész erdőt egyszerre, nem jár mindig ide. Durranó nem engedi, kiránt egy fát, hazaviszi. Dalingó ül egy gallyon.

b/ Vizért küldik, üresen se birja Dalingó a vedret, lecipelteti Durranó két fiával. Maga ásót-kapát visz, hogy az egész kutat hazavigye, legyenek csak nyakig vízben, nem jár mindig érte. Durranó nem engedi, maga viszi haza a vödör vizet, Dalingó belekapaszkodik az egyik vödörbe.

Gy.h.i.: Parád /Heves m./, 1965.

Elm.: Csontos Jánosné, 77 é.

Magnetofonfelvételtől készült lejegyzés.

- 54/ NAGY Géza Ms. 1. 71. sz. Jancsi meg az óriás. 586-593.p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 + AaTh 1049 c, b + AaTh 1062 +
 + AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
 ~ AaTh 1149 + AaTh 300.

Szegény ember fia szolgálatot keres a királynál, ki kell pusztítani az erdejében lakó óriásokat. Kér vaskötelet, vaskádat, öregasszonyok házában bekeni magát csodakenőccsel, elmegy az óriás kacsalábon forgó kastélyához. Ott az óriás segédje fogadja, egy törpe, aki elvezeti az óriáshoz.

c/ Az óriás fákat tép ki az erdőben, Jancsi megmutatja neki, hogyan kell erdőt irtani: kivesz a zsebéből egy százméteres spárgát, rákötí egy fára, kezdi körülkötöni az erdőt, hogy egyszerre hazavigye az egészet, az óriás gonosz anyjának házára hajtsa, üsse őt agyon. Az óriás nem engedi, inkább hazaviszi Jancsit is.

b/ Másnap elfogy a víz. Jancsi keres egy kapát, azzal megy a folyópartra, Az óriás kezdi kádba merni a vizet, Jancsi meg a folyó partját kezdi kapával kibontani, hogy az egész folyót hazavigye, az óriás vén gonosz anyját vigye el a víz. Az óriás nem engedi, felülteti Jancsit a kád tetejére, hazaviszi.

d/ Jancsi megigéri, ha kap tizenkét mázsa aranyat, akkor elmegy. Az óriás felveszi a kincset a hátára, tetejébe Jancsit, elmegy. Folyt. ~ AaTh 1149.

Gy.h.i.: Karcza /B-A-Z m./, 1966.

Elm.: Páhi József, 65 é.

- 55/ DOBOS Ilona Ms. 1. /c.n./ 112-120. p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c /AaTh
 1115/ d + AaTh 1149.

a/ Az ördög elismeri, hogy a cigány erősebb, hívja, menjen hozzájuk segíteni, a birkákhoz nem nyul. Víz, fát csak évente egyszer szabad hozni, segítsen, jól megfizeti. A cigány az ördög nyaka közé ül, elmennek a pokolba.

b/ Az ördög készíti két nagy vaskádját, egyiket hátára veszi, a másikat a cigány meg se birja mozditani. Azt mondja, nem szégyönködik ilyen kis pohárral a kutra, kér lapátot, ásót meg kötelet. A két kádat az ördög cipeli, ő meg az ásóval, lapáttal a kutat kerülgeti, rákötí a kötelet, megingatja a káváját, mondván, hazaviszi az egész kutat. Az ördög nem engedi, mert a király a fejét venné, inkább viszi az összes vizet.

c/ Pár nap múlva fát kell hordani. Az ördög gyökerektől huzza ki a fákat, a cigány meg kötéllel köti körül az erdőt, hogy elvigye az egészet. Az ördög nem engedi, mit szólna a királyuk, ha megtudná.

d/ Meg akarnak szabadulni az ördögök a cigánytól, öt szekér aranyat kap, ezt az ördög a hátára veszi, tetejébe a cigány ül.

Gy.h.i.: Rácalmás /Fejér m./, 1968.

Elm.: Tóth Szőke Józsefné, sz. Horvát Julianna, 67 é.

Magnetofonról készült lejegyzés.

MNK 1049^x Szegény ember az ördög szolgája

/Buza őrlés/ H: - BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

KRIZA János 1956. II. 38. sz. A vitéz csizmadialeány.
336-344. p.Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c + MNK
1049^x + AaTh 1049 b, d /AaTh 1084 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1071/.

Az ördög harmichat vékás tisztabuzával töltött zsákot ad a legénynek, hogy vigye el a malomba és őrlje meg estére. A legény ásní kezd. Az ördög kérdi, mit csinál. A legény azt feleli: sáncot ás a malomároknak, oda akarja hozni a malmot és a gátat, hogy ne kelljen messze mennie. Az ördög nem engedi, fél, hogy még a kapun se tud kimenni, inkább vállalja, hogy ő meg naponta őrlni.

Gy.h.i.: Udvarhely vm., 19. sz. második fele.
Elm.: -
Gy.: Tiboldi István
Székely tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1049^{xx} Szegény ember az ördög szolgája

/Szalmahordás/ H:- BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. a meglévő két változatot.

1/ DOBOS Ilona 1962. 30. sz. Öreg kovács az ördögnél.
246-250. p.Tipusképlet: AaTh 1049 a, c, b + MNK 1049^{xx} + AaTh
1115 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

A tündérek elküldik a kovácsot, hogy hozzon szalmát a kazalból. Az öreg kezd szalmából hosszú kötelet csavarni, a tündéreknek azt mondja, az egész kazlat haza akarja hozni egyszerre, nem járkal mindig szalmáért. A tündérek megijednek a kovács erejétől, nem engedik, hogy szalmáért

menjen.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, 1954. Feljegyezve:
Dunaujváros /Fejér m./

Elm.: Tóth Szőke Józsefné, szül.: Horvát Julianna,
53 é.

Gyorsírással feljegyzés.

2/ DOBOS Ilona 1962. 19. sz. 427-429. p.

Megegyezik az előző változattal.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, 1954. Feljegyezve:
Dunaujváros /Fejér m./

Elm.: Kalmár Imréné sz. Tapsonyi Margit, 32 é.

/Tóth Szőkéné leánya/

Gyorsírással feljegyzés.

MNK 1049^{xxx} Szegény ember az ördög szolgája

/Faapritás/ H: - BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

DOBOS-REKOLA Ms. 1. 2. sz. 46-50. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I. + AaTh 1049 a,c /MNK
1049^{xxx}/b + MNK 1100^x + AaTh 1088 +
+ AaTh 1115.

Otthon össze kell vágni a fát, Dalingó a baltát se tudja megmozdítani, nézeget jobbra-balra, mondván, nézi, merre ugorjon, mert ha egyet vég, szétnyilik a föld és elnyeli mindnyájukat. Durranó nem engedi.

Gy.h.i.: Parád /Heves m./, 1965.

Elm.: Csontos Jánosné, 77 é.

Magnetofonfelvételtől készült lejegyzés.

Tipus: AaTh 1051 Fa meghajlitása. V.ö. AaTh 125 C^x

F: 1051 /1/ BN: 1051 /4/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög /óriás/ lehajlit egy erős faágat, vagy gyökerestől kicsavar egy fát, mely visszapattanva a szegény embert messze repíti, aki ráesik egy nyulra. Ugy tesz, mintha a nyul miatt ugrott volna akkorát, vagy mintha csak repülni akarna.

VÁLTOZATOK: 19

1/ MERÉNYI László 1862. I. A vitéz szabó. 183-201. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 + AaTh 1060 + MNK 1088^{xx} + MNK 1052^{xx}/

Az óriás lehajlitja a legmagasabb fa tetejét, hogy a szabó fogja meg. A szabó belekapaszkodik, a fa visszapattan, és a szabót egy tóba repíti.

Az óriás kérdi, miért nem tartotta meg a fa csucsát. A szabó azt feleli: meg akarta mutatni, hogy ő repülni is tud.

Gy.h.i.: Sajó völgye, 19. sz. közepe.

Nyelve és stílusa népies.

2/ BERZE NAGY – BANÓ – DÖMÖTÖR 1961. A furfangos cigány. 131-136. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1051 + AaTh 1084 + AaTh 1063 + AaTh 1049 b, c /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

A sárkány és a cigány kimennek a gyümölcsösbe /lévodába/ cseresznyézni. A sárkány lehuz egy cseresznyefát, nagyobbik ágát a cigány kezébe adja. A cigány rongyos galérjába beleakad az egyik ág, és a cigányt huszonnégy fán keresztülhajítja. Ráesik egy nyulra. A sárkány kérdi, mit csinál. A cigány azt feleli: vacsorára akarta a nyulat megfogni. A sárkány is próbálkozik a faugrással, de neki csak négyet sikerül átugrania.

Gy.h.i.: Hertelendyfalva /Torontál vm./, 1887.

Elm.: Varga Márton, szül. Bukovina.

Gy.: Zsidó Domokos

Nyelve: Tájnyelvi lejegyzés.

3/ BENEDEK Elek 1888. 13. sz. A vitéz szöcs. 115-122. p., ill. 1894-96⁴ I/1. 7. sz. 76-82. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c,

~ AaTh 1051 + AaTh 1084 + AaTh 1049 d + MNK 1063^{xx} + MNK 1167^{xx} /AaTh 1149/.

Fahordás közben az ördög lehuzza egy bükkfának a hegyét, hogy így kötözze tövéhez a fát. Majd kiált, hogy a szöcs fogja meg, mert a nadrágszija elszakadt. A szöcs megfogja az ágat, s az visszacsapódik, és a szöcs átrepül az erdő tulsó végére. Nyul ugrik ki a bokorból, a szöcs utána, a nyul az ördög felé szalad, a szöcs mérgeződik: Az egész erdőt keresztülugrotta, mégse tudta elfogni – mondja az ördögnek.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: –

4/ VURZEL Lőrinc Ms. 1. 29. sz. /c.n./ 12 b- 13 a f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + MNK 1101^x + AaTh 1051 + AaTh 1084 + MNK 1167^{xxx}.

Versenyez a fiu és a sárkány, ki tud nagyobbat ugrani. A sárkány ugrik egy nagyot, fiut a lehajlitott ág felrepíti, a másik oldalon egy nyul ugrik ki a bokorból. A fiu azt mondja, eleven nyulat fogott.

Gy.h.i.: h.n. 19. sz. második fele.

Elm.: –

Vázlatos lejegyzés.

5/ BERZE NAGY János 1907. 73. sz. A furfangos cigány. 513-518. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a + AaTh 1051 + AaTh 1072 + AaTh 1049 c, b, d, /AaTh 1149/.

A sárkány és a cigány kimennek a kertbe cseresznyét szedni. A cigány nekimegy egy fának, mely messze dobja. Ráesik egy nyulra, de a sárkánynak azt mondja, nem a fa győzte le, hanem kis öccsét látta a fűben, ahhoz ugrott oda.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves m./, 1903.

Elm.: Tinger Jóska cigánykovács.

Nyelve: tájszólás.

- 6/ HORGER Antal 1908. 47. sz. A szabó és az óriások.
403-405. p.

Tipus: AaTh 1640 /AaTh 1051/.

A szabó elmegy az óriások után. Felhág egy magas cserfára, magokat dobál mindkét óriás orrára, akik egymásra gyanakodnak. Mikor kitépi a fákat, hogy agyoncsapják egymást, az egyik fán a szabó ül, aki a fa meglóbálása folytán messze repül.

Gy.h.i.: Zajzon /Brassó vm./, 1898-1906.

Elm.: Fóris Márton

Nyelve: tájszólás.

MEGJEGYZÉS:

A változat e tipushoz sorolása BN. mesekatalógusa alapján történt.

- 7/ RÉPÁSI István Ms. 1. 5. sz. A sárkány meg a cigány.
143-150. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1051
+ AaTh 1053 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d +
MNK 1167^{xxx} AaTh 1149.

Meg akarnak szabadulni a cigánytól. A sárkány elhívja nyulászni az erdőbe. A sárkány lehuzza egy magas fa derekát, a cigány megfogja a hegyét, amikor a sárkány elereszti, a cigány elrepül, estében döglött nyulat kap el. A sárkánynak azt mondja, míg az nyulat keresett, addig ő fogott is.

Gy.h.i.: Tiszanána /Heves vm./, 1912-1913.

Elm.: -

- 8/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 7. sz. A cigám meg az ördög.
28-37. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /MNK 1060^x +
+ MNK 1086^x + AaTh 1072 /AaTh 1051/ +
+ AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 1149 ~ MNK 1167^{xxx}/.

Kimennek a kertbe, a cigány körtét szeretne enni, az ördög lehuzza a majdnem égig érő körtefa tetejét, eszik a körtét, majd egyszercsak elereszti, a cigány átrepül egy bokorba, megfogja az ott lapuló nyulat. Foly.: AaTh 1072.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 9/ ORTUTAY Gyula 1935. 22. sz. Vitéz szőcs. 228-230. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c ~ AaTh
1051 + AaTh 1084 + AaTh 1049 d + AaTh
1049.

Az erdőben az ördög egy fa hegyét meghajlitja, amely visszapattanva a szücsöt az erdő tulsó végén egy bokor tövibe repíti, ahonnan egy nyul ugrik fel, s szalad el. Az ördög kérdi, hova fut a szücs, ő azt feleli: a nyulat akarja megfogni, azért ugrott akkorát.

Gy.h.i.: Nyirbátor, Bátorliget /Szabolcs-Szatmár m./.

Elm.: Tanicsár Mihály, 25 é. szolgalegény.

Fonetikus lejegyzés.

- 10/ PUSKÁS Béla Ms. 1. Dádu bácsi. 21-23. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a /AaTh 1051/b,c
/AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

Szilvát akar a cigány enni. Egy faág azonban lekapja a sárkány válláról, és keresztül hajtja a fán. Ahol leesik, meglát egy nyulat, odaviszi a sárkányhoz, mondván,

ezért ugrott le a válláról.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmár m./, 1942.

Elm.: Gergely István, 16 é.

- 11/ HORVÁTH István 1971. A hétfejű sárkány és a szegény ember. 204-208. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b, c +
+ AaTh 1083A + MNK 1100^x + AaTh 1084 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149 ~ MNK 1167^{xxx}

Cseresznyefa alatt haladnak el. A sárkány lehuzza a fa tetejét, hogy a szegény ember ehessen róla, majd átadja neki, hogy míg ő eszik, az ember tartsa a fát. Amint a sárkány elereszti a fa tetejét, az magával repíti az embert, aki egy nyulra esik, megfogja, és a sárkánynak azt állítja, ezért ugrotta át a fát.

Gy.h.i.: Magyarózd /Maros m./, 1943.

Elm.: Szerző a mesét nagyszülei elbeszélése alapján emlékezetből írta le.

- 12/ NAGY Olga é.n. /1953/ 15. sz. Páskuj meg az ördög. 122-127. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c ~ AaTh 1051 + AaTh 1115 + AaTh 513B + AaTh 1049 d + AaTh 1149 + MNK 1167^{xxx}.

Az ördög kicsavar egy szálfát, Páskuj a tetejébe ül. Utközben az ördög le akarja csusztatni Páskujt a fáról, de az leugrik, és megfog egy arra szaladó nyulat. Az ördög kérdi, mit csinált, Páskuj azt feleli: ezt csinálja utána, fogja meg egy futásban a nyulat.

Gy.h.i.: Katona /v. Kolozs m./ Románia, 1951.

Elm.: Martonosi Árpádné, 36 é.

Irodalmi lejegyzés.

- 13/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 56. sz. Vitéz varga erős cselekedete. 260-263. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a, b, c /AaTh 1051
+ AaTh 1084/ d ~ MNK 1063^{xx} + MNK
1167^{xx} /AaTh 1149/.

Megy az ördög meg a varga hazafelé, az ördög beleragad egy fa tetejébe, lehuzza. Kéri a vargát, fogja meg, mert elszakadt a nadrágszija, a varga megfogja, átrepül az erdőn, füzfa bokorba esik, ahonnan egy nyul ugrik ki. A varga azt mondja, az egész erdőt keresztülugrotta a nyulért, mégse bírja elcsipni."

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1954.

Elm.: Józsi Károly, 47 é. kisparaszt

- 14/ POLONYI Péterné Ms. 1. Cigány juhász. 30-32. p.

Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,c,d
+ AaTh 1149.

A sárkány anyja próbát ajánl, ha a kertben lévő égigérő meggyfa tetejét a cigány meg tudja fogni, és le tudja huzni, akkor elhiszi, hogy olyan erős, mint a sárkány. Kimennek meggyet enni, a sárkány lehuzza a fa tetejét, a cigány megfogja, de mikor a sárkány elereszti, a fa ága felvágja a cigányt a levegőbe, és épp egy nyulra esik. A cigány azt állítja, látott az égben egy nyulat repülni, azért ugrott fel.

Gy.h.i.: Nagykovács /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.

Elm.: Adorján András, 50 é. birii lakos.

Nagyanyjától hallotta.

- 15/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 5. 78. sz. Egy csapásra tizenkettőt. 116-119. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1049 b
/AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

Talált a cigány egy óriást, aki aludt, nem mert a szemé elé kerülni. Mikor az óriás felébredt, és a cipőjét kezdte füzni, szellentett, erre előugrott a cigány, mond-

ván, őt most szellentette ki. Követte az óriást társaihoz. Utközben az óriás lehuzott egy fát, a cigány meg kezdte enni a cseresznyét róla. Az óriás egyszer csak engedte a fát, a cigány átrepült az erdőn, és egy nyulra ugrott, megfogta és szaladt az óriás után. Elmondta az óriásnak, hogy látott egy nyulat az erdőn túl, átugrott érte és megfogta. Az óriás nagyon megijedt tőle.

Gy.h.i.: Nagyvejke /Tolna m./, 1961.

Elm.: Gáspár Antal, 66 é. /Istensegits, Bukovina/.

- 16/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 6. 6. sz. A szabó és az óriás. 4-11. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 +
+ AaTh 1060 + AaTh 1049 b,c/.

A király elküldi a szabót az erdejébe, hogy pusztítsa el az ott garázdálkodó óriást. Mikor a szabó az erdőbe ér, felmászik egy meggyfára, eszeget. Jön az óriás, ő is meggyet akar enni, épp azt az ágat huzza le, amelyiken a szabó ül, majd hirtelen fölengedi, a szabó hat fát ugrik át, de semmi baja se lesz. Kérdi az óriást, utána tudnánk-e csinálni. Az óriás nem vállalkozik erre.

Gy.h.i.: Harc /Tolna m./, 1962.

Elm.: Vörös Mihályné, sz. Csepregi Rozália, 76 é.
Kissé stilizált, tájnyelvi lejegyzés.

- 17/ KOVÁCS Ágnes 1966. 51. sz. Der Zigeuner und der Teufel. 258-264. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ b /AaTh 1115/ c
/AaTh 1115/ + AaTh 1051 + AaTh 1049 d +
+ AaTh 1149 + MNK 1063^{xx} + AaTh 1083.

Az ördög és a cigány elmennek a hegyre cseresznyét szedni. A véka nagyon nehéz, a cigány mozdítani se tudja, azt mondja az ördögnek: vigye odafele üresen, ugyanis ő a gyengébb, majd visszafelé a teli edényt maga viszi. Fölréneked a hegyre, az ördög a cseresznyefa csucsát lehajlitja, míg szedi a cseresznyét. A cigány ezt nem tudja utánacsinálni, de röstell fára mászni. Megragad egy ágat, melyet az

ördög lehajlitott éppen, s mondja: "Nézd, így kell cseresznyét szedni." Körülrepüli a hegyet, az ördög kérdi, mit csinál, ő azt feleli: szégyell ilyen kevés cseresznyét hazavinni, inkább az egész hegyet elviszi. Az ördög nem engedi, mert a hegy nem az övé, csak ez a kert. Ha olyan kevés, mondja a cigány, vidd akkor magad haza.

Gy.h.i.: Nyögér /Vas m./, 1961.

Elm.: Mosonyi József, 76 é. földmunkás.

Gy.: Kiss Gabriella

Tájnyelvi lejegyzés.

Német nyelvű fordítás.

MEGJEGYZÉS:

A variáns a becsapás logikájában AaTh 1049 tipushoz áll közel.

- 18/ DÉGH Linda Ms. 1. Ostoba ördög. 1-2. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b +
+ AaTh 1115 + AaTh 1084 + AaTh 1149.

Az ördög hívja, menjen vele a cigány, hogy odaadja a juhok árát. Nagy erdőn mennek keresztül, az ördög lehajlitja egy nagy fa ágát, mondja a cigánynak, fogja meg, az belekapaszkodik, átrepíti az ág az erdő másik oldalára. Az ördög kérdésére, hol volt, a cigány azt feleli, nyulat fogott.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Bertalan Lajos, 13 é.

- 19/ DÉGH Linda Ms. 1. /c.n./ 143-144. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c /AaTh 1051 +
+ AaTh 1115/ d + MNK 1167^{xxx}.

Elmennek almát szedni. Az ördög lehajlit egy ágat, azon ül a szegény ember. Egyszer arrarepül két vadkacsa, az ördög elengedi a gallyat, az ember felrepül, elkapja a két vadkacsát.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Feka Lajos, 79 é.
Zavaros, rontott változat.

MNK 1051^x Fakicsavarás

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

ISTVÁNYFY Gyula 1963. 9. sz. Az ördög és a király. 227-230. p.

Tipusképlet: AaTh 313 + AaTh 804B /AaTh 1062 + MNK 1051^x + AaTh 331/.

Az ördög és a molnár versenyeznek: aki egy nagy fát ki tud csavarni tövestől, majd úgy visszateszi, hogy a fa tele legyen gyümölcsel, azé legyen a királyfi.

Az ördög megteszi, a molnár viszont azt mondja: a sok gyümölcs betemetné a pokol legmagasabb tornácát is, ha ő kicsavarná a fát. Az ördög megijed, s elengedi a molnárt.

Gy.h.i.: Sáta, /Borsod m./, 1912.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

AaTh 1052 Facipelés

H:- BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot:

GAÁL Károly 1970. 56. sz. Der Schneider und der Teufel.
191-192. p.

Tipusképlet: AaTh 1052 + MNK 1091^{xxx}.

Volt egyszer egy mindentudó, kicsi gyenge szabó. Elküldött hozzá Pulutó egy ördögöt, ha nem állja vele a versenyt, pokolra kerül. Körülvágnak egy fát. A szabó azt mondja, ő hátul viszi, mert ott vannak az ágak, ezért az a nehezebb, cipelje elől az ördög a törzset. Felemeli az ördög a fát, a szabó hátul ráül a gallyakra. Az ördög

egyik kezében viszi a fát, másik kezében zsebkendő, azzal törli a homlokát. Váratlanul ledobja a törzset, a szabó leesik, azt állítja, az ördög majdnem rádobta a terhét. Az ördög visszamegy a pokolba, mondván, a szabó az erősebb.

Gy.h.i.: Csajta, /= Schachendorf v. Vas m./, Ausztria, 1960/63.

Elm.: Josef Janzsó, 37 é.

MNK 1052^x Szalmahordás

H:- BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

BERZNE NAGY János 1940. II. 184. sz. A zördög mög a szegény embör. 391-393. p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + MNK 1052^x + AaTh 1063 + AaTh 1030 + AaTh 1184.

Az ördög és Jancsi elhatározzák, hogy együttesen visznek egy szalmakazlat. Jancsi póznát tol a kazal alá oly módon, hogy hosszabik vége ő felé, rövidebb vége az ördög felé esik. Jancsi könnyen veszi fel a póznát a földről, az ördög emelné a kazlat, de nem tudja, majd megszakad az erőlködéstől. Akkor helyet cserélnek. Jancsi megint úgy tolja a póznát a kazal alá, hogy a hosszabik vége neki jut. Az ördög most sem képes megemelni a kazlat.

Gy.h.i.: Kákics /Baranya m./, 1934.

Elm.: Gilicze János, 38 é. szilaspusztai csordás.

Tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1052^{xx} Hordócipelés

H:- BN: 1053^{xx} /1/

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

MERÉNYI László 1862. I. A vitéz szabó. 183-201. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 +
+ AaTh 1060 + MNK 1088^{xx} + MNK 1052^{xx}/.

Az óriások elküldik borért a szabót. Ő bemegy a városba, és vásárol tiz akó bort, s a borral telt hordót az erdő szélére viteti. Visszamegy az óriásokhoz, s elhiteti velük, hogy egymaga cipelte a városból az erdő széléig a bort. A legerősebb óriás érte meg, de száz lépés után leteszi a hordót, nem bírja továbbvinni.

A többiek is sikertelenül próbálkoznak, végül ketten hozzák el tanyájukig. Az óriások elismerik a szabó nagy erejét.

Gy.h.i.: Sajó völgye, 19. sz. közepe.
Nyelve és stilusa népies.

AaTh 1053 Vadkanvadászat

H:- BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

RÉPÁSI István Ms. 1. 5. sz. A sárkány meg a cigány. 143-150.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1051 +
+ AaTh 1053 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d +
+ MNK 1167^{xxx} ~ AaTh 1149.

A sárkány vaddisznókkal akarja széttépetni a cigányt. Fog egy kismalacot, annak a sivalkodására az egész falka utánazudul. A cigány ijedtében fára mászik. Mikor lejön, öreg döglött disznót talál a fa alatt. A sárkánynak kiabál, hogy ő már fogott egy öreget, ne csufoskodják a malaccal.

Gy.h.i.: Tiszanána /Heves m./, 1912-1913.
Elm.: -

AaTh 1060 - AaTh 1114 Verseny ember és ördög között

Tipus: AaTh 1060 Kőből vizet facsarni

H! 1060 /3/ BN: 1060 /5/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Szegény ember /cigány, halász, szabó/ és az ördög /sárkány, óriás/ összemérik erejüket. Az ördög /sárkány, óriás/ a követ, vagy a békasót lisztté morzsolja, vagy pár csepp vizet facsar belőle. A szegény ember /cigány, halász, szabó/ az előre beszerzett tojásból, turóból /stb./ levelet facsar. A szörny elismeri a szegény ember nagy erejét.

VÁLTOZATOK: 36

- 1/ ERDÉLYI János 1855. 12. sz. Százat egy ütésre. 128-134.p.
Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 +
+ AaTh 1115/.

A legény versenyre kel az óriással, melyikük tud kőből vizet facsarni. Az óriás a követ szétmorzsolja. A legény előveszi a korábban vásárolt két garas ára turót, a köhöz nyomja, és levelet facsar belőle. Az óriás ezt nem tudja utánacsínálni.

Gy.h.i.: -, 19. sz. első fele.
Stilusa mesterkélte.

- 2/ IPOLYI Arnold Ms. 1. 97. sz. A pokolba járó fiu s a három ördög. 993-994. p.
Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1060 +
+ AaTh 1084/.

A második ördög és a fiu abban versenyez, ki sajtol ki több vizet a kőből. A fiu a turóból több vizet sajtol ki, mint az ördög a kőből, így ő a nyertes.

Gy.h.i.: Szeged /Csongrád m./, 1847-1858.
Elm.: -

Gy.: Wéber Károly

- 3/ KRIZA János Ms. 1. 30. sz. /c.n./ 66-69. f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c /AaTh 1115/ d ~AaTh 804B + AaTh 1063 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + MNK 1063^{xx}.

A szegény csizmadiát felfogadja szolgának az ördög, de előbb próbát tesz az erejével. Kezébe vesz egy követ, és abból három csepp vizet kisajtol. Azt mondja a csizmadianak, hogy ő is csinálja utána. A csizmadia is felvesz egy békasót, de elteszi a tarisznyájába és helyette egy tojást nyom össze. Az ördög csodálkozik, milyen erős emberrel áll szemben.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: -

- 4/ MERÉNYI László 1862. I. A vitéz szabó. 183-201. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 + AaTh 1060 + MNK 1088^{xx} + MNK 1052^{xx}/.

A szabó összeméri erejét a harmadik óriással. Az óriás követ vesz kezébe, s lisztté morzsolja. A szabó a magával hozott gomolyaturót teszi a kő mellé, s savót facsar belőle. Az óriások elismerik nagy erejét.

Gy.h.i.: Sajóvölgye, 19. sz. közepe.

Nyelve és stilusa népies.

- 5/ MERÉNYI László 1864. II. A kárvallott juhász. 93-106.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 c + AaTh 1072 + AaTh 1049 b + AaTh 1115 + AaTh 1049 d /AaTh 1149/.

A cigány és a juhokat lopó ördög versenyeznek. Keresnek két egyforma követ, az ördög az egyiket lisztté morzsolja. A cigány a kő mellé turót tesz, melyet korábban a juhásztól kért, s pár csepp savót facsar belőle. Az ördög elismeri, hogy a cigány erős ember.

Gy.h.i.: Duna melléke, 19. sz. közepe.

Nyelve és stilusa népies.

- 6/ DÉKÁNY Rafael Ms. 1. 16. sz. A juhász lelke meg cigány. 86-88. p.

Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1060 + MNK 1083^x + AaTh 1115/.

Versenyez a cigány meg az ördög, ki tud kőből vizet nyomni. A cigány a turót kőhöz fogva összenyomja, csurog a viz ki belőle. Plutó a követ kovához teszi, de semennyi viz sem jön ki belőle.

Gy.h.i.: Kecskemét /Pest-Pilis-Solt-Kiskun m./, 1882-85.

Elm.: -

- 7/ PINTÉR Sándor 1891. Mesé jé kiráráó még azeő juhászáraó. 101-111. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 530 + AaTh 314.

A királynak mindig eltűnik a juhásza, egy cigánylegény beáll hozzá szolgálni. Kimegy legeltetni, turót csinál, déltájt jő a hétfejű sárkány. Erőt próbálnak: melyikük tud kőből vizet facsarni. A sárkány egy cseppet facsar a kőből, a cigány a turót a kő mellé teszi, és savót facsar belőle. Megfenyegeti a sárkányt: szaladjon, mert mindjárt megeszi, látja, hogy ő az erősebb.

Gy.h.i.: Nógrád m. 19. sz. második fele.

Fonetikus lejegyzés.

- 8/ VURZEL Lőrinc Ms. 1. 29. sz. /c.n./ 12 b - 13 a f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + MNK 1101^x + AaTh 1051 + AaTh 1084 + MNK 1167^{xxx}.

Szegény asszony fia a falu libáit őrzi, a róka sorra ellopkodja őket, a fiu megszökik.

Utközben döglött varjut talál, elteszi. Juhásztól turót kér, megígéri, hogy megvédi nyáját a sárkánytól. Jön a sárkány, a fiu megfenyegeti, hogy összemorzsolja, bizony-ságul a kezében levő turót morzsolja össze.

Gy.h.i.: h.n., 19. sz. második fele.

Elm.: -

Vázlatos lejegyzés.

- 9/ BERZE NAGY János 1907. 73. sz. A furfangos cigány.
513-518. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a + AaTh 1051 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1049 c, b, d /AaTh
1149/.

A cigány vándorlása közben juhodályba ér, cipőjével felitatja a tejet. Megjelenik a sárkány /aki a hodály és a tej tulajdonosa/, a cigány azt mondja neki: Ő világrejű: tejet csavar a cipőből, mint egy kődarabból. A sárkány elismeri nagy erejét.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves vm./, 1903.

Elm.: Tinger Jóska cigánykovács

- 10/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög. 1-6.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c,d + AaTh
1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh
1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 + AaTh
1094 + MNK 1100^x.

A kántor egy erdőben találkozott az ördöggel. Az ördög vízért ment a Hargitára, meglátva a kántort, lehajította hátáról tizenkét bivalybőrből készült tömlőjét és hívta, küzdjenek meg. A kántor tarisznyájában kenyér volt és sajt, előkapta a sajtot, úgy összenyomta, hogy a leve ujjai közt csepegni kezdett, majd megfenyegette az ördögöt: "Épp így szoritom belőled is ki az életet, mint ebből a kődarabból a vizet, ha hozzám mersz nyulni". Az ördög elhitte a kántor meséjét, ijedtében tömlőjét is hátrahagyva szaladt vissza a pokolba. Otthon elbeszélte, milyen erős emberre akadt.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

- 11/ VIKÁR Béla Ms. 1. 134. sz. /c.n./ 1-16. p.

Tipusképlet: AaTh 613 + AaTh 592 + AaTh 326 +
+ AaTh 1060 + AaTh 1062 + AaTh 1115 +
+ AaTh 326.

A fiu elmegy a vadaskertbe, visz magával savós turót és egy hólyagot tele vérrel. A kertben három óriás van, akik nem engedik meg a királynak, hogy állatokat telepítsen a kertbe. A fiu rájuk ijeszt azzal, hogy kő helyett turóból facsar vizet.

Gy.h.i.: Resznek /Vas vm./, 1909-10.

Elm.: -

- 12/ RÉPÁSI István Ms. 1. 5. sz. A sárkány meg a cigány.
143-150. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1051 +
+ AaTh 1053 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d +
+ MNK 1167^{xxx} AaTh 1149.

Pusztadinnyésháton élt egy gazdag bacsó, akinek a sárkány mindig megitta a tejét. Keresztkomája, a cigány segítséget ígér. Kér egy kenyeret, meg egy káposztáskövet. A kenyeret meghámozza, beleteszi a dézsába, kéri, arra fejjék a tejet. A követ meg az utra teszi. Jön a sárkány, a cigány kikapja a dézsából a kenyeret, azt mondja, ha a sárkány is tud az utszéli kőből tejet facsarni, mint ő a magáéból, akkor közelebb jöhet. A cigány megszorítja a kenyeret, csak úgy dől belőle a tej. A sárkány hiába facsarja a követ, viz se jön belőle.

Gy.h.i.: Tiszanána /Heves vm./, 1912-1913.

Elm.: -

13/ KRISTON Antal Ms. 1. 8. sz. /c.n./ 51-58. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1084 + MNK 1083A^x +
+ AaTh 1036.

A juhásznak minden éjjel elvesz egy juha, a cigány segítséget ígér turóért. Ördöggel fogadnak, azé a juh, aki széjjelmorzsol egy követ. Az ördög kétfelé töri a magáét, összemorzsolja lisztté. A cigány elmegy a téli ujjasáért, mert fázik, kér a juhásztól turót, úgy összemorzsolja, hogy lé folyik belőle. Az ördög elismeri a cigány győzelmét, nekiadja a juhot.

Gy.h.i.: Rétközberencs v. Nyiribrony /Szabolcs m./,
1914.

Elm.: -

14/ SZENDREY Ákos Ms. 1. 25. sz. A becsapott ördög. 175-188.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 c,b +
+ AaTh 1084 + AaTh 1072 + AaTh 1149.

Három juhász testvér vacsorázik a tűznél, jön egy kecskelábu, kétszárnyu csunya alak, leül hozzájuk melegedni két egymást követő este és elviszi a legidősebb és a közelepsi testvért. Harmadik este jön a cigány és segítséget ajánl. Gyurat a juhással gomolyát, közepébe követ tétet.

Jön az ördög, versenyezzenek, ki az erősebb: azé a három juhász. Fát törnek, az ördög kisebbet, a cigány nagyobb. Kőből vizet facsarnak: az ördög kezében porrá válik a kő, a cigány a gomolyából vizet facsar. Az ördög visszahozza a juhászokat.

Elmegy a cigány az ördöggel a pokolba. Ott az ördög anyja, kinek két-két villával van föltámasztva a szeme, megfejtja a cigány erejének titkát: az ördög ugyanis nem tudja, mi az a gomolya.

Gy.h.i.: Nagyszalonta /Bihar vm./, 1914-1915.

Elm.: -

Romlott változat.

15/ BANÓ István Ms. 2. /c.n./ 84-97. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/c +
+ AaTh 1149.

A fekete cigány hallja, hogy az erdőben tanyázik a sárkány. Utközben vesz egy zsemlét, zsemlenagyságu követ, kis üveg tejet. Elmegy a sárkány lakására, annak anyját, és a sárkány ijesztgeti, azok elhiszik, hogy nagyon erős. Versenyeznek, ki csavar kőből tejet. A sárkány nem tud, a cigány a tejbe áztatja a zsemlét, úgy csavarja ki.

Gy.h.i.: Ujbars /Bars m./, 1939.

Elm.: Hrusovszky János, 52 é.

16/ CSABA József Ms. 1. 33. sz. Vándorló és a kilenc óriás.

88-89. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1115/ +
+ AaTh 300.

A vándorló előveszi a turót: "Zsurmullok /morzsoljuk/ össze a küjjet". Az óriásnak követ ad, aki nem tudja "összűszakogatynyi". A vándorló levét is facsar a "kőből" /turóból/.

Gy.h.i.: Csákánydoroszló /Vas m./, 1939.

Elm.: Dóri Mária /Kardos Mária/, 73 é. napszámos.

Fonetikus lejegyzés.

17/ HORVÁTH István 1971. A hétfejű sárkány és a szegény

ember. 204-208. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,c +
+ AaTh 1083A + MNK 1100^x + AaTh 1084 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149 ~ MNK 1167^{xxx}

Szegény ember, akinek annyi gyereke van, mint a rosta lika, még eggyel több, elindul szolgálatot keresni. Egy legelőn halad kersztül, juhászkalibához ér. A pakulár egy darab sajtot ad neki, de sietteti távozását, mert nem sokára megjelenik a hétfejű sárkány és elpusztítja, ha ott találja. A szegény ember találkozik a sárkánnyal, de nem ijed meg tőle, hanem annak kérdésére, hogy mit keres itt,

a sárkányt sárkányok utolsójának nevezi.

A sárkány erőpróbát ajánl: egy sziklát lisztté morzsol. A szegény ember titokban a szikladarabhoz fogja a sajtot, és vizet facsar belőle. A sárkány nem jön rá a cselre, és bátyjává fogadja a szegény embert. Magával viszi a falujába.

Gy.h.i.: Magyarózd /Maros m./, 1943.

Elm.: Szerző a mesét nagyszülei elbeszélése alapján, emlékezetből írta le.

- 18/ KOVÁCS Zoltán Ms. 1. VIII. sz. A juhászbojtár. 23-25. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1083A + AaTh 1149.

A juhászbojtárnak minden éjjel elvész a juha, a cigány segítséget ígér. Mikor jön az ördög az ujjabb juhért, a cigány rákiált, ne vigye el. Az ördög birkózni hívja. Először kőből vizet facsarnak. Az ördög hiába próbálja, nem jön viz. A cigány egy marék turót vesz elő tarisznyájából, a kőhöz szoritja, viz csepeg belőle. Az ördög megígéri, kifizeti a juhok árát, csak ne bántsa őt.

Gy.h.i.: Rétközberencs /Szabolcs-Szatmár m./, 1943.

Elm.: Molnár Miklós, 49 é. gazdálkodó.

- 19/ KOVÁCS László 1946. A szegény ember és az ördög. 58-60.p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, + AaTh
1115 + AaTh 1063 + AaTh 1062 + AaTh
1072 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

A halász, zsebében főtt tojással, találkozik az ördöggel. Az ördög megfenyegeti, ha gyengébb nála megeszi, ha erősebb, békén hagyja. Az ördög kavicsot vesz kezébe, megszorítja, viz folyik belőle. A halász a főtt tojást víz alá nyomja, megszorítja, csorog belőle a sárga lé. Az ördög elismeri a halász nagyobb erejét.

Gy.h.i.: Garbolc /Szabolcs-Szatmár m./, 1945.

Elm.: Győri Albert, 21 é. földműves Sarkadi Sándoréknál csepűcsavaróban.

Fonetikus lejegyzés.

- 20/ BERECKI Imre Ms.1. 7. sz. A buta ördög. 7-10. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1060 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1084 + MNK 1100^{XX}.

A negyedik ördög követ csavar a fiuval. Az ördög úgy csavarja, hogy egy csepp viz kifolyik belőle, az ember tojást vesz elő, ujja közt kifolyik a leve. Az ördög elszalad.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.

Elm.: Kádár Gyula, 71 é. gulyás

- 21/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 89. sz. A juhász meg az ördög.
148-150. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1036 + AaTh 1115 +
+ AaTh 1084.

A juhokat ellopó ördögöt a juhász versenyre hívja. A cigány tanácsára követ ad neki, maga meg sajtot fog kezébe: melyikük tud több vizet facsarni. Az ördög a követ kettétöri, egy csepp viz se jön ki belőle, a juhász a sajtból jó sok levet nyom. Az ördög elismeri, hogy a juhász erősebb nála, megígéri, hogy visszaadja a lopott juhokat.

Gy.h.i.: Kilyén /v. Háromszék m./ Románia, 1948.

Elm.: Horváth Mihály, 41 é.

Gy.: Pótsa Géza

Tájnyelvi lejegyzés.

- 22/ NAGY Dezső Ms. 1. Az arany juhok meséje. 9. p.
Tipus: AaTh 1060

Király száz arany juhából minden éjjel ellopnak egyet. Cigány vállalkozik egy véka aranyért az őrzésükre, visz magával téglát, zsendicét. Mikor jön a sárkány, azt mondja neki, akkor viheti a juhot, ha téglából savót csavar. A sárkánynak nem sikerül, a cigány meg két téglaközé turót tesz, összenyomja, csurog belőle a savó. Sárkány megszégyenülve elmegy.

Gy.h.i.: Berkesz /Szabolcs-Szatmár m./, 1950.

Elm.: Nagy Lajos, 36 é. földműves
Szó szerinti lejegyzés.

- 23/ BÉRES András 1967. 54. sz. Erős János. 308-309. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, /AaTh 1115/d.

János legeltetés közben lel hat vadruca tojást, zsebre teszi. Találkozik egy sánta ördöggel, aki kérdi, tényleg erős-e, mint a neve mutatja. János bizonyítékul kijelenti: "Küül sárga levet nyom". Odanyomja az egyik tojást a kőhöz, folyik is belőle a sárga lé. Az ördög is próbál a kőből levet facsarni, de sikertelenül. Odahívja öt cimboráját, akiknek János bemutatja tudományát. Azok is eredménytelenül próbálkoznak a léfacsarással. Az ördög elismeri János nagy erejét.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1951.
Elm.: Tóth János, 17-8 é. Tóth Bálintnél a fonóban
Fonetikus lejegyzés.

- 24/ NAGY Olga é.n. /1953/ 15. sz. Páskuj meg az ördög.
122-127. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, ~AaTh 1051 + AaTh 1115 + AaTh 513B + AaTh 1049 d + AaTh 1149 + MNK 1167^{xxx}.

Páskuj nagyon fél az ördögtől. Felesége egyszer kizárja, hogy a félelemről leszoktassa. Páskuj a sötétben az eresznek ütközik, kotlóstojást talál, zsebre vágja. Elmegy az ördöghöz, hogy megtudja, miért is fél tőle. Fogadnak, ki az erősebb. Az ördög békasót szorit, lisztté morzsolja. Páskuj "kavicsot" /kotlestojást/ vesz kezébe, s az ördög szájába levet facsar belőle. Az ördög elismeri Páskuj nagyobb erejét, ki már nem fél tőle.

Gy.h.i.: Katona /v. Kolozs m./ Románia, 1951.
Elm.: Martonosi Árpádné, 36 é.
Irodalmi lejegyzés.

- 25/ BÖZÖDI György 1958. A kicsi embör. 170-176. p.
Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 ~ 1063 + AaTh 1115/.

A kicsi ember megmérkőzik az óriással. Kőből, tejfölből, melyet magával hozott vizet /savót/ facsar. Az óriás ezt nem tudja utánacsínálni.

Gy.h.i.: Bözöd, /v. Udvarhely m./ Románia, 1953.
Elm.: Bágyi János, 78 é.
Ifjúság számára készült irodalmi nyelvű lejegyzés.

- 26/ ERDÉSZ Sándor Ms. 1. A sárkány és a cigány. 34-37. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 c, b, d ~ AaTh 1149.

Három juhászlegényből a sárkány kettőt elvisz. A harmadiknak a cigány segítséget ajánl. Elmegy a sárkánnyal, hogy erejüket összemérjék.

A sárkány buzogányt szorit, hogy jön-e belőle viz, de csak csepeg. A cigány gomolyát facsar, abból erősen folyik a savó.

Gy.h.i.: Kállósemjén /Szabolcs-Szatmár m./, 1958.
Elm.: Irinyi János, 18 é. földműves

- 27/ BOSNYÁK Sándor Bácskai Ms. 4.9. sz. Kilinkó. 21-28. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1084 + AaTh 1063 + AaTh 1060/.

A harmadik ördög egy darab sziklát hoz, aki apróra morzsolja, az lesz a nyertes. Az ördög elmorzsolja a sziklát, Kilinkó meg előveszi a turót, úgy megszorítja, hogy még lé is jön belőle. Az ördög elismeri, hogy ő az erősebb. Kilinkó megkapja az öregasszonyt, akit két ördög cipel haza.

Gy.h.i.: Kémes /Baranya m./, 1959.
Elm.: Molnár Béni, 73 é. parasztember

- 28/ KALLÓS Zoltán Ms. 1. A cigány s az erdő anyja. 147-156.p.
 Tipusképlet: MNK 1100^x ~ AaTh 1084 + AaTh 1060 +
 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1134 + AaTh
 1690^x.

Versenyez a cigány meg az erdő anyja, ki tud kőből vi-
 zet facsarni. Az erdő anyja kőből három csepp vizet fa-
 csar, a cigány követ szorít a sajthoz, csak úgy folyik a
 savó.

Gy.h.i.: Lészped /Moldva/ Románia, 1959.
 Elm.: Deák Ilona, 57 é.
 Meglehetősen zavaros változat.

- 29/ NAGY Olga 1958. 30. sz. Aki egy ütéssel százat talál.
 161-165. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 ~ 1063 +
 + AaTh 1115/.

A szegény ember összeméri erejét az óriással. Az óriás
 békasót vesz kezébe, lisztté morzsolja. Ez semmi, mondja
 a szegény ember. Előveszi zsebéből a korábban vásárolt
 két krajcár ára tehénturót, s vizet facsar belőle. Az
 óriás megijed az erejétől.

Gy.h.i.: Szék /v. Szolnok-Doboka m./ Románia, 1960.
 Elm.: Filep Istvánné, Győri Klára, 60 é.
 Irodalmi lejegyzés.

- 30/ GAÁL Károly 1970. 22. sz. Der Königssohn auf Brautschau.
 108. p.
 Tipusképlet: AaTh 513A + AaTh 1640 I-III + AaTh 1060
 + AaTh 301B II-VI.

A királyfi az óriások országába ér. Versenyre hívja az
 egyik óriást, egy követ ad a kezébe, hogy facsarjon vi-
 zet belőle. Ő maga egy darab sajtot szorongat és abból
 kifolyik minden nedv. Az óriás nem tud vizet facsarni a
 kőből, így alulmarad.

Gy.h.i.: Középpulya /Mittelpullendorf v. Sopron m./
 Ausztria, 1961-63.

Elm.: Ribarich János, 78 é.

- 31/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 6. 6. sz. A szabó és az
 óriás. 4-11. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 +
 + AaTh 1060 + AaTh 1049 b,c/.

Az óriás felvesz egy követ, lisztté morzsolja, a szabó
 a magával vitt turóból vizet /savót/ facsar.

Gy.h.i.: Harc /Tolna m./, 1962.
 Elm.: Vörös Mihályné, sz. Csepregi Rozália, 76 é.
 Kissé stilizált, tájnyelvi lejegyzés.

- 32/ DÉGH Linda Ms. 1. Ostoba ördög. 1-2. p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b +
 + AaTh 1115 + AaTh 1084 + AaTh 1149.

Juhász bárányaiból minden este elvész egy. Cigány meg-
 igéri, hogy segít, kér egy csomó turót. Jön az ördög, a
 cigány hívja, birkózzanak, amelyikük erősebb, az kapja
 meg a bárányokat. Kőből vizet facsarnak. A cigány turót
 szorít a kőhöz, folyik belőle a víz. Az ördög porrá töri
 a követ, mégse csepeg belőle semmi.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.
 Elm.: Bertalan Lajos, 13 é.

- 33/ DÉGH Linda Ms. 1. /c.n./ 143-144.p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c /AaTh 1051 +
 + AaTh 1115/ d + MNK 1167.^{xxx}

Juhásztól az ördög elhordja a juhot, szegény ember vé-
 delmet ígér. Mikor jön az ördög, megmérkőznek, aki erő-
 sebb, azé lesz a juh. Ki tudja a követ összemorzsolni?
 Ördög lisztté töri, a szegény ember turóval fogja össze,
 s vizet facsar belőle.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.
 Elm.: Feka Lajos, 79 é.
 Zavaros, rontott változat.

- 34/ NAGY -VÖÖ 1974. 34. sz. A Tökváros. 268-301. p.
Tipusképlet: AaTh 400 /AaTh 554/+ AaTh 1060 /AaTh 1115/.

A fiu selyemrétre érkezik, elalszik, álmából óriás ébreszti fel. A fiu nem ijed meg, erejével kezd dicsekedni, versenyre hívja az óriást: ki tud jobban összemorzsolni egy követ? Mig az óriás csak lisztté morzsolja, a fiu a turót titokban a kőhöz fogva vizet csavar belőle.

Gy.h.i.: Görgényüvegcsür /v. Maros m./ Románia, 1965.
Elm.: Jakab István, 40 é.

- 35/ NAGY Géza Ms. 1. 71. sz. Jancsi meg az óriás. 586-593.p.
Tipusképlet: AaTh 1640 + AaTh 1049 c, b + AaTh 1062 +
+ AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d~
AaTh 1149 + AaTh 300.

Verseng az óriás és Jancsi, ki tud kősziklából vizet facsarni. Az óriás megfacsarja, jön a viz. Jancsi egy csomó turót szorit össze, ebből jobban jön a viz. Ő meg-eszi a kősziklát /=turót/, felszólítja az óriást, ő is egye meg. Az óriás ijedten hazamegy.

Gy.h.i.: Karcsa /B-A-Z m./, 1966.
Elm.: Páhi József, 65 é.

- 36/ DOBOS Ilona Ms. 1. 112-120. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

Szegény cigánynak sok a gyereke, bánatában fel akarja akasztani magát az erdőben, de ott találkozik egy emberrel, akitől minden éjjel három birkát lop el az ördög. Beáll hozzá birkát őrizni. Este kér egy akkora márványkövet, amekkora a markában elfér, meg egy csomó turót, amiben sok savó van. Éjfélkor jön az ördög, a cigány hívja, mérjék össze az erejüket, ki tud kőből vizet facsarni. Odaadja a márványkövet az ördögnek, de az hiába facsarja, nem jön ki egy csepp se belőle. A cigány markából meg folyik a savó. Az ördög elismeri, hogy a cigány erősebb.

Gy.h.i.: Rácalmás /Fejér m./, 1968.

Elm.: Tóth Szőke Józsefné, sz. Horvát Julianna, 67 é.
Magnetofonról készült lejegyzés.

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴. V. 1. 21. sz. A vitéz szabólegény.
121-126. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 II-II /AaTh 1072 + AaTh 1061 1060 + AaTh 1115/ + AaTh 804B.

A szabólegény versenyre kel a középső óriással. Első része: AaTh 1061 ld. ott. A legény turót tesz a kőre: az még vizet is facsar ki belőle. Az óriás elismeri a legény nagy erejét.

Benedek Elek szépirodalmi átdolgozása, azonosító adatok nélkül.

MNK 1060^x Verseny az ember és szörny között: A láb földbe-
verése.

H:- BN:-

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 7. sz. A cigám meg az érdég. 28-37.p.
Tipusképlet: AaTh 1640 /MNK 1060^x + AaTh 1049 b, c +
+ MNK 1086^x + AaTh 1072 /AaTh 1051/ +
+ AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 1149~ MNK 1167^{xxx}/.

A cigány juhnyájhoz ér, de a juhász nem mer neki enni adni, mert a nyáj az ördögé. Mikor jön az ördög, nagyot kurjant, cigány még nagyobb, azt mondja, megveri az ördögöt, olyan erős. Az ördög látja a cigány tábláját, versenyre hívja őt: azé legyen a föld, aki erősebb. Verjék lábukat a földbe, akinek az egyik lába után sajt jön; a másik után tej, az győz. Mig az ördög hazaszalad, hogy megbeszélje az anyjával a dolgot, a cigány ás egy gödröt,

tejet tesz bele, befedi földdel, egy kő alá nagy darab sajtot rejt. Visszajön az ördög, előbb a cigány üti be a lábát, kiloccsan a tej, az ördögöt egészen befehériti. Az ördög hiába veri a lábát, semmi nem jön. Eztán utszéli kőbe ütik a lábukat, a cigány lába alól a sajt darabokban ugrik ki, az ördög lába alól semmi. Az ördög átengedi birtokát, hazamegy, anyja azt mondja, hívja meg a cigányt testvérnek. A cigány erre csak akkor hajlandó, ha az ördög ráiratja fele birtokát.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

Tipus: AaTh 1061 Kőharapás

H: 1061 /1/ BN: 1061 /2/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ember és az ördög versengenek, melyikük tudja átharapni, vagy megtörni a követ. Az ember pogácsát, vagy diót vesz elő, s könnyedén átharapja /megtöri/. Az ördögnek kicsorbul a fogá, vagy meg se tudja törni a követ.

VÁLTOZATOK: 5

1/ GAÁL György 1860. III. XLIV. sz. A hatalmas sip. 155-158. p.

Tipusképlet: AaTh 592 + AaTh 570 + AaTh 592 + AaTh 571 + AaTh 1061 + AaTh 1159 + AaTh 850.

Palkó csak akkor nyeri el a királylányt, ha medvével hál egy éjszaka. Visz magával diót, mogyorót, kőveket. Palkó diót tör, a medve is kér belőle. Neki követ ad, a medve nem tudja megtörni, kéri Palkót, segítsen neki. Elismeri, hogy Palkó erősebb nála.

Gy.h.i. -, 19. sz. első fele.

Nyelve és stilusa mesterkéltségek.

2/ IPOLYI Arnold Ms. 1. 93. sz. Az ördög és az obsitos baka. 989-990. p.

Tipusképlet: AaTh 1061 + AaTh 1159.

Egy királyhoz elmegy koldulni három obsitos katona. A király megparancsolja, üssék pofon. Csak a harmadik meri megtenni, a másik kettő huszonöt botütést kap, a bátor katonát a király elküldi, mentse meg a várát az ördögöktől, melyet apja elzalogosított. A baka visz magával kalácsot, diót, békasót, kalapácsot, éket, bort. Vacsorázni kezd, jön egy csuf ördög, a katona békasót ad neki, de az ördög nem tudja megenni, a katona kitöri a fogait.

Gy.h.i.: Szeged /Csongrád vm./, 1847-1858.

Elm.: -

Gy.: Wéber Károly.

3/ SEBESTYÉN Gyula 1906. 1. sz. Markalf. 431-434. p.

Tipusképlet: AaTh 811 + AaTh 1083A + AaTh 1083 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1062 + AaTh 1061 +
+ AaTh 1121.

Markalf és az ördög versengenek: melyikük tud egy követ kettéharapni. Markalf pogácsát vesz elő a tarisznájából, kettétöri, megeszi. Az ördög szikladarabot tör ketté, rágni kezdi, de agyara beletörik. Az ördög beismeri, hogy Markalf legyőzte.

Gy.h.: Noszlop /Veszprém m./.

Nyelve: népies irodalmi.

4/ BERZE NAGY János 1940 II. 187. sz. A baka még az ördög. 395-396. p.

Tipusképlet: AaTh 1061 ~ AaTh 1159.

A király pincéjéből mindig eltűnik a bor, s a pinceőr. Végül egy baka megy örködni, visz magával kovácsszatut, diót, kavicsot, reszelőt. Jön az ördög, a baka a fogával diót tör. Az ördög is kér belőle, de neki kavicsot ad. Nem tudja megtörni. "Mert nem éles a fogad" - így a baka. Folyt.: AaTh 1159.

Gy.h.i.: Bogdása /Baranya m./, 1936.

Elm.: Bohrer Pál, 61 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

5/ BÁLINT Sándor 1975. 15. sz. A félelőmkereső János.

504-519. p.

Tipusképlet: AaTh 326 + AaTh 401A /AaTh 1061/ +
+ AaTh 1440.

János a kastélyban az öregasszonytól kapott diókat törögeti. Megjelenik hét ördög, akik fekete embertagokként a padlásról potyognak le. János azt mondja nekik, nem fél tőlük, és kaviccral kínálja őket, miközben ő a diót eszi. Azoknak szikrázik a foguk a kavicstól, de nem veszik észre a cselt.

Gy.h.i.: Szeged /Csongrád m./, 1971.

Elm.: Tombác János, 70 é.

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴. VI/1. 21. sz. A vitéz szabólegény. 121-126. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 II. III /AaTh 1072 + AaTh 1061 ~ 1060 + AaTh 1115/ + AaTh 804B.

A szabólegény összeméri erejét az óriással. Az óriás egy követ darabokra tör, és megeszi az utolsó falásig. Folyt: ~ AaTh 1060 ld. ott.

Benedek Elek szépirodalmi átdolgozása, azonosító adatok nélkül.

MEGJEGYZÉS:

A típus e variánsban nem teljes, tkp. idesorolása is vitatható. Mindenesetre az óriás kövését felülmúló produkció csak egy másik /AaTh 1060/ tipushoz tartozó lehet /a legény még vizet is facsar a kőből/.

Tipus: AaTh 1062 Kőhajítás

H: 1062 /1/ BN: 1062 /5/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ember /suszterlegény, Koplaló Mátyás, Markalf, stb./ és az ördög /óriás/ versenyeznek, melyikük tud messzebb hajítani egy követ, /buzogányt/. Az ördög /óriás/ követ, v. buzogányt hajít fel, mely bizonyos idő múlva leesik. Az ember madarat dob fel, amely soha nem tér vissza.

VÁLTOZATOK: 19

1/ ERDÉLYI János 1855. 12. sz. Százat egy ütésre. 128-134.p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 +
+ AaTh 1115/.

Mesterlegény és az óriás versenyeznek, ki tudja feljebb hajítani a buzogányt. Az óriás úgy feldobja, hogy esésekor embervastagságu lyukat váj a földbe. A fiu betakarja földdel a lyukat, és pacsirtát dob fel, mely sosem jön vissza. A legény felvilágosítja az óriást, úgy feldobta a "buzogányt", hogy az a másik világban esett le, ne várja visszajöttét.

Gy.h.i.: -, 19. sz. első fele.

Elm.: -

Stilusa mesterkélte.

2/ MERÉNYI László 1862. I. A vitéz szabó. 183-201. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 +
+ AaTh 1060 + MNK 1088^{xx} + MNK 1052^{xx}/.

A szabó versenyre kel a középső óriással: melyikük hajít magasabbra egy követ. Az óriás feldobja, három óra múlva esik le. A szabó kis madarat dob fel, mely nem jön vissza. Az óriások csodálkoznak a szabó nagy erején.

Gy.h.i.: Sajó völgye, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Nyelve és stilusa népies.

- 3/ BELLOSICS Bálint 1891. Markap meg az ördög. 321. p.
Tipusképlet: AaTh 1083 + AaTh 1083A + AaTh 1062 +
+ AaTh 1072.

Markap és az ördög versenyeznek, melyikük tud magasabbra dobni. Az ördög a követ olyan magasra dobja, hogy alig látszik. Markap pacsirtát ereszt fel, s mondja: az övé vissza sem esik.

Gy.h.i.: -, 19. sz. második fele.

Elm.: Egy hetési /Zala m./ embertől hallotta a gyűjtő.

Köznyelvi lejegyzés.

- 4/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög.
1-6. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, d +
+ AaTh 1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 +
+ AaTh 1094 + MNK 1100^x.

Az ördög nagyon mérges, hogy a kántor legyőzte, azt ajánlja, hajtsanak versenyt. Felkap egy mázsás vaskalapácsot, úgy felhajítja, hogy csak három óra múlva esik vissza a földre. A kántor persze meg se tudja mozdítani a kalapácsot, ezért azt mondja az ördögnek, nem hajítja fel, mert van egy kovács sógora a mennyországban, ha az elkapja, nem dobja vissza. Ehelyett inkább egy kavicsot dob fel. Ezzel az ördögöt szembeállítja a nappal, hogy ne lásson, majd fog egy madarat a kalitkából, és azt repíti fel. Eztán azt ajánlja az ördögnek, csináljanak közben valami mást, mert a kő csak három nap múlva esik vissza a földre. Az ördög már nem is bánja, mert majd kiégeti a nap a szemét.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

- 5/ SEBESTYÉN Gyula 1906. 1. sz. Markalf. 431-434. p.
Tipusképlet: AaTh 811^{xx} + AaTh 1083A + AaTh 1083 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1062 + AaTh 1061 +
+ AaTh 1121.

Az ördög ajánlja Markalfnak, hogy dobjanak magasra. Az ördög egy nagy szikladarabot hajít fel. Markalf meg egy pacsirtát, amelyet korábban fogott. Az ördög csodálkozik, hogy a pacsirta magasabbra meg, s vissza sem esik.

Gy.h.: Noszlop /Veszprém vm./.

Elm.: -

Népies irodalmi nyelvű lejegyzés.

- 6/ VIKÁR Béla Ms. 1. 134. sz. /c.n. / 1-16. p.
Tipusképlet: AaTh 613 + AaTh 592 + AaTh 326 + AaTh
1060 + AaTh 1062 + AaTh 1115 + AaTh 326.

Versenyez a fiú az óriásokkal, ki hajítja magasabbra a harminc mázsás botot. Ő madarat ereszt az égbe, mely sosem tér vissza.

Gy.h.i.: Resznek /Vas vm./, 1909-10.

Elm.: -

- 7/ ISTVÁNFY Gyula 1963. 9. sz. Az ördög és a király.
227-230. p.
Tipusképlet: AaTh 313 + AaTh 804B + AaTh 1062 +
+ MNK 1051^x + AaTh 331.

A molnár és az ördög versenyeznek, melyikük tud egy követ messzebbre hajítani. Az ördög úgy felhajítja, hogy csak öklömnyninek látszik. A molnár megfenyegeti az ördögöt: ha ő felhajítja, a pokol legmagasabb tornácát is összetöri. Az ördög megijed, és nem engedi.

Gy.h.i.: Sata /Borsod vm./, 1912.

Elm.: –

Tájnyelvi lejegyzés.

- 8/ KÁLMÁNY Lajos 1914. I. 19. sz. Százat egy csapásra.

83-86. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1062 + MNK 1062^x +
+ AaTh 1115/.

A suszterlegény és az óriás versenyeznek, ki hajtja magasabbra a buzogányt. Az óriás feldobja, hosszú idő múlva leesik. A legény pipiskét enged föl. Az óriás várja, mikor jön vissza. A legény felvilágosítja: soha nem jön vissza.

Gy.h.i.: –, 1872-1919.

Elm.: A gyűjtő egy, a gyopárosi szőlőkbe került hódmezővásárhelyi embertől hallotta.

Nyelve tájszólás.

- 9/ BANÓ István 1941. 41. sz. A köröszfi. 230-236. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1062 +
+ MNK 1100^{xx} + AaTh 1072/.

Az ördög és Köröszfi versenyeznek a király öreganyjáért: melyikük dobja feljebb a vasbotot. Köröszfi megfenyegeti az ördögöt: ő feldobja, de a bot sohasem lesz többé az ördögé. Az ördög inkább odaadja neki a király nagyanyját.

Gy.h.: Alsómocsolád /Baranya m./.

Elm.: Farkas Péter, 55 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 10/ BEKE-KATONA 1947. Hogy tanult meg a suszter lopni?

13-21. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B + AaTh 1062 +
+ AaTh 1072.

A suszter és az ördög versenyeznek, melyikük tud messzebbre dobni. Az ördög hét kilométerre repít egy kődarabot. A suszter egy madárkát dob fel. Az ördög látja, hogy messzebb repül, mint az ő köve.

Gy.h.i.: Kopács /Baranya m./, 1942.

Elm.: Szalai Áron, 68 é. halász.

Gy.: Katona Imre

Fonetikus lejegyzés.

- 11/ BÖZÖDI György 1942. A hős szabólegény. 53-58. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1062 + AaTh 1065^x +
+ MNK 1143^x/.

A szabó és az egyik óriás versenyeznek, melyikük tudja magasabbra hajtani a vasbuzogányt. A szabó megfenyegeti az óriást, ha feldobja, soha vissza nem jön a buzogány. A másik két óriás erre föbelövi javaslattevő társát, hogy a szabó ne válthassa valóra ígéretét.

Gy.h.i.: Bözöd /Udvarhely m./, 1942.

Elm.: Bágyi János, 67 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 12/ KOVÁCS László 1946. A szegény ember és az ördög. 58-60.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b, c + AaTh
1115 + AaTh 1063 + AaTh 1062 + AaTh
1072 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Az ördög és a halász versenyeznek, ki tud egy követ áthajítani a házon. Az ördög áll az egyik oldalon, a szegény ember a másikon. Az ördög áthajítja a követ, óriási lyukat váj a földbe. Az ember bekaparja a lyukat: mondván ő már rég elhajította, várhatja az ördög a követ, sose jön le.

Gy.h.i.: Garbolc /Szabolcs-Szatmár m./, 1945.

Elm.: Győri Albert, 21 é. földműves Sarkadi Sándoréknál csepücsavaróban.

Fonetikus lejegyzés.

- 13/ HEGEDŰS Lajos 1952. Bojár a pokolban. 229-231. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 b, c + AaTh 1062 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1071 + AaTh 804B.

Az ördög és a bojárfiu versenyeznek, melyikük hajtja messzebb a buzogányt. Az ördög feldobja, hosszabb idő

mulva leesik. A fiu varjut hajit fel, az ördög várja, hogy leessék, de sosem jön vissza.

Gy.h.i.: Egyházaskozár /Baranya m./, 1951.

Elm.: Polgár Demeter, 25 é. földmives, sz. Lábnik, Moldva.

Fonetikus lejegyzés, magnófelvételtől.

- 14/ BÖZÖDI György 1958. A kicsi embör. 170-176. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 ~ 63 +
+ AaTh 1115/.

A kicsi ember és az egyik óriás buzogányhajításban mérkőzik meg egymással. A kicsi ember madarat dob fel. Várják, hogy visszajöjjön.

Folyt.: AaTh 1063.

Gy.h.i.: Bözöd /v. Udvarhely m./ Románia, 1953.

Elm.: Bágyi János, 78 é.

Ifjúság számára készült irodalmi átírás.

- 15/ MAKRA Sándor Ms. 2. 14. sz. A vitéz szücs. 81-87. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a,b,c + AaTh 1062 ~
AaTh 1063 + AaTh 1084 + MNK 1168^x + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Az ördögök nem akarják odaadni az aranyat, versenyre hívják a szücsöt, ki tud magasabbra hajítani egy tizenkét mázsás buzogányt. Az ördög olyan magasra hajítja fel, hogy verébnak látszik, egy tó partjára esik vissza. A szücs felszólítja az ördögöt, hunyja be a szemét, hogy dobása szelétől ki ne essen. Az ördög szótfogad, a szücs egy pacsirtát dob fel, mely nem tér vissza.

Folyt.: AaTh 1063

Gy.h.i.: Kisujszállás /Szolnok m./, 1954.

Elm.: id. Tákos Imre.

- 16/ ERDÉSZ – HALMOS – KOVÁCS 1968. 36. sz. Koplaló Mátyás. 151-156. p.

Tipusképlet: MNK 1168^x /AaTh 1072 + AaTh 1071 +

+ AaTh 1082 + AaTh 1062 + MNK 1149^x / +
+ AaTh 330 + AaTh 804B.

Az ördög és Koplaló Mátyás versenyeznek, melyikük tud magasabbra hajítani. Az ördög dobása után Mátyás madarat vesz elő, s feldobja. Nem tér vissza. Az ördög elismeri Mátyás erejét.

Gy.h.i.: Nyiregyháza /Szabolcs-Szatmár m./, /Jósa
András Múzeum/, 1951-1957 között.

Elm.: Ruszkovics István, 84 é. sz.: Gálócs /Ung m./.

Gy.: Halmos István

Fonetikus lejegyzés.

- 17/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 6. 6. sz. A szabó és az óriás. 4-11. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 +
+ AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c/.

Az óriás feldob egy követ, két óra mulva esik vissza. A szabó feldobja a magával vitt madarat, sose jön vissza.

Gy.h.i.: Harc /Tolna m./, 1962.

Elm.: Vörös Mihályné, sz. Csepregi Rozália, 76 é.

Kissé stilizált, tájnyelvi lejegyzés.

- 18/ NAGY Géza Ms. 1. 71. sz. Jancsi meg az óriás. 586-593. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 + AaTh 1049 c, b + AaTh 1062 +
+ AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d ~
AaTh 1149 + AaTh 300.

Az óriás hívja Jancsit, birkózzanak. Aki egy kősziklát magasabbra dob, az győz. Az óriás egy sziklát dob fel, Jancsi meg egy élő verebet. A veréb elszáll, a szikla leesik. Jancsi azt mondja, az ő sziklája égbe ragadt.

Gy.h.i.: Karcsa /B-A-Z m./, 1966.

Elm.: Páhi József, 65 é.

- 19/ NAGY Olga 1958. 30. sz. Aki egy ütéssel százat talál. 161-165. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 ~ 63 +
+ AaTh 1115/.

Szegény ember és az egyik óriás versenyre kel, melyikük tudja magasabbra hajítani a buzogányt. Közben szürkül, a szegény ember az óriás visszaeső buzogányát földdel takarja be, s észrevétlenül fürjmadarat dob fel. Az óriások várják, hogy visszaessen.

Folyt.: AaTh 1063.

Gy.h.i.: Szék /v. Szolnok-Doboka m./ Románia, 1960.

Elm.: Filep Istvánné, sz. Győri Klára, 60 é.

Irodalmi lejegyzés.

MNK 1062^x Tolldobás

H:- BN: /1062 I^x /1/

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen variánst.

KÁLMÁNY Lajos 1914. I. 19. sz. Százat egy csapásra. 83-86.p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1062 + MNK 1062^x +
+ AaTh 1115/.

Az óriás és a suszterlegény versenyeznek, ki tud feldobni egy ludtollat. Az óriás hiába próbálkozik, a toll mindig leesik a földre. A suszterlegény úgy tesz, mintha felvinné, de a hóna alá csapja. Mikor az óriás keresi, közli vele, hogy a toll többet nem jön vissza. Az óriás elismeri a legény nagyobb erejét.

Gy.h.i.: -, 1872-1919.

Elm.: egy, a gyopárosi szőlőkbe került hódmezővásárhelyi embertől hallotta a gyűjtő.

Tájnyelvi lejegyzés.

Tipus: AaTh 1063 Buzogányhajítás

H: 1063 /2/ BN: 1063 /7/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög versenyre kel a szegény emberrel, melyikük tud messzebbre hajítani egy buzogányt.

A szegény ember azt állítja, hogy a buzogányt felhajítja /v. felhajította/ az égbe Szent Péternek, v. bátyjának, aki ott kovács.

VÁLTOZATOK: 42

1/ IPOLYI Arnold 1914. 89. sz. Fillinkó. 427-431. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1525D + AaTh 1740 +
+ AaTh 1737 + AaTh 804B + AaTh 1063 +
+ AaTh 1072/.

Fillinkó és az ördög versenyeznek, ki hajítja feljebb a buzogányt. Az ördög magasra dobja, Fillinkó csak méregeti az eget. Az ördögnek azt mondja, a holdban lakik a bátyja, ott kovácsmester, ahhoz hajítja fel a buzogányt. Az ördög ezt nem engedi.

Gy.h.i.: Szent-Imre, /? m./, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: Bakos Antal.

Korabeli irodalmi nyelvű lejegyzés.

2/ KRIZA János Ms. l. 30. sz. /c.n./ 66-69. f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b, c /AaTh
1115/ d ~ AaTh 804B + AaTh 1063 + AaTh
1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + MNK
1063^{xx}.

Az ördögök sajnálni kezdték a zsák aranyat, és egy ördögöt a csizmadia után küldtek az ördögök királyának buzogányával, hogy dobják fel. Aki magasabbra dobja, azé lesz a zsák arany. Előbb az ördög dobta fel a buzogányt, majd a csizmadia következett, aki az eget kezdte kémlel-

ni, mondván, a sógora ott kovács, neki akarja feldobni a buzogányt, csináljon belőle patkószeget. Erről az ördög hallani sem akart, és visszament a buzogánnyal.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: -

Nyelve népies.

3/ MAROSI - BAGOSSY - BAK Ms. 1. 17. sz. /c.n./ 71-73. f.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1083 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1096/.

Egy másik ördög jön elő, aki buzogányhajításban akar versenyezni a fiuval. Először az ördög hajítja fel a buzogányt, az visszaesve belefuródik a földbe. A fiu azt állítja, van az égben egy kovács rokona, annak akarja felhajítani a buzogányt, hogy csináljon patkószeget belőle. Megijed az ördög, inkább ne hajítson a fiu, elismeri tudását.

Gy.h.i.: -, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: Bagossy Károly.

4/ MAROSI - BAGOSSY - BAK Ms. 1. /c.n./ 98-99. f.

Tipusképlet: AaTh 1045 + AaTh 1084 + AaTh 1063 +
+ MNK 1100^{xx} + AaTh 130.

Egy harmadik ördög megy az ember után. Azt ajánlja, azé legyen a pénz, aki magasabbra hajít egy buzogányt. Az ördög olyan magasra hajítja fel, hogy csak egy darab idő múlva esik le. A szegény ember csavar egyet rajta, és bedugja a hóna alá. Az ördögnek meg azt mondja, ne várja vissza a buzogányát, mert felhajította kovács bátyjának, már rég patkószeget csinált belőle. Az ördög elismeri vereségét.

Gy.h.i.: Kolozsvár /Kolozs vm./, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: Bak László

5/ MERÉNYI László 1861. I. 4. sz. Kilinkó. 125-142. p.

Tipusképlet: MNK 654^{xx} + AaTh 1525A - /AaTh 804 B/ +
+ AaTh 1525D /AaTh 1072 + AaTh 1063 / -
- AaTh 650A.

Kilinkó és az ördög versenyeznek, ki hajítja magasabbra a kilencmázsás vasbuzogányt. Az ördög úgy feldobja, hogy kilenc napig jön le a pokolba. Kilinkó meg se tudja mozditani, néz fel az égre, az ördög kérdésére: azért, mert fönt lakik fényes udvarban /a Holdban/ a bátyja, aki Dávid bácsi kovácsa. Annak akarja feldobni, kovácsoljon belőle tüzes istennyilát, hogy vele az ördögöket egyenként verje agyon. Az ördögök inkább neki adják a király öreganyját /akiért a verseny folyt/, csak ne tegye.

Gy.h.i.: -, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Nyelve népies.

6/ ARANY - GYULAI 1872. III. sz. A cigány az égben és pokolban. 383-396. p.

Tipusképlet: MNK 750A + AaTh 468 + AaTh 800 - AaTh
804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 + AaTh
1084 + AaTh 1083A + AaTh 1096 + AaTh
1036/.

A cigány és az ördög buzogányhajításban versengenek. A cigány kiált: "Bátyám, bátyám!" Az ördög kérdi, kinek kiált, cigány: a bátyjának, aki kovács a másvilágon. Neki akarja felhajítani a buzogányt, hasznát veszi a sok jó vasnak. Az ördög eláll a versenytől.

Gy.h.i.: Bihar vm., 19. sz. második fele.

Elm.: -

Gy.: Arany László

Nyelve és stílusa népies.

- 7/ PAÁL Gyula 1879. A szegény ember fia. 182-185. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c /AaTh
1063/ b + AaTh 1115 + AaTh 1049 d /AaTh
 330/.

Az ördögfiúk és a szegény ember fia versenyeznek, ki veti messzebb a harmincmázsás botot. Az ördög feldobja, hét singnyire megy a földbe, mindegyik kovács ugyanugy felveti. A legény mozdítani se bírja a botot. Néz az égre, hogy kovács bátyjának dobja fel, jó lesz patkónak. Az ördögök megijednek és nem engedik.

Gy.h.i.: Csik vm.

Elm.: -

Nyelve székely tájszólás.

- 8/ BERZE NAGY - BANÓ - DÖMÖTÖR 1961. A furfangos cigány.
 131-136. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1051 + AaTh 1084 +
 + AaTh 1063 + AaTh 1049 b, c /AaTh
 1115/ d + AaTh 1149.

A cigány és a sárkány buzogányvetésben versenyeznek. A sárkány úgy feldobja, hogy fél óráig repül a levegőben, visszatérte után két méterre megy a földbe. A cigány vasműves bátyjának akarja az égbe feldobni. A sárkány nem engedi, mert csak ez a vasostor maradt a nagyapjától.

Gy.h.i.: Hertelendyfalva /v. Torontál vm./, 1887.

Elm.: Varga Márton, szül. Bukovina.

Gy.: Zsidó Domokos

Tájnyelvi lejegyzés.

- 9/ VIKÁR Béla 1905. 16. sz. Medve Jankó. 343-360. p.
 Tipusképlet: AaTh 301B [AaTh 650A + AaTh 804B/
AaTh 1063 + AaTh 1072 + AaTh 1116/].

Jankó fogad az ördöggel, aki feljebb dobja a háromszáz-mázsás vasbuzogányt, azé legyen a háromszáz Ft, amit Plutótól kapott. Először neki kell dobnia. Az égre néz, s azt mondja: "Én földobnám... -, de hogy az égen a csillag

vót, aszondi - Né, gyünnek. Hát el nem mullik, hogy Szentegyház ne lögyön!" Az ördögök ijedten adták oda a másik háromszáz forintot is, csak menjen el.

Gy.h.i.: Szentmárton /Somogy vm./, 1880-1890 között.

Elm.: Farkas Ferenc

Nyelve tájszólás.

MEGJEGYZÉS:

Elég homályos variáns, maga a mese is kevert, zavarosan előadott történet.

- 10/ BAKÓ István Ms. 1. 3. sz. Plinku. 27-43. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1525D/ + AaTh 804B
 /AaTh 1063 + MNK 1063^x + MNK 1100^x/.

A legerősebb ördögöt küldték Plinku után, aki versenyre hívta a fiut: aki magasabbra hajítja a buzogányt, azé legyen az öregasszony. Az ördög úgy felhajította, hogy csak három nap múlva esett le, s hét rőfnyire süllyedt a földbe. Plinku alig tudta kihuzni. Majd megfogta a buzogányt, és szemlélni kezdte az eget, mondván a bátyja meghalt, a mennyországban van, annak akarja feldobni. Az ördög otthagya az öregasszonyt és visszavitte a buzogányt.

Gy.h.i.: Sárospatak /Zemplén m./, 1914.

Elm.: Dezső István

- 11/ BORVENDÉG János Ms. 1. 1. sz. Gyurka még a zördögök.
 7-23. p.
 Tipusképlet: AaTh 306 + AaTh 804B + AaTh 1063 + AaTh
 1072 + MNK 1100^{xxx}.

Versenyeznek, Gyurka meg az ördög, ki tud egy hatalmas pörölyt magasabbra feldobni. Az ördög feldobja, csak másnap reggel esik le. Gyurka nagy nehezen feltámasztja a nyelét, majd felkiált az ég felé: "Péter vigyázz, mert megy!" Az ördög kérdésére azt feleli, azért kiáltott, hogy fogja meg Péter odafenn jól, vissza ne essen a fejükre. Az ördög nem engedi feldobni, mert erre a kalapács-

ra még szükségük van.

Gy.h.i.: Ács /Komárom vm./, 1914.

Elm.: Hegedüs J. 19 é. parasztlegeény

- 12/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 7. sz. A cigám meg az ördög.
28-37. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /MNK 1060^x + AaTh 1049 b, c +
MNK 1086^x + AaTh 1072 /AaTh 1051/ +
+ AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 1149[~] MNK 1167^{xxx}/.

Hazamegy az ördög meg a cigány, még egy próba vár rájuk. Aki az ördög apjának egymázsás buzogányát magasabbra hajítja, az az erősebb. Először az ördög hajít, egy óra múlva esik le a buzogány. Cigány lefekszik a földre, nézi az eget, azt mondja, ő már régóta tartozik az istennek egy buzogánnyal, most megadja neki. Az ördög nem engedi, mert csak ez maradt az apjától.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 13/ BERZE NAGY János 1940. II. 179. sz. Markóp mög az ördög.
383-385. p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1063 + AaTh 1049 c.

Markóp és az ördög versenyeznek, ki hajítja messzebb a buzogányt. Az ördög feldobja a buzogányt, aztán Markóp következik. Ő az égre néz, azt mondja, fel akarja dobni bátyjának, aki az égben kovács, hogy csináljon belőle patkószeget. Az ördög lebeszéli.

Gy.h.i.: Alsóegerszeg /Baranya m./, 1934.

Elm.: Papp József, 64 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 14/ BERZE NAGY János 1940. II. 184. sz. Az ördög mög a szegény embör. 391-393. p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + MNK 1052^x + AaTh 1063 +
+ AaTh 1030 + AaTh 1184.

Az ördög és Jancsi buzogánydobásban versenyeznek. Az ördög magasra dobja, majd Jancsinak adja. Jancsi azt mondja az ördögnek, ha ő földobja, nem beszél vele többet /t. i. az ördög nem látja többet a buzogányát/. Az ég felé fordul: "öcsém vigyázz, dobom neked a patkónak való vasat." Az ördög nem engedi dobni.

Gy.h.i.: Kákics /Baranya vm./, 1934.

Elm.: Gilicze János, 38 é. szilaspusztai csordás.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 15/ BERZE NAGY János 1940. II. 229. sz. Petike. 417-420. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1063 +
+ AaTh 1072/.

Petike és az ördög buzogányhajításban versenyeznek. Az ördög úgy feldobja, hogy mikor leesik, csak a nyele látszik ki a földből. Petike fölnéz az égre: van egy nagybátyja, odafönn a gyárban kovács. Annak akar szólni, hogy kapják el, ha fölhajítja. Az ördög nem engedi: mit visz akkor haza a pokolba.

Gy.h.i.: Szaporca /Baranya m./, 1935.

Elm.: Györkő Ferenc, 82 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 16/ FARAGÓ - KONSZA 1958. 85. sz. Tilinkó. 141-145. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1063 +
+ AaTh 1071/.

Tilinkó és az ördög versenyeznek, ki tudja magasabbra dobni az ördög vasrudját, /amelyikkel a pokolban az üst alatt a szenet kevergetik, karika is van a végén/. Az ördög feldobja olyan magasra, hogy nem is látszik, míg leesik, Tilinkó megebédel. A bot hétölnyire süllyed a földre, Tilinkó kihuzatja az ördöggel a sima földre, majd

nézeget fel az égre, kicsi ujját a karikába akasztva. Az ördögnek azt mondja, nézegeti Szent András bátyját, hol van, neki akarja feldobni, jó lesz sétatálcának. Az ördög megijed, hogy nem lesz vasrudja, kikapja Tilinkó kezéből, befut vele a pokolba.

Gy.h.i.: Sepsimagyarós /v. Háromszék m./ Románia,
1937.

Elm.: Bordás Mihály, 80 é.

Gy.: Gazda Dezső

Tájnyelvi lejegyzés.

17/ VÉGH József 1944. Kistilinkó. 29-39. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /MNK 1145^x +
+ AaTh 1063 + MNK 1100^{xxxx} + AaTh 1084 +
+ AaTh 1074 + AaTh 1071 + AaTh 1095/.

Kistilinkó és az ördög versenyeznek, ki dobja magasabbra a kalapácsot. Az ördög olyan magasra veti, hogy alig látható. Kistilinkó csak a nyelit tudja felemelni, az ég felé néz, hogy bátyjának feldobja, aki Szent Péter kovácsa, csináljon belőle patkót. Az ördög nem engedi, mert a pokolban csak egy kalapács van, és az kell nagyon.

Gy.h.i.: Békés /Békés m./, 1937.

Elm.: Domokos János, 71 é. napszámos, volt pandur.

Tájnyelvi lejegyzés.

18/ BANÓ István 1941. 3. sz. /Tilinkó Jankó./ 65-77. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 407 + AaTh 804B
+ AaTh 1063 + AaTh 1084 + AaTh 1072//.

Sánta ördög és Tilinkó Jankó versenyeznek, ki dobja magasabbra a buzogányt. Az ördög olyan magasra dobja, hogy három óra hosszat nem esik le. Jankó nagybátyjának akarja feldobni, aki az égben kovács. Az ördög nem engedi.

Gy.h.: Felsőegerszeg /Baranya m./.

Elm.: Hebenstreit György, 64 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

19/ BANÓ István 1941. 34. sz. /Az ördög becsapása./
202-204. p.

Tipusképlet: AaTh 1071 + AaTh 1063 + AaTh 1072.

Jankó és az ördög versenyeznek, ki tud messzebb dobni. Az ördög messzire feldobja a buzogányt, Jankó az égre néz, hogy Szent Péternek dobja fel. Az ördög megijed, s nem engedi.

Gy.h.: Kárász /Baranya m./.

Elm.: Budi Péter, 43 é. szül. Vékény.

Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

A variáns szűkszavu, Banó véleménye szerint: szétkopott mese.

20/ BANÓ István 1941. 38. sz. A kiráj őfensége és a cigány.
214-222. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1072 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1063/.

Az ördög versenyre hívja a cigányt: ki tud egy kalapácsot messzebb dobni. Cigány a bátyjának akarja feldobni, aki az égben kovács, csináljon sok kis kalapácsot, hogy mindenütt az ördög fejét verjék. Az ördög megijed, mert ez a legkisebb kalapácsuk, amivel szöveget ver a falba, hogy tudjanak képeket aggatni rá.

Gy.h.: Jágonak /Baranya m./.

Elm.: Magyar István, 22 é., szül. Döbrököz /Tolna m./.

Tájnyelvi lejegyzés.

21/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 101. sz. A vén Királyné lelke.
343-348. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1063 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1071/.

Bálint után megy egy ördög egy rudvassal, azt mondja,

azé a vén királyné lelke, aki magasabbra hajítja. Előbb az ördög hajít, majd mikor Bálint következik, felkiált: "Dávid bátyám, multkor adósod maradtam egy rudvassal, most hajítom, kapd meg." Az ördög nem engedi, inkább vigye a lelket.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Sohajda Gyuláné, sz. Bengi Julianna, 73 é.

- 22/ KOVÁCS Zoltán Ms. 1. VIII. sz. A juhászbojtár. 23-25. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1083A + AaTh 1149.

Van az ördögnek hétmázsás buzogánya, aki magasabbra hajítja, azé a pénz. Az ördög feldobja, csak egy óra múlva esik le. A cigány meg se bírja mozdítani, felnéz az égre, ahol bátyja kovács, Szent Péter lovát patkolja, neki akarja felhajítani patkóvasnak, ördög nem engedi.

Gy.h.i.: Rétközberencs /Szabolcs-Szatmár m./, 1943.

Elm.: Molnár Miklós, 49 é. gazdálkodó

- 23/ KOVÁCS László 1946. A szegény ember és az ördög. 58-60.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c + AaTh
1115 + AaTh 1063 + AaTh 1062 + AaTh
1072 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Szegény ember és az ördög versenyeznek, ki hajít fel magasabbra egy bárdot. Az ördög olyan magasra dobja fel, hogy alig látszik. Az ember néz az égre, hogy a holdban lakó bátyjának, aki ott kovács, hajítsa. Az ördög nem engedi.

Gy.h.i.: Garbolc /Szabolcs-Szatmár m./, 1945.

Elm.: Győri Albert, 21 é. fm. Sarkadi Sándoréknál
csepücsavaróban.

Fonetikus lejegyzés.

- 24/ BERECKI Imre Ms. 1. 7. sz. A buta ördög. 7-10. p.

Tipusképlet: MNK 1168^x + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1060 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1084 + MNK 1100^{xx}.

Később Pulutó megbánja az ajándékot, elküld egy ördögöt a fiúhoz, versenyezzenek, aki feljebb hajítja a buzogányt, azé az arany. Az ördög buzogánya három óra múlva esik vissza, a fiú meg se bírja mozdítani. Néz az ég felé, azt mondja, testvére kovács odafönn, várja, hogy kinézzen, a buzogányból sok jó patkószeg lesz, ha felhajítja neki. Az ördög nem engedi.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.

Elm.: Kádár Gyula, 71 é. gulyás.

- 25/ BÖZÖDI György 1958. A kicsi embőr. 170-176. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 ~ 63 +
+ AaTh 1115/.

Első rész: AaTh 1062 ld. ott /kicsi ember madarat dob fel buzogány helyett/ – mikor várják, hogy visszaessen, azt mondja: másvilágon van egy bátyja, annak dobta, csináljon belőle patkószeg.

Gy.h.i.: Bözöd /v. Udvarhely m./ Románia, 1953.

Elm.: Bágyi János, 78 é.

Ifjuság számára készült irodalmi lejegyzés.

- 26/ DOBOS Ilona 1962. 57. sz. Cigány a mennyországban és a pokolban. 341-346. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^x + AaTh 800 + AaTh 804B
/AaTh 1063 + AaTh 1072 + AaTh 1096/.

Az ördög és a cigány buzogányhajításban versenyeznek. Az ördög feldobja, egy óra múlva jön vissza, a cigány mozdítani se tudja. Felnéz az égre, az ördögnek azt mondja, Szent Péternek akarja felhajítani. Az ördög nem engedi, mert Szent Pétertől sosem kapná vissza a buzogányt.

Gy.h.i.: Kisbajom /v. Somogy m./, 1953.
 Elm.: Tóth Szőke Józsefné, sz. Horvát Julianna, 53 é.
 Gyorsírásos lejegyzés.

- 27/ MAKRA Sándor Ms. 2. 14. sz. A vitéz szücs. 81-87. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c + AaTh
 1062 ~ AaTh 1063 + AaTh 1084 + MNK
 1168^x + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

A szücs a felhajított pacsirtára azt mondja az ördög-
 nek, feldobta a buzogányt patkószegnek Szent Péterhez.

Gy.h.i.: Kisujszállás /Szolnok m./, 1954.
 Elm.: id. Tákos Imre.

- 28/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 36. sz. A tepsi-kovács. 169-171. p.
 Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063/ +
 + AaTh 592.

Drumo megy a kovács után. Azé legyen amit a kovács
 visz, aki a buzogányt magasabbra hajítja. Az ördög fel-
 dobja a buzogányt, három óra múlva esik vissza. A kovács
 az égre néz, várja, hogy kinyissák a kaput, fel akarja
 dobni a buzogányt patkószegnek. Megnyeri a versenyt.

Gy.h.i.: Kékcse /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.
 Elm.: -

- 29/ KUNTÁR Lajos 1955. A furfangos Tilinkó. 17-22. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1063 +
 + AaTh 1072/ + AaTh 650A.

Tilinkót az ördög próbára hívja: ki dobja magasabbra a
 vasbödönt. Az ördög úgy feldobja, hogy csak három nap
 múlva esik le. Tilinkó odamegy, kopogtatja, közben az ég-
 re les. Az ördög kérdésére: holdban lakik Istók bátya,
 aki ott kovács, annak dobja fel, csináljon belőle tüzes
 istennyilát, hogy az ördögöket agyonszurkálja. Az ördög
 nem engedi.

Gy.h.i.: Csákánydoroszló /Vas m./, 1955.
 Elm.: Kardos József, 72 é. szül.: Mikosd-pusztán,

volt uradalmi cseléd, a gyűjtés idején éjje-
 liőr.

MEGJEGYZÉS:

Gyermekeknek szóló köznyelvi átírás.

- 30/ ANDRÁSFALVY – KOVÁCS Ms. 1. XI. sz. /c.n./ 108-109. p.
 Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1063 + MNK 1100^{xx}.

Ujabb ördög jön, azé legyen a királykisasszony, aki
 magasabbra hajítja a huszonöt mázsás buzogányt. Az ördög
 olyan magasra hajítja, hogy hét óráig megy felfelé, hét
 óráig lefelé. A király azt mondja, bátyja kovácsmester
 odafenn, "né hogy tartja a markát, megkapja" és patkósze-
 get csinál belőle. Az ördög nem engedi, kell még a buzog-
 ány neki.

Gy.h.i.: Tyukod /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.
 Elm.: Becző Zsigmond, 54 é.
 Gy.: Andrásfalvy Bertalan
 Magnetofonfelvétel alapján készült lejegyzés.

- 31/ ANDRÁSFALVY – KOVÁCS Ms. 2. 32. sz. Kócipó. 189-194. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1740 - AaTh 1737/ +
 + AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
 + MNK 1100^{xx}/.

Az ördögök versenyre hívják Kócipót, ki tudja magasabb-
 ra hajítani a huszonöt mázsás buzogányt. Az ördög úgy
 felhajítja, hogy két óra hosszat megy fel, kettőt le. Kó-
 cipó azt állítja, bátyja odafenn kovács, felhajítja neki
 a buzogányt, csináljon patkószeget belőle. Az ördög nem
 engedi.

Gy.h.i.: Tyukod /Szabolcs-Szatmár m./, 1956.
 Elm.: Becző Zsigmond, 54 é.
 Gy.: Andrásfalvy Bertalan - Kovács Ágnes.
 Magnetofonfelvételtől készült lejegyzés.

- 32/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 4. 9. sz. Kilinkó. 21-28. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1084 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1060/.

Jön a második ördög. Aki magasabbra dobja a kétmázsás vasgolyót, azé az öregasszony. Az ördög olyan magasra dobja, hogy hét óra múlva esik vissza. Kilinkó néz az ég felé, az ördögnek azt mondja, mennyországban van a bátyja, ott kovács, neki akarja feldobni, mert nincs vasa. Az ördög nem engedi, mert csak ez az egy vasgolyója van, ha örökre feldobja Kilinkó, nincs mivel csinálni az erőpróbát.

Gy.h.i.: Kémes /Baranya m./, 1959.

Elm.: Molnár Béni, 73 é. parasztember

- 33/ NAGY Olga 1958. 30. sz. Aki egy ütéssel százat talál.
161-165. p.
Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 ~ 63 +
+ AaTh 1115/.

Az epizód első része: Tipus: AaTh 1062; a szegény ember fürjmadarat dob fel buzogány helyett – mikor az óriások várják, hogy visszaessen, azt mondja nem esik, mert az égben van a komája, annak dobta, jó lesz patkószegnek.

Gy.h.i.: Szék /v. Szolnok-Doboka m./ Románia, 1960.

Elm.: Filep Istvánné, sz. Győri Klára, 60 é.

- 34/ DÖMÖTÖR Ákos 1962. 16. sz. Az égig érő fa. 71-75. p.
Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 468 + AaTh 800 +
+ AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1083A + AaTh 1096 + AaTh 1036/.

Az ördög és a cigány versenyeznek, ki dobja magasabbra a buzogányt. Az ördög feldobja, majd a fiu készülődik. Meg se tudja mozditani, az égre néz. Az ördög kérdésére: bátyja kovács ott, neki akarja felhajítani. Az ördög megijed, s nem engedi dobni.

Gy.h.i.: Sarkad /Békés m./, 1961.

Elm.: Komádi Ferenc, 58 é. volt uradalmi cseléd,

most gyári munkás.
Tájnyelvi lejegyzés.

- 35/ PALKOVICS Ferenc Ms. 1. 3. sz. Az öreg Máté. 12-20. p.
Tipusképlet: AaTh 756B /AaTh 804B + MNK 1100^X +
+ MNK 1100^{XX} + AaTh 1063/.

Jön egy újabb ördög. Azt ajánlja, azé legyen a kontraktus, aki egy buzogányt magasabbra tud hajítani. Az ördög felhajítja, mákszemnek látszik csak. Mikor leesik, a fiu kezdi méricskélgni, nézeget felfelé, mert a bátyja szegkovács a holdon, neki hajítja fel, hogy készítsen patkószegget a buzogányból. Az ördög nem engedi, visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Tolcsva /B-A-Z m./, 1961.

Elm.: Özv. Molnár Jenőné, Palkovics Erzsébet, 61 é.
Stilizált lejegyzés.

- 36/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény ember meg az óriás.
754-762. p.
Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1063 + AaTh 1049 c, b
/AaTh 1115/ d + MNK 1167^{XXX}.

Megint jön egy óriás, azé a juh, aki egy vaspálcát magasabbra tud hajítani. Az óriás úgy felhajítja, hogy mikor leesik, az ember csak a kisujját tudja beledugni. Az ember felnéz az égre: "Most hajítom a patkónak valót!"

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Bacsó Sándor

Magnetofonfelvétel alapján készült gépirásos lejegyzés.

- 37/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény kovács. 851-855. p.
Tipusképlet: AaTh 1130 + AaTh 1063 + AaTh 1036 +
+ AaTh 1083A.

Azé legyen a pénz, aki a nagy buzogányt a legmagasabbra bírja hajítani. Az ördög felhajítja, a verem szélére esik, a kovács alig bírja megmozditani. Felnéz az égre, hogy kedves pajtásainak patkószegre valót hajítson. Az

ördög is felnéz, a kovács ez alatt beleborítja a buzogányt a verembe, majd azt mondja: "ugy fellöktem, hogy le se jött."

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1963.
 Elm.: Hasulyó István, 74 é. földműves
 Magnetofonfelvétel alapján készült gépirásos le-
 jegyzés.

- 38/ SZURMIN – ROMENDA Ms. l. 4. sz. A legnagyobb tolvaj.
 15-20. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1740 + AaTh 1737/ +
 + AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
 + AaTh 1071/.

Elküldtek a cigány után egy ördögöt, hogy amelyikük egy vasgolyót magasabbra tud hajítani, azé legyen az öregasszony. Az ördög felhajította, a cigány meg sem bírta mozdítani a vasgolyót. Madarak repültek arra, a cigány mind azt mondta nekik, vigyék el a vasgolyót János bátyjának, mire az ördög ijedten kapta fel a golyót, és elszaladt.

Gy.h.i.: Miskolc-Tatárdomb /B-A-Z m./, 1962.
 Elm.: Galamb András, 72 é.

- 39/ NAGY Géza Ms. l. 82. sz. A szegényember meg az irigy
 bátyja. 663-665. p.

Tipusképlet: BN 905^X /MNK 1168^X + AaTh 1072 +
 + AaTh 1063/.

Másik ördög jön, újabb zsák aranyat hoz azzal, hogy aki a nyolcvankilós buzogányt magasabbra hajítja, azé lesz. Az ördög úgy felhajítja, hogy mikor leesik, hat ember se tudná kihuzni. Az ember kezébe adatja a buzogányt, majd néz felfelé az égre, hogy nagybátyjának, aki odafent kovács, felhajítsa, csináljon patkót belőle. Az ördög elkapja a buzogányt, hazaszalad. Ott megszidják, hogy mért hitt az embernek, nem tudta volna sehova se hajítani, olyan gyenge. Az emberé a két zsák arany, hazamegy vele.

Gy.h.i.: Karcsa, /B-A-Z m./, 1964.

Elm.: Szatmári István, 76 é.

- 40/ SERES András Ms. l. Tizönkettőt egy ütésre. 54-57. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a, /AaTh 1063/ b,
 c /AaTh 1115/d + AaTh 1149.

Az ördögök szolgálatába álló szegény ember első feladata az, hogy vassöprével söpörje ki a szobát. Kiáll az ajtóba, nézi a napot, mondván fent tüzesíti az öccse a vasat, felhajítja neki a söprüt, csináljon belőle lópatkót. Az ördögök nem engedik.

Gy.h.i.: Barca-Ujfalu /v. Brassó m./ Románia, 1964.
 Elm.: Lukács Simon, 65 é.

- 41/ VŐÖ Gabriella 1969. A cigány és az ördögekölkök. 29-32.p.
 Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1083A + AaTh 1084 +
 + AaTh 1063 + AaTh 1149.

Az ördög és a cigány versenyeznek, ki dobja magasabbra a buzogányt. Az ördög úgy feldobja, hogy három napig nem esik le. Aztán a cigány következik. Felnéz az égre, az ördögnek azt mondja, bátyja ott főkovács, neki akarja feldobni. Az ördög nem engedi, mert ez az egyetlen buzogánya van.

Gy.h.i.: Görgényüvegcsür /v. Maros-Torda m./ Románia, 1968.

Elm.: László Károly, 34 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 42/ PENAVIN Olga 1971. 72. sz. A cigány az égben és pokolban. 334-336. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 468 + AaTh 800 +
 + AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
 + AaTh 1036 + AaTh 1084 + AaTh 1096/.

A cigány és az ördög versenyeznek, ki tudja messzebb hajítani a buzogányt. Mikor a cigány sorrakerül, felkiált bátyjának, aki a mennyország kovácsa. Neki akarja feldobni, de az ördög nem engedi el.

Gy.h.i.: Zombor /v. Bács-Bodrog m./ Jugoszlávia,
1960-1970.

Elm.: Barta Sándor
Fonetikus lejegyzés.
Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴. II/2. 37-46. p. "Nyika".

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1525D +
+ AaTh 1072 + AaTh 1063 + AaTh 650A/.

Az ördög most buzogányhajításban kíván versenyezni. Igen magasra hajítja a buzogányt, Nyika pedig kezdi szemlélni az eget, mondván Szt. Dávid kovácsának akarja felhajítani a buzogányt, hogy tüzes istennyilát kovácsoljon belőle, amelyet ördögökre kell hajítani. Az ördög elengedi a király öreganyját...

Benedek Elek szépirodalmi feldolgozása azonosító adatok nélkül.

ill.: BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/2. 24. sz. 143-150. p. A cigány a pokolban. /Átvétel Merényiből és Arany-Gyulaiból./

MNK 1063^x Virágszagalás

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen variánst.

BAKÓ István Ms. 1. 3. sz. Plinku. 27-43. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1525D/ + AaTh 804B
/AaTh 1063 + MNK 1063^x + MNK 1100^x/.

Megint elküldtek egy ördögöt, hogy versenyezzenek: ki tud egy virágot szebbre szagolni. Az ördög megszagolta a virágot, hétszerte szebb lett. Plinku megint kezdte nézni az eget, mondván, lánytestvérének akarja a virágot felhajítani. Az ördög a virággal visszaszaladt a pokolba.

Gy.h.i.: Sárospatak /Zemplén m./, 1914.
Elm.: Dezső István.

MNK 1063^{xx} Zsákhajítás

H:- BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA:

Az ördög nehéz /arannyal, pénzzel, homokkal teli/ zsákot hajít fel, a szegény ember /felesége/ ehelyett könnyű, polyvás zsákot. Az ördög elismeri az ember nagyobb erejét.

VÁLTOZATOK: 4

1/ KRIZA János Ms. 1. 30. sz. /c.n./ 66-69. f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c /AaTh
1115/ d ~ AaTh 804B + AaTh 1063 + AaTh
1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + MNK
1063^{xx}.

Hazaért a csizmadia meg az ördög. Hosszas vita után az ördög feldobta a zsák aranyat a padlásra, majd a csizmadia felment a padlásra, levett egy pelyvás zsákot, s azt könnyedén feldobta ő is. Az ördög ismét láthatta, hogy a csizmadia erősebb nála is.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: -

2/ BENEDEK Elek 1888. 13. sz. A vitéz szőcs. 115-122. p.

ill.: 1894-96⁴ I/1. 76-82. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c ~ 1051
+ AaTh 1084 + AaTh 1049 d + MNK 1063^{xx} +
+ MNK 1167^{xx} /AaTh 1149/.

A szőcs feleségével egy zsák polyvát dobhat fel a padlásra. Az asszony azt mondja az odaérkező ördögnek /a szőcs utasítására/, hogy az egy zsák arany, amelyet ő ura távollétében szolgáltat. Az ördög megijed, hogy a szőcsnek még a felesége is ilyen erős és elszalad.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: -

- 3/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 56. sz. Vitéz varga erős cselekedete. 260-263. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a, b, c /AaTh 1051 + AaTh 1084/ d ~ MNK 1063^{xx} + MNK 1167^{xx} /AaTh 1149/.

Az ördög fizet, viszi haza a pénzt, a varga előreszalad, feleségével megtölt egy zsákot polyvával, mikor az ördög megérkezik, az asszony a polyvászsákot a padlásig hajítja, mondván, ez az ő keresete. Az ördög megijed, hogy még a felesége is milyen erős a vargának.

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1954.

Elm.: Józsi Károly, 47 é. kisparaszt.

- 4/ KOVÁCS Ágnes 1966. 51. sz. Der Zigeuner und der Teufel. 258-264. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ d /AaTh 1115/ c /AaTh 1115/ + AaTh 1051 + AaTh 1049 d + AaTh 1149 + MNK 1063^{xx} + AaTh 1083.

Az ördög és a cigány homokzsák hajításban versenyeznek. A cigány két zsákot titokban polyvával tölt meg, ezeket könnyedén felhajítja a padlásra. Az ördög a homokzsákot meg se tudja mozdítani, elismeri a cigány nagyobb erejét.

Gy.h.i.: Nyögér /Vas m./, 1961.

Elm.: Mosonyi József, 76 é. földműves.

Gy.: Kiss Gabriella.

Német nyelvű fordítás.

Tipus: AaTh 1065^x Versenykalapálás

H:- BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

BÖZÖDI György 1942. A hős szabólegény. 53-58. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1062 + AaTh 1065^x + MNK 1143^x/.

Az óriások versenyre hívják a szabót: melyikük tud kalapáccsal jobban ráütni a vasra. A hős szabó azt állítja, hogy ő úgy megüti a vasat, hogy az széjjelmegy. Az óriás inkább lelövi társát, aki a szabóval versenyezni akar, csak hogy eltérítse a szabót szándékától.

Gy.h.i.: Böződ /Udvarhely m./, 1942.

Elm.: Bágyi János, 67 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

Tipus: AaTh 1071 Birkózó verseny

H: - BN: -

TIPUSVÁZLAT:

Az ördög birkózó versenyre hívja Koplaló Mátyást, Jankót, stb. Ő maga helyett bátyját v. öccsét v. öregapját a medvét küldi, aki földhöz vágja az ördögöt. Az ördög ezután már nem mer vele kiállni.

VÁLTOZATOK: 22

- 1/ KRIZA János Ms. 1. 30. sz. /c.n./ 66-69. f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c /AaTh 1115/ d ~ AaTh 804B + AaTh 1063 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + MNK 1063^{xx}.

Az ördögök még mindig nem akartak belenyugodni a zsák arany elvesztésébe, ezért egy erős ördögöt küldtek a csizmadia után, hogy birkózzon meg vele. Az ördög egy erdő szélén érte utól, a csizmadia azt mondta, előbb a száz éves öregapjával birkózzon, ha azt sikerül legyőznie, vele is kezdhet. Egy medve mászott fel a fára, az ördög szerette volna levenni, de az visszafordult, és olyan pont adott az ördögnek, hogy az ismét hazament dolgavégezetlenül.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: -

- 2/ KRIZA János 1956. 38. sz. A vitéz csizmadialegény.
336-344. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c + MNK
1049^X + AaTh 1049 b, d /AaTh 1084 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1071/.

A csizmadialegényt birkózni hívja az ördög. Ő maga helyett öreg bátyját küldi, a medvét a havasból, aki ugy el van gyengülve, hogy járni is alig tud. A csizmadialegény ugy földhöz vágná az ördögöt, hogy egyik lába kitörne, s a másikra is nyomorék lenne. Elmennek a medve barlangjához, a legény egy karóval beszurkál. A medve morogni kezd, a legény "fordítja": azt mondja, mindjárt jön, csak a harisnyáját, csizmáját huzza. Végül a medve kirohan, ugy földhöz teremti az ördögöt, hogy elájul. Az ördög visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Szentmiklós /Udvarhely vm./, 1863-1875.

Elm.: -

Gy.: Tiboldi István

- 3/ GÖNCZI Ferenc 1948. 8. sz. Koplaluó Mátyás. 306-309. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh
1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

Az ördög Koplaluó Mátyást birkózó versenyre hívja. Mátyás maga helyett száznyolcvannyolc esztendő öregapját, a medvét küldi, mert ha ő birkózna az ördöggel, ugy földhöz vágná, hogy ottmaradna. Kimennek az erdőbe, az ördögöt beküldi a barlangba, a medve jól megszorongatja. Az ördög rémulten elnyargal a pokolba.

Gy.h.i.: Bocfölde /Zala vm./, 1895-1905.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 4/ ŐSZ János 1940. Major Palkó. 1-11. p.
Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1084/.

Az ördög Palkót viaskodásra hívja. Palkó maga helyett hetvenesztendő öreg nénjét, a medvét küldi. Beszurkál a medve barlangjába, de a medve nem jön. Az ördög kérdi, mit csinál. Palkó: "Köti a bocskorát, de ha nem győződ várni, itt ez a bot, szólj be vele te is!" Az ördög "szól", a medve kijön, és földhöz vágja az ördögöt.

Gy.h.i.: Kibéd /Maros-Torda vm./, 19. sz. vége.

Elm.: -

A gyűjtő által sitlizált székely tájnyelvi lejegyzés.

- 5/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög.
1-6. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c, d +
+ AaTh 1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 +
+ AaTh 1094 + MNK 1100^X.

A főördögnek volt egy keménykötésű fia, aki a földön járkált, mig a kántor a pokolban volt. Hazakerülvén összeszedta apját, és elhatározta, hogy visszaszerzi a kántortól az aranyat. Elment a kántorhoz, versenyre hívta: azé legyen az arany, aki a másikat földhöz tudja vágni. A kántor kinevette az ördögöt, mondván, még a százesztendő öregapja is földhöz tudja vágni, pedig az már olyan vén, hogy egészen megszörösödött. Elvezette egy medve barlangjához az ördögöt. A medve épp akkor bujt elő, de rékon kapta az ördögöt, s ugy megszorongatta, hogy az kiabált kinjában. A kántor elégedetten szolt: megmondta, hogy pórul jár.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítelt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

- 6/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög c. mese közé beszúrva. A gyűjtő ugyanannak a mesének két motivumát írja le azzal a megjegyzéssel, hogy e változatban a cigánnyal történik meg ugyanaz, ami előbb a kántorral.

Tipusképlet: AaTh 1071 + AaTh 1072.

A cigány vetélkedik az ördöggel, ki az erősebb. Az ördög birkózni hívja, cigány egy medvebarlanghoz vezet az- zal, hogy ott alszik az ő öregapja, aki sokkal gyengébb nála. Ha azt földhözvágja, csak akkor birkózik meg vele. Az ördög bemegy a barlangba, összefogózik a medvével, de az úgy megszorítja, hogy alig tud kimenekülni a karjainból.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: -

- 7/ GESZTELYI NAGY László Ms. 1. A szegény ember. 1-14. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1072 +
+ AaTh 1071 + AaTh 1084 + MNK 1101^X +
+ AaTh 1036/.

Ismét utolérte Bartosékat egy ördög. Ezzel birkózó versenyre kellene kiállnia. Egy oduhoz tanácsolja, mondván, a nagyapjával birkózzon meg. A medve, mert az lakott az oduban, jól megdögönyözte az ördögöt.

Gy.h.i.: Lövőpetri /Szabolcs vm./, 1913.

Elm.: Szabó László, 24 é.

- 8/ BENE Lajos 1931. Koplaló Mátyás. 47-51. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1082 + AaTh 1071 +
+ MNK 1149^X/.

Az ördög Koplaló Mátyást birkózni hívja. Mátyás maga

helyett kilencvenkilencesztendős nagyapját, a medvét küldi, aki jól megveri az ördögöt.

Gy.h.: Nagykunság.

Elm.: -

Nyelve: stilizáltan népies.

- 9/ ORTUTAY Gyula 1935. 21. sz. /c.n./ 226-227. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh
1082 + MNK 1149^X/ + AaTh 330.

Plutó birkózni hívja Koplaló Mátyást. Ő maga helyett háromszázesztendő öregapját, a medvét küldi, mert ha ő személyesen birkózna Plutóval, úgy odavágná, hogy benyomná a pokol ajtaját. A medve jól földhözvágja Plutót.

Gy.h.: Paszab /Szabolcs-Szatmár m./.

Elm.: Bertók Jánosné, 76 é. fölmivesasszony.

Fonetikus lejegyzés.

- 10/ FARAGÓ - KONSZA 1958. 85. sz. Tilinkó. 141-145. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1063 +
AaTh 1071/.

Az ördög birkózni hívja Tilinkót. Tilinkó maga helyett öregapját, a medvét küldi, mert ő szétroppantaná az ördögöt. Elmegy a barlanghoz, hogy felköltse a medvét. Beszurkál egy póznával, a medve előbb morogni, majd ordítani kezd. Az ördög kérdi, mit mond. Tilinkó: "Azt mondja, mindjárt jó, csak a bocskorát köti fel." A medve nagymérgesen jön, jól megszorogatja az ördögöt. Az elszalad a pokolba.

Gy.h.i.: Sepsimagyarós /v. Háromszék m./ Románia,
1937.

Elm.: Bordás Mihály, 80 é.

Gy.: Gazda Győző

Tájnyelvi lejegyzés.

- 11/ VÉGH József 1944. Kistilinkó. 29-39. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /MNK 1145^x +
 + AaTh 1063 + MNK 1100^{xxxx} + AaTh 1084 +
 + AaTh 1074 + AaTh 1071 + AaTh 1095/.

Az ördög birkózni hívja Kistilinkót, aki maga helyett öccsét, a közelben lévő vad bivalybikát küldi. A bivaly jól fához csapja az ördögöt, az riadtan menekül.

Gy.h.i.: Békés /Békés m./, 1937.

Elm.: Domokos János, 70 é. napszámos, volt pandur.
 Fonetikus lejegyzés.

- 12/ BANÓ István 1941. 34. sz. /Az ördög becsapása./ 202-204.p.
 Tipusképlet: AaTh 1071 + AaTh 1063 + AaTh 1072.

Pulutó birkózni hívja a legkisebb testvért. Jankó be-
 küldi az ördögöt a sövények közé öreganyjához, a medvé-
 hez. Az ördög kiszedi a sövényből, a medve megropogtatja,
 az ördög nem mer már Jankóval kiállni.

Gy.h.: Kárász /Baranya m./.

Elm.: Budi Péter, 43 é. szül. Vékény.
 Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

Banó a variánst szétkopott mesének tartja.

- 13/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 59. sz. /c.n./ 204-210. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1084 +
 + AaTh 1072 + AaTh 1071/.

Jön a harmadik ördög, azé legyen a nagymama lelke, aki erősebb. Bálint azt mondja, ő fáradt, ott az öccse a bo-
 korban, a medve, azzal birkózzon. Az ördög alig tud ki-
 szabadulni.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Hatola István, 75 é.

- 14/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 97. sz. /c.n./ 336-337. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^x + AaTh 1072 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1082 + AaTh 330.

Másik ördög jön, hívja Mátyást, hogy birkózzanak. Má-
 tyás öregapját, a medvét ajánlja, az ördög nem tudja le-
 győzni, elszalad.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Sohajda G. Károly, 65 é.

- 15/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 101. sz. A vén királyné lelke.
 346-348. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A [AaTh 804 B /AaTh 1063 +
 + AaTh 1084 + AaTh 1071].

Jön a harmadik ördög, éppen a vadkörtefánál éri utol
 Bálintot, melynél egy medve tanyázik. Hívja, birkózzanak.
 Bálint vén nagyapját, a medvét küldi maga helyett, mely
 az ördögöt majdnem széttépi. Az ördög elmenekül.

Bálint a vén királyné lelkét visszaviszi a királyhoz,
 jutalmul kap érte százötven pengőt.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Sohajda Gyuláné, 73 é., sz.: Bengi Julianna

- 16/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 136. sz. Koplaló Mátyás, 414-417. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^x + AaTh 1082 + MNK 1149^x +
 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 330.

Megint jön egy ördög, hívja Mátyást, birkózzanak. Má-
 tyás azt mondja, ha ő birkózna, az ördögöt utána kanállal
 se lehetne összeszedni, ezért háromszázkilencvenkilenc
 éves öregapját, a medvét küldi.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Téglás Kis Péter, 45 é.

- 17/ BERECKI Imre Ms. 1. 7. sz. A buta ördög. 7-10. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^x + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1082 + AaTh 1060 + AaTh 1072 +
 + AaTh 1084 + MNK 1100^{xx}.

Másik ördög jön, hívja a fiut, birkózzanak. Erdő mellett mennek el, a fiu látja, hogy egy odvas fába medve bujt be, odaküldi az ördögöt, birkózzon meg a kilencszáz-kilencvenkilenc esztendőös öreganyjával, akit a halál itt-felejtett. Az ördög bekiált, a medve nagy morogva kijön, birkóznak, a medve úgy összeszorítja az ördög derekát, hogy a farka is felfelé kunkorodik, s földhözvágja. Az ördög elszalad.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.

Elm.: Kádár Gyula, 71 é. gulyás.

- 18/ ERDÉSZ – HALMOS – KOVÁCS 1968. 36. sz. Koplaló Mátyás.
151-156. p.

Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1062 + MNK 1149^X/ +
+ AaTh 330 + AaTh 804B.

Az ördög birkózni hívja Koplaló Mátyást, ő maga helyett százesztendőös öregapját küldi, a medvét, aki az erdőn lakik, mert ha ő személyesen birkózna, úgy földhöz vágná az ördögöt, hogy angyal lenne belőle. Elvezeti az ördögöt ahhoz az odvas fához, amelyikben a medve lakik, kis bal-tával megkocogtatja, a medve morog. Az ördög azt gondolja: öreg ez a nagyapa, még a morgása is öreg. Mátyás addig kocogtatja a fát, míg a medve méregbe gurul, kijön, s az ördögöt úgy odavágja, hogy alig tud szabadulni. Az ördög elszalad, s azt mondja Mátyásnak: "Furcsa a te nagyapád, nem is várja, hogy fogózzunk!"

Gy.h.i.: Nyiregyháza /Szabolcs-Szatmár m./, Jósa
András Muzeum, 1951-1957 között.

Elm.: Ruszkovics István, 84 é., szül.: Gállocs
/Ung m./.

Gy.: Halmos István
Fonetikus lejegyzés.

- 19/ HEGEDÜS Lajos 1952. Bojár a pokolban. 229-231. p.
Tipusképlet: AaTh 1049 b, c + AaTh 1062 + AaTh
1072 + AaTh 1071 + AaTh 804B.

Az ördög birkózni hívja a bojárfiut. Az maga helyett öccsét, a medvefiat küldi, aki jól földhöz vágja az ördögöt.

Gy.h.i.: Egyházaskozár /Baranya m./, 1951.

Elm.: Polgár Demeter, 25 é. földműves, sz. Lábnik,
Moldva, Románia.

Fonetikus lejegyzés magnetofonfelvételtől.

- 20/ BOSNYÁK Sándor Bácskai Ms. 2. 1. sz. Koplaló Mátyás.
4-7. p.

Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
+ AaTh 1071 + MNK 1149^X + AaTh 330.

A következő ördög birkózni hívja Koplaló Mátyást. Mátyás azt mondja, ő nem birkózik, mert minden csontját összetörné az ördögnek, hanem él még a háromszázhatvanhat-éves öregapja, ha azt földhöz tudja vágni, övé az arany. Kimennek az erdőbe, mert Mátyás öregapja csöndes helyen szeret élni. Egy oroslánhoz viszi az ördögöt Mátyás, maga távolabb áll, hogy baja ne essék. Az oroslán megkapja az ördög derekát, úgy megszorítja, s bele is harap, hogy csak úgy ropognak a csontjai. Alig tudott kimene-külni a karmai közül. A pokolig meg se állt.

Gy.h.i.: Siklósnagyfalu /Baranya m./, 1960.

Elm.: Somogyi János, 74 é. kanász

- 21/ SZURMIN – ROMENDA Ms. 1. 4. sz. A legnagyobb tolvaj.
15-20. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1740 + AaTh 1737/ +
+ AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1071/.

Megint elmegy egy ördög a cigány után, hogy birkózzanak meg. A cigány azt javasolta, hogy birkózzon meg a nagybátyjával, aki egy odvas fában lakik. Elvezette az

ördögöt az ottlakó medvéhez. Kezdetben a medve csak dör-
mögött, a cigány "lefordította", hogy füzi a bocskorát.
Majd ismét dörömbölt a medve és szétrugta az odvas fát,
erre a cigány is, az ördög is elszaladt. A cigány haza-
vitte a király nagyanyját.

Gy.h.i.: Miskolc-Tatárdomb /Borsod m./, 1962.

Elm.: Galamb András, 72 é.

- 22/ NAGY Géza Ms. 1. 60. sz. A cigányfiu meg az ördögök.
513-519. p.

Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1071 + MNK 1100^x + AaTh
1072/ + AaTh 1961A^x.

A cigányfiu után küldenek egy ördögöt, amelyikük erő-
sebb lesz, azé legyen a gyerek. A cigány épp a medvéhez
ér, amely már anyányivá nőtt. Maga helyett őt, a százöt-
venesztendő öregapját küldi, árat ver a medve fenekébe,
a medve nagyon dühös, az ördög alig tud szabadulni tőle.

Gy.h.i.: Karcza /B-A-Z m./, 1964.

Elm.: R. Vajda József, 76 é.

Megtalálható még:

A szegény Koplaló Mátyás élete... 1874.

Tipusképlet: MNK 1168^x /AaTh 1071 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

A legerősebb ördög birkózni hívja Koplaló Mátyást. Má-
tyás elküldi kilencszázkilencvenkilenc esztendő öregap-
jához, a medvéhez egy barlangba, aki jól földhözteremti
az ördögöt.

Ponyvakiadvány.

Mesterkélte, népies nyelv.

AaTh 1072 Futóverseny

H: 1072 /6/ BN: 1072 /10/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög futóversenyre hívja Koplaló Mátyást, /Kilinkót,
a cigányt, szegény embert stb./. Az maga helyett kisöccsét, a
bokorbéli nyulat küldi, aki játszva le hagyja az ördögöt.

VARIÁNSOK: 52

- 1/ IPOLYI Arnold Ms.1. 97. sz. A pokolba járó fiu s a három
ördög. 993-994. p.

Tipusképlet: AaTh 804B + AaTh 1072 + AaTh 1060 +
+ AaTh 1084.

Versenyre hívják az ördögök a fiut, aki jobban tud sza-
ladni, azé az anyja lelke. A fiu elereszti a nyulat, mond-
ván, így öcsém is tud futni, a nyul sohasem jön vissza.

Gy.h.i.: Szeged /Csongrád vm./, 1847-1858.

Elm.: -

Gy.: Wéber Károly

- 2/ IPOLYI Arnold 1914. 89. sz. Fillinkó. 427-431. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1525D + AaTh 1740 +
+ AaTh 1737 + AaTh 804B + AaTh 1063 +
+ AaTh 1072/.

Az ördög versenyre hívja Fillinkót: aki futósabb lesz,
azé a királykisasszony. Fillinkó maga helyett öccsét, a
bokorbéli nyulat küldi, amelynek az ördög nyomába se ér.

Gy.h.i.: Szent Imre /? m./, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: Bakos Antal.

Nyelve korabeli irodalmi nyelv.

- 3/ MERÉNYI László 1861. I. 4. sz. Kilinkó. 125-142. p.
 Tipusképlet: MNK 654^{XX} + AaTh 1525A - /AaTh 804B/ +
 + AaTh 1525D /AaTh 1072 + AaTh 1063/ -
 - AaTh 650A.

Kamasz ördög futóversenyre hívja Kistilinkót. Aki győz, azé legyen a király öreganyja, pokol ékessége. Kistilinkó maga helyett héthónapos kisöccsét küldi, a nyulat, az is jobban szalad, mint az ördög. A süldő nyul valóban messze hagyja az ördögöt.

Gy.h.i. -, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Nyelve népies.

- 4/ MERÉNYI László 1864 II. A kárvallott juhász. 93-106. p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 c + AaTh 1072 +
 + AaTh 1049 b + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
 /AaTh 1149/.

Az ördög versenyezni akar a cigánnyal, ki tud jobban szaladni. A cigány bokorból nyulat ver fel, azt küldi maga helyett. A nyul hagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Duna melléke, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Nyelve és stilusa népies.

- 5/ KRIZA János Ms. 1. 30. sz. /c.n./ 66-69. f.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c /AaTh
 1115/ d ~ AaTh 804B + AaTh 1063 +
 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
 + MNK 1063^{XX}.

Egy jó futót is küldtek a csizmadia után, de ő a bokorból megugratott egy nyulat, és azt mondta az ördögnek, előbb félesztendő kisöccsével fusson versenyt, majd aztán vele. Itt is elment az ördög dolgavégezetlenül.

Gy.h.i.: Székelyföld, /19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: -

- 6/ KRIZA János 1956. II. 38. sz. A vitéz csizmadialegény.
 336-344. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c + MNK
 1049^X + AaTh 1049 b, d /AaTh 1084 +
 + AaTh 1072 + AaTh 1071/.

Az ördög versenyfutásra hívja a csizmadialegényt. Az erdő szélén vannak, a legény maga helyett kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi, amelyet az ördög nem ér utol.

Gy.h.i.: Szentmiklós /Udvarhely vm./, 1863-1875.

Elm.: -

Gy.: Tiboldi István.

- 7/ ARANY - GYULAI 1872. III. sz. A cigány az égben és
 pokolban. 383-396. p.
 Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 468 + AaTh 800 -
 - AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
 + AaTh 1084 + AaTh 1083A + AaTh 1096 +
 + AaTh 1036/.

Az ördög futóversenyre hívja a cigányt, aki maga helyett kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi. A nyul hagyja az ördögöt, aki szégyenében visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Bihar vm., 19. sz. második fele.

Nyelve és stilusa népies.

- 8/ VIKÁR Béla 1905. 16. sz. Medve Jankó. 343-360. p.
 Tipusképlet: AaTh 301B [AaTh 650A + AaTh 804B
 /AaTh 1063 + AaTh 1072 + AaTh 1116].

Jankó és az ördög versenyeznek, ki tud jobban futni. Jankó maga helyett kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi, amely az ördögöt hagyja.

Gy.h.i.: Szentmárton /Somogy vm./, 1880-1899.

Elm.: Farkas Ferenc

Tájnyelvi lejegyzés.

- 9/ KISPÁL Mihály 1885. A szegény ember s a zördög. 473-474.p.

Tipusképlet: AaTh 1089 + AaTh 1072.

Az ördög futóversenyre hívja a szegény embert. Neki is indulnak, az ördög le hagyja a szegény embert. Mikor bokorhoz érnek, szegény ember azt mondja: ő nem fut többet az ördöggel, inkább kisöccsét küldi, fusson vele az tovább. Megrugja a bokrot, kiugrik egy nyul, bár csak egy csepp, mégis úgy el hagyja az ördögöt, hogy az soha többet nem jön vissza a szégyentől.

Gy.h.i.: Szőkefalva /Kis-Küküllő vm./, 19. sz. második fele.

Elm.: -

Nyelve tájszólás.

- 10/ BELLOSICS Bálint 1891. Markap meg az ördög. 321. p.

Tipusképlet: AaTh 1083 + AaTh 1083A + AaTh 1062 + AaTh 1072.

Az ördög futóversenyre hívja Markapot, aki egy darabig fut is vele, aztán kiugraszt a bokorból egy nyulat, amely még az ördögöt is le hagyja. Mikor az ördög megérkezik, Markap odakiált neki: "Látod ördög, én már régen visszaértem!"

Gy.h.i.: - , 19. sz. második fele.

Elm.: A gyűjtő egy hetési /Zala vm./ embertől halotta.

Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS: A befejezés emlékeztet az AaTh 1074 tipusra.

- 11/ ŐSZ János 1940. Major Palkó. 1-11. p.

Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 1084/.

Az ördög versenyt fut Major Palkóval. Palkó maga helyett háromnapos öccsét küldi, mondja az ördögnek, zörrentse csak meg a bokrot. Az ördög boldogan teszi, gondolja, még könnyebb dolga lesz. A nyul kiugrik, le hagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Kibéd /Maros-Torda vm./, 19. sz. vége.

Elm.: -

A gyűjtő által stilizált székely tájnyelvi lejegyzés.

- 12/ GÖNCZI Ferenc 1948. 8. sz. Koplaluó Mátyás. 306-309. p.

Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

A legjobban futó ördög versenyre hívja Koplaluó Mátyást. Mátyás nem vállalkozik, mondván: ő úgy fut, hogy még a pokol oldalát is kidönti, ezért elviszi az erdőbe az ördögöt Jancsi "fiához", a nyulhoz, az megijed, s úgy el fut, hogy az ördög nem éri utol.

Gy.h.i.: Bocfölde /Zala vm./, 1895-1905.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 13/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög. 1-6. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c,d + AaTh 1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 + AaTh 1094 + MNK 1100^X.

Az ördög elismeri, hogy birkózni jobban tud a kántor öregapja, ezért azt ajánlja, futóversenyyel próbálkozzanak. A kántor maga helyett hathetes kisunokájához küldi, amelyik még olyan kicsi, hogy egészen szőrös, de meglátja majd az ördög, annak se tud a nyomába érni. Elvezeti az ördögöt a mezőre, ott egy bokorból épp egy nyul ugrik ki, s árkon-bokron át fut, az ördög nem éri utol.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

- 14/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög c. mese közé beszurva. A gyűjtő ugyanannak a mese nének két motivumát írja le azzal a megjegyzéssel, hogy e változatban a cigánnyal történik meg ugyanaz, ami előbb a kántorral.

Tipusképlet: AaTh 1071 + AaTh 1072.

A versenyfutásnál a cigány egy nyulat ver fel a mezőn, s azt mondja az ördögnek, az a legkisebb fia, s még az is jobban tud futni, mint az ördög. A nyul csakugyan gyorsabb az ördögnél, így a cigány nyeri meg a fogadást.

Gy.h.i.: Udvarhely vm., 1903.

Elm.: -

- 15/ BERZE NAGY János 1907. 73. sz. A furfangos cigány.

515-518. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a + AaTh 1051 + AaTh 1072 + AaTh 1049 c, b, d /AaTh 1149/.

A sárkány azt állítja, hogy jobban tud szaladni a cigánynál. A cigány maga helyett kisöccsét, a nyulat futtatja. A sárkány egy ürgelyukban hasravágódik, a nyul elszalad.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves m./ 1903.

Elm.: Tinger Jóska cigánykovács.

Nyelve tájszólás.

- 16/ BERZE NAGY János 1907. 74. sz. A három örökség. 518-522.p.

Tipusképlet: AaTh 1650 + AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1081 + AaTh 1084/.

Az ördög futóversenyre hívja a fiut. Az maga helyett kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi, amely leahagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves vm./, 1904.

Elm.: Szabó Borcsa öregasszony.

Nyelve tájszólás.

- 17/ SEBESTYÉN Gyula 1906. 1. sz. I. Markalf. 431-434. p.

Tipusképlet: AaTh 811 + AaTh 1083A + AaTh 1083 + AaTh 1072 + AaTh 1062 + AaTh 1061 + AaTh 1121.

Az ördög versenyt fut Markalffal. Markalf egy darabig együtt fut az ördöggel, aztán kiugraszt a bokorból egy nyulat, amelyet az ördög nem ér utol, s azt hiszi, Markalf négy lábbon is tud szaladni.

Gy.h.: Noszlop /Veszprém vm./.

Elm.: -

Nyelve népies irodalmi nyelv.

- 18/ HUBAY Győző Ms. 1. 16. sz. Az ördög elűzése. 46-48. p.

Tipusképlet: MNK 1168^x + MNK 1149^x + AaTh 1082 + AaTh 1072.

Az ördögök legjobban szaladó társukat küldik a szegény emberhez, aki a másikat leahagyja, azé legyen az arany. A szegény ember Jancsi fiát, a bokorból kiugró nyulat küldi maga helyett, amelyet az ördög nem ér utol. A szegény ember még egy zsák aranyat kap.

Gy.h.i.: Csenyété /Abauj-Torna vm./, 1910-es évek.

Elm.: Majoros Maris.

- 19/ GESZTELYI NAGY László Ms. 1. A szegény ember. 1-14. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 1084 + MNK 1101^x + AaTh 1036/.

Ahogy Bartos elindult az öregasszonnyal, utánuk szaladt egy ördög és versenyt ajánlott fel: ki tud jobban futni? Ha az ördög a győztes, visszaviheti az öregasszonyt a pokolba. Bartos azt mondta, fusson az ördög a kisöccsével, aki a bokorban van. A bokorból kiugró nyulat nem érte utol az ördög, így továbbmentek.

Gy.h.i.: Lövöpetri /Szabolcs vm./, 1913.

Elm.: Szabó László, 24 é.

- 20/ BORVENDÉG János Ms. 1. 1. sz. Gyurka méga zördögök.
7-23. p.

Tipusképlet: AaTh 306 + AaTh 804B + AaTh 1063 +
+ AaTh 1072 + MNK 1100^{xxx}.

Versenyez Gyurka és az ördög, ki tud jobban futni.
Gyurka öreganyját, a nyulat küldi, az ördög nem éri utol.

Gy.h.i.: Ács /Komárom vm./, 1914.

Elm.: Hegedüs J. 19 é. parasztleány.

- 21/ SZENDREY Ákos Ms. 1. 25. sz. A becsapott ördög.
175-188. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 c, b +
+ AaTh 1084 + AaTh 1072 + AaTh 1149.

Versenyt fut a cigány meg az ördög. A cigány "fiát", a
vadnyulat küldi maga helyett. Az ördög nem éri utol.

Gy.h.i.: Nagyszalonta /Bihar vm./, 1914-1915.

Elm.: -

Romlott változat.

- 22/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 5. sz. Koplaló Mátyás. 18-21. p.

Tipusképlet: MNK 1168^x + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
+ AaTh 1084.

Az ördög hívja Koplaló Mátyást, versenyezzenek, ki tud
jobban futni. Koplaló Mátyás azt mondja, ő nem fut, mert
kiüti a pokol oldalát, maga helyett kisfiát küldi, aki
déli álmát alussza az erdőben. A bokor alól kiugraszt egy
nyulat, "Jancsit", a nyul tuskén-bokron keresztül fut, az
ördög nem tudja utolérni.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 23/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 7. sz. A cigám meg az ördög.
28-37. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /MNK 1060^x + AaTh 1049 b,c +
+ MNK 1086^x/ + AaTh 1072 /AaTh 1051/ +

+ AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 1149~ MNK 1167^{xxx}/.

Az ördög anyja továbbra sem hiszi, hogy a cigány az
erősebb. Elküldi őket, fussanak versenyt. Közbeékelődik:
/AaTh 1051/ Cigány a körtefa átugrásakor véletlenül fo-
gott nyulat elviszi az ördöghoz, hogy háromhónapos kisfi-
ával fusson versenyt, ő azért nem fut, mert fél, hogy ki-
szaladna a világból. Elereszti a nyulat, de az ördög nem
éri utol, szederindák szurkálják meg a talpát.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 24/ BERZE NAGY János 1940. II. 180. sz. A szegény ember mög
az ördög. 385-387. p.

Tipusképlet: MNK 1960G₁ + MNK 1168^x /AaTh 1082 +
AaTh 1072/ + AaTh 330A.

Az ördög versenyre hívja Koplaló Mátyást. Mátyás azt
mondja, nem fut, mert nekimenne a pokol kapujának, s a
pokol összedőlne. Az ördög eláll a versenytől.

Gy.h.i.: Bánta /Baranya m./, 1934.

Elm.: Nagy Koszér Lőrinc, 65 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

Nem teljes variáns.

- 25/ BERZE NAGY János 1940. II. 181. sz. A zördögnek ígért
gyerök. 387-388. p.

Tipusképlet: AaTh 756B + AaTh 804B + AaTh 1072.

Az ördög versenyt fut a mesélő nagyapjával. A nagyapa
maga helyett a bokorbéli nyulat, kisöccsét küldi. A nyul
rohanni kezd, az ördög nem éri utol.

Gy.h.i.: Katádfa, /Baranya m./, 1935.

Elm.: Lengyel János, 65 é. csősz

Tájnyelvi lejegyzés.

- 26/ BERZE NAGY János 1940. II. 229. sz. Petike. 417-420. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1063 +
+ AaTh 1072/.

Az ördög futóversenyre hívja Petikét. Ő nem megy, hanem kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi. A nyul messze elhagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Szaporca /Baranya m./, 1935.

Elm.: Györkő Ferenc, 82 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 27/ ORTUTAY Gyula 1935. 21. sz. /c.n./ 226-227. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + MNK 1149^X/ + AaTh 330.

Az ördög versenyfutásra hívja Koplaló Mátyást. Mátyás nem megy, mert berugná a pokol kapuját, maga helyett "kisfiát", a bokorbéli nyulat küldi. A nyul természetesen lehagyja az ördögöt. Az ördög visszamegy a pokolba és így panaszkodik: "Csak kisfiával futottam, térgyre estem, mégsem értem utol."

Gy.h.: Paszab /Szabolcs-Szatmár m./.

Elm.: Bertók Jánosné, 76 é. földmivesasszony.

Fonetikus lejegyzés.

- 28/ BANÓ István 1941. 3. sz. Tillinkó Jankó. 65-77. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A [AaTh 407 + AaTh 804B/
/AaTh 1063 + AaTh 1084 + AaTh 1072]/.

Az ördög versenyfutásra hívja Tillinkó Jankót. Az kéthetes kisöccsét küldi maga helyett: bokorbéli nyulat, amely lehagyja az ördögöt.

Gy.h.: Felsőegerszeg /Baranya m./.

Elm.: Hebenstreit György, 64 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 29/ BANÓ István 1941. 34. sz. /Az ördög becsapása./
202-204. p.
Tipusképlet: AaTh 1071 + AaTh 1063 + AaTh 1072.

Az ördög futni hívja Jankót, de ő maga helyett kisöccsét, a nyulat küldi, amely lehagyja az ördögöt.

Gy.h.: Kárász /Baranya m./.

Elm.: Budi Péter

Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

Banó véleménye szerint e variáns szétkopott mese.

- 30/ BANÓ István 1941. 38. sz. A kiráj öfensége és a cigány.
214-222. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1072 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1063/.

Az ördög futóversenyre hívja a cigányt, aki maga helyett öccsét küldi, a nyulat, amely lehagyja az ördögöt.

Gy.h.: Jágonak /Baranya m./.

Elm.: Magyar István, 22 é., szül: Döbrököz
/Tolna m./

Tájnyelvi lejegyzés.

- 31/ BANÓ István 1941. 41. sz. /A köröszfi/. 230-236. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1062 +
+ MNK 1100^{XX} + AaTh 1072/.

Az ördög futóversenyre hívja Köröszfit. Az kisöccsét, a nyulat küldi, /zsákjából veszi elő/, az ördög nem éri utol.

Gy.h.: Alsómocsolád /Baranya m./.

Elm.: Farkas Péter, 55 é., szül: Ág, Alsómocsoláddal szomszédos község.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 32/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 59. sz. /c.n./ 204-210. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B /AaTh 1084 +
 + AaTh 1072 + AaTh 1071//.

Ujabb ördög jön, azé legyen a nagyanya lelke, aki jobban tud szaladni. Bálint öccsét küldi, a bokorbéli nyulat, amely le hagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.
 Elm.: Hatola István, 75 é.

- 33/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 97. sz. /c.n./ 336-337. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1082 + AaTh 330.

Az ördög Mátyás után megy, azt mondja, azé a pénz, aki jobban tud szaladni. Mátyás kifiát küldi, a bokorban alvó nyulat, az ördög majdnem elkapja, de megbotlik, hasra esik, a nyul meg elszalad. Az ördög visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.
 Elm.: Sohajda G. Károly, 65 é.

- 34/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 136. sz. Koplaló Mátyás. 414-417. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1082 + MNK 1149^X +
 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 330.

A következő ördög versenyt futni hívja Mátyást. Az maga helyett hatéves kisfiát, a nyulat küldi, az ördög majdnem utoléri, de megbotlik egy lyukba, s kitörik a lába.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.
 Elm.: Téglás Kis Péter, 45 é.

- 35/ BEKE – KATONA 1947. Hogy tanult meg a suszter lopni?
 13-21. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1062 +
 + AaTh 1072/.

Az ördög futóversenyre hívja a susztert. Az nem megy, hanem kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi. A nyul árkonbokron át fut, nem az uton, az ördög már könyörög: "Kis

György. kis György, csak az uton szaladj!" De a nyul csak fut tovább, az ördög utána, tán még most is szalad, ha meg nem halt.

Gy.h.i.: Kopács /Baranya m./, 1942.
 Elm.: Szalai Áron, 68 é. halász.
 Gy.: Katona Imre
 Fonetikus lejegyzés.

- 36/ KOVÁCS Zoltán Ms. 1. IX. sz. János szóuga. 26-33. p.
 Tipusképlet: AaTh 1000 /AaTh 804B + AaTh 1072 +
 + AaTh 1084/.

Féluton János után megy egy ördög, aki jobban bir futni, azé az öregasszony. János öccsét küldi, a nyulat. Az ördög hiába kiabál utána: "János kisöccse, várják meg!" A nyul le hagyja.

Gy.h.i.: Rétközberencs /Szabolcs-Szatmár m./, 1943.
 Elm.: Bagin Gyula, 44 é. gazdálkodó

- 37/ KOVÁCS László 1946. A szegény ember és az ördög. 58-60.p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c + AaTh
 1115 + AaTh 1063 + AaTh 1062 + AaTh
1072 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Az ördög futóversenyre hívja a szegény embert. Az maga helyett kisöccsét, a bokorból kiugrasztott nyulat küldi, amely le hagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Garbolc /Szabolcs-Szatmár m./, 1945.
 Elm.: Győri Albert, 21 é. földműves, Sarkadi Sándoréknál csepücsavaróban.

Fonetikus lejegyzés.

- 38/ BERECKI Imre Ms. 1. 7. sz. A buta ördög. 7-10. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1082 + AaTh 1060 + AaTh 1072 +
 + AaTh 1084 + MNK 1100^{XX}.

Az ötödik ördög abban versenyez, ki a futósabb. A fiu maga helyett kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi, amely

lehagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.

Elm.: Kádár Gyula, 71 é. gulyás

- 39/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 87. sz. A szegény cséplőember meg az ördög. 146-147. p.

Tipusképlet: AaTh 1089 + AaTh 1072.

Az ördög versenyfutásra hívja a szegény embert. Először leahagyja, de a szegény ember kéri, fussanak újra. Futnak, az ördög megint leahagyja, de az ember megrug utközben egy bokrot, kiugrik egy nyul, azt mondja, kisöccsét küldi. A nyul leahagyja az ördögöt, aki szegényében örökre eltűnik.

Gy.h.i.: Kökös /v. Háromszék m./ Románia, 1948.

Elm.: Keresztes Anna, 71 é.

Gy.: Vass András

Tájnyelvi lejegyzés.

- 40/ HEGEDŰS Lajos 1952. Bojár a pokolban. 229-231. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 b, c + AaTh 1062 + AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 804B.

Az ördög futóversenyre hívja a bojárfiut. Az maga helyett kisöccsét küldi, a /magával hozott/ nyulat, amely játszva elahagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Egyházaskozár /Baranya m./ 1951.

Elm.: Polgár Demeter, 25 é. földmives, sz. Lábnik, Moldva, Románia.

Fonetikus lejegyzés, magnófelvételtől.

- 41/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 22. sz. A kovács meg a két komája. 93-95. p.

Tipusképlet: AaTh 332 + AaTh 330 ~ AaTh 1130 + AaTh 1084 ~ AaTh 1094 + AaTh 1072 + AaTh 804B + AaTh 331.

Ujabb ördög jön a pénzért, aki jobban fut, azé legyen. Kovács kisöccsét, a nyulat küldi, amely leahagyja az ördögöt.

Gy.h.i.: Benk /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.

Elm.: Balogh Tamás, 45 é. kisparaszt.

Adatközlő téli este fonáskor hallotta a mesét.

- 42/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 36. sz. A tepsi-kovács. 169-171. p.
Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063/ + AaTh 592.

Plutó utána megy, azé legyen, amit a tepsi-kovács visz, aki jobban szalad. A kovács kisöccsét, a nyulat küldi, amelyet nem ér utol az ördög.

Gy.h.i.: Kékcse /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.

Elm.: -

- 43/ KUNTÁR Lajos 1955. A furfangos Tilinkó. 17-22. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1072/ + AaTh 650A.

Az ördög versenyfutásra hívja Tilinkót. Az maga helyett kéthónapos öccsét, a nyulat küldi, az is leahagyja az ördögöt. Ugy is történik.

Gy.h.i.: Csákánydoroszló /Vas m./, 1955.

Elm.: Kardos József, 72 é. szül.: Mikospusztán

/Vas m./ uradalmi cseléd, gy. idején: éjjeli-őr.

Gyermekek számára átdolgozott irodalmi nyelv.

- 44/ ERDÉSZ – HALMOS – KOVÁCS 1968. 36. sz. Koplaló Mátyás. 151-156. p.

Tipusképlet: MNK 1168^x /AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 1082 + AaTh 1062 + MNK 1149^x/ + AaTh 330 + AaTh 804B.

Az ördög versenyre hívja Koplaló Mátyást. Ő nem megy, mondván: ha megszalad, kiüti a pokol oldalát, maga helyett Jancsi öccsét, a bokorbéli nyulat küldi, az megiramodik, az ördög utána, lába szárát a tövissek összehasogatják, mégse éri utol a nyulat.

Gy.h.i.: Nyiregyháza /Szabolcs-Szatmár m./,

/Jósa András Múzeum/, 1956.

Elm.: Ruszkovics István, 90 é. földműves, sz.
Gállocs /Ung m./
Gy.: Erdész Sándor
Fonetikus lejegyzés.

- 45/ DOBOS Ilona 1962. 57. sz. /Cigány a mennyországban és a pokolban./ 341-346. p.
Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 800 + AaTh 804B
/AaTh 1063 + AaTh 1072 + AaTh 1096/.

Az ördög futóversenyre hívja a cigányt. Az maga helyett öccsét, a nyulat küldi. Az ördög eláll a versenytől, fél, hogy szégyenben marad.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, 1953.
Elm.: Tóth Szőke Józsefné, 52 é., sz.: Horvát Julianna, Feljegyezve: Dunaujváros /Fejér m./.
Gyorsírásos lejegyzés.

- 46/ ERDÉSZ Sándor 1968. III. 133. sz. A cigány elmegy az ördögökhöz. 124-129. p.
Tipusképlet: AaTh 1049 c, b + AaTh 1084 + MNK 1100^{XX} + AaTh 1072.

Az ördög versenyfutásra hívja a cigányt. Az nem fásztja magát, inkább kisöccsét, a nyulat küldi. A nyul elszalad, az ördög utána, de nem éri el.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.
Elm.: Ámi Lajos, 73 é.
Fonetikus lejegyzés.

- 47/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 2. 1. sz. Koplaló Mátyás. 4-7. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
+ AaTh 1071 + MNK 1149^X + AaTh 330.

Elküldenek egy ördögöt, hogy versenyfutással szerezze vissza a pénzt. Az ördög azért vállalja a feladatot, mert mikor Szent Mihály arkangyal hosszú ostorral kergette őket, egyedül őt nem érte utol. Mátyás nem akar versenyt futni az ördöggel, maga helyett háromnapos kisfiát ajánl-

ja, az ördög boldogan beleegyezik. Koplaló Mátyás már napok óta meg akarta fogni a bokorban lapuló nyulat, de az mindig elmenekült. Odavezeti az ördögöt, a nyul ijedten kiszalad a bokorból, az ördög már majdnem elfogja, mikor valamiben megbotlik, összetöri az orrát. Mire feltápázkodik, a nyulat már nem lehet látni, meglapul egy bokor alatt. Így az ördög dolgavégezetlen megy haza.

Gy.h.i.: Siklósnagyfalu /Baranya m./, 1960.
Elm.: Somogyi János, 74 é. kanász

- 48/ GAÁL Károly 1970. 18. sz. Der Ferkó bácsi in der Hölle. 96-98. p.
Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1084 + AaTh 1072/.

Utoléri Ferkó bácsit az ördögfiu. Azé legyen a királykisasszony, aki gyorsabban szalad. Ferkó bácsi a zsákjából nyulat huz elő, hogy az ördög azzal versenyezzen, az ő ötéves fiával, mert Ferkó bácsi kiszaladna a világból. Elengedi a nyulat, ráver a hátsójára: "Ott szalad a fiam!" kiáltja, az ördög nyomába ered, de nem éri el, tán még most is futnak. Ferkó bácsi hazaviszi a királykisasszonyt.

Gy.h.i.: Alsóőr /Unterwart, v. Sopron m./ Ausztria, 1960-63.
Elm.: J. Josef Balla, 83 é.

- 49/ BALASSA Iván Ms. 1. 5. sz. /c.n./ 103-113. p.
Tipusképlet: AaTh 1735 + AaTh 1643 + MNK 1100^X
~ AaTh 1084 + AaTh 1072.

Versenyez az ördög a fiukkal, ki tud jobban szaladni. Ők bokorban fekvő legfiatalabb öccsüket, a nyulat küldik, az ördög nem tud vele szaladni, mert annak négy lába van. Megkötözik az ördögöt, aki ígér még egy zsák pénzt. Folytatás zavaros.

Gy.h.i.: Széphalom /B-A-Z m./, 1961.
Elm.: Koleszár Ferenc, 65 é.

- 50/ NAGY Géza Ms. 1. 60. sz. A cigányfiu meg az ördögök.
513-519. p.
Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1071 + MNK 1100^x +
+ AaTh 1072/ + AaTh 1961A.^x

Megint jön egy ördög, hívja a fiut versenyezzenek, aki gyorsabban szalad, azé legyen a királykisasszony. A cigány akkor már a nyulhoz ér, maga helyett Pali öccsét küldi, az anyányivá cseperedett nyulat. Hiába kiabál neki az ördög: "Várjál Pali, ketten megyünk" - a nyul elszalad. A pokolban belenyugszanak, hogy a cigányé a királykisasszony.

Gy.h.i.: Karcza /B-A-Z m./, 1964.

Elm.: R. Vajda József, 76 é.

- 51/ NAGY Géza Ms. 1. 82. sz. A szegény ember meg az irigy bátyja. 663-665. p.
Tipusképlet: BN 905^x /MNK 1168^x + AaTh 1072 + AaTh 1063/.

Később Lucifer az ember után küldi a legjobban futó ördögöt, azé legyen az arany, aki jobban fut. Az ember maga helyett kisfiát, a bokorbéli nyulat küldi, ördög nem éri utol.

Gy.h.i.: Karcza /B-A-Z m./, 1964.

Elm.: Szatmári István, 76 é.

- 52/ PENA VIN Olga 1971. 72. sz. A cigány az égben és pokolban. 334-336. p.
Tipusképlet: MNK 750A II^x + AaTh 468 + AaTh 800 +
+ AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
+ AaTh 1036 + AaTh 1084 + AaTh 1096/.

Az ördög és a cigány futásban versenyeznek. A cigány maga helyett kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi, amely le hagyja az ördögöt. Az ördög visszatér a pokolba.

Gy.h.i.: Zenta /v. Bács-Bodrog m./ Jugoszlávia,
1960-70.

Elm.: -

Gy.: -

Fonetikus lejegyzés.

Megtalálható még:

- 1/ A szegény Koplaló Mátyás élete... 1874.
Tipusképlet: MNK 1168^x /AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

Az ördög futóversenyre hívja Koplaló Mátyást. Az maga helyett kisöccsét, a bokorbéli nyulat küldi, amely le hagyja az ördögöt.

Ponyvakiadvány.

Nyelve: mesterkélts.

- 2/ BENEDEK Elek 1894-96⁴. II/2. 37-46. p. "Nyika".
Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1525D +
+ AaTh 1072 + AaTh 1063 + AaTh 650A/.

Az ördögök megbánják hiszékenységüket, ördögöt menesztenek Nyika után és versenyfutást ajánlanak fel, csak hogy visszaszerezhessék a király öreganyját. Nyika rá is áll a versenyre, mondván, hogy kisöccse is jobban fut az ördögnél. Elenged egy nyulat - ezt nevezvén öccsének -, az ördög nem éri utol.

- 3/ BENEDEK Elek 1894-96⁴ V/1. 21. sz. A vitéz szabólegény.
121-126. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 II, III /AaTh 1072 + AaTh 1060 ~ 1061 + AaTh 1115/ + AaTh 804B.

Az óriás futóversenyre hívja a legényt, aki maga helyett kisöccsét, a nyulat küldi, mondván: az is jobban fut. Így is történik, a nyul győz.

- ill.: BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/2. 24. sz. 143-150. p.

A cigány a pokolban /Átvétel Merényiből és Arany-Gyulai-ból./

AaTh 1074 Rokonségitők /Csalással nyert verseny./

VÖ. AaTh 275A^X.

H:- BN: -

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. a meglévő két variánst.

1/ BERZE NAGY János 1940. 185. sz. Az ördög még a hajdin.
393-394. p.

Tipus: AaTh 1074

Szegény ember az ördögre bizza földjét, mert nem terem. Mikor megéri a hajdina, le akarja aratni, de az ördög nem engedi. Azt ajánlja, versenyfutással döntsék el, aki előbb a föld végére ér, azé legyen a termés. Az ember másnap két asszonyt küld, akik a föld két végén meztele-nül leguggolnak. Az egyik asszony néhány lépést fut az ördöggel, majd leguggol. Mikor az ördög a föld végére ér, feláll a másik asszony, s azt kiáltja: "Én már itt vagyok!" Visszafelé ugyanez ismétlődik. Az ördög mérgében hazafut, s panaszkodik: "Én még ilyen férfit nem láttam, sokkal futósabb mint én, talán azért mer a mellén hordni a.....it!" Az ember megosztozik a hajdinán a két asszonnyal.

Gy.h.i.: Püspökbogád /Baranya m./, 1935.

Elm.: Kisbakó István, 58 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

2/ VÉGH József 1944. Kistilinkó. 29-39. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /MNK 1145^X +
+ AaTh 1063 + MNK 1100^{XXXX} + AaTh
1084 + AaTh 1074 + AaTh 1071 + AaTh
1095/.

Az ördög futóversenyre hívja Kistilinkót. Az maga helyett kisöccsét küldi. A zsákból elővesz egy nyulat, az ördög lélekszakadva elvágat, a nyul elbujik a bokorba. Mire az ördög visszatér, Kistilinkó előveszi zsákjából a másik nyulat, s azt mondja: az öccse már régen visszajött, ki is pihente magát. Az ördög megszegyenülve elol-

dalog.

Gy.h.i.: Békés /Békés m./, 1937.

Elm.: Domokos János, 70 é. napszámos, volt pandur.

Fonetikus lejegyzés.

Tipus: AaTh 1081 Verseny más állatsegítőkkal.

H: 1081 /1/ BN: 1081 /1/

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. az egyetlen variánst.

BERZE NAGY János 1907. 74. sz. A három örökség. 518-522. p.

Tipusképlet: AaTh 1650 + AaTh 804B /AaTh 1072 +
+ AaTh 1081 + AaTh 1084/.

Az ördög vizbebukási versenyre hívja a fiut a patakba. Az ördög lebukik, fél óra múlva jön fel. Közben a legény fog egy vadkacsát, s mikor az ördög feljön, azt mondja: hugát küldi. A kacska lebukik, az ördög nem győzi bevárni, otthagyja a fiut.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves vm./, 1904.

Elm.: Szabó Borcsa öregasszony.

Tájnyelvi lejegyzés.

Tipus: AaTh 1082 Lóhordozó verseny

H:- BN:-

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög versenyre hívja Koplaló Mátyást, ki tud egy lovat körülvinni az udvaron. Az ördög karjában cipeli és majd megszakad. Koplaló Mátyás ráül, s könnyedén körüllovagolja az udvart. Az ördög elismeri nagyobb erejét.

VÁLTOZATOK: 13

- 1/ KRIZA János Ms. 1. 30. sz. /c.n./ 66-69. f.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c /AaTh
 1115/ d ~ AaTh 804B + AaTh 1063 +
 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
 + MNK 1063^{XX}.

Még mindig nem nyugodtak az ördögök, és elküldték egy olyan társukat, aki jól is tudott futni, meg erős is volt, hogy élében egy lóval fusson versenyt a csizmadiával. Elment az ördög, majd a csizmadia felült a lóra, elkezdte a lábával döngetni a ló oldalát, az ördög pedig bevallotta, hogy legyőzöttnek érzi magát, és elment.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: -

- 2/ GÖNCZI Ferenc 1948. 8. sz. Koplaluó Mátyás. 306-309. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1071 + AaTh 1072 +
 + AaTh 1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

Egy erős ördög versenyre hívja Koplaluó Mátyást, ki tud az udvaron hatszor körülvinni egy lovat, de közben csak háromszor szabad pihenőt tartani. Az ördög megteszi, de végén még a nyelve is kilóg. Mátyás azt mondja: "Ez semmi, te az öledbe fogtad, de én a lábam között viszem kilencszer körül." Azzal felpattan a ló hátára, s kilencszer körüllovagolja az udvart, pihenő nélkül. Az ördög szégyenében hazakotródik a pokolba.

Gy.h.i.: Bocfölde /Zala vm./, 1895-1905.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 3/ HUBAY Győző Ms. 1. 16. sz. Az ördög elűzése. 46-48. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X + MNK 1149^X + AaTh 1082 +
 + AaTh 1072.

Elmegy a legerősebb ördög, hívja birkózni a szegény embert. Az ember azt ajánlja, vigyék körbe a ház körül szürke lovát, abból kiderül, ki az erősebb. Az ördög alig

birja a lovat cipelni, a szegény ember meg felugrik rá, háromszor körbeszaladja vele a házat.

Gy.h.i.: Csenyété /Abauj-Torna vm./, 1910-es évek.

Elm.: Majoros Maris

- 4/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 5. sz. Koplaluó Mátyás. 18-21.p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
 + AaTh 1084.

Ujabb versenyt vívnak, ki tudja a lovát háromszor körülhordozni. Az ördög nagynehezen körülviszi a lovat, Koplaluó Mátyás meg felül a hátára, sokszor körülfutja vele az udvart.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 5/ BENE Lajos 1931. Koplaluó Mátyás. 47-51. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1082 + AaTh 1071 + MNK
 1149^X/.

Az ördög versenyre hívja Koplaluó Mátyást, aki egy lovat körülhordoz, azé legyen az arany. Az ördög fél kézzel körülhordozza, Mátyás megüli a lovat, és kéz nélkül hordozza körül. Az ördög meghagyja aranyát és eltakarodik.

Gy.h.: Nagykunság.

Ifjuság számára készült stilizált átirás.

- 6/ BERZE NAGY János 1940. II. 180. sz. A szegény ember mög az ördög. 385-387. p.
 Tipusképlet: MNK 1960G₁ + MNK 1168^X /AaTh 1082 +
 + AaTh 1072/ + AaTh 330A.

Az ördög vissza akarja szerezni Koplaluó Mátyástól az aranyát, s elmegy hozzá: legyen azé az arany, aki egy lovat az udvaron körül tud vinni. Az ördög karjában körülviszi. Mátyás felpattan rá, s kétszer-háromszor körülnyargalja az udvart. Az ördög meghagyja az aranyát, s eltávozik.

Gy.h.i.: Bánfa /Baranya m./, 1934.

Elm.: Nagy Koszér Lőrinc, 65 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 7/ ORTUTAY Gyula 1935. 21. sz. /c.n./ 226-227. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1082 + MNK 1149^X/ + AaTh 330.

Dómó versenyre hívja Koplaló Mátyást, aki egy lovat körülvisz a házon háromszor, azé legyen a mázsa arany. Az ördög az ölében cipeli a lovat, majd megszakad. Mátyás felpattan a lóra, s háromszor körülszalad. Az ördög meghagyja az aranyát, s elhordja magát.

Gy.h.: Paszab /Szabolcs-Szatmár m./.

Elm.: Bertók Jánosné, 76 é. földmivesasszony.

Fonetikus lejegyzés.

- 8/ BANÓ István 1941. 18. sz. /Az ostoba fiu./ 150-152. p.
 Tipusképlet: AaTh 1643 + AaTh 1082 + AaTh 1049 b,c.

Az ördög irigyli a szegény fiu sok aranyát. Nagy fehér lovon elmegy a fiu házához, s azt mondja: azé legyen az arany, aki ezt a lovat a ház körül háromszor körül tudja vinni. Az ördögnek ez csak nehezen sikerül, mert a karjában cipeli. A legény ráül a lóra s háromszor körüllovagolja a házat. Az ördög nagyobb ördögnek tartja a fiut magánál, s otthagya.

Gy.h.: Kárász /Baranya m./.

Elm.: Kereszturi István, 69 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 9/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 97. sz. /c.n./ 336-337. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1082 + AaTh 330.

Ujabb ördög jön, azt mondja, azé legyen a pénz, aki egy lovat háromszor körülvisz. Az ördög majd megszakad, míg körülviszi, Mátyás ráül, és körbenyargal, mert ő a lába között is elbirja a lovat.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Sohajda G. Károly, 65 é.

- 10/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 136. sz. Koplaló Mátyás. 414-417. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1082 + MNK 1149^X +
 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 330.

Az ördögök sajnálják a pénzt, vissza akarják szerezni. Az egyik ördög versenyre hívja, aki háromszor körülhordozza az udvaron a fehér lovat, azé az arany. Az ördög ölébe veszi, folyton leejti. Mátyás ráül, háromszor körbenyargal.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Téglás Kis Péter, 45 é.

- 11/ BERECKI Imre Ms. 1. 7. sz. A buta ördög. 7-10. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1082 + AaTh 1060 + AaTh 1072 +
 + AaTh 1084 + MNK 1100^{XX}.

Harmadik ördög jön egy tarka lóval. Azt mondja, aki ezt a lovat háromszor körülviszi az udvaron, azé legyen az arany. Az ördög háromszor körülviszi a lovat, a fiu pedig felül rá és hatszor körbenyargal. Az ördög úgy elszalad, hogy még a lovat is otthagya.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.

Elm.: Kádár Gyula, 71 é. gulyás

- 12/ ERDÉSZ – HALOMOS – KOVÁCS 1968. 36. sz. Koplaló Mátyás.
 151-156. p.
 Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1082 + AaTh 1062 + MNK 1149^X/ +
 + AaTh 330 + AaTh 804B.

Az ördögök vissza akarják szerezni az aranyat, ezért az egyik nagy fehér lovat visz a vállán Mátyás házához, s azt mondja: csak akkor lehet Mátyásé az arany, ha ezt a lovat kétszer a ház körül viszi. Először az ördögnek kell próbálkoznia, az teljesíti is a feladatot, de csak nagy nehezen. Mátyás felpattan a lóra, és körülfutja a házat.

"Látod, én jobban birom – mondja az ördögnek –, én a lábam között vittem körbe, mégse lihegek úgy, mint te." Az ördög visszamegy a pokolba, az arany Mátyásnak marad.

Gy.h.i.: Nyiregyháza /Jósa András Múzeum/ /Szabolcs-Szatmár m./, 1956.

Elm.: Ruszkovics István, 90 é. földműves, sz. Gálocs, Ung m.

Gy.: Erdész Sándor

Fonetikus lejegyzés.

- 13/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 2. 1. sz. Koplaló Mátyás.
4-7. p.

Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
AaTh 1071 + MNK 1149^X + AaTh 330.

Sokallják a pokolban a Koplaló Mátyásnak adott pénzt, elküldenek megint egy ördögöt, hogy emelő versennyel szerezzesse vissza. Az ördög azt ajánlja, aki Mátyás lovát háromszor körül tudja vinni a csürben, azé legyen az arany. Az ördög fogja a lovat, nagy nehezen háromszor körülhurcolja a csürön. Mátyás nevet: azt hitte – mondja –, az ördögök erősebbek. Mi ez az ő erejéhez képest? Ő a lába fejére veszi, s futva teszi meg a három kört. Ezzel felugrik a lóra, lábát összekulcsolja a hasa alatt, s körülnyargalássza háromszor a csürt. Az ördög vesztésként megy vissza a pokolba.

Gy.h.i.: Siklósnagyfalu /Baranya m./, 1960.

Elm.: Somogyi János, 74 é. kanász

Megtalálható még:

A szegény Koplaló Mátyás élete... 1874.

Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1071 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

Az ördög versenyez Koplaló Mátyással: ki visz körül egy lovat az udvaron. Az ördög karjában cipeli nagy nyögve. Mátyás ráül, és körbe lovagol. Az ördög otthagyja.

Ponyvakiadvány

Nyelve mesterkélte.

Tipus: AaTh 1083 Párbaj hosszú ruddal és furkósbottal

H: 1083 /2/ BN: 1083 /4/

A MESETIPUS VÉZLATA:

Az ördög és a szegény ember párbajoznak kicsi, zárt helyiségben. Szegény ember az ördög kezébe hosszú rudat, póznát ad, a maga kezébe rövid füttykőst, kalapácsot vesz. Míg az ördög a póznával moccanni se tud, addig ő agyba-főbe veri.

VÁLTOZATOK: 12

- 1/ GAÁL György 1860. III/XXXII. sz. A szegény ember, ki az ördögöt megcsalta. 66-71. p.

Tipusképlet: MNK 1168^{XX} + MNK 1100^X + AaTh 1094 +
+ AaTh 1083.

Az ördög egy véka aranyért agyon akarja verni a szegény embert. Bemennek egy kis szobába, az ördög kezében hosszú pózna, a szegény embernél kis bunkós bot van. A szegény ember jól elveri az ördögöt, aki semmihez se tud kezdeni. Az ördög elszalad, a pokolban Pulutó "hatévi sánkra" itéli.

Gy.h.i.: –, 19. sz. eleje.

Elm.: –

Nyelve és stilusa mesterkélte.

- 2/ MAROSI – BAGOSSY – BAK Ms. 1. 17. sz. /c.n./ 71. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1083 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1096/.

Az ördög azt ajánlja a fiúnak, verekedjenek meg az erdőben, ha a fiu győz, megkapja a királyfit. Az ördög egy óriási fát huz ki tövestől, a fiu meg egy kis füttykőst fog a kezébe, s a fák között a nagy fát forgatni nem tudó ördögöt úgy elveri kis botjával, hogy az majdnem belehal.

Gy.h.i.: -, 19. sz. közepe

Elm.: -

Gy.: Bagossy Károly

- 3/ BERZE – BANÓ – DÖMÖTÖR 1961. A kovács meg az ördög. 139.p.
Tipus: AaTh 1083

A kovács egy véka szénáért eladja magát az ördögnek, de mikor érte jön, nem akar vele menni. Megverekednek, a kovács kérésére olyan helyen, ahol nem látják. Bebuknak a kovács tyukóljába, az ördög hosszú doronggal, a kovács kis patkoló kalapáccsal verekszik. Mivel a hely kicsi, az ördög semmit sem tud kezdeni a doronggal, a kovács viszont az ördögöt agyba-főbe veri. Az ördög inkább életben hagyja a kovácsot, sőt hoz még egy köből szemet is, csak ne bántsa őt.

Gy.h.i.: Aurélháza /Torontál vm./, 1880-as évek.

Elm.: -

Gy.: Herrmann Antal

Irodalmi nyelven lejegyzett népi szöveg.

- 4/ BELLOSICS Bálint 1891. Markap meg az ördög. 321. p.
Tipusképlet: AaTh 1083 + AaTh 1083A + AaTh 1062 +
+ AaTh 1072.

Az ördögöt Markap verekedni hívja. Az ördög kezébe hosszú rudazót ad, maga rövid csóznikot /husángot/ ragad meg. Sűrű erdőben verekednek, az ördög szerszáma mindig megakad a faágakban. Markap jól elveri közben.

Gy.h.i.: -, 19. sz. második fele.

Elm.: A gyűjtő egy hetési /Zala vm./ embertől hal-
lotta.

Nyelve tájszólás.

- 5/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög.
1-6. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c,d + AaTh
1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh
1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 + AaTh
1094 + MNK 1100^x.

Csufolta a kántor az ördögöt, hogy semmihez se ért. Az ördög mérgében azt ajánlotta, verekedjenek vasbottal. A kántor beleegyezett, s hozott a kovácstól két vasrudat. A hosszut az ördög kezébe adta, ő meg a rövidebbet vette magához. Közel állt az ördöghöz, s jól össze-vissza verte. Az ördög meg a hosszú ruddal nem tudott mit kezdeni, mert túl közel volt hozzá a kántor.

Azt mondta az ördög, cseréljenek rudat. A kántor beleegyezett, de azt ajánlotta, mivel látja, hogy az ördög gyenge legény, bujjon be a disznópajtába, ő meg kívülmarad. Az ördög ráállt. A rövid vasbottal semmit se tudott kezdeni, mert a kántor messzi állt tőle, de az a vályukon át jól összeszurkálta az ördögöt. Végül már az ördög kezdett könyörögni, hogy hagyja abba a kántor.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor fözte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

- 6/ SEBESTYÉN Gyula 1906. 1. sz. Markalf. 431-434. p.
Tipusképlet: AaTh 811 + AaTh 1083A + AaTh 1083 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1062 + AaTh 1061 +
+ AaTh 1121.

Az ördög hívja Markalfot, üsség agyon egymást. Markalf az ördögnek nyomórudat ad, maga furkósbotot ragad. Markalf az ördögöt fejbekólintja, mikor az ördög ütni akar, Markalf leguggol.

Gy.h.: Noszlop /Veszprém vm./.

Elm.: -

Népies irodalmi nyelvű szöveg.

- 7/ BERZE NAGY János 1940. 182. sz. Markaó mög a zördög.
388-390. p.

Tipusképlet: MNK 1145^x + AaTh 1030 + AaTh 1036 +
+ AaTh 1083.

Az ördög és Markaó kemencében vivnak. Az ördög kezében hosszú karó, Markaónál lentörő sulyok van. Az ördög meg se tud mozdulni, Markaó jól elcsépel. Az ördög kimászik, Markaó utána, a sulykot hozzávágja, az ördög elszalad.

Gy.h.i.: Szaporca /Baranya m./, 1935.

Elm.: Nagy Lajos, 10 é. a 82 éves Györkő Ferentől hallotta.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 8/ BERZE NAGY János 1940. II. 183. sz. Markóf még a zördög.
390-391. p.

Tipusképlet: AaTh 1030 + AaTh 1036 + AaTh 1083A +
+ AaTh 1083 + a nagyharsányi hegy ke-
letk.

Az ördög és Markóf disznóólba mennek verekedni, az ördög nagy durunggal, Markós sodrófával. Az ördög moccani se tud, Markóf jól elveri, az ördög elszalad.

Gy.h.i.: Püspökbogád /Baranya m./, 1935.

Elm.: Kisbakó István, 58 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 9/ KATONA Imre Ms. 1. 12. sz. 398-405. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^x + AaTh 1049 a,b,c + AaTh
1083 + AaTh 1049 d ~ MNK 1100^{xx}.

Az ördögök el akarják csapni a fiut. Verekednek. A fiu tizméteres rudat vág az ördögöknek /amekkora a ház hossza/, magának métereset, az ördögök nem tudnak ütni, ő meg jól megveri őket.

Gy.h.i.: Bogdánd /Szilágy m./, 1943.

Elm.: Nagy K. Mihály, 35 é., Domokos Pétertől /87 é./ hallotta a fonóban.

- 10/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 91. sz. A kaszás ember meg az ördög. 151-153. p.

Tipusképlet: MNK 1168^{xx} + AaTh 1094 + MNK 1100^x +
+ AaTh 1083.

Az ördög versenyre hívja a szegény embert, ki veri meg jobban a másikat. Az ember bemegy a házába, az ördögnek hosszú rudat ad, maga a szegről lekasztja kis kampós pálcáját, s jól elnászpángolja az ördögöt, aki mozdulni se tud a kicsi helyen. Az ördög elszalad a pokolba.

Gy.h.i.: Egerpatak /v. Háromszék m./ Románia, 1948.

Elm.: Bodó Ignác, 42 é.

Gy.: Módi Géza

Tájnyelvi lejegyzés.

- 11/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 4. 17. sz. A szegény ember és az ördög. 43-45. p.

Tipusképlet: AaTh 810A I + AaTh 1030 + AaTh 1083.

Hívja az ördög a szegény embert, verekedjenek meg a süttőkemencében, aki erősebb lesz, azé legyen a pénz. Az ember husángot és mosósulykot visz magával, az ördög meg egy karót. Az ember jól megveri az ördögöt a sulyokkal, az ördög meg csak a falat karcolja, ütni nem tud, mert a karó nem fér a kemencébe. Elismeri, hogy a szegény ember erősebb nála.

Gy.h.i.: Kémes /Baranya m./, 1959.

Elm.: Molnár Béni, 73 é. parasztember

Szó szerinti, de nem fonetikus lejegyzés.

- 12/ KOVÁCS Ágnes 1966. 51. sz. Der Zigeuner und der Teufel.
258-264. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ b /AaTh 1115/ c
/AaTh 1115/ + AaTh 1051 + AaTh 1049 d +
+ AaTh 1149 + MNK 1063^{xx} + AaTh 1083.

Az ördög verekedni hívja a cigányt. Beküldi a disznóólba egy baltával, maga kinn marad, kezében kalapács. Az ördög az ólban hadonászni kezd, a balta beakad, kidugja

a fejét, a cigány hirtelen fejbeveri, hogy szikrázik a szeme. Az ördög elrohan, s azóta se merészkedik a cigány közelibe.

Gy.h.i.: Nyögér /Vas m./, 1961.

Elm.: Mosonyi József, 76 é. földműves

Gy.: Kiss Gabriella

Német nyelvű fordítás.

MNK 1083^X Párbaj bottal

H:— BN:—

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

DÉKÁNY Rafael Ms. 1. 16. sz. A juhász lelke és a cigány.
86-88. p.

Tipusképlet: 804B /AaTh 1060 + MNK 1083^X + AaTh
1115/.

Elhatározza a cigány meg az ördög, bottal ütik egymást, aki tovább állja, az lesz a győztes. Mikor Plutó rá akar ütni, a cigány mindig azt mondja: "Uram Jézus, segíts meg!" Erre Plutó mindig egy ördögtársát találja el. A cigány addig üti az ördögöt a gumós bottal, amíg birja.

Gy.h.i.: Kecskemét /Pest-Pilis-Solt-Kiskun m./,
1882-85.

Elm.: —

Tipus: AaTh 1083A Párbaj a sövényen keresztül

H: BN: 1098^X /3/

A MESETIPUS VÁZLATA:

A szegény ember és az ördög párbajoznak. A szegény ember vasvillát ad az ördögnek, maga nyársat vesz kezébe, s egy sövény két oldalára állnak, hogy azon keresztül szurkálják össze egymást. Az ördög a vasvillával nem tudja átszurni a sö-

vényt, a szegény ember sértetlen marad, de ő jól összeszurkálja az ördögöt.

VÁLTOZATOK: 11

1/ ARANY – GYULAI 1872. III. sz. A cigány az égből és pokolban. 383-396. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 468 + AaTh 800 -
- AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1083A + AaTh 1096 +
+ AaTh 1036/.

A cigány és az ördög egymást szurkálják a sövényen keresztül. Az ördög kezében kétágu vasvilla van, megakad a sövényben, a cigány sértetlen marad, míg ő hegyes nyársával jól összeszurkálja az ördögöt.

Gy.h.i.: Bihar vm., 19. sz. második fele.

Elm.: —

Gy.: Arany László

Nyelve és stilusa népies.

2/ BELLOSICS Bálint 1891. Markap meg az ördög. 321. p.

Tipusképlet: AaTh 1083 + AaTh 1083A + AaTh 1062 +
+ AaTh 1072.

Markap és az ördög verekednek. Sövénykerítés /gyepű/ két oldalára állnak, Markap rövid, hegyes nyársat fog kezébe, — az ördög meg háromágu vasvillát. Markap jól összeszurkálja az ördögöt, míg az tehetetlen a vasvillával.

Gy.h.i.: —, 19. sz. második fele.

Elm.: Egy hetési /Zala vm./ embertől hallotta a
gyűjtő.

3/ SEBESTYÉN Gyula 1906. 1. sz. Markalf. 431-434. p.

Tipusképlet: AaTh 811 + AaTh 1083A + AaTh 1083 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1062 + AaTh 1061 +
+ AaTh 1121.

Az ördög verekedni hívja Markalfot. Markalf egy nyársat fog kezébe, s egy kerítés egyik oldalához áll. Az ör-

dög vasvillával felszerelve a kerítés másik oldalára. Markalf jól összeszurkálja az ördögöt, míg ő sértetlen marad.

Gy.h.: Noszlop /Veszprém vm./.

Elm.: -

Népies irodalmi nyelvű lejegyzés.

- 4/ BERZE NAGY János 1940. II. 183. sz. Markóf még a zördög. 390-391. p.

Tipusképlet: AaTh 1030 + AaTh 1036 + AaTh 1083A +
+ AaTh 1083 + a nagyharsányi hegy ke-
letkezése.

Markóf és az ördög megverekednek. Az ördögnek háromágu vasvillát ad Markóf, maga egyágu nyársat vesz kezébe. Sövény mögé állítja, az ördög nem tud mit kezdeni a vasvillával, Markóf jól összeszurkálja.

Gy.h.i.: Püspökbogád /Baranya m./, 1935.

Elm.: Kisbakó István, 58 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 5/ KOVÁCS Ágnes 1943. II. 85. sz. A szabó és az ördög. 117-118. p.

Tipusképlet: AaTh 1096 + AaTh 1083A.

Az ördög hívja a szabót, mutassák meg, ki az erősebb, ki tudja a másikat hamarabb keresztülszurni.

Egy kerítés két oldalára állnak, a szabó kezében hegyesvégű vasbot, ördögében vasvilla. Az ördög vasvillája fennakad a kerítésben, a szabó meg jól megszurja az ördögöt.

Gy.h.i.: Ketesd /Kolozs m./, 1940-42.

Elm.: Kovács Jani Kokas, 12-13 éves fiucska nagy-
apja, öreg Kokas István tanítványa.

Fonetikus lejegyzés.

- 6/ HORVÁTH István 1971. A hétfejű sárkány és a szegény ember. 204-208. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b, c +
+ AaTh 1083A + MNK 1100^x + AaTh 1084 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149[~] MNK 1167^{xxx}.

A sárkányok meg akarnak szabadulni az erős embertől, ezért a sárkány versenyt ajánl, ha az ember nyer, kap egy zsák aranyat, és tűnjön el a szemük előtt, ha a sárkány nyer, akkor semmit nem kell adjon neki, csak menjen el tőlük.

Verekedni akar a sárkány, az ember viszont azzal a kötéssel áll rá, ha a disznóólban verekszenek. A sárkány óriási nyujtóruddal harcol, de semmire sem megy vele az ólban, a szegény ember a kis botjával azonban elveri a sárkányt.

Gy.h.i.: Magyarózd /Maros m./, 1943.

Elm.: Szerző a mesét nagyszülei elbeszélése alapján emlékezetből írta le.

- 7/ KOVÁCS Zoltán Ms. 1. VIII. sz. A juhászbojtár. 23-25.p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1083A + AaTh 1149.

Az ördög és a cigány vasvillával mérkőznek. A cigány egy vékony nyárrsal sövény mögé áll, és jól összeszurkálja az ördögöt, míg az a kétágu vasvillával sehogyse tudja megszurni a cigányt. A cigányé a győzelem, egy véka aranyat kap az ördögtől. Kéri az ördögöt, vigye haza.

Gy.h.i.: Rétközberencs /Szabolcs-Szatmár m./, 1943.

Elm.: Molnár Miklós, 49 é. gazdálkodó

- 8/ FARAGÓ - KONSZA 1958. 90. sz. A cigány meg az ördög. 150-151. p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1083A + AaTh 1149.

A cigány és az ördög egymást döfködi egy kerítésen át, aki több sebet ejt a másikon, az győz. Az ördög kezében négyágu villa, a cigánynál egy ág, ezzel véresre szurkál-

ja az ördögöt, aki villájával meg se tudja döfni a cigányt.

Gy.h.i.: Nagyborsonyó /v. Háromszék m./ Románia, 1948.

Elm.: Tuzson Gézáne, 65 é.

Gy.: Tuzson Gábor

Tájnyelvi lejegyzés.

9/ DÖMÖTÖR Ákos 1962. 16. sz. Az égisz érő fa. 71-75. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^x + AaTh 468 + AaTh 800 +
+ AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1083A + AaTh 1096 + AaTh 1036/.

Az ördög szurkálási versenyre hívja a cigányt. A cigány kezében vasnyárs, az ördögnél kétágu vasvilla. Egy kerítés két oldalára állnak. A cigány jól megszurkálja az ördög hasát, míg az vasvillájával nem tudja megsebesíteni a cigányt.

Gy.h.i.: Sarkad /Békés m./, 1961.

Elm.: Komádi Ferenc, 58 é. volt uradalmi cseléd,
most gyári munkás

Fonetikus lejegyzés.

10/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény kovács. 851-855. p.

Tipusképlet: AaTh 1130 + AaTh 1063 + AaTh 1036 +
+ AaTh 1083A.

Jön egy újabb ördög, azé a pénz, aki vasnyárrsal több lyukat szur a másikba. A kovács vasvillát vesz, ezt az ördög elkéri, a kovácsé a nyárs. Bokorhoz mennek, az ördög villáját megfogja a bokor, a kovács meg összeszurkálja őt. A pénz a kovácsé.

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1963.

Elm.: Hasulyó István, 74 é. földműves

Magnetofonfelvétel alapján készült gépirásos lejegyzés.

11/ VŐ Gabriella 1969. A cigány és az ördögköllyök. 29-32.p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1083A + AaTh 1084 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1149.

A cigányt és az ördögöt annak öreganyja párbajozni küldi. A cigány egy kerítés mögé áll, kezében ruddal, az ördög meg a másik oldalra vasvillával. A cigány jól összeböködi rudjával az ördögöt, míg az villájával át se tud döfni a léceken.

Gy.h.i.: Görgényüvegcsür /v. Maros-Torda m./ Románia, 1968.

Elm.: László Károly, 34 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴. III/2. 24. sz. 143-150. p.

A cigány a pokolban /Átvétel Merényiből és Arany-Gyulaiból./

MNK 1083A^x Párbaj: ki szurja át a rostát /vasvillával és nyárrsal/

H:- BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

KRISTON Antal Ms. 1. 8. sz. /c.n./ 51-58. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1084 + MNK 1083A^x +
+ AaTh 1036.

Az ördög anyja újabb próbát tétet: Ki tud vasvillát úgy a rostán átszurni, hogy meg ne akadjon. Az ördög négyáguval szur, mindig megakad, a cigány vasnyárrsal szur, az átmegy.

Gy.h.i.: Rétközberencs v. Nyiribrony /Szabolcs vm./, 1914.

Elm.: -

Tipus: AaTh 1084 Kiáltási, /durrantási/ verseny

H: 1084 /4/ BN: 1084 /4/; 1093 /1/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög és a szegény ember versenyeznek, ki tud nagyobb futtyenteni /kiáltani, durrantani/. A szegény ember be akarja abroncsolni a fejét, mondván, az ő futtyentésétől /kiáltásától, durrantásától/ megrepedne különben. Az ördög megijed, és kéri a szegény embert, abroncsolja körül az ő fejét is. A szegény ember ezt megteszi, de úgy fejbevágja fütykösével, hogy az ördög hanyattesik /elveszti eszméletét/, és elismeri a szegény ember nagyobb erejét.

VÁLTOZATOK: 44

1/ IPOLY Arnold Ms. 1. 97. sz. A pokolba járó fiu s a három ördög. 993-994. p.

Tipusképlet: AaTh 804B + AaTh 1072 + AaTh 1060 +
+ AaTh 1084.

A harmadik ördög kiabálásban akar versenyezni, a gyermeket a ház tetejére kiáltja. A fiu azt ajánlja, tegyen az ördög tarisznyát a fejére, mert különben szétesik az ő kiabálásától. Az ördög szót fogad, a fiu meg kiáltás közben kalapáccsal jól fejbeveri. Az ördögök odaadják az anyja lelkét, hazamennek és elkergetik a mostohát.

Gy.h.i.: Szeged /Csongrád vm./, 1847-1858.

Elm.: -

Gy.: Wéber Károly

2/ MAROSI-BAGOSSY-BAK Ms. 1. /c.n./ 98. p.

Tipusképlet: AaTh 1045 + AaTh 1084 + AaTh 1063 +
MNK 1100^{XX} + AaTh 130.

Az ördögök sajnálják a véka pénzt, ezért utána küldenek egy másik ördögöt, aki csattintási versenyre hívja ki a szegény embert. Az ördög megkavargatja ostorát, s akkorát csattint, hogy megkondul belé az egész hegy. A sze-

gény ember is megcsavargatja ostorát, akkorát csap az ördög orcájára, hogy meghasad. Az ördög sirva nyargal vissza a pokolba, mondván, nagyobb ördög ez nálunk.

Gy.h.i.: Kolozsvár /Kolozs vm./, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: Bak László

3/ ARANY - GYULAI 1872. III. sz. A cigány az égben és pokolban. 383-396. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 468 + AaTh 800 -
- AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1083A + AaTh 1096 +
+ AaTh 1036/.

Az ördög versenyre kel a cigánnyal, ki tud nagyobb konditani, /ostorral/. A cigány beabroncsolja mind a maga, mind az apja és a királylány fejét, hogy konditásától meg ne repedjen. Az ördög kéri, hogy az ő fejére is tegyen abroncsot. A cigány olyan erősen rászoritja, hogy az ördög könyörög: ne szorítsa már jobban, legyen inkább az övé a királykisasszony.

Gy.h.i.: Bihar vm., 19. sz. második fele.

Elm.: -

Gy.: Arany László

Nyelve és stilusa népies.

4/ KRIZA János 1956. II. 38. sz. A vitéz csizmadialegegy. 336-344. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I. + AaTh 1049 a, c + MNK
1049^X + AaTh 1049 b, d /AaTh 1084 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1071/.

Az ördög próbát ajánl a legénynek, ki tud nagyobb csattantani. Az ördög akkorát csattant, hogy az egész helyiség megrendül belé. A legény háromszorosan beabroncsolja az ördög fejét, hogy szét ne ugorjon, s mondja neki, hunyja le a szemét, hogy ki ne essen, ha ő csattant, majd vasostorral jól fejbeveri. Az ördög hanyattesik.

Gy.h.i.: Szentmiklós /Udvarhely vm./, 1863-1875.

Elm.: -

Gy.: Tiboldi István

Stilizált székely tájnyelvi lejegyzés.

- 5/ KÁLMÁNY Lajos 1881. I. 5. sz. Az örökség. 124. p.

Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1281.

Az ördög versenyez a fiuval, aki nagyobb tud hujántani, /kiáltani/, azé legyen az arany. Először az ördög kiált, majd a fiu kezdi beabroncsozni az ördög fejét, mondván, különben az ő kiáltásától szétesik. Az ördög inkább meghagyja az aranyát, és visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Tobány /Szeged-Felsőváros/, /Csongrád m./,
1870-es évek vége.

Elm.: -

Nyelve tájszólás.

- 6/ BERZE NAGY - BANÓ - DÖMÖTÖR 1961. A furfangos cigány.

131-136. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1051 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1049 b,c /AaTh 1115/
d + AaTh 1149.

A sárkány és a cigány vasostorral rittyentenek. A sárkány rittyentésétől a cigány hasraesik. Majd azt ajánlja, ássanak gödröt a sárkány feje alá, fenyőguzsokkal kötözék át jó erősen a sárkány fejét, baja ne essék, ha ő rittyent. A sárkány beleegyezik, a cigány jól fejbevágja a vasostorral. A sárkány elismeri a cigány nagyobb erejét.

Gy.h.i.: Hertelendyfalva /Torontál vm./, 1887.

Elm.: Varga Márton, szül.: Bukovina.

Gy.: Zsidó Domokos

Tájnyelvi lejegyzés.

- 7/ VURZEL Lőrinc Ms. 1. 29. sz. /c.n./ 12b - 13a f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + MNK 1101^x + AaTh 1051 +
+ AaTh 1084 + MNK 1167^{xxx}.

Versenyez a sárkány a fiuval: ki tud nagyobbat ütni a

kalapáccsal? A fiu beabroncsozza a sárkány fejét, hogy szét ne repedjen, valójában a sárkány fejére üt.

Gy.h.i.: h.n., 19. sz. második fele.

Elm.: -

Vázlatos lejegyzés.

- 8/ BENEDEK Elek 1888. 13. sz. A vitéz szőcs. 115-122. p.;
ill.: 1894-96⁴ I/1. 76-82. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c ~ 1051 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1049 d + MNK 1063^{xx} +
+ MNK 1167^{xx} /AaTh 1149/.

Az ördögök elküldik a szőcsöt a legerősebb ördöggel a mezőre próbát tenni. Az ördög ostort és buzogányt visz magával. Mikor az ördög rittyent, a szőcs felbukfencezik. Az ördögnek azt ajánlja, takarja be a szemét, hogy ki ne forduljon. Mikor az ördög megteszi, buzogánnyal úgy fejbeveri, hogy tiz kád vizet kell az ördögére önteni, míg föleszmél.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: -

- 9/ ŐSZ János 1940. Major Palkó. 1-11. p.

Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1084/.

Az ördög csattantási versenyre hívja Palkót. Palkó mogyorófaágból készít abroncsot a fejére, hogy amikor csattint, szét ne hasadjon. Az ördög megszeppen, kéri Palkót, hogy az ő fejére is tegyen abroncsot. Palkó az abroncsot az ördög szemére szoritja, hogy az ördög ne lásson, s egy fejszével olyat üt a fejére, hogy az ördög hanyatt-esik, majd elszalad.

Gy.h.i.: Kibéd /Maros-Torda vm./, 19. sz. vége.

Elm.: -

A gyűjtő által stilizált székely tájnyelvi lejegyzés.

10/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög. 1-6.

p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c,d + AaTh 1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 + AaTh 1094 + MNK 1100^x.

Kérdezte a kántor az ördögtől, mit akar még? Az ördög szétnézett az udvaron, meglátott egy ostort, s azt mondta: csattintsanak azzal. Megfogta, s olyat pattintott vele, hogy a kántor majd megsüketült, házában az ablakok, tányérok mind összetörtek. Azt mondta, ez még mind semmi, ha ő csattint, az ördögnek még a szemei is kiszöknek a helyükről, ezért jobb lesz, ha bekötik. Az ördög beleegyezett. A kántor egyik kezébe pisztolyt, a másikba puliszkakeverőt fogott. A pisztolyt elsütötte az ördög fülénél, a puliszkakeverővel meg jól fültövön vágta az ördögöt, hogy annak szemei valóban csaknem kiugrottak a helyükből. Könyörgött is mindjárt, ne csattantson többet. A kántor eldugta gyorsan a pisztolyt, majd levette az ördög szeméről a kötést.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

11/ BERZE NAGY János 1907. 74. sz. A három örökség. 518. p.

Tipusképlet: AaTh 1650 + AaTh 462 + AaTh 1072 + AaTh 1081 + AaTh 1084.

Az ördög és a legény versenyeznek, ki tud nagyobb kiáltani, azé lesz a királylány és a kád arany. Az ördög akkorát kiált, hogy a legény füle majd megreped. A legény ajánlja az ördögnek, hogy abroncsozza be a fejét. Az ördög megteszi. Ekkor a legény nagy követ vág az ördög fe-

jéhez. Az ördög otthagyja.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves vm./, 1904.

Elm.: Szabó Borcsa öregasszony

Tájnyelvi lejegyzés.

12/ GESZTELYI NAGY László Ms. 1. A szegény ember. 1-14. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A [AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 1084 + MNK 1101^x + AaTh 1036/].

Harmadszor is elérte az ördög Bartosékat, mondván, addig nem viheti el az öregasszonyt, amíg nem próbálják ki, ki tud nagyobb kiáltani. Először az ördög kiáltott, majd Bartos kérte az ördögöt, hogy huzzon egy vödörabroncsot a fejére. Ekkor odahajolt a füléhez és a fejére vágott. Még két abroncs után akkorát ütött Bartos a fejére, hogy kettérepedt.

Gy.h.i.: Lövőpetri /Szabolcs vm./, 1913.

Elm.: Szabó László, 24 é.

13/ KÁLMÁNY Lajos 1914. I. 112. sz. A cigány és a Sárkány. 196-198. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 b + AaTh 1084 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

A sárkány durrantási versenyre hívja a cigányt. A sárkány akkorát durrant, hogy az anyja lefordul ágyastól a földre. A cigány azt állítja, ő nagyobb lő, a sárkány kösse be a szemét, mert kiesik. Apró seréttel megtölti puskáját és a sárkány mindkét szemét kilövi. A sárkány anyja kérdezi, melyikük durrantásától esett le ágyastól a földre, a sárkány azt mondja, a cigány lőtt akkorát.

Gy.h.: Magyarszentmárton /Torontál vm./.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

14/ KRISTON Antal Ms. 1. 8. sz. /c.n./ 51-58. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1084 + MNK 1083A^X +
+ AaTh 1036.

A cigány kéri a többi juhót, elmennek érte a pokolba. Ott az ördög anyja feltámasztja szemét egy háromágu vas-villával, azt mondja: gyenge a cigány, mérközzenek meg. Csergitenek: az ördög akkorát csergit a pokol határában, hogy a cigánynak mindkét füle bedugul. A cigány abroncsot kér, hogy szét ne hasadjon a feje a saját csergitésétől, az ördög kéri, hogy az ő fejét is abroncsozza be. A cigány megteszi, baltával jól fejbeveri, hogy vér jön az ördög fejéből. Elismeri, hogy a cigány erősebb.

Gy.h.i.: Rétközberencs v. Nyiribrony /Szabolcs vm./,
1914.

Elm.: -

15/ SZENDREY Ákos Ms. 1. 25. sz. A becsapott ördög.
175-188. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 c, b +
+ AaTh 1084 + AaTh 1072 + AaTh 1149.

Másnap az ördög és a cigány versenyeznek, ki tud nagyobbat kongatni. A cigány azt mondja, ő akkorát kongat, hogy a saját szeme kiugrik, ha nem köti be. Az ördög kéri, kösse be az ő szemét is. A cigány megteszi, baltával fejbeveri az ördögöt.

Gy.h.i.: Nagyszalonta /Bihar vm./, 1914-1915.

Elm.: -

Romlott változat.

16/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 5. sz. Koplaló Mátyás. 18-21.p.

Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
+ AaTh 1084.

Csattintásban versenyez Koplaló Mátyás meg az ördög. Az ördög akkorát csattint ostorral, hogy reng belé a föld. Koplaló Mátyás kezdi bekötni a szemét, hogy a saját csattintásától ki ne ugorjon. Az ördög kérésére az övét is

beköti, majd ostorral kezdi őt ütni. Az ördög elhiszi, hogy Koplaló Mátyás erősebb nála, s hazamegy a pokolba. Nem is háborgatják többet a szegény embert.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

17/ ORTUTAY Gyula 1935. 22. sz. Vitéz szőcs. 228-230. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c ~ 1051 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Az ördög kimegy a szőccsel a hegyre. Versenyeznek: ki tud a rézostorral nagyobbat rittyenteni. A szőcs buzogányt is kér. Az ördög akkorát rittyent, hogy a szőcs felbukik, de azt mondja az ördögnek: meg akarta az ostora csapóját fogni. Majd azt ajánlja az ördögnek, hunyja be a szemét, különben megvakul az ő rittyentésétől. Az ördög megteszi, ekkor a szőcs homlokon vágja a buzogánnyal. Az ördög elismeri, hogy a szőcs nagyobb ördög nála.

Gy.h.i.: Nyirbátor-Bátorliget /Szabolcs-Szatmár m./.

Elm.: Tanicsár Mihály, 25 é. szolgálégény.

Fonetikus lejegyzés.

18/ VÉGH József 1944. Kistilinkó. 29-39. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /MNK 1145^X +
+ AaTh 1063 + MNK 1100^{XXXX} + AaTh 1084 +
+ AaTh 1074 + AaTh 1071 + AaTh 1095/.

Az ördög és Kistilinkó versenyeznek, ki tud nagyobbat kiáltani. Az ördög akkorát kiált, hogy Kistilinkó elesik tőle, majd két vasabroncsot veret az ördög fejére, hogy szét ne essen, ha ő kiált. Fafurkóval az ördögöt úgy fejbeveri, hogy az hasraesik, és elmegy.

Gy.h.i.: Békés /Békés m./, 1937.

Elm.: Domokos János, 70 é. napszámos, volt pandur

Fonetikus lejegyzés.

- 19/ BANÓ István 1941. 3. sz. /Tilinkó Jankó/ 65-77. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 407 + AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 + AaTh 1072//

Az ördög és Tilinkó Jankó versenyt kiáltanak. Az ördög akkorát kiált, hogy Jankó majd megsüketül. Jankó kocsikerek karimáját akarja levenni, hogy az ördög fejére tegye, szét ne repedjen, ha ő kiált. Az ördög megijed és visszamegy a pokolba.

Gy.h.: Felsőegerszeg /Baranya m./.
 Elm.: Hebenstreit György, 64 é.
 Tájnyelvi lejegyzés.

- 20/ BANÓ István 1941. 38. sz. A kiráj öfensége és a cigány.
 214-220. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1084 + AaTh 1063/.

A cigány és az ördög versenyeznek, ki durrant nagyobb az ostorral. A cigány körülkötöti az ördög fejét, hogy el ne hasadjon, ha ő durrant, majd úgy fejbevágja, hogy elhasad a feje.

Gy.h.: Jágonak /Baranya m./.
 Elm.: Magyarai István, szül.: Döbrököz /Tolna m./
 22 é.
 Tájnyelvi lejegyzés.

- 21/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 59. sz. /c.n./ 204-210. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1084 + AaTh 1072 + AaTh 1071/.

Bálint után megy egy ördög, aki nagyobb tud kiáltani, azé a nagymama lelke. Bálint, a szegény ember, az ördög kiáltásától összerogy. Ő az ördög fejére abroncsot tesz, hogy kiáltásától szét ne hasadjon, és szöveget üt belé. Az ördög otthagya.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.
 Elm.: Hatola István, 75 é.

- 22/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 101. sz. A vén királyné lelke.
 346-348. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1063 + AaTh 1084 + AaTh 1071/.

Ujabb ördög jön. Aki nagyobb tud füttyenteni, azé a vén királyné lelke. Éppen kutnál vannak, Bálint abroncs gyanánt az ördög fejére huzza a vasvedret, hogy szét ne hasadjon, ha ő füttyent, majd jól fejbeveri az ördögöt.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.
 Elm.: Sohajda Gyuláné, sz. Bengi Julianna, 73 é.

- 23/ HORVÁTH István 1971. A hétfejű sárkány és a szegény ember. 204-208. p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,c + AaTh 1083A + MNK 1100^x + AaTh 1084 + AaTh 1049 d + AaTh 1149 ~ MNK 1167^{xxx}

Ostorcsattintásban versenyeznek: a szegény ember majd megsüketül a sárkány csattintásától. Mielőtt rákerülne a sor, azt tanácsolja a sárkánynak, hogy a kováccsal teteszenek abroncsot a fejükre, mert ha ő csattint, szétmegy a sárkányok feje. A sárkány rááll, ezután az ember tiszta erőből a sárkány szeméire csap. A sárkány még hálás is, hogy előbb beabroncsozták a fejét.

Gy.h.i.: Magyarózd /v. Maros m./ Románia, 1943.
 Elm.: Szerző a mesét nagyszülei elbeszélése alapján emlékezetből írta le.

- 24/ KOVÁCS Zoltán Ms. 1. VIII. sz. A juhászbojtár. 23-25. p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1063 + AaTh 1084 + AaTh 1083A + AaTh 1149.

Rittyentésben versenyeznek. Aki nagyobb rittyent, azé a pénz. Az ördög jó nagyot rittyent, a cigány meg beabroncsozza a maga fejét, hogy saját rittyentésétől szét ne szakadjon. Az ördög megijed, kéri, az ő fejét is abroncsozza be. A cigány megteszi, de az ördög fejét nagyon szoritja az abroncs, kéri, hagyják annyiba a dolgot.

Gy.h.i.: Rétközberencs /Szabolcs-Szatmár m./, 1943.
Elm.: Molnár Miklós, 49 é. gazdálkodó

- 25/ KOVÁCS Zoltán Ms. 2. IX. János szóuga. 26-33. p.
Tipusképlet: AaTh 1000 /AaTh 804B + AaTh 1072 +
+ AaTh 1084/.

Jön egy másik ördög, aki nagyobbat cserdit, azé az öregasszony. Az ördög akkorát cserdit, hogy János majd megsüketül. János a fejét abroncsolja, hogy szét ne szakadjon a saját cserdítésétől, az ördög kéri, az ő fejét is abroncsolja be. János szemébe huzza az abroncsot, kaplapáccsal fejbevágja, az ördög elmegy.

Gy.h.i.: Rétközberencs /Szabolcs-Szatmár m./, 1943.
Elm.: Bagin Gyula, 44 é. gazdálkodó

- 26/ BERECKI Imre Ms. 1. 7. sz. A buta ördög. 7-10. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1060 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1084 + MNK 1100^{XX}.

Jön a hatodik ördög, versenyre hívja a fiut, ki tud nagyobbat fingani. Az ördög akkorát fingik, hogy a fiunak három óra mulva tér vissza a hallása. A fiu azt állítja, ő akkorát fingik, hogy a feje széjjelhasad, ha nem huz rá abrakos tarisznyát. Az ördög kéri, huzzon az ő fejére is tarisznyát, a fiu megteszi, löccsel jól főbekólintja az ördögöt, az nem tudja levenni a tarisznyát, nekiszalad a kocsinak, feldönti, még a ló is hasbarugja, ijedten elszalad a pokolba. Elmondja, a fiu akkorát fingott, hogy a feje is beleszakadt.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.
Elm.: Kádár Gyula, 71 é. gulyás

- 27/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 89. sz. A juhász meg az ördög.
148-180. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1036 + AaTh 1115 +
+ AaTh 1084.

Az ördög és a juhász versenynek: ki tud nagyobbat csat-

tantani. Az ördög csattantása után a juhász beabroncsozza saját fejét, mondván, különben szétmegy a csattantástól. Az ördög kéri, inkább az ő fejét abroncsozza be. A juhász megteszi, s tizenöt centiméteres szögekből hármat az ördög fejébe ver. Az ördög azt mondja: érzi már a csattantás szagát, nem engedi a cigány csattantani.

Gy.h.i.: Kilyén /v. Háromszék m./ Románia, 1948.
Elm.: Horváth Mihály, 41 é.
Gy.: Pótsa Géza
Tájnyelvi lejegyzés.

- 28/ MAKRA Sándor Ms. 2. 14. sz. A vitéz szücs. 81-87. p.
Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, b, c + AaTh
1062 ~ AaTh 1063 + AaTh 1084 + MNK
1168^X + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Csördítésben versenyez az ördög és a szücs. Az ördög akkorát cserdit, hogy a szücs majdnem megsüketül. Felszólítja az ördögöt, hogy hunyja be a szemét, mert kiugrik. Mikor az ördög megteszi, a szücs a szeme közé vág, hogy az ördög mindkét szeme kifolyik. Megkapja az aranyat.

Gy.h.i.: Kisujszállás /Szolnok m./, 1954.
Elm.: id. Tákos Imre

- 29/ ANDRÁSFALVY – KOVÁCS Ms. 1. XI. sz. 108-109. p.
Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1063 + MNK 1100^{XX}.

Azé lesz a királykisasszony, aki nagyobbat tud visitani. Az ördög olyat visit, hogy a királynak majd belyukad a füle. Odaköti az ördög fejét a kordéhoz, fejére huz a korbáccsal. Az ördög nekiadja a királykisasszonyt.

Gy.h.i.: Tyukod /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.
Elm.: Becző Zsigmond, 54 é.
Gy.: Andrásfalvy Bertalan
Magnetofonfelvétel alapján készült lejegyzés.

- 30/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 22. sz. A kovács meg a két komája.
93-95. p.

Tipusképlet: AaTh 332 + AaTh 330 ~ AaTh 1130 + AaTh 1094 ~ AaTh 1084 + AaTh 1072 + AaTh 804B + AaTh 331.

Előzm.: AaTh 1094 ~ A kovács beköti az ördög szemét, nagy kalapáccsal fejbeveri.

Gy.h.i.: Benk /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.

Elm.: Balogh Tamás, 45 é. kisparaszt.
Az adatközlő téli este fonáskor hallotta a mesét.

- 31/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 56. sz. Vitéz varga erős cselekedete. 260-263. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a, b, c /AaTh 1051 + AaTh 1084 / d ~ MNK 1063^{xx} + MNK 1167^{xx} /AaTh 1149//.

Próbát tesz az ördög meg a varga buzogánydobásban vagy ostorritttyentésben. Ostorritttyentéskor a varga befogja az ördög szemét, buzogánnyal fejbeveri.

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1954.

Elm.: Józsi Károly, 47 é. kisparaszt

- 32/ ANDRÁSFALVY – KOVÁCS Ms. 2. 32. sz. Kócipó. 189-194. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1740 - AaTh 1737/ + AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 + MNK 1100^{xx}.

Másik ördög jön, aki a legnagyobbat tud visitani, azé legyen a királykisasszony. Az ördög akkorát visit, hogy Kócipó füle majd kihasad. Majd beköti az ördög fejét, hogy az ő visitásától szét ne menjen, és kalapáccsal jót huz rá.

Gy.h.i.: Tyukod /Szabolcs-Szatmár m./, 1956.

Elm.: Becző Zsigmond, 54 é.

Gy.: Andrásfalvy Bertalan.- Kovács Ágnes
Magnetofonfelvételtől készült lejegyzés.

- 33/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 4. 9. sz. Kilinkó. 21-28.p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1084 + AaTh 1063 + AaTh 1060/.

Versenyez az ördög és Kilinkó, ki tud nagyobbat kiáltani. Az ördög akkorát kiált, hogy Kilinkó majd megsüketül, két torony összedől a földön. Kilinkó abroncsot huz a fejére, hogy a saját kiáltásától szét ne repedjen. Mivel nincs több abroncsvasa, az ördög fél, hogy az ő feje is szétreped, ezért inkább elismeri, hogy Kilinkó győzött, csak ne kiáltson.

Gy.h.i.: Kémes /Baranya m./, 1959.

Elm.: Molnár Béni, 73 é. parasztember

- 34/ ERDÉSZ Sándor 1968. III. 133. sz. A cigány elmegy az ördögökhöz... 124-129. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 c, b + AaTh 1084 + MNK 1100^{xx} + AaTh 1072.

Durumó kiáltási versenyre hívja a cigányt. Az ördög akkorát kiált, hogy az erdő szélén minden fa összehasad. A cigány háromszor beabroncsozza az ördög fejét, szemére vastag lepedőt huz, hogy kiáltásától az ördögnek baja ne essék, majd a kovács ráverő kalapácsával akkorát huz az ördög fejére, hogy fejeveleje meghasad. Az ördög hálálkodva hazamegy.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.

Elm.: Ámi Lajos, 74 é.

Fonetikus lejegyzés.

- 35/ KALLÓS Zoltán Ms. 1. A cigány s az Erdő anyja. 147-156.p.

Tipusképlet: MNK 1100^x ~ AaTh 1084 + AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1134 + AaTh 1690^x.

A cigány megrázza magát, azt mondja, ha ő megsirüli magát, olyan port támaszt, hogy az Erdő anyja megvakul. Az Erdő anyja behunyja a szemét, a cigány zacskó hamut önt belé, az Erdő anyja megvakul.

Gy.h.i.: Lészped /Moldva/ Románia, 1959.

Elm.: Deák Ilona, 57 é.

Meglehetősen zavaros változat.

- 36/ PENA VIN Olga 1971. 72. sz. A cigány az égben és pokolban.
334-336. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 468 + AaTh 800 +
+ AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
+ AaTh 1036 + AaTh 1084 + AaTh 1096/.

Az ördög és a cigány ostorcserdítésben versenyeznek. A cigány kezdi beabroncsozni a fejét, mondván: ő olyat kondit, hogy a koponyája megreped különben. Az ördög rimánkodik, hogy az ő fejére is tegyen abroncsot. A cigány olyan szorosra csavarja az abroncsot, hogy az ördög lemond a foglyokról, és ész nélkül elvágtat a pokolba.

Gy.h.i.: Zenta /v. Bács-Bodrog m./ Jugoszlávia,
1960-70.

Elm.: -

Gy.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 37/ BALASSA Iván Ms. 1. 5. sz. /c.n./ 103-112. p.

Tipusképlet: AaTh 1735 + AaTh 1643 + MNK 1100^X
~ AaTh 1084 + AaTh 1072.

Előzm.: MNK 1100^X ~ A másik fiu be akarja abroncsoztatni a fejét, ha ő fingik, nehogy széthasadjon. Az ördög inkább hoz egy zsák pénzt, csak ne tegye.

Gy.h.i.: Széphalom /B-A-Z m./, 1961.

Elm.: Koleszár Ferenc, 65 é.

- 38/ DÖMÖTÖR Ákos 1962. 16. sz. Az égig érő fa. 71-75. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 468 + AaTh 800 +
+ AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
AaTh 1083A + AaTh 1096 + AaTh 1036/.

A cigány és az ördög versenyeznek, ki tud nagyobb csattantani /ostorral/. Az ördög csattantása után a fiu kezdi beabroncsozni a fejét, hogy szét ne pukkadjon. Az

ördög kérésére annak a fejére is abroncsot tesz, majd ráhuzza az abrakos tarisznyát, s jól fejbeveri az ördögöt.

Gy.h.i.: Sarkad /Békés m./, 1961.

Elm.: Komádi Ferenc, 58 é. volt uradalmi cseléd,
most gyári munkás

Fonetikus lejegyzés.

- 39/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény ember meg az óriás.
754-762. p.

Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1063 + AaTh 1049 c, b
/AaTh 1115/ d + MNK 1167^{xxx}.

A szegény ember nagyon fél, nem mer kimenni. Felesége, komája tanácsára, kilöki a pitvarajtón, nem engedi be. Farag egy furulyát, azon játszik, elmegy az erdőbe, talál egy juhcsapatot, legelteti őket, hazahajtja. Óriások meglátják, azt mondják, övük a juh, el akarják venni.

Jön az egyik óriás, azt mondja, azé a juh, aki nagyobb tud fütyülni. Az óriás fütyül, az ember kivág egy nagy tölgyfát, hogy guzsak fonják meg, azzal akarja beabroncsolni az óriás fejét, nehogy széthasadjon.

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Bacsó Sándor

Magnetofonfelvétel alapján készült gépirásos lejegyzés.

- 40/ DÉGH Linda Ms. 1. Ostoba ördög. 1-2. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b +
+ AaTh 1115 + AaTh 1084 + AaTh 1149.

Az ördög anyja javasolja, csörgessenek egyet. A cigány azt mondja, előbb beabroncsolja a fejét, hogy széjjel ne hasadjon, akkorát fog csörgetni. Az ördög kéri, az ő fejét is abroncsolja be. A cigány nagy szegeket ver az ördög fejébe, de az nem bírja ki, ráhagyja a cigányra, hogy ő az erősebb.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Bertalan Lajos, 13 é.

- 41/ SZURMIN – ROMENDA Ms. l. 4. sz. A legnagyobb tolvaj.
15-20. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1740 + AaTh 1737/ +
+ AaTh 804B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1071/.

Egy másik ördögöt küldtek a cigány után, hogy vasostorral pattintsanak, s aki nagyobb tud pattintani, azé legyen az öregasszony. Az ördög pattintott, ezután a cigány kezdte a kocsi kerekét levenni, mondván, ő akkorát pattint, hogy az ördög fejét be kell abroncsolni. Az ördög a vasostorral együtt elmenekült.

Gy.h.i.: Miskolc-Tatárdomb /B-A-Z m./, 1962.
Elm.: Galamb András, 72 é.

- 42/ GAÁL Károly 1970. 18. sz. Der Ferkó bácsi in der Hölle.
96-98. p.

Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1084 + AaTh 1072/.

Ferkó bácsi után megy az ördögfiú. Azé legyen a királykisasszony, aki hangosabbat kiált. Az ördög akkorát kiált, hogy Ferkó bácsi fülei letörnek. Ferkó bácsi abroncsot helyez az ördög fejére, hogy kiáltásától szét ne repedjen, majd ráver. Az ördög inkább nekiadja a királykisasszonyt.

Gy.h.i.: Alsóőr /Unterwart, v. Sopron m./ Ausztria,
1960-63.

Elm.: J. Josef Balla, 83 é.

- 43/ NAGY Géza Ms. l. 73. sz. Jancsi betyár és az ördögök.
598-612. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 852A +
+ MNK 1100^x ~ AaTh 1084/ + AaTh 552A.

Jancsi azt mondja: ő olyat fingik, hogy a fejük széthasad, ezért be akarja abroncsoztatni a fejét. Lucifer kéri, abroncsozza be az ő fejét is, Jancsi körülszegeli, Lucifer meghal.

Gy.h.i.: Karcsa /B-A-Z m./, 1966.

Elm.: Páhi József, 65 é.

- 44/ VÖÖ Gabriella 1969. A cigány és az ördögkölyök. 29-32.p.
Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1083A + AaTh 1084 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1149.

Az ördög öreganyja próbára küldi az ördögöt meg a cigányt. Ostorral pattintanak. Az ördög akkorát, hogy a cigány feje majd szétmegy. A cigány kezdi fejét abroncsolni, hogy szét ne menjen, ha ő pattint. Az ördög kéri, hogy az ő fejére is tegyen abroncsot. A cigány ezt meg is teszi, majd akkorát vág rá kalapáccsal, hogy zug a feje az ördögnek.

Gy.h.i.: Görgényüvegcsür /v. Maros-Torda m./
Románia, 1968.

Elm.: László Károly, 34 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/2. 24. sz. 143-150. p. /A cigány a pokolban /Átvétel Merényiből és Arany-Gyulai-ból/.

MNK 1086^x A gödör átugrása

H: - BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

SZENDREY Zsigmond Ms. l. 7. sz. A cigám meg az ördög. 28-37.p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /MNK 1060^x + AaTh 1049 b, c +
+ MNK 1086^x + AaTh 1072 /AaTh 1051/ +
+ AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 1149 ~ MNK 1167^{xxx}/.

Az ördög anyja elküldi őket az ördög öregapjának hetvenhétézerméter széles gödréhez, aki azt átugorja, az a leg-erősebb. Az ördög átugorja, a cigány a krampáccsal még szélesebbre vágja, hogy legyen mit ugrania rajta. Az ör-

dög nem engedi, mert akkor már nem tudná átugorni a göd-
röt.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

Tipus: AaTh 1088 Versenyevés

H:- BN: 1088 /1/

A MESE TIPUSVÁZLATA:

A hős úgy tesz, mintha ellenfelénél többet birna enni. Az ételt azonban kabátja alá rejtett tarisznyájába hányja. Mikor befejezik az evést, a hős felvágja a "gyomrát" /tarisznyáját/, a szörny utánozza és elpusztul.

VÁLTOZATOK: 3

1/ SZUMRÁK Károly 1887. Nagyehető Miska. 428-429. p.

Tipusképlet: AaTh 650A /AaTh 1088/.

Miska a gazdájától két mérő kását kér enni. A szomszéd-
ból átjön egy öregasszony, hogy "segítsen" Miskának az
evésben. Mikor az étel elfogy, az asszony felszólítja
Miskát, szurjanak hasukba kést, hogy megtudják, melyikük
evett többet. Az öregasszony kebelében van egy tarisznya,
abba szurja a kést, s abból szedi ki a kását. Miska a ha-
sába szurja a kést, hogy mind kijön a kása belőle.

Gy.h.i.: Szombathely /Vas vm./, 19. sz. második
fele.

Elm.: -

Tájnyelvi, de nem meseszerű feljegyzés.

2/ BÉRES András 1967. 6. sz. Péter és János. 70-77. p.

Tipusképlet: AaTh 560 /AaTh 301A /AaTh 1088/ +
+ AaTh 321/.

Versenyez Péter a tizenkétfejű sárkánnyal, aki többet

bir enni, azé legyen a királykisasszony. Megesznek tizen-
két bivalyat, megisznak hat akó bort, egyszer csak Péter
végighuzza a kést a hasán, de a tarisznyája volt ott, ab-
ba rakta a sok hust, azt hasította fel. A sárkány is fog-
ja a kést, ő is megteszi, elterül, a fiu levágja mind a
tizenkét fejét.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1949.

Elm.: ifj. Szilágyi Ferenc földműves, 37 é.

3/ DOBOS - REKOLA Ms. 1. 2. sz. /c.n./ 46-50. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c /MNK
1049^{xxx}/ b + MNK 1100^x + AaTh 1088 +
+ AaTh 1115.

Leülnek kását enni. Dalingó versenyez Durranó család-
jával, ki tud többet enni. Dalingó birkapacalt tesz a ka-
bátjába /rokkjába/, abba hányja a kását. Mikor jóllaknak,
azt mondja, ha ő sokat eszik, kihasítja a gyomrát. Fel is
vágja a birkapacalt, a sok kása kiömlik. Durranóék agyon
akarják ütni, mert még ilyen embert nem láttak.

Gy.h.i.: Parád /Heves m./, 1965.

Elm.: Csontos Jánosné, 77 é.

Magnetofonfelvételtől készült lejegyzés.

Tipus: AaTh 1088^x Látszatverseny /Pálinkaivás/

H:- BN:-

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. a meglevő két változatot.

1/ KOCSISNÉ 1956. 26. sz. Az ügyes szabómester. 198-203.p.

Tipusképlet: AaTh 1149 + AaTh 1096 + AaTh 1088^x.

A szabó három korsó pálinkát erősen megborsoz, megpap-
rikáz.

Jönnek az ördögök, felhajtják a pálinkát, tüsszögnek,
köhögnek. Ekkor a szabó elővesz a széke alól egy másik
korsót, amelyben tiszta víz van, jót huz belőle, semmi

baja se lesz tőle. Az ördögök azt gondolják, csuda erős ember a szabó. A pálinkától berugnak, a szabó bezárja őket az őrházba. Ezzel elnyeri a királylány kezét.

Gy.h.i.: Tiszabökény /Ugocsa vm./, 1915-26.

Elm.: Pályuk Anna, 66 é., sz.: Veresmart /Máramaros vm./

Tájnyelvi lejegyzés.

2/ BODNÁR Bálint Ms. 3. 8. Kilenc. 58-65. p.

Tipusképlet: AaTh 650A + AaTh 1159 /AaTh 1088^X/.

Kilenc elmegy a király elátkozott várába, visz magával jó cipót, kámforos, judaporos korpacipót, fél liter pálinkát, fél liter vitriolt stb. Jön az ördög, kártyáznak, az ördögé a korpacipó meg a vitriol, Kilencé a jó cipó meg a pálinka. Folyt. AaTh 1159.

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1952.

Elm.: Józsi Károly, 47 é. kisparaszt

MNK 1088^{XX} Ivás a hordóból

H:- BN: 1099^X /1/

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

MERÉNYI László 1862. I. A vitéz szabó. 183-201. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1062 +
+ AaTh 1060 + MNK 1088^{XX} + MNK 1052^{XX}/.

Az óriások az ötakós hordót a szájukhoz tartják, úgy isznak belőle. A szabó a hordót megfurja, nádat dug bele, s úgy issza a bort. Az óriások kérdésére azt feleli, ez náluk így szokás.

Gy.h.i.: Sajó völgye, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Nyelve és stilusa népies.

Tipus: AaTh 1089 Versenycséplés

Vö: AaTh 1030

H:- BN: 1089 /1/

A MESETIPUS VÁZLATA:

A szegény ember és az ördög elmennek csépelni. Az előbbi fa-, az utóbbi vashadaróval. A szegény ember gyenge és öreg, jóval kevesebb magot ver ki, mint az ördög. Osztozás a kisebb és nagyobb rakás: buza szeme és a polyva között. Az ördög a nagyobb rakást választja.

VÁLTOZATOK: 4

1/ KISPÁL Mihály 1885. A szegény ember s a zördög.

473-474. p.

Tipusképlet: AaTh 1089 + AaTh 1072.

A szegény ember és az ördög együtt mennek csépelni, az előbbi fa-, az utóbbi vashadaróval. Az ember lassan csépel, kevés magot ver ki, az ördög nagyobb rakást csinál. Az ördög a nagyobb rakást, a polyvát választja, de megbánja, mikor látja, hogy az ember része jóval nehezebb. Új versenyt ajánl. Az ember megint lassan üti a kalászt, több magja lesz, az ördög vashadarója mind kettévágja a buza fejét.

Gy.h.i.: Szőkefalva /KisKüküllő vm./, 19. sz. második fele.

Elm.: -

Nyelve tájszólás.

2/ DÖMÖTÖR Sándor 1949. I. sz. Eccer Markalf meg az ördög...

277-278. p.

Tipus: AaTh 1089

Markalf és az ördög elmennek buzát eregetni. Azt mondja Markalf, legyen az ördögé a több, övé a kevesebb. Az ördög örül, de a polyva több lett mint a buza, így rosszul jár. Aztán mennek rozsot eregetni, de az ördög elha-

tározza, hogy most ő csapja be Markalfot: legyen Markalfé a több, övé a kevesebb. De rozsnál a pelyva a kevesebb, a szem a több, így az ördög megint pórul jár.

Gy.h.i.: Kőszegszerdahely /Vas vm./, 1906.

Elm.: -

Gy.: Kováts Vilma

Tájnyelvi lejegyzés.

- 3/ KOVÁCS Ágnes 1943. II. 52. sz. /Az ördög és a szegényember/ 39-41. p.

Tipusképlet: AaTh 1089 + AaTh 1036.

Szegény ember elmegy az ördöggel csépelni. Az ember beteges, alig út, az ördög végzi a munka nagyját. Osztokodáskor a szegény ember a kisebb csomót választja, az ördög a nagyot, a pelyvát, Feleségeik kenyeret sütnék, de az ördög feleségéé ehetetlen, az ördög megveri...

Gy.h.i.: Kettesd /Kolozs m./, 1940-42.

Elm.: Balázs János kerekes, 60 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 4/ FARAGÓ - KONSZA 1958. 87. sz. A szegény cséplőember meg az ördög. 146-147. p.

Tipusképlet: AaTh 1089 + AaTh 1072.

Szegény ember és az ördög együtt csépelnek, az ember fa-, az ördög vashadaróval. A végén osztokodnak: az ember a kisebb halmot választja, az ördög a nagyobbat. Mikor zsákba töltik, a szegény ember zsákja nehezebb, az ördög kérdi miért. Mert az csak pelyva, ami az ördög zsákjában van /feleli a szegény ember/. Az ördög nagyon mérges lesz.

Gy.h.i.: Kököcs /v. Háromszék m./ Románia, 1948.

Elm.: Keresztes Anna, 71 é.

Gy.: Vass András

Tájnyelvi lejegyzés.

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1984-96⁴ I/2. 24. sz. A rászédett ördög.
167-170. p.

Tipus: AaTh 1089

A szegény ember nem talál társat a csépléshez, mert igen gyenge. Végül az ördöggel társul. A szomszéd faluba mennek, az ember bodzafacséppel, az ördög vashadaróval dolgozik. Először az ember út: gyengén, a kéve a földhöz lapul. Az ördög utánaozni próbálja, teljes erejéből rávág, a kéve két ölnyre felszökik. Azt hiszi, az ember erősebb, "teljes lelkiből" csépel. Osztokodnak: az ember megelégszik a kisebb csomóval, az ördögé a nagyobb: a pelyva. Később a szegény ember megkínálja az ördögöt buzakenyérrel, aki megveri a feleségét, mert ehetetlen kenyeret süttött. Ujra mennek csépelni, ezuttal rozstot. Most az ördögé a kisebb csomó: megint a pelyva. Feleségét újra elveri, a kutya se eszi meg a kenyerét. Ismét csépelnek: elegyes buzát, de most mindkét csomót elosztják, az ördög csodálkozik: az ember csak a kisebb csomó felét viszi el. Az ördög először a kisebb csomóból /buzából/ süttet kenyeret: jobb a kalácsnál. Rádöbben, hogy a szegény ember rászédte.

Tipus: AaTh 1091 Ki tud egy ismeretlen fajtájú lovat hozni?

H:- BN:-

A MESETIPUS VÁZLATA:

Szegény ember rossz termést ígérő köles /buza/ földjét mérgében az ördögnek igéri. Később megbánja tettét, megegyezik az ördöggel, aki különb /ismeretlen/ fajtájú lovat hoz másnap, azé lesz a termés. Az ember meztelenre vetkőzött felesége hátára ül, aki négykézláb, hátsó felével közeledik az ördöghöz. Az ördög még sohasem látott ilyen lovat, elismeri vereségét.

VÁLTOZATOK: 4

- 1/ SZINI Péter Ms. 1. 19. sz. Az ördög és a szegény ember.
116-118. f.
Tipusképlet: AaTh 1133 + AaTh 1091 + AaTh 1049 a, c,
b, d + AaTh 313 + AaTh 804B.

Kiment néhány nap mulva a szegény ember a kölesföldjére, de mivel alig mutatkozott valami, azt mondta, legyen az ördögé. Később nagyon szépnek ígérkezett a köles, és akkor a szegény ember nem gondolt már könnyelmű ígéreterre, de a herélt ördög is ott ugrált a föld mellett. Végül abban állapotok meg, aki egy hét mulva külön lovat hoz, azé legyen a köles. Az asszony azt mondta, ő majd segít az urán. Kimentek a földre, itt az asszony négykézlábra ereszkedett és az ember úgy ült a hátára, hogy a hátsófele volt az asszonynak a ló feje. Mikor az ördög meglátta, kérdezte, hogy az micsoda, a szegény ember azt válaszolta, hogy táltos ló, vigyázzon az ördög, mert megharaphatja. Az ördög könyörgött, hogy elmenekülhessen.

Gy.h.i.: Bereg vm., 1890 körül

Elm.: -

- 2/ KÁLMÁNY Lajos Ms. 2. 183. sz. A szegény ember kölese.
327. p.
Tipus: AaTh 1091

A szegény ember kimegy szántani, kölest vet, de a föld nagyon göröngyös, lemegy a köles közte, az ember nem lát semmit, ezért azt mondja, legyen az ördögé. Mikor később megnézi, látja, a köles nagyon szép, azt mondja, ez az övé, de az ördög megjelenik, mondván, már eligérte neki. Végül fogadást ajánl, aki szebb lovon jön ki másnap reggel, azé legyen a köles. A szegény ember felesége látva, hogy férje busul, segítséget ajánl. Mikor kiérnek a hátrába, az asszony hátára veszi az embert, de úgy, hogy arca hátrafelé áll. Az ördög is jön, egy másik ördög hátán, aki lóvá változott /azóta van ló/, de megállapítja, hogy az embernek külön lova van, mert annak a feje hátul van, míg az ördögé elől. Így megmarad a köles a szegény embernek.

Gy.h.i.: Szőreg /Torontál vm./, 1872-1919.

Elm.: -

Szegedies, tájnyelvi lejegyzés.

- 3/ MAKRA Sándor Ms. 1. 8. sz. Gondold meg, mit beszilsz!
37-38. p.
Tipus: AaTh 1091

Kölest vetett egy ember, s az utolsó szemeknél azt találta mondani: "Na, vigyen el az ördög!" Attól fogva egy ördög őrizte a földet, még egy vadgalamb se szállhatott rá. Kiment az ember, hogy lekaszálja a kölesét, de az ördög nem engedte. Addig osztozkodtak, míg az ördög felajánlotta, ha olyan lovat hoz neki, amelyet még nem látott, odaadja a kölest. Hazamegy a szegény ember, elmondja a feleségének a dolgot. Az asszony azt mondja: ő majd intézkedik. Elindult az urával a földre, mikor a közelébe értek, az asszony négykézlábra állt, nyakába hajtotta a szoknyáját, az ember megkeresztültette a lábát rajta, mintha lovagolna, s az asszony így a hátsó felével közeledett az ördöghöz. Az ördög elcsodálkozott: hol vette az ember ezt a csuf lovat, aminek hasa alatt a sörénye, sörénye között a szája. Hogy eszik ez a ló? Az asszony akkor úgy csinált, mintha fel akarná lökni a farát. Az ember rákiáltott az ördögre: vigyázzon, mert felágaskodik a ló! Az ördög megijedt, tán még most is szalad. Az asszony hazament, az ember meg lekaszált a kölest.

Gy.h.i.: Tiszalök /Szabolcs-Szatmár m./, 1949-52.

Elm.: Görbedi István, 87 é. paraszt

- 4/ BODNÁR Bálint Ms.2. 5. sz. A szegény ember buzája. 58-62.
p.
Tipus: AaTh 1091

A szegény ember buzát vet, egy darab földjén rosszul kel ki, mérgében az ördögnek ajánlja. Az ördög megjelenik, elfogadja, az ember nem mer tájéka se menni, bár hallja, hogy ott a legszebb a buzája. A felesége megy helyette aratni. A nagy melegben meztelenre vetkőzik, ka-

szával kergeti el az ördögöt, helyette a félszeműt küldik el, de az is ijedten tér vissza a pokolba, mondván nem az övék a buza, aki aratja, annak mejjin van a két szeme, lába közt a bajsza.

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Szabácsi Lajos, 68 é. földműves

Magnetofonfelvételtől készült gépirásos lejegyzés.

MNK 1091^X Ki tud egy ismeretlen fajtájú madarat hozni?

V.ö.: AaTh 1091A; AaTh 1188

H:- BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

KÁLMÁNY Lajos Ms. 2. 137. sz. Borzasztó. 261. p.

Tipus: MNK 1091^X

Szegény embernek sok családja van, éhen akarnak halni. Elmegy munkát keresni, az erdőben találkozik az ördöggel, akitől kap egy véka pénzt. Cserébe felszólítja az embert, három nap fogjon három madarat, ha megismeri őket, elviszi az embert, ha nem ismeri meg, övé a pénz. Vissza haza az ember madarat, de az ördög megismeri. Végül felesége segít rajta. Bekeni magát egy liter mézzel, kihatja a dunyhát, belehempereg, úgy áll az ajtóba négykézláb, farát kifelé fordítva. Jön az ördög, nem ismeri meg, azt mondja: "Ez mégis borzasztó!" Nem viszi el az embert.

Gy.h.i.: -, 1872-1919.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1091^{XX} Ki tud egy ismeretlen fajtájú házat mutatni?

V.ö.: AaTh 1188

H:- BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

DÉGH Linda Ms. 2. 49-51. p.

Tipus: MNK 1091^{XX}

Nagygazda gyönyörű lányába szerelmes lesz a szegény ember szép fia, de nem meri megkérni. Egy ember a mezőn segítséget ígér neki, de ha tíz év múlva nem tud neki olyan házat mutatni, amit nem ismer, akkor elviszi. Megkapja a lányt, de néhány év múlva busulni kezd. Felesége megtudván buja okát, segítséget ígér neki. Az utolsó napon férjét templomba küldi, maga levetkőzik, bekeni magát mézzel, majd dunnába hemperedik, s négykézlábra áll a ház közepén. Jön az ördög, nézi: "Nem tudom megmondani, elől is szája van, hátul is szája van". Megintcsak nézegeti, végül bevágja az ajtót, elmegy. A házaspár boldogan él.

Gy.h.i.: Győrtelek /Szabolcs-Szatmár m./, 1961.

Elm.: Udvarlaki Ferenc

Szó szerinti lejegyzés.

MNK 1091^{XXX} Ki tud egy ismeretlen fajtájú magot hozni?

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

GAÁL Károly 1970. 56. sz. Der Schneider und der Teufel.

191-192. p.

Tipusképlet: AaTh 1052 + MNK 1091^{XXX}

Tesz az ördög még egy próbát a szabóval. Talál-e a szabó olyan magot, amelyet az ördög nem ismer. A szabó öszszegyűjt mindenféle magot, az ördög sorra felismeri, de az utolsó magot nem tudja megnevezni. Kérdi, mi ez?

"Drecksamen" /Szarmag/ feleli a szabó. Az ördög erre szégyenkezve eltakarodik.

Gy.h.i.: Csajta /Schachendorf v. Vas m./ Ausztria,
1960-63.

Elm.: Josef Janzsó, 37 é.

Tipus: AaTh 1091A Az ördög titokzatos növényének: a dohány nevének kitalálása. V.ö.: AaTh 1188

H: - BN: -

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög ad a szegény embernek egy szál dohányt /vagy dohánymagot/, hogy ültesse el, de ha nem találja ki a növény nevét, vége az életének. A szegény ember busul, de a felesége segít neki. Meghempergőzik sárban, /mézben/ és dunyhatollban, s amikor az ördög jön, négykézláb mászik a titokzatos növény felé. Az ördög megijed /nem ismeri fel az asszonyt/, és szól a gazdának, hajtsa el, mert elgázolja dohányt. Az ember ilyen módon megtudja a dohány nevét, megmenekül.

VÁLTOZATOK: 7

1/ KÁLMÁNY Lajos 1891. III. 27. sz. Mijuta van a dohány?
179-180.

Tipus: AaTh 1091A

Egyszer az ördög ad a szegény embernek dohánymagot, vesse el, locsolgassa, de ha nem találja ki a nevét, mikorra visszajön, vége az életének. Az ember busul, de felesége megtudva buja okát, segítséget ígér. Sarat csináltat az emberrel az udvaron, meghempergőzik benne aztán dunyhatollban is. Mikor az ördög jön, farral kezd a dohánypalánta felé mászni. Az ördög felkiált: "Hajtsd el már, szegény ember, rámén a dohánypalántára!" Akkor ki- mondta, minek hívják, azóta van a dohány.

Gy.h.i.: Lőrincfalva /Csongrád vm./, 19. sz. utolsó
harmada.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

2/ KÁLMÁNY Lajos Ms. 1. 113. sz. Mióta ismeretes a dohány neve? 411. p.

Tipus: AaTh 1091A

A dohányt az ördög ültette, de nem mondta meg senkinek se a nevét, csak a csősznek. A juhász sehogyse tudja kitalálni, de mikor számára belegázol, a csősz rászól: "Ejnye mán a dohányba mögén beleereszti a szamarát!" A juhász öreganyja ezt meghallván, megmondja az ifjunak, azóta tudja mindenki a dohány nevét.

Gy.h.i.: Magyarszentmihály /Torontál vm./, 1872-1919.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

3/ KÁLMÁNY Lajos Ms. 1. 114. sz. A dohány levele öles volt.
412. p.

Tipus: AaTh 1091A

A dohány a tengerszigetben kelt ki legelőbb, akkor még másfél öles volt a kóró, levele meg öles. Megmondták, míg a nevét ki nem találják, addig nem használhatják, nem tenyészhet!

Ördögös boszorkány elhatározta, majd ő megtudja. Mézbe-tollba hempergett, úgy mászott négykézláb a dohányba. A dohányt őrző ördög rákiáltott: "Hess te! Letöröd a dohánypalántámat!" Akkor tudták meg az emberek, mi a neve, akkor kezdték terjeszteni. Az ördög nem őrizte tovább, de nem is nő olyan nagyra a dohány.

Gy.h.i.: Egyházaskér /Torontál vm./, 1872-1919.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 4/ BERZE NAGY János 1940. II. 3. sz. A dohány neve. 604-605. p.

Tipus: AaTh 1091A

A kertészhez odamegy az ördög, hoz neki egy szál növényt. Ha három nap múlva nem tudja megmondani a nevét, elveszi a kertjét. Az ördög elülteti a növényt, és éjjel-nappal őrzi. Harmadik nap a kertész felesége kimegy a kertbe, négykézláb, hátuljával közeledik a növény felé, az ördög rákiált: "El ne gázold a dohányomat!" Az asszony hallva ezt, visszamegy, megmondja az urának a dohány nevét, s így megmenti a kertet.

Gy.h.i.: Kölked /Baranya m./, 1935.

Elm.: Bókos Sándor, 50 é.

Fonetikus lejegyzés.

- 5/ ORTUTAY Gyula 1937. 4. sz. A gonosz ement egy szegény emberhez. 30-32. p.; ill.: u.ő. 1940. 34. sz. A dohány neve. 362-363. p.

Tipus: AaTh 1091A

A gonosz felneveltet a szegény emberrel egy szál dohánt, megfenyegeti, ha nem találja ki a nevét, meghal. A szegény ember busul, de felesége segít neki. Hozat vele egy szekér földet az udvarra, hig sárrá csináltatja, ebben majd dugyhatollban meztelenül meghempergőzik. Mikor a gonosz jön, az asszony négykézláb mászni kezd a dohány felé. A gonosz nem ismeri fel, szól a szegény embernek: vigyázzon, mert elgázolja a dohánt. Kimondva így a dohány nevét, szégyenkezve elmegy, a szegény ember megmenekül.

Gy.h.i.: Bátorliget /Szabolcs-Szatmár m./, 1937.

Elm.: Fedics Mihály, 83 é.

Fonetikus lejegyzés.

- 6/ BÁCSKAI BOSNYÁK Sándor Ms. 1. 4. sz. A dohány. 6. p.

Tipus: AaTh 1091A

A szegény legényt az ördög megfogadja dohányt kapálni.

Ha egy esztendő múlva nem tudja megmondani, mi a dohány neve, vége lesz. Csunya vénlány megigéri, hogy segít, ha a legény feleségül veszi. Mikor jön az ördög, a vénlány meztelenre vetkőzik, haját bemézezi, betollazza, valagát az ördög felé fordítja. Az ördög nézegeti, kérdi: "Mi ez a dohányba?" A legény így megtudja a termény nevét, mondja: "Dohány, dohány!" Az ördög így válaszol: "Ha tudod, mi a neve, akkor baszd meg, kapáld!" Az ördög nem kapálta többet.

Gy.h.i.: Siklós /Baranya m./, 1960.

Elm.: Somogyi János, 74 é. kanász.

- 7/ BOSNYÁK Sándor BÁCSKAI 1967. 7. sz. A dohány eredete. 91. p.

Tipus: AaTh 1091A

" A zördög és a zember fogattak, hogy a zördög ojan növényt hoz, aminek ne tuggya senki se megállapítanyi a nevét. A zembernek a felesége aszmonta:

- Bizd rám, majd én mekfogom állapítani, hogy mi annak a neve.

Hát fokta és levetközött teljesen mesztelenre és hátrafelé sétát a dohányná. A haját is leeresztette. És az ördög gyün, nézi, nézi, aszongya:

- Mijen madár ez, aki a zén dohánynom körü söntörög - aszongya - , még ijen madarat nem láttam.

És a zasszony eszt meghallotta és így tutta meg, hogy annak a növénynek a neve dohány. És innen származik a dohány. A zördög azé hozta a földre a dohánt, hogy a zemberket megroncsa vele."

Gy.h.i.: Mohács /Baranya m./, 1967.

Elm.: id. Bosnyák Sándor, 53 é. révkormányos

Megtalálható még:

- BENEDEK Elek 1894-96⁴. IV/1. 47. sz. Mese a dohányról. 237-238. p. /Átvétel Kálmány-ból. 1891./

MNK 1091B^x Az ördög életkorának kitalálása.

V.ö.: AaTh 1188

H: - BN: -

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

PENAVIN Olga 1971. 149. sz. Mese a vadászról meg az ördögről.
466. p.

A vadász találkozik az ördöggel, s az megfenyegeti: ha nem tudja megmondani, mikor elmegy hozzá, hány éves, vége az életének. Az ember nagyon busul, felesége megtudván buja okát, megígéri, hogy segít neki. Mielőtt az ördög jön, a vadász felesége bekeni magát két kiló mézzel, dunyhatollban meghempergőzik, és bebujik a tyukólba. Mikor az ördög jön, a vadász kéri, hadd eressze ki előbb a tyukokat, aztán válaszolna. A tyukólból farral kifelé jön az asszony, az ördög felkiált: "Kilencszázkilencvenkilenc éves vagyok, de még ilyen tyukot nem láttam. Milyen tyuk ez?" "Japán" – mondja a vadász. Így az ördög maga mondta meg, hány éves, az ember megmenekült.

Gy.h.i.: Padé /v. Torontál m./ Jugoszlávia, 1960-70.

Elm.: Oláj Pál, 49 é. földműves

Fonetikus lejegyzés.

Tipus: AaTh 1094 Átkozódási verseny

H: 1094 /1/ BN: 1094 /1/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög és a szegény ember versenyeznek, ki tudja jobban megátkozni /szidni, megijeszteni/ a másikat. Az ördög pokolbéli kinokkal ijesztgeti a szegény embert, vagy úgy szidja, hogy a ruha leesik róla. Az ember meg vasgerebent vág az ördög hátába, vagy sodrófával jól elrakja. Az ördög visszamegy a pokolba.

VÁLTOZATOK: 5

- 1/ GAÁL György 1860. III. XXXII. sz. A szegény ember ki az ördögöt megcsalta. 66-71. p.
Tipusképlet: MNK 1168^{xx} + MNK 1100^x + AaTh 1094 +
+ AaTh 1083.

Az ördög és a szegény ember versengenek, ki átkozza meg jobban a másikat. Az ördög úgy megátkozza, hogy ruha se marad a szegény emberen. A szegény ember beviszi az ördögöt egy kis szobába, a falhoz állítja, s belevágja az ördögbe háromszor a gerebent, és azt mondja: "Verjen meg téged a Péntek, verjen meg téged a Szombat, verjen meg téged a Vasárnap." Az ördög visszamegy a pokolba, és azt mondja, a szegény ember sokkal erősebb nála, mert róla még a hus is lehullott.

Gy.h.i.: -, 19. sz. első fele.

Elm.: -

Nyelve és stilusa mesterkélte.

- 2/ GÖNCZI Ferenc 1948. 8. sz. Koplaluó Mátyás. 306-309. p.
Tipusképlet: MNK 1168^x /AaTh 1071 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

Az ördög versenyre kel Koplaluó Mátyással, aki jobban meg tudja ijesztetni a másikat, azé legyen az arany. Az ördög pokolbéli kinzásokkal ijesztgeti Mátyást. Mátyás meg megkapja az ördög szarvát, felesége sodrófával jól elveri. Az ördög elszalad, az arany megmarad Mátyásnak.

Gy.h.i.: Bocfölde /Zala vm./, 1895-1905.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 3/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög.
1-6. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c,d + AaTh
1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh
1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 + AaTh
1094 + MNK 1100^x.

Az ördög végül azt ajánlotta, körmöljék meg egymást. A kántor beleegyezett, de azt mondta az ördögnek, várjon egy kicsit, kihozza a körmeit, mert ő nem szokta hordani őket. Ezzel felment a padlásra, s lehozta felesége gerebenjét. Az ördög karmolt először, a kántor vére kiserkedt. Majd a kántor következett, szerszámával kiszakitotta az ördög husát, hogy az ördög orditva könyörgött, engedje el, elismeri, hogy jobban tud körmölni a kántor.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azcnban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

4/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 91 sz. A kaszás ember meg az ördög. 151-153. p.

Tipusképlet: MNK 1168^{xx} + AaTh 1094 + MNK 1100^x + AaTh 1083.

Az ördög versenyre hívja a szegény embert, aki jobban tudja szidni a másikat, azé legyen a véka arany.

Az ördög kezdi a szidást, de a ruha mind leszotyog az emberről. A szegény ember az ördögöt arccal a falnak állítja, elővesz egy vasgerebent, s az ördög hátába vágja. Az ördög meghagyja az aranyát mondván: Ő csak a ruhát, de a szegény ember még a hust is leszedte róla.

Gy.h.i.: Egerpatak /v. Háromszék m./ Románia, 1948.

Elm.: Bodó Ignác, 42 é.

Gy.: Módi Géza

Tájnyelvi lejegyzés.

5/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 22. sz. A kovács meg a két komája. 93-95. p.

Tipusképlet: AaTh 332 + AaTh 330 ~ AaTh 1130 + AaTh 1094 ~ AaTh 1084 + AaTh 1072 +

+ AaTh 804B + AaTh 331.

Lucifer a pénzért küld, aki jobban átkozódik, azé legyen. Folyt.: AaTh 1084.

Gy.h.i.: Benk /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.

Elm.: Balogh Tamás, 45 é. kisparaszt

Az adatközlő téli este fonáskor hallotta a mesét.

Megtalálható még:

A szegény Koplaló Mátyás élete. 1874.

Tipusképlet: MNK 1168^x /AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

Az ördög versenyre hívja Koplaló Mátyást: aki jobban megijeszti a másikat, azé legyen az arany. Az ördög pokolbeli kinzásokkal ijesztgeti Mátyást, ő meg sodrófával "ugy elrakta az ördög kimondhatatlan részét, hogy azt ugyan bátran meg lehetett volna sütni rostélyos gyanánt." Az ördög elmenekül, Mátyásnak hagyva az aranyat.

Ponyvakiadvány.

Nyelve és stilusa mesterkélt.

Tipus: AaTh 1095 Csipési verseny.

H: - BN: 1095^x /1/^x

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

VÉGH József 1944. Kistilinkó. 29-39. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + 804B /MNK 1145^x + AaTh 1063 + MNK 1100^{xxxx} + AaTh 1084 + AaTh 1074 + AaTh 1071 + AaTh 1095/.

Az ördög és Kistilinkó versenyeznek, melyikük tud nagyobb csipni a másikon. Mielőtt az ördög megérkezne, Kistilinkó elmegy az erdőbe, s a királylánynak azt mondja, közölje az ördöggel, hogy elment a körmét megköszölni. A lány emelje fel szoknyáját, s mutassa meg az ör-

dögnek, hogy Kistilinkó tréfából mekkora lyukat csipett rajta. Így történik. Az ördög nem várja meg Kistilinkót, hanem elszalad. Kistilinkó elnyeri a királylány kezét, és a királyságot.

Gy.h.i.: Békés /Békés m./, 1937.

Elm.: Domokos János, 70 é. napszámos, volt pandur.
Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:^x

BN ezen a számon közölt változatát MNK 1133^x tipusszámhoz soroltam.

Tipus: AaTh 1096 Varróverseny

H: 1096 /1/ BN: 1096 /1/

A MESETIPUS VÁZLATA

Az ördög és a szabó /cigány/ versenyeznek, ki varr meg előbb egy nadrágot /szürt/, vagy használ el egy gombolyag cérnát. Az ördög hosszú cérnával varr, hogy ne kelljen sokszor a tübe fűzni, ezért minden öltésnél ki-be ugrál az ablakon. A szabó /cigány/ rövid cérnát fűz a tübe, s legyőzi az ördögöt.

VÁLTOZATOK: 11

1/ MAROSI – BAGOSSY – BAK Ms. 1. 17. sz. /c.n./ 71. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1083 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1096/.

Előjön egy harmadik ördög is, aki abban versenyez a fiuval, hogy ki varr fel hamarabb egy szál cérnát. Az ördög husz öles cérnát vesz elő, a fiu meg csak egy arasznyit, s azt az ördögnél gyorsabban elvarrja.

A fiu megkapja a királyfit, övé lesz a királylány és a fele királyság.

Gy.h.i.: -, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: Bagossy Károly

2/ ARANY – GYULAI 1872. III. sz. A cigány az égben és a pokolban. 383-396. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^x + AaTh 468 + AaTh 800 -
- AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
+ AaTh 1084 + AaTh 1083A + AaTh 1096 +
+ AaTh 1036/.

Plutó az ördögök szabóját küldi a cigányhoz, akit varróversenyre hív. A cigány rövid cérnával szaporán öltöget, míg az ördög olyan hosszú cérnát fűz a tübe, hogy minden öltésnél az ablakon kell ki-be ugrálnia. A szabó győz, az ördög szégyenében visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Bihar vm., 19. sz. második fele.

Elm.: -

Gy.: Arany László

Nyelve és stilusa népies.

3/ KOCSISNÉ 1956. 26. sz. Az ügyes szabómester. 198-203. p.

Tipusképlet: AaTh 1149 + AaTh 1096 + AaTh 1088^x.

A szabó versenyre hívja az ördögöt: ki varr fel előbb egy gombolyag cérnát. Az ördög olyan hosszú szálát fűz a tübe, hogy minden öltésnél ki-be ugrál az ablakon. A szabónak már csak egy szál cérnája van, mikor az ördög még csak egyszer huzott a tübe. "Hallod-e Brunó – mondja a szabó -, még száraz kenyeret se ér a munkád, én már felvarrtam a gombolyag cérnát, te meg csak piszmoagsz." Az ördög megmérgesedik, és elmegy.

Gy.h.i.: Tiszabökény /Ugocs vm./, 1915-26.

Elm.: Pályuk Anna, 66 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

4/ BERZE NAGY János 190. II. 186. sz. A becsapott ördög. 394. p.

Tipus: AaTh 1096

A szabó segítségül hívja az ördögöt, aki fiát kéri cserébe. A szabó alkudozni kezd, végül megállapodnak: aki előbb megvarr egy nadrágot, azé legyen a fiu. A szabó rövid cérnát fűz a tübe, szaporán varr. Az ördög hosszú cérnával varr, minden öltésnél ki-be ugrál az ablakon. A szabó hamar elkészül, és megnyeri a versenyt.

Gy.h.i.: Szilvás /Baranya m./ 1934.

Elm.: Balog Györgyné, 54 é.

Gy.: Balog Lajos

Tájnyelvi lejegyzés.

5/ FÉL Edit Ms. 1. 1. sz. 1. p.

Tipus: AaTh 1096

Az egyszeri ember fogad az ördöggel, ki varr meg hamarabb egy csizmát. A suszter rövid dratyvát huz, az ördög meg olyan hosszút, hogy mindig kiugrik a végivel az ablakon. Mig ki-be ugrik, a suszter huszat is ölt. Így nyer a suszter.

Gy.h.i.: Martos /Komárom m./, 1940 körül.

Elm.: Balla Erzsébet, 65 é.

6/ KOVÁCS Ágnes 1943. II. 85. sz. A szabó és az ördög.

117-118. p.

Tipusképlet: AaTh 1096 + AaTh 1083.

Az ördög és a szegény ember nadrágot varrnak. Versenyeznek, ki használ el előbb egy gombolyag cérnát. Az ördög hétméteres cérnát fűz a tübe, a szabó csak egyméterest, s hamarabb elkészül.

Gy.h.i.: Ketesd /Kolozs m./, 1940-42.

Elm.: Kovács Jani kokas, 12-13 éves fiucska, öreg

Kokas István tanítványa.

Fonetikus lejegyzés.

7/ DOBOS Ilona 1962. 57. sz. Cigány a mennyországban és a pokolban. 341-346. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 800 + AaTh 804B
/AaTh 1063 + AaTh 1072 + AaTh 1096/.

Az ördög és a cigány versenyeznek, ki varr meg előbb egy szürt. Az ördög nem tud tübe fűzni, a cigány segít neki, de olyan hosszú cérnát fűz be, hogy az ördög ki-be ugrál az ablakon varrás közben. A cigány rövid cérnával varr, s megnyeri a versenyt.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, 1953.; Feljegyezve:
Dunaujváros /Fejér m./.

Elm.: Tóth Szőke Józsefné, Horvát Julianna, 52 é.
szül.: Beleg /Somogy m./

Gyorsírással, fonetikus lejegyzés.

8/ SÁNDOR István 1964. A varga és az ördög. 523-556. p.

Tipus: AaTh 1096

Versenyre hívja az ördög az ügyes vargát. Mindegyikük csinál egy fél csizmát. Ha az ördög készül el elsőnek, elviheti a vargát. Ha a varga győz, sámfával veri el az ördögöt: Mikor a fonalat kezdi szurkolni a varga, látja az ördög, hogy rövid fonalat csinál. Ő meg a gyorsabb munka reményében négyszer olyan hosszú fonalat vesz. A varga gyorsan halad, az ördög fonala összecsbombekosodik, nem tud varrni. Mikor az ördög észreveszi, hogy a varga fog győzni, szeretne suttyomban elmenekülni. De a varga elkapja, úgy elveri az ördögöt a sámfával, hogy annak nincs többé kedve a csizmadiával versengeni.

Gy.h.i.: Mezőkövesd /B-A-Z m./, 1956.

Elm.: -

9/ DÖMÖTÖR Ákos 1962. 16. sz. Az égisz érő fa. 71-75. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^X AaTh 468 + AaTh 800 + AaTh 804B
/AaTh 1063 + AaTh 1084 + AaTh 1083A + AaTh 1096 + AaTh 1036/.

Az ördögök szabója és a cigány versenyeznek, ki varr

meg hamarabb egy nadrágot. Az ördög hosszú cernát fűz a tübe, és minden öltésnél ki-be ugrál az ablakon. A cigány rövid cernával varr, és le hagyja az ördögöt, aki visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Sarkad /Békés m./, 1961.

Elm.: Komádi Ferenc, 58 é. volt uradalmi cseléd,
most gyári munkás.

Fonetikus lejegyzés.

- 10/ GAÁL Károly 1970. 57. sz. Der Scheider und der Teufel.
192-193. p.

Tipusképlet: AaTh 1096 + AaTh 1176.

A szabó az ördögnek igéri magát, ha az ördög előbb megvarr egy öltönyt, mint a szabó. Az ördög hosszú cernát fűz be, a szabó meg a szokásosat. Az ördögnek ki-be kell ugrálnia az ablakon varrás közben. A szabó így előbb készül el munkájával.

Gy.h.i.: Alsóőr /Unterwart v. Sopron m./ Ausztria,
1960-63.

Elm.: Georg Felber, 90 é.

- 11/ PENAVIN Olga 1971. 72. sz. A cigány az égben és pokolban. 334-336. p.

Tipusképlet: MNK 750A II^x + AaTh 468 + AaTh 800 +
+ AaTh 804B /AaTh 1072 + AaTh 1063 +
+ AaTh 1036 + AaTh 1084 + AaTh 1096/.

Az ördögök szabója varróversenyre hívja a cigányt. Az ördög hosszú cernával varr, hogy ne kelljen gyakran a tübe fűzni. Egy öltésnél kiugrik az ablakon, másikkal vissza. A cigány rövid cernával, sok apró öltéssel varr, s legyőzi az ördögöt.

Gy.h.i.: Zombor /v. Bács-Bodrog m./ Jugoszlávia,
1960-70.

Elm.: Barta Sándor

Gy.: -

Fonetikus lejegyzés.

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/2. 24. sz. 143-150. p.

A cigány a pokolban /Átvétel Merényiből és
Arany-Gyulai-ból./

MNK 1096A^x Házépítési verseny

H: - BN: -

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. az egyetlen variánst.

ORTUTAY - DÉGH - KOVÁCS 1960. III. 224. sz. A kőmives meg az ördög. 420. p.

Az ördög fogadott a kőmivessel, ki épít fel hamarabb egy házat. Az ördög először az alapot ásta ki, majd megcsinálta a nagyállást, felhordta a sok téglát, hogy ne kelljen a téglahordással többet bajlódnia. Mikor aztán rakni kezdte, minden tégláért külön felszaladt az állás-ta, lehozta, így rakta az alapot, és a többit, egészen fölig. A kőmives meg elkezdte alulról, aztán haladt felfelé, mikor állásnyira volt, csinált állást, aztán haladt szépen felfelé. Így nyert a kőmives az ördög előtt.

Gy.h.i.: Gyula /Békés m./, 1872-1919.

Elm.: -

Gy.: Kálmány Lajos

Tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1100^x Széleresztési verseny

H: - BN: 1100^x /1/

A MESE TIPUSVÁZLATA

Az ördög és a szegény ember versenyeznek, melyikük tud nagyobb szelet eresztetni /fingani/. Az ördög "szele" felemeli

a szegény embert. Az ember azt mondja, bedugja a ház felső nyílásait, hogy az ördög megfulladjon, mikor ő fujni kezd. Az ördög elmenekül.

VÁLTOZATOK: 11

- 1/ GAÁL György 1860. III. XXXII. sz. A szegény ember ki az ördögöt megcsalta. 66-71. p.
Tipusképlet: MNK 1168^{XX} + MNK 1100^X + AaTh 1094 +
+ AaTh 1083.

Az ördög vissza akarja szerezni a véka aranyat a szegény embertől. Az ember csak akkor hajlandó visszaadni az aranyat, ha az ördög olyan "nagy szelet ereszt", mint ő. Az ördög "szele" felemeli a szegény embert, aki az ördög kérdésére azt feleli, azért emelkedett ilyen magasra, mert be akarja dugni a ház felső lyukait, hogy az ördög itt fulladjon meg. Az ördög ijedten elszalad, a szegény embernek hagyva az aranyat.

Gy.h.i.: -, 19. sz. első fele.
Elm.: Zetykó József, gránátos
Mesterkélts stilusu lejegyzés.

- 2/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög.
1-6. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c,d + AaTh
1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh
1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 + AaTh
1049 + MNK 1100^X.

Végül azt ajánlotta az ördög, fujjanak egymásra. Ráfujt a kántorra, aki felrepült a ház fedelére. Az ördög csufolkodva kérdezte, mit csinál ott, mire a kántor így felelt: "a szélső sor zsindelet szedem le, hogyha rád fujok, nehogy megakadj bennük, hanem egyenesen a mennyországba repülhess, ahol az angyalok majd érdemed szerint elbánnak veled". Az ördög ezt nem várta meg, ijedtében visszaroht a pokolba, s többet a kántor házatájára se mert menni.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak Székelyudvarhelyen beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

- 3/ BAKÓ István Ms. 1. 3. sz. Plinku. 27-43. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1525D/ + AaTh 804B
/AaTh 1063 + MNK 1063^X + MNK 1100^X/.

Elküldték Plinku után a sánta ördögöt, aki úgy elszelentette magát, hogy Plinku a ház tetejére repült, s mikor Plinkura került a sor, szájával cuccantott, s egy kicskát ledobott észrevétlenül, majd azt mondta, azért ment fel a szegény ember háza tetejére, mert a tetőt ki kellene javítani, s csak egy kicsit szusszantott, s mégis leesett egy kicska. Az ördög ismét elment. Plinku hazavitte a király anyósát.

Gy.h.i.: Sárospatak /Zemplén vm./, 1914.
Elm.: Dezső István

- 4/ HORVÁTH István 1971. A hétfejű sárkány és a szegény ember. 204-208. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,c +
+ AaTh 1083A + MNK 1100^X + AaTh 1084 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149 ~ MNK 1167^{XXX}.

A házban szelelő-versenyt tartanak. A szegény ember a gerendák alatt libeg, a sárkánynak viszont azt állítja, hogy a lyukakat tömi be, mert ha szelel, összeomlik a ház. A verseny elmarad.

Gy.h.i.: Magyarózd /Maros m./, 1943.
Elm.: Szerző a mesét nagyszülei elbeszélése alapján emlékezetből írta le.

- 5/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 91. sz. A kaszás ember meg az ördög.
151-153. p.
Tipusképlet: MNK 1168^{XX} + AaTh 1094 + MNK 1100^X +
+ AaTh 1083.

Az ördög vissza akarja szerezni a szegény embertől az aranyat. Az ember csak akkor adja vissza az aranyat, ha az ördög nagyobb szelet tud csinálni, minf ő. Az ördög olyan erősen fuj, hogy az ember a "széltől" már megemelkedik. Kezd felmászni a kéményre, az ördög kérdésére azt feleli, be akarja dugni a ház nyílását, hogy az ördög fulladjon meg, mikor ő fujni kezd. Az ördög ezt nem várja meg, hanem ijedten elszalad.

Gy.h.i.: Egerpatak /v. Háromszék m./ Románia, 1948.
Elm.: Bodó Ignác, 42 é.
Gy.: Módi Géza
Tájnyelvi lejegyzés.

- 6/ KALLÓS Zoltán Ms. 1. A cigány s az erdő anyja. 147-156.p.
Tipusképlet: MNK 1100^X ~ AaTh 1084 + AaTh 1060 +
+ AaTh 1049 b, c + AaTh 1134 + AaTh
1690^X.

Bojár juhait lopják, cigány vállalkozik őrzésükre az esztena juh feléért. Nagy zugást hall, jön az Erdő anyja. Versenyeznek, ki az erősebb. Az Erdő anyja megsirüli magát, a szele a cigányt a bokorba veti, körmei szikrát hánynak. Folyt.: ~ AaTh 1084.

Gy.h.i. Lészped /Moldva/ Románia, 1959.
Elm.: Deák Ilona, 57 é.
Meglehetősen zavaros változat.

- 7/ BALASSA Iván Ms. 1. 5. sz. 103-112. p.
Tipusképlet: AaTh 1735 + AaTh 1643 + MNK 1100^X
~ AaTh 1084 + AaTh 1072.

Az ördög szét akarja osztani a két fiu közt a pénzt. Aki nagyobbat fingik, azé legyen. A fiatalabb azt mondja, még a ház tetejét is leviszi, ha ő fingik. Az ördög nem

engedi, inkább hoz egy zsák pénzt. Folyt.: AaTh 1084.
Gy.h.i.: Széphalom /B-A-Z m./, 1961.
Elm.: Koleszár Ferenc, 65 é.

- 8/ PALKOVICS Ferenc Ms. 1. 3. sz. Az öreg Máté. 12-20. p.
Tipusképlet: AaTh 756B /AaTh 804B + MNK 1100^X + MNK
1100^{XX} + AaTh 1063/.

A fiu után ered egy ördög: azé legyen a szerződés, aki nagyobbat tud fingani. A fiu javaslatára bemennek egy kalibába, az ördög akkorát fingik, hogy ereje felveti a fiut a tető alá, ott kering körbe-körbe, az ördög kérdi, mit csinál ott, a fiu azt feleli, bedugdossa a lyukakat, hogy az ördög fulladjon meg, ha ő fingik. Az ördög ijedten elrohan. Összeszidják a pokolban.

Gy.h.i.: Tolcsva /B-A-Z m./, 1961.
Elm.: özv. Molnár Jenőné, Palkovics Erzsébet, 61 é.
Stilizált lejegyzés.

- 9/ NAGY Géza Ms. 1. 60. sz. A cigányfiu meg az ördögök.
513-519. p.
Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1071 + MNK 1100^X + AaTh
1072/ + AaTh 1961A.

Másik ördögöt küldenek a cigány után. Aki büdösebbet tud fingani, azé legyen a gyermek. Bemennek egy házba, az ördög olyan büdöset fingik, hogy a cigányt feltekeri a padlásra. Mikor kérdi, mit csinál, a cigány azt mondja, duggatja be a lukakat, hogy ha ő fingik, az ördög elpusztuljon tőle. Az ördög ijedten visszaroan a pokolba, ahol megszidják.

Gy.h.i.: Karcsa /B-A-Z m./, 1964.
Elm.: R. Vajda József, 76 é.

- 10/ DOBOS – REKOLA Ms. 1. 2. sz. 46-50. p.
Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c /MNK
1049^{XXX}/ b + MNK 1100^X + AaTh 1088 +
+ AaTh 1115.

Tüzet raknak. Durranó fujja a parazsat, olyan szél ke-

letkezik, hogy Dalingót felviszi a háztetőre. Azt mondja, forgácsot keres, hogy majd jobban égjen a tűz. Durranó ilyet még nem látott, hogy Dalingó szállni is tud.

Gy.h.i.: Parád /Heves m./, 1965.

Elm.: Csontos Jánosné, 77 é.

Magnetofonfelvételtől készül lejegyzés, nem teljes változat.

11/ NAGY Géza Ms. 1. 73. sz. Jancsi betyár és az ördögök.
598-612. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 852A +
+ MNK 1100^x ~ AaTh 1084/ + AaTh 552A.

Lucifer versenyre hívja újra Jancsit: aki nagyobbat bir fingani, azé a királyné. Lucifer olyat fingik, hogy a körülállók majd elszédülnek. Folyt.: AaTh 1084

Gy.h.i.: Karcza /B-A-Z m./, 1966.

Elm.: Páhi Józsefné, 65 é.

MNK 1100^{xx} Szarási verseny

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA:

Versenyez az ördög /óriás/ és a fiu /szegény ember, cigány/, ki tud nagyobbat szarni /fosni/. Látván a szörny hatalmas produktumát, a hős fára, magaslatra igyekszik, mondván az ő termékébe mindenki beléful; vagy ügyesen kicseréli saját kisebb produktumát az óriáséval. A szörny elismeri vereségét.

VÁLTOZATOK: 9

1/ MAROSI - BAGOSSY - BAK Ms. 1. /c.n./ 98-99. p.

Tipusképlet: AaTh 1045 + AaTh 1084 + AaTh 1063 +
+ MNK 1100^{xx} + AaTh 130.

Egy negyedik ördög ment a szegény ember után. Azé le-

gyen a pénz, aki nagyobbat tud disznólkodni /szarni/. Az ördög elvégezte a dolgot, annyit, hogy ellepte a helyet, szegény fiu csak vakarta a fejét, hogy nem tudja, mit csináljon. Ott volt egy fa, felmászott reá. "Hát mit akarsz, te szegény legény?" - "Hát azt akarom, hogy ha ott maradok, aligha én bele nem fulok, elég, ha te beléful-ladsz!" - Erre ettől az ördögtől is megkapta a véka pénzt, vállára vette s elindult vele.

Gy.h.i.: Kolozsvár /Kolozs vm./, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: Bak László

2/ PAPP - TÓTH Ms. 1. 4. sz. Mese. 43-46. p.

Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1049 c + MNK 1100^{xx}.

Kiküldi az óriás anyja a cigányt meg az óriást a kertbe, hogy versenyezzenek. Amelyikük nagyobb rakást tud szarni, annak marad meg az élete. Cigány csak fazéknyit produkál, míg az óriás akkorát, mint a szénaboglya. Cigány megijeszti az óriást, az felugrik, cigány gyorsan helyet cserél vele, és megeteti a "cseppet" /saját produktumát/ az óriással. Végül megkapja a két juhászlegényt, meg a véka aranyat, meggazdagszik.

Gy.h.i.: Átány /Heves m./, 1914.

Elm.: Baráth Sándor, 17 é. parasztlegény.

Gy.: Papp János gimn. tan.

Kissé zavaros változat.

3/ BANÓ István 1941. 41. sz. A Köröszfi. 230-236. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /AaTh 1062 +
+ MNK 1100^{xx} + AaTh 1072/.

Az ördög és Köröszfi versenyeznek melyikük tud nagyobbat szarni. Az ördög akkorát szar, hogy Köröszfi elől elzárja a kilátást. Köröszfi leguggol, nyögni kezd. Az ördög kérdi, miért nyög. Köröszfi azt feleli, akkorát fog szarni, hogy az ördögök nem tudnak kijönni a pokol ajtaján. Az ördög megijed, és elszalad.

Gy.h.: Alsómocsolád /Baranya m./.

Elm.: Farkas Péter, 55 é., szül: Ág /Alsómocsoláddal szomszédos község/.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 4/ KATONA Imre Ms. 1. 12. sz. 398-405. p.
Tipusképlet: MNK 750A II^X + AaTh 1049 a, b, c + AaTh 1083 + AaTh 1049 d ~ MNK 1100^{XX}.

Az ördög sejti, hogy a fiu nem olyan erős, ezért fogad vele, azé legyen az arany, aki nagyobb tud szarni. Cigány magas fára mászik, mondván ő akkorát szarik, hogy a fa tetejét elér. Ördög inkább nekiadja az aranyat.

Gy.h.i.: Bogdánd /Szilágy m./, 1943.

Elm.: Nagy K. Mihály, 35 é., Domokos Pétertől /87 é./ hallotta a fonóban.

- 5/ BERECKI Imre Ms. 1. 7. sz. A buta ördög. 7-10. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1060 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1084 + MNK 1100^{XX}.

A hetedik ördög is versenyre hívja a fiut: ki tud nagyobb csomót szarni. Az ördög kilenc rudast, hat boglyát szarik. A szegény ember azt mondja, ő akkorát szarik, hogy az ördög belefut, megy is egy halomra felfelé, hogy ő maga megmeneküljön. Az ördög megijed, elszalad, a fiúé marad az arany.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.

Elm.: Kádár Gyula, 71 é. gulyás

- 6/ ANDRÁSFALVY – KOVÁCS Ms. 1. XI. sz. 108-109. p.
Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1063 + MNK 1100^{XX}.

Jön egy harmadik ördög, aki legnagyobbat fosik, azé legyen a királykisasszony. Az ördög olyat fosik, hogy a kétkerekű kordé félig telik vele. A király azt állítja, ő olyat fosik, hogy befolyik Ördögországba, mindig abba a pocskéségbe fognak járni. Az ördög nem engedi, nekiadja végleg a királykisasszonyt, aki a király felesége lesz.

Gy.h.i.: Tyukod /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.

Elm.: Beczõ Zsigmond, 54 é.

Gy.: Andrásfalvy Bertalan

Magnetofonfelvétel alapján készült lejegyzés.

- 7/ ANDRÁSFALVY – KOVÁCS Ms. 2. 32. sz. Kócipó. 189-194. p.
Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1740 - AaTh 1737/ +
+ AaTh 804 B /AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ MNK 1100^{XX}/.

A harmadik ördög abban versenyez, ki tud nagyobbat fosni. Az ördög akkorát fosik, hogy a kétkerekű kordét félig ellepi. Kócipó azt mondja, fél Ördögország benne lesz a fosba, ha ő elkezd. Az ördögök inkább nekiadják a királykisasszonyt, akit a királytól feleségül kap.

Gy.h.i.: Tyukod /Szabolcs-Szatmár m./, 1956.

Elm.: Beczõ Zsigmond, 54 é.

Gy.: Andrásfalvy Bertalan - Kovács Ágnes

Magnetofonfelvételtől készült lejegyzés.

- 8/ ERDÉSZ Sándor 1968. III. 133. sz. A cigány elmegy az ördögökhöz... 124-129. p.
Tipusképlet: AaTh 1049 c, b + AaTh 1084 + MNK 1100^{XX} + AaTh 1072.

Az ördög versenyre hívja a cigányt, melyikük tud nagyobbat szarni. Az ördög egy háznál is nagyobbat szarik. A cigány arrébb megy, mondván a büzével nem akarja az ördögöt elbódítani. Talál egy döglött lovat az árokban, annak az oldalához ül, s letolja gatyáját. Jön az ördög, meglátja, s elismeri, hogy a cigány többet tud, mert nemcsak lovat szart, de a négy lába még be is volt vasalva. Azzal az ördög visszamegy a pokolba.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.

Elm.: Ámi Lajos, 73 é., szül.: Vásárosnamény.

Fonetikus lejegyzés.

- 9/ PALKOVICS Ferenc Ms. 1. 3. sz. Az öreg Máté. 12-20. p.
 Tipusképlet: AaTh 756B /AaTh 804B + MNK 1100^x +
 + MNK 1100^{xx} + AaTh 1063/

Másik ördög jön, azé legyen a kontraktus, aki nagyobb tud fosni. Ördög akkorát fosik, mint egy tő. A fiu ficfa kérgét hántja le, guzst csavar belőle, hogy az ördögöt a ficfához kösse, mondván, fulladjon meg, ha ráfosik. Az ördög ijedten elrohan, a pokolban megszüdják, mi-ért hitt a fiunak.

Gy.h.i.: Tolcsva /B-A-Z m./, 1961.

Elm.: özv. Molnár Jenőné, Palkovics Erzsébet, 61 é.
 Stilizált lejegyzés.

MNK 1100^{xxx} Hugyozási verseny

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. a meglévő két változatot.

- 1/ BORVENDÉG János Ms. 1. 1. sz. Gyurka mega zördögök.
 7-23. p.
 Tipusképlet: AaTh 306 + AaTh 804B + AaTh 1063 +
 + AaTh 1072 + MNK 1100^{xxx}.

Utolsó próbát tesz Gyurka és az ördög, abban versenyeznek, ki tud többet pisálni. Az ördög annyit pisál, hogy térdig járnak benne. Gyurka előzőleg vízzel töltött nagy hordóra ül, kihuzza a csapat, annyi víz folyik ki belőle, hogy nyakig járnak benne. Az ördög fél, hogy megfulladnak, Gyurkának adja a kisasszonyokat. Gyurka jutalmul megkapja a legkisebb királykisasszonyt és a fele királyságot.

Gy.h.i.: Ács /Komárom vm./, 1914.

Elm.: Hegedüs J., 19 é. parasztlegény

- 2/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 3. sz. Kuklángyi. 7-16. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 1049 b + MNK 1100^{xxx}/.

Másnap újra megjelenik Kuklángyi a veremvágóval, a sárkány versenyt ajánl, aki többet tud hugyozni, azé legyen a kut. Lemennek a kutba, ott egv roppant nagy kád, tele vízzel. A sárkány elkezd hugyozni, lesz belőle egy nagy patak. Kuklángyi azt mondja, ő nem tud állva hugyozni, ráül erre a kádra, közben észrevétlenül kihuzza a kád dugóját. A víz kifolyik, még nagyobb patak lesz, a sárkány addig szalad, míg a határból ki nem ér, Kuklángyié lesz a lány, meg a fele királyság.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

MNK 1100^{xxxx} Köpési verseny

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

VÉGH József 1944. Kistilinkó. 29-39. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /MNK 1145^x +
 + AaTh 1063 + MNK 1100^{xxxx} + AaTh 1084 +
 + AaTh 1074 + AaTh 1071 + AaTh 1095/.

Az ördög és Kistilinkó versenyeznek, melyikük tud nagyobb köpni. Az ördög köpése félig belepi Kistilinkót. Ő felszólítja az ördögöt, hogy fordítson neki hátat, különben kiég a szeme az ő köpésétől. Az ördög engedelmessé válik, Kistilinkó bekeni szájával tintával, a fazekat meg az ördög fejéhez végja, akit a tinta teljesen belep. Az ördög elismeri, hogy Kistilinkó nagyobb köpött.

Gy.h.i.: Békés /Békés m./, 1937.

Elm.: Domokos János, 70 é. napszámos, volt pandur.

Tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1101^x Ki fog nagyobb bolhát/tetüt.

H:- BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. a meglevő két változatot.

- 1/ VURZEL Lőrinc Ms. 1. 29. sz. /c.n./ 12 b - 13 a f.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + MNK 1101^x + AaTh 1051 +
 + AaTh 1084 + MNK 1167^{xxx}.

Versenyez a fiu a sárkánnyal, ki tud nagyobb bolhát fogni, fiu a döglött varjut rántja elő.

Gy.h.i.: h.n. 19. sz.

Elm.: -

Vázlatos lejegyzés.

- 2/ GESZTELYI NAGY László Ms. 1. A szegény ember. 1-14. p.
 Tipusképlet: AaTh 1525A /AaTh 804B + AaTh 1072 +
 + AaTh 1071 + AaTh 1084 + MNK 1101^x +
 + AaTh 1036/.

Negyedszer is elérte az ördög Bartost, mondván, akinek nagyobb tetű van a fejében, azé legyen az öregasszony. Kivett az ördög a fejéből egy babszemnyi tetüt, majd Bartos is a kalapja alá nyult, kivett egy varjufiat, s ettől az ördög úgy megijedt, hogy viasszaszaladt a pokolba.

Gy.h.i.: Lövépetri /Szabolcs vm./, 1913.

Elm.: Szabó László, 24 é.

AaTh 1115 - AaTh 1121 Kisérlet a hős meggyilkolására

Tipus: AaTh 1115 Gyilkossági kísérlet

H: 1115 /5/ BN: 1115 /11/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög /óriás, sárkány/ megijed a szegény ember /cigány, szabó stb./ erejétől, és elhatározza, hogy éjszaka megöli. A szegény ember tudomást szerez az ördög szándékáról, ezért ágyába tuskót, /vérrel telt hólyagot, követ stb./ tesz. A szörny

az éj sötétjében nem veszi észre a csalást, és agyonüti a "szegény embert". Reggel rémülten állapítja meg, hogy a szegény embernek semmi baja nem történt.

VÁLTOZATOK: 41

- 1/ ERDÉLYI János 1855. 12. sz. Százat egy ütéssel. 128-134.p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 +
 + AaTh 1115/.

A három óriás el akarja a szabólegényt pusztítani. Elhatározzák, hogy éjjel agyonütik. A legény kihallgatja őket, és ágyába marhavérrel teli hólygot tesz, melyet magával hozott. Az odalopakodó óriás a hólygot vágja szét. A vér az arcába fröccsen, azt hiszi, megölte a legényt. Az óriások örömben áldomást isznak, lerészegednek, a legény megöli őket.

Gy.h.i.: -, 19. sz. első fele.

Elm.: -

Nyelve és stilusa mesterkélte.

- 2/ KRIZA János Ms. 1. 30. sz. /c.n./ 66-69. f.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/
 d ~ AaTh 804B + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
 + AaTh 1072 + AaTh 1082 + MNK 1063^{xx}.

Semmiféle munkára nem tudták használni, mert a csizmadia mindig kifogott rajtuk. Elhatározták az ördögök, hogy megölik, de a csizmadia kihallgatta őket, mikor megbeszéltek, hogy éjjel rárohannak és nagy pörölyökkel darabokra verik. Alkonyatkor kiment a csizmadia a kertbe, ott talált egy vasembert, ezt elvitte a szekér oldalába, ahol aludni szokott, ő meg felment a tyukok ülőjére. Éjjel megjelennek az ördögök, darabokra verték a vasembert. Mikor mindenki elment, előjött a csizmadia, összeszedte a vasdarabokat és eltemette, majd elkezdett sétálni az udvaron. Találkozott egy ördöggel, aki megkérdezte, mit érzett az éjjel, erre azt felelte, csak a szunyogok csipdesték.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: -

3/ MERÉNYI László 1864. II. A kárvallott juhász. 93-106.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 c + AaTh 1072 +
+ AaTh 1049 b + AaTh 1115 + AaTh 1049
d /AaTh 1149/.

Az ördög, megijedve a cigány erejétől, elhatározza, hogy éjszaka tizenkétmázsás vasbuzogánnyal megöli. A cigány kihallgatja az ördögöt, s maga helyére nagy fát, feje helyére vasfazekat fektet az ágyba. Az ördög jön, akkorát üt a vasfazékre, hogy az lapos lesz. A cigány kiált: ne simogasd a fejemet. Az ördög még jobban megrémül: milyen kemény feje van a cigánynak.

Gy.h.i.: Duna melléke, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Nyelve és stilusa népies.

4/ PAÁL Gyula 1879. A szegény ember fia. 182-185. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a, c /AaTh
1063/ b + AaTh 1115 + AaTh 1049 d /AaTh
330/.

Az ördögök meg akarják éjszaka ölni a fiut, mert félnek, különben őket öli meg. A fiu ezt megtudja, rézteknyt tesz az ágyba, ő meg az ágy alá bujik. Az ördögök jönnek éjszaka, és tizmázsás buzogánnyal pozdorjává verik a teknőt. Reggel nagyon megrémülnek, mikor a legény előáll, és kéri járandóságát.

Gy.h.: Csik vm.

Elm.: -

Nyelve székely tájszólás.

5/ DÉKÁNY Rafael Ms. 1. 16. sz. A juhász lelke és a cigány.
86-88. p.

Tipusképlet: AaTh 804B /AaTh 1060 + MNK 1083^X +
+ AaTh 1115/.

Jön a harmadik próba. Az ördögök el akarják pusztítani a cigányt, de ő követ tesz a helyébe, maga meg a szegletbe huzódik. Éjfélkor az ördögök mázsás buzogánnyal odavágnak, reggel a cigány azt mondja, olyan kemény feje van, hogy szétveri vele az egész poklot, ha nem kapja meg a számadó lelkét. Az ördögök egy zsák aranyat ígérnek neki, ha elmegy és otthagyja a számadó lelkét. A cigány belemegy az alkuba, ha egy ördög öt is, az aranyat is hazaviszi. Az ördögök megteszik, cigányból gazdag ember lesz, a bojtárok meg tán ma is várják a számadó lelkét.

Gy.h.i.: Kecskemét /Pest-Pilis-Solt-Kuskun vm./,
1882-85.

Elm.: -

6/ BERZE NAGY -- BANÓ -- DÖMÖTÖR 1961. A furfangos cigány.
131-136. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1051 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1049 b, c /AaTh
1115/ d + AaTh 1149.

A sárkány fél a cigány nagy erejétől, ezért elhatározza, hogy vasbuzogánnyal megöli. A cigány meghallja ezt, és befekszik a vaságy alá. A sárkány éjfélkor ráhajítja buzogányát az ágyra, azt hiszi, megölte a cigányt. Reggel rémülten látja, hogy a cigánynak semmi baja nem történt. Kérdi, hogy aludt. A cigány azt mondja: jól, csak éjfélkor megcsipett egy bolha.

Gy.h.i.: Hertelendyfalva /Torontál vm./, 1887.

Elm.: Varga Márton, szül.: Bukovina

Gy.: Zsidó Domokos

Tájnyelvi lejegyzés.

7/ LÁZÁR István 1896. II. 138-140. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/ d.

Az ördög és anyja megijedvén a szegény ember nagy erejétől, elhatározzák, hogy éjszaka tüzes csákánnyal megölik őt. A szegény ember tudomást szerez a tervről, s ágyába egy darab fát tesz, maga meg az ágy alá, teknő alá bujik, s pipázik. Éjfél tájt jönnek az ördögök, és csákánnyal pozdorjává verik szét a fadarabot. Az öreg reggel felkel, pipázik. Az ördögök ijedten kérdik, hogy aludt az éjjel. Az mondja, nem tudott aludni, mert a bolhák csipték.

Gy.h.i.: Túr /Alsó-Fehér vm./, 19. sz. második fele.
Nyelve tájszólás, stilusa népies.

8/ BERDE Mária, R. 1942. 10. sz. Együgyű Miska. 69-74. p.;
/ld. Ő.J. 1941 és Ősz-Faragó 1969 is./

Tipusképlet: AaTh 1681 + AaTh 1381E + AaTh 1412^x +
+ AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/ d + MNK
1149^{xx}.

Az ördögök el akarják pusztítani alvás közben Együgyű Miskát. Misó kihallgatja őket, ezért a fekhelyére baltát tesz, szokmányával letakarja, ő meg a szalmakazalba rejtőzik. A dühös ördögök összeapritják éjjel a szokmányt. Reggel az összeapritott szokmányt hátára terítve köszönti az ördögöket. Azok ijedten kérdik, hogy aludt az éjjel? Misó panaszkodik a sok bolhára, a csipésüktől nem tudott aludni.

Gy.h.i.: Kibéd /Maros-Torda vm./, 19. sz. vége.
Elm.: -
Gy.: Ősz János

9/ ŐSZ János 1903. Butuk Miska. 48-52. p.

Tipusképlet: AaTh 1681 + AaTh 1381E + MNK 1412^x +
+ AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/ d + MNK
1149^{xx}.

Az ördögök elhatározzák, hogy elteszik Miskát láb alól,

mert félnek az erejétől. Miska kihallgatja őket, és a szin alá, ahol hálólhelye van, emberméretű csutakot tesz, erre szokmányát fekteti, ő meg elbukik a szalma likába aludni. Az ördögök mikor gondolják, hogy alszik, karddal nekimennek "Miskának", és szétvágják. Mondják egymásnak: "Ni milyen erős ez a Miska, hogy csattog, hogy pattog minden testye, csantya". Reggel Miska megjelenik a rongyokra vágott szokmányában, az ördögök megrökönyödnek.

Gy.h.i.: Pócsfalva /Kis-Küküllő vm./, 1901-1903.
Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

A két változat a gyűjtés helyének és idejének eltérő volta ellenére azonosnak tűnik, csak stilusában különbözik.

10/ VIKÁR Béla Ms. 1. 134. sz. 1-16. p.

Tipusképlet: AaTh 613 + AaTh 592 + AaTh 326 + AaTh
1060 + AaTh 1062 + AaTh 1115 + AaTh 326.

Az óriások el akarják pusztítani a legényt. A fiú véres hólyagot tesz a fejére, az óriások erre vágnak, s amikor a vér kifolyik, azt hiszik, megölték. A fiú később levágja az alvó óriások fejét.

Gy.h.i.: Resznek /Vas vm./, 1909-10.
Elm.: -

11/ RÉPÁSI István Ms. 1. 5. sz. A sárkány meg a cigány.
143-150. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1051 +
+ AaTh 1053 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d +
+ MNK 1167^{xxx} AaTh 1149.

El akarják pusztítani a cigányt, mikor alszik, de ő kihallgatja a sárkányokat, maga helyett darab fát tesz az ágyába, azt ütik. Reggel visszamászik az ágyába, onnét kiabálja, lesz-e mosdanivaló viz, mert nem bolházták ki az ágyát.

Gy.h.i.: Tiszanána /Heves vm./, 1912-1913.
Elm.: -

- 12/ KÁLMÁNY Lajos 1914. I. 19. sz. Százat egy csapásra.
83-86. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1062 + MNK 1062^x +
+ AaTh 1115/.

Az óriások el akarják pusztítani a legényt, elhatározzák, hogy a legerősebb óriás buzogánnyal szétveri a fejét. A suszterlegény azonban maga helyett egy vérrel telt hóllygot tesz az ágyba, ő meg az ágy alá bujik. Az óriás jön, belevág a hólyagba, a vér kifröccsen, mindnyájan boldogok, hogy elpusztult a legény, és lefeküdnék aludni. A legény felkel, és megöli az alvó óriásokat.

Gy.h.i.: -, 20. sz. eleje.

Elm.: A gyűjtő egy, a gyopárosi szőlőkbe került hódmezővásárhelyi embertől hallotta.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 13/ KÁLMÁNY Lajos 1914. I. 112. sz. A cigány és a Sárkány.
196-198. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 b + AaTh 1084 + AaTh 1115 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149.

A sárkány, anyja tanácsára kiviszi az erdőre a cigányt, hogy a vaddisznók szedjék szét, de a cigány kalapáccsal veri fejbe a nekitámadó vaddisznót. A sárkány anyja eztán azt ajánlja fiának, tüzesítse meg buzogányát, s mikor a cigány lefekszik, égesse össze. A cigány ezt meghallja, ruháját az ágyára teszi, ő meg a kuckóba bujik. A sárkány jön, s a ruhára üt. Reggel azt mondja a cigány a sárkánynak: éjszaka megcsipte három bolha.

Gy.h.: Magyarszentmárton /Torontál vm./.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 14/ KÁLMÁNY Lajos 1914. II. 6. sz. Mióta van a cigányoknak házuk? 46-48. p.

Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/ c,
d /AaTh 1149/.

Az óriás hazaviszi a cigányt, és berekeszti egy szobá-

ba, ahol csak egy vaságy van. A cigány kér pipadohányt, s az ágy helyett a kuckóba ül. Éjfélkor jön az óriás, s az ágyra, amelyen a cigány kalapja van, nagyot vág. Reggel a cigány azt mondja az óriásnak; éjszaka nagy bolhát eresztett a szobába, megcsipte a homlokát. Az óriás azt gondolja, erősebb nála a cigány. Következő éjjelen ugyanigy ismétlődik a gyilkossági kísérlet, csak a cigány szerint most még nagyobb bolhát bocsátott az óriás a szobába.

Gy.h.i.: Egyházaskér /Torontál vm./, 1913.

Elm.: Borbély Mihály, 31 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 15/ KÁLMÁNY Lajos 1914. II. 55. sz. Miből lettek az országnak a hires fiai. 169-170. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

Az óriások agyon akarják csapni a susztert. Ő kihallgatja őket, párnájára követ tesz, rá a kalapját, subájával betakarja. Ő meg a vacok alá fekszik. Éjfélkor az óriások furkóval akkorát vágnak a szegény ember "fejére", hogy a kalap szétmegy. "No, ennek se köll a zsák aranyat kifizetni" – mondják az óriások, s bemennek a szobába áldomást inni. Egyszer csak kopognak, belép a szegény ember, s azt mondja: "Elgyüttem a bérömé, kitelt az esztendő". Az óriások elsápadnak, a legkisebb megtölt egy nagy zsákot arannyal, de meg nem állhatják, hogy meg ne kérdezzék, nem hallott-e a szegény ember az éjszaka egy nagy puffanást. A szegény ember azt mondja erre! "mintha egy szem eső esett volna a fejelmre!"

Gy.h.i.: Egyházaskér /Torontál vm./, 1913.

Elm.: Borbély Mihály, 31 é.

Nyelve tájszólás.

- 16/ PAPP – TÓTH Ms. 1. 4. sz. Mese. 43-46. p.

Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1049 c + MNK 1100^{xx}.

Öreg juhásznak van három fia és sok birkája. Mikor meghal, fiuk örzik a birkát, arra járó óriás kettőt elrabol közülük. Arravetődő cigány egy véka aranyért segítséget

igér, az óriás nem akarja magával vinni, mert pokolbéli ördögnek hiszi. A cigány fingik, telefossa az óriás szemét, mire az mégis elviszi anyjához, akivel el akarják pusztítani a cigányt. Éjjel százélű borotvát akarnak rávetni, de a cigány kihallgatja őket, s szűrét teszi maga helyett az ágyra, maga meg az ágy alá bujik. Reggel mikor az óriás megérkezik, cigány a szűrét varrogatja, és azt mondja neki, nem tudja, miféle bolhák csipkedték éjjel a szűrét.

Gy.h.i.: Átány /Heves vm./, 1914.

Elm.: Baráth Sándor, 17 é. parasztlegény

Gy.: Papp János gimn. tan.

Kissé zavaros változat.

- 17/ SZENDREY Ákos Ms. 1. 25. sz. A becsapott ördög.
175-188. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 c, b
+ AaTh 1084 + AaTh 1072 + AaTh 1149.

Meg akarják ölni a cigányt, de az az ágy alá bujik, maga helyébe mindenfélét tesz. Az ördög éjjel kétmázsás buzogánnyal szurkálja, cigány kikiabál az ágy alól: "Ne koptasd a fejemet, hé!" Reggel azt mondja, bolha csipte az éjjel.

Gy.h.i.: Nagyszalonta /Bihar vm./, 1914-1915.

Elm.: -

Romlott változat.

- 18/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 7. sz. A cigám meg az ördög.
28-37. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /MNK 1060^x + AaTh 1049 b, c +
+ MNK 1086^x + AaTh 1072 /AaTh 1051/ +
+ AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 1149 ~ MNK 1167^{xxx}/.

Már az ördög anyja is elhiszi, hogy a cigány az erősebb. El akarják pusztítani, de a cigány kihallgatja őket, az ágy alá bujik, s maga helyébe darócba takart besterőt tesz. Az ördög éjjel háromszor ráver a buzogánnyal,

cigány reggel azt mondja, bolhák csipték. Az ördög forró vizet akar a következő éjszakán a cigányra zudítani, de ő ezt is meghallja, maga helyett teknőt tesz az ágyba.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 19/ BANÓ István Ms. 2. /c.n./ 84-97. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/ c +
+ AaTh 1149.

Lepihennek, a cigány nagyon fél a sárkánytól, ágyába fadarabot rejt, maga az ágy alá bujik. A sárkány éjjel vastuskót ejt az ágyra, a cigány kiugrik alóla, felkiált: "ilyen nagy bolháitok vannak!"

Gy.h.i.: Ujbars /Bars m./, 1939.

Elm.: Hrusovszky János, 52 é.

- 20/ CSABA József Ms. 1. 33. sz. Vándorló és a kilenc óriás.
88-89. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1115/ +
+ AaTh 300.

Látják az óriások, milyen erős a legény. Lefekszenek aludni, de a fiu maga helyébe fát tesz, feje helyére hólyagot, letakarja ruhával, maga odébb megy. Egyszer csak látja, hogy az óriások fölkelnek, fejbe vágják, a vér kifröccsen a hólyagból. Azt hiszik, megölték a legényt, lefekszenek aludni. A legény elvágja nyolc óriás nyakát, a kilencedik elszalad.

Gy.h.i.: Csákánydoroszló /Vas m./, 1939.

Elm.: Dóri Mária /Kardos Mária/, 75 é. napszámos.

Fonetikus lejegyzés.

- 21/ PUSKÁS Béla Ms. 1. Dádu bácsi. 21-23. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a /AaTh 1051/ b,
c /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

A sárkányok szerettek volna már megszabadulni a cigány-

tól, elhatározták, hogy elpusztítják. Éjjel agyon akarják csapni buzogányukkal. A cigány kihallgatja őket, kalapját az ágyra tette, s maga a kemencébe bujt. Mikor ráváltak az ágyára az ötmázsás buzogánnyal, előugrott és azt mondta, megcsipte valami bolha, nem kegyelmez nekik, ha ki nem irtják a gunyájából. A sárkányok még kétszer próbálkoztak, tizmázsás és tizenötmázsás buzogányukkal, de ugyanigy jártak.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szatmár m./, 1942.

Elm.: Gergely István, 16 é.

- 22/ KOVÁCS László 1946. A szegény ember és az ördög. 58-60.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c + AaTh 1115 + AaTh 1063 + AaTh 1062 + AaTh 1072 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Az ördögök elhatározzák, hogy éjszaka a szegény embert bárdal fejbeverik. Az ember kihallgatja őket, s a maga helyére követ tesz az ágyba, dunyhába takarja, ő meg az ágy alá bujik. Az ördögök jönnek, nagyot ütnek a kőre. Reggel nagyot néznek, mikor a szegény ember megjelenik, és kéri a járandóságát.

Gy.h.i.: Garbolc /Szatmár m./, 1945.

Elm.: Győri Albert, 21 é. földműves, Sarkadi Sándoréknál csepücsavaróba.

Fonetikus lejegyzés.

- 23/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 89. sz. A juhász meg az ördög. 148-150. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1036 + AaTh 1115 + AaTh 1084.

Az ördög elhatározza, hogy megöli a juhászt éjszaka. A juhász azonban tudomást szerez tervéről, és maga helyett egy hasáb fát, feje helyére kis üstöt tesz az ágyba, ő meg elbujik. Az ördög tizenkétmázsás ruddal jön, és ráver az ágyra. Reggel a juhász azt mondja, jól aludt, csak este megcsipte egy bolha.

Gy.h.i.: Kilyén /v. Háromszék m./ Románia, 1948.

Elm.: Horváth Mihály, 41 é.

Gy.: Pótsa Géza

Tájnyelvi lejegyzés.

- 24/ BÉRES András 1967. 54. sz. Erős János. 308-309. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/ d.

Megijedve János erejétől, éjszaka az ördögök meg akarják ölni. János ezt megsejti, s feje helyére a káposztanyomókövet teszi, ő meg máshová fekszik. Éjszaka az ördögök úgy odavágnak a kőhöz, hogy az szikrát hány. Azt mondják: "Mi erős feje van ennek a Jánosnak, még meg se mozdul". János erre felugrik: "Mit akartok?" Az ördögök még jobban megrémülnek.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1951.

Elm.: Tóth János 17-18 é., Tóth Bálintéknál a fonóban.

Fonetikus lejegyzés.

- 25/ NAGY Olga é.n. /1953/ 15. sz. Páskuj meg az ördög. 122-127. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a, b, c ~ 1051 + AaTh 1115 + AaTh 513B + AaTh 1049 d + AaTh 1149 + MNK 1167^{xxx}.

Az ördögök el akarják pusztítani Páskujt, mert azt hiszik, erősebb náluk. Páskuj kihallgatja őket, és ágyába favágótökét tesz maga helyett. Ő meg az ágy alá bujik. Éjjel jönnek az ördögök, rálőnek az ágyára. Reggel Páskuj kiviszi a tökét, maga fekszik az ágyba. Az ördögöknek azt mondja, nem aludt igazán jól, mert egy kicsit csipték a bolhák.

Gy.h.i.: Katona /v. Kolozs m./ Románia, 1951.

Elm.: Martonosi Árpádné, 36 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 26/ BÖZÖDI György 1942. A kicsi embőr. 170-176. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 ~ 63 +
 + AaTh 1115/.

A kicsi ember és az óriások lefekszenek aludni. Alvás közben az óriások meg akarják ölni a kicsi embert, de ő maga helyett véres gömböcöt tesz az ágyba. Jön az egyik óriás, rávág a gömböcre, azt hiszi, megölte a kis embert. Boldogan alszanak el mind a hárman. A kicsi ember felkel, és megöli az óriásokat.

Gy.h.i.: Bözöd /v. Udvarhely m./ Románia, 1953.
 Elm.: Bágyi János, 78 é.
 Ifjúság számára készült irodalmi lejegyzés.

- 27/ DOBOS Ilona 1962. 30. sz. Öreg kovács az ördögöknél.
 246-250. p.
 Tipusképlet: AaTh 1049 a, c, b + MNK 1049^{xx} + AaTh 1115 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

A tündérek megrettennek a szegény ember nagy erejétől, és elhatározzák, hogy az éjszaka megölik. Az öreg kovács kihallgatja beszélgetésüket, és maga helyett egy halottat fektet az ágyra. A tündérek fölszedik a deszkát a padlásra, nagy köveket hordanak oda, és éjszaka rádobják a "kovácsra", s azt hiszik, meghalt. Reggel az öreg visszafekszik, és a rémült tündéreknek azt mondja, jó lett volna a helye, csak nem söprötték le a padlást, és a sok szemét idepotyogott. A tündérek még jobban megijednek. Most doronggal akarják agyonverni, az öreg megint halottat tesz a maga helyére. Reggel azt állítja, a bolhák csipkedték össze.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, 1954. Feljegyezve:
 Dunaujváros /Fejér m./
 Elm.: Tóth Szőke Józsefné, sz. Varga Julianna, 53 é.
 Gyorsírásos, fonetikus lejegyzés.

- 28/ DOBOS Ilona 1962. 19. sz. 427-429. p.

Megegyezik az előző variánssal, különbség: hiányzik a másodszori megölési kísérlet.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, 1954. Felj.: Duna-
 ujjváros /Fejér m./.
 Elm.: Kalmár Imréné, sz. Tapsonyi Margit, 31 é.
 /Tóth Szőkéné leánya/
 Gyorsírásos, fonetikus lejegyzés.

- 29/ POLONYI Péterné Ms. 1. Cigány juhász. 30-32. p.
 Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b, c,
 d + AaTh 1149.

A nagyságos ur nem tud juhászt tartani, mert mindet elviszi a sárkány. A cigány segítséget ígér, ha minden gyereke ruhát és kenyeret kap. Este, az erdőszélről fát hoz, ráteríti a bundáját, kiül a gödörbe, ahonnét a fát kiásta. Éjfél tájban jön a sárkány, buzogánnyal odakoppant, a fa ellapul. Másnap a cigány elmegy hozzá, s azt mondja, bolha csipte éjszaka. A sárkány megijed, egy zsák aranyat ígér, ha békén hagyja a cigányt.

Gy.h.i.: Nagykálló /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.
 Elm.: Adorján András, 50 é.
 Nagyanyjától hallotta.

- 30/ ERDÉSZ Sándor Ms. 2. 19. sz. Háromszázhatvanhatot egy csapásra. 269-280. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 + AaTh 1586 + AaTh 1049 b
 /AaTh 1115/ c + AaTh 1149 + AaTh 563.

Megijedt a sárkány a cigány erejétől és anyja tanácsára elhatározza, hogy éjjel egy háromszázhatvanhatmázsás buzogányt dob rá, ettől a föld mélyébe fog süllyedni. A cigány azonban kihallgatta a sárkány és anyja közt folyó beszélgetést, éjjel fölkel, s a maga helyén egy bundát hagyott. Rádobták a buzogányt, majd nyugodtan lefeküdtek aludni. A cigány is visszament a helyére, és hajnalban elkezdett sirni, hogy fázik. Ismét nagyon megijedtek a

sárkányék.

Gy.h.i.: Ramocsaháza /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.

Elm.: Özv. Horváth Jánosné, sz. Jóni Anna, 77 é.

- 31/ NAGY Olga 1958. 30. sz. Aki egy ütéssel százat talál.
161-165. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1060 + AaTh 1062 ~ 63 +
+ AaTh 1115/.

A három óriás elcsodálkozik a szegény ember erején, és felveszik társaságukba. Biztosítják a szegény embert, hogy senki sem fogja bántani, és külön szobába fektetik le aludni. Ő azonban vérrel telt marhahólyagot tesz ágyába, és az ágy alá bujik. Gyanuja igazolódik, mert jön az egyik óriás, és bárdal belevág a hólyagba, a vér a szemébe fröccsen, az óriás azt hiszi, megölte a szegény embert. Azt hiszi, azért volt olyan erős az ember, mert sok vér volt benne. Az óriások örömben részegre isszák magukat, a szegény ember előjön és levágja a fejüket.

Gy.h.i.: Szék /v. Szolnok-Doboka m./ Románia, 1960.

Elm.: Filep Istvánné, Győri Klára, 60 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 32/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 5. 78. sz. Egy csapásra tizenkettőt. 116-119. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1049 b
/AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

Az óriások féltek tőle, elhatározták, hogy elpusztítják a cigányt. A cigány azonban egy szenestuskót tett a maga helyére az ágyba. Mikor az óriások úgy gondolták, a cigány már alszik, szétverték a szenestuskót és elmentek. Ekkor előjött a cigány az ágy alól, mikor reggel az óriások bementek hozzá, látták, hogy az ágyban pipázik. Kérdezték hogy aludt, a cigány azt felelte, kicsit csipték a bolhák, ettől az óriások még jobban megijedtek.

Gy.h.i.: Nagyvejke /Tolna m./, 1961.

Elm.: Gáspár Antal, 66 é. /Istensegits, Bukovina/.

- 33/ KOVÁCS Ágnes 1966. 51. sz. Der Zigeuner und der Teufel.
258-264. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ b /AaTh 1115/ c
/AaTh 1115/ + AaTh 1051 + AaTh 1049 d +
+ AaTh 1149 + MNK 1063^{xx} + AaTh 1083.

A cigány a folyosón kap ágyat az ördögtől, de nem fekszik belé, hanem fatuskót tesz rá. Éjszaka jön az ördög, buzogánnyal egyszer ráver a tuskóra, s elmegy. A cigány bebujik az ágyba. Reggel az ördög nagyon megijed a cigány erejétől. Második, harmadik éjszaka ugyanigy megkísérli a cigányt agyonütni, kétszer majd háromszor ver a "cigányra", de a cigány mindig kifog rajta.

Gy.h.i.: Nyögér /Vas m./, 1961.

Elm.: Mosonyi József, 76 é. földműves.

Gy.: Kiss Gabriella

Tájnyelvi lejegyzés.

Német nyelvű fordítás.

- 34/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény ember meg az óriás.
754-762. p.

Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1063 + AaTh 1049 c,
b /AaTh 1115/ d + MNK 1167^{xx}.

Lefektetik, az ember maga helyére sütőteknőt tesz, maga az ágy alá bujik. Éjfélkor az egyik óriás bárdal vágdalja a dunyhát és a teknőt. Az ember reggel visszafekszik, pipázik, azt mondja, bolhák csipték az éjjel.

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Bacsó Sándor

Magnetofonfelvétel alapján készült gépirásos lejegyzés.

- 35/ DÉGH Linda Ms. 1. Ostoba ördög. 1-2. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b +
+ AaTh 1115 + AaTh 1084 + AaTh 1149.

Hazamennek, az öregasszony elismeri, hogy a cigány az erősebb. Lefekszenek, de a cigány feje helyébe fazekat, teste helyébe csapót tesz, ő az ágy alá bujik. Az ördög

az anyja tizenkétmázsás buzogányával rávág az ágyra. A cigány kérdi, miért simogatod a fejemet?

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.
Elm.: Bertalan Lajos, 13 é.

36/ DÉGH Linda Ms. 1. /c.n./ 143-144. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c /AaTh 1051 +
+ AaTh 1115/ d + MNK 1167^{xxx}.

Az ördög fél az ember nagy erejétől, össze akarja törni, de az ember ágyába egy kéve kendert tesz, maga meg alábujik. Az ördög összetöri a kendert, az ember meg kipucolja, hogy ne vegyék észre a csalást.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.
Elm.: Feka Lajos, 79 é.
Zavaros, rontott változat.

37/ SERES András Ms. 1. Tizönkettőt egy ütésre. 54-57. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a /AaTh 1063/ b,
c /AaTh 1115/ d + AaTh 1149/.

El akarják pusztítani az ördögök a szegény embert, mert sajnálják tőle a zsák aranyat. Ő azonban éjjelre egy kéve zsupot tesz a helyére, rá pokrócot, maga a tűzhely mögé bujik. Az ördögök vasbuzogánnyal ütik a zsupot, reggel az ember vakarózva mondja, rosszul aludt, mert a bolhák csipték. Este kiküldik a kertbe, hogy őrizze az almát. Ő egy tőkére teszi köpenyét, kalapját, az ördögök ezt is széj-jelverik, az ember megint vakarózik reggel, mondván az éjjel ujfent bolhák csipték.

Gy.h.i.: Barca-Ujfalu /v. Brassó m./ Románia, 1964.
Elm.: Lukács Simon, 65 é.

38/ DOBOS – REKOLA Ms. 1. 2. sz. 46-50. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 + AaTh 1049 a, c /MNK
1049^{xxx}/ b + MNK 1100^x + AaTh 1088 +
+ AaTh 1115.

Durranóék agyon akarják ütni, mert még ilyen embert nem

láttak, de Dalingó kihallgatja őket, ágyába sütőteknőt tesz, maga a kályha mögé bujik. Reggel azt mondja, két bolhacsipést érzett, különben jól aludt. Nekiadják az aranyat, Durranó viszi a falu széléig.

Gy.h.i.: Parád /Heves m./, 1965.

Elm.: Csontos Jánosné, 77 é.

Magnetofonfelvételtől készült gépirásos lejegyzés.

39/ NAGY – VÖÖ 1974. A Tökváros. 268-301. p.

Tipusképlet: AaTh 400 /AaTh 554/ + AaTh 1060 -
- AaTh 1115.

Az óriások meg akarják ölni a fiut, de János kihallgatja őket, ezért farönköt és vérrel telt hólyagot tesz ágyába, maga pedig elrejtőzik. Az óriások rávagnak az ágyra, a hólyagból kifröccsen a vér. A fiut halottnak hiszik, így nyugodtan lefekszenek aludni. A fiu azonban szobájukba megy és vérszerződést köt velük, mely szerint szolgálivá szegődnek egész életükre.

Gy.h.i.: Görgényüvegcsür /v. Maros m./ Románia, 1965.
Elm.: Jakab István, 40 é.

40/ NAGY Géza Ms. 1. 71. sz. Jancsi meg az óriás. 586-593.p.

Tipusképlet: AaTh 1640 + AaTh 1049 c, b + AaTh 1062 +
+ AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
~ AaTh 1149 + AaTh 300.

El akarják pusztítani éjjel Jancsit, de ő kihallgatja az óriásokat, és az ágy alá bujik. Mikor éjjel kősziklát dob az óriás a vaságyba, Jancsi kiált: "Ne legyen!" Három napig fütik a kemencét, hogy belelökjék, de ujfent kihallgatja őket, mikor zsákba bujtatják, maga helyett diófalevelet tesz, ő meg baltával a kezében kemence oldal mellé fekszik. Az óriás mikor felkapja a zsákot, azt mondja: "Jaj anyám, milyen erős lélek, oszt milyen könnyü", mikor meg bedobja: "Hogy ropog ez az erős lélek!" Jancsi megszólal a kemence háta mögül: "Ropog az anyád mindene!" baltával bedönti a kemencét.

Gy.h.i.: Karcsa /B-A-Z m./, 1966.
Elm.: Páhi József, 65 é.

- 41/ DOBOS Ilona Ms. 1. /c.n./ 112-120. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/
d + AaTh 1149.

El akarják pusztítani a cigány az ördögök. A cigány ki-
hallgatja őket, elbujik a kamrába, ahol halott embert ta-
lál, azt fekteti a helyére, az ördögök arra dobnak követ.
Eztán visszaviszi a halott embert, maga fekszik a helyé-
re, az ördögöknek meg azt mondja, sok szemét potyogott rá
az éjjel.

Gy.h.i.: Rácalmás /Fejér m./, 1968.
Elm.: Tóth Szőke Józsefné, sz. Horvát Julianna, 67 é.
Magnetofonról készült lejegyzés.

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴. V/1. 21. sz. A vitéz szabólegény.
121-126. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 II.III /AaTh 1072 + AaTh
1060~ 1061 + AaTh 1115/ + AaTh 804B.

Az óriások, félve a legény erejétől, látszólag barátsá-
got kötnek vele. De a legény él a gyanuperrel, és éjsza-
ka taplós csutakot tesz az ágyába, párnájára vérrel telt
hólyagot, ő meg az ágy alá bujik. Gyanuja igazolódik, mert
éjfél tájt jön az öreg óriás, és karddal az ágyára csap.
A vér a hólyagból szemébe fröccsen. Az óriások boldogok,
hogy elpusztították a legényt, nyugodtan lefeküsznek a-
ludni. A legény felkel, és lenyisszantja az óriások fe-
jét.

AaTh 1116 Megégetési kísérlet

/Ki bir ki nagyobb meleget/

H: - BN: 1116 /1/

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. az egyetlen variánst.

VIKÁR Béla 1905. 16. sz. Medve Jankó. 343-360. p.

Tipusképlet: AaTh 301B [AaTh 650A + AaTh 804B /AaTh
1063 + AaTh 1072 + AaTh 1116/].

Medve Jankó felajánlja az ördögöknek: amelyikük nagyobb
meleget kiáll, azé legyen a háromszáz forint. Kis szobá-
ba mennek, Jankó az ördögöt a kemence szájához állítja,
maga meg egy kis egérlikhez áll, hátha ott majd valami
"kis hidegség gyün föl". Mikor jó melege lesz, jajgat,
hogy hozzanak párnát, mert mindjárt megfagy. "Te akarsz
fagyni? - kérdi az ördög. - "Én mög mög akarok süni!"
Inkább odaadja Jankónak a háromszáz forintot, és vissza-
megy a pokolba.

Gy.h.i.: Szentmárton /Somogy vm./ 1880-1899 között.
Elm.: Farkas Ferenc
Nyelve tájszólás.

Tipus: AaTh 1121 Az ördögöt a kemencébe dobják.

V.ö.: AaTh 327A

H: 1121 /2/ BN: 1121 /1/

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. a meglevő két változatot.

SEBESTYÉN Gyula 1906. 1. sz. Markalf. 431-434. p.

Tipusképlet: AaTh 811^X /AaTh 1083A + AaTh 1083 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1062 + AaTh 1061 +
+ AaTh 1121.

A legyőzött ördög azt kérdi Markalftól, mivel tartozik.
"Vidd el a feleségem" - mondja ő. Hazamennek, az asszony
ugy megijed, hogy hanyattesik, mint egy tejesköcsög. Az
ördög kérdi, miért esett el. Markalf azt válaszolja: mert
kenyér helyett kisfiukat ölte a kemencébe. Az ördög kér-
di, hogyan. Markalf megmutatja, az ördög sütőlapátra ül,
Markalf beveti a kemencébe. Az ördög nem ég el, de mire
az asszony magához tér, már tul van hetedhét országán.

Gy.h.: Noszlop /Veszprém vm./.

Elm.: -

Népies irodalmi nyelvű lejegyzés.

BANÓ István II. 1941. 24. sz. Este, Éjfél, Hajnal. 172-178.p.

Tipusképlet: MNK 301F^X /AaTh 1920H ~ AaTh 300
/AaTh 1121/ + MNK 301F^{XX} - AaTh 537
/griffmadár epizód/ + AaTh 156 I +
+ AaTh 300.

Egy ördög kemencét füt, azt mondja Hajnalnak üljön rá a lapátra. Hajnal azonban megkéri, mutassa meg neki, miként kell a lapátra ülni. Az ördög megmutatja, mikor felül a lapátra, Hajnal a kemencébe löki.

Gy.h.i.: Alsómocsolád /Baranya m./, 1938-1940.

Elm.: Lukács János

Elég kevert változat.

AaTh 1130 - MNK 1168 A szörny megijed és elmenekül

Tipus: AaTh 1130 A fizetés kiszámolása

H: - BN: 1186^{XX}

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ördög fizet a szegény embernek. A szegény ember ás egy gödröt, föléje lyukas kalapot tesz. Az ördög addig hordja a pénzt, míg a gödör, majd a kalap is megtelik, pedig azt hiszi, csak egy kalap pénzt fizet.

VÁLTOZATOK: 4

1/ BERZE NAGY János 1940. II. 147. sz. A szegény ember meg a kenyér. 332-333. p.

Tipusképlet: AaTh 1130 /AaTh 1199A ~ AaTh 812/.

Szegény ember a pap tanácsára a keresztuton gödröt ás, fölibe egy likas kalapot tesz, majd hívja az ördögöt. Az ördög sok pénzt ígér neki, ha husz év múlva az övé lesz. Megegyeznek. Mikor az ördög hozza az aranyat, a szegény ember odamutat a kalapra, hogy abba öntse. Az ördög leg-
alább három zsák aranyat hoz - mert a kalapból mindig a

gödörbe esik a pénz -, míg a kalap megtelik.

Gy.h.i.: Boda /Baranya m./, 1935.

Elm.: Varga Józsefné, 60 é.

2/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 22. sz. A kovács meg a két komája. 93-95. p.

Tipusképlet: AaTh 332 + AaTh 330 ~ AaTh 1130 + AaTh 1084 ~ AaTh 1094 + AaTh 1072 + AaTh 804B + AaTh 331.

Másik ördög megirigyli a pénzt, a kovács őt is leülte-ti a székre. Váj egy gödröt, kilyukasztott vékát helyez fölé, az ördög akkor mehet, ha telehordja pénzzel. A kovács az ördög összes pénzét megkapja így.

Gy.h.i.: Benk /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.

Elm.: Balogh Tamás, 45 é. kisparaszt

Az adatközlő téli este fonáskor hallotta a mesét.

3/ BÉRES András 1967. 55. sz. A szegény ember erősebbé te-szi az ördögöt. 309-311. p.

Tipusképlet: MNK 2100A^X + MNK 1960G₁ + AaTh 1133
/AaTh 1130/.

A szegény ember a herélésért egy kalap pénzt kér. Az ördög hozza a pénzt. A szegény ember gödör fölé teszi a kalapját, és kilyukasztja. A pénzt az ördög addig önti a kalapba, míg a gödör tele lesz, s aztán a kalap is.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1958.

Elm.: Tarcza Ödön, 70 é.

Fonetikus lejegyzés.

4/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény kovács. 851-855. p.

Tipusképlet: AaTh 1130 + AaTh 1063 + AaTh 1036 +
+ AaTh 1083 A.

Másnap kéri az ördög a kovács feleségét, a kovács egy zsák pénzért eladja. Közben vermet csinál, a lyuk fölé zsákot tesz, a végét kivágja, az ördögök nem győzik hordani belé a pénzt, végül megsokallják, majd vissza akar-

ják szerezni a kincset.

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1963.

Elm.: Hasulyó István, 74 é. földműves

Magnetofonfelvétel alapján készült gépirásos lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

BN ezt a tipust még csak szólásokból ismeri, mint "telhetetlen mint a barátzsák /Ballagi. MP./, vagy "mint a papzsák". A típus magyarázatára ld. BN: Magyar szólásaink és a folklóre p. 97-99. p. = Ethn. 1932 /XL/

Tipus: AaTh 1133 Az ember erősebbé teszi az ördögöt

V.ö.: AaTh 153

H: - BN: -

A MESE TÍPUSVÁZLATA helyett ld. a meglevő két változatot.

1/ / SZINI Péter Ms. 1. 19. sz. Az ördög és a szegény ember. 116-118. p.

Tipusképlet: AaTh 1133 + AaTh 1091 + AaTh 1049 a, c, b, d + AaTh 313 + AaTh 804B.

Szegény ember két kis ökrével kint szántogatott, amikor odament hozzá egy ördög és megkérdezte, hogy az ökrök mitől olyan erősek. A szegény ember azt mondta, attól, hogy ki vannak herélve. Az ördög kérte a szegény embert, hogy herélje ki őt is. A szegény ember megtette, azonban az ördög azt mondta, hogy másnap ő heréli ki a szegény embert.

A szegény ember helyett felesége ment el a megbeszélthelyre és megmutatta magát az ördögnek, hogy ő már régen tul van a folyamaton, az ördög erre otthagya.

Gy.h.i.: Bereg vm., 1890 körül.

Elm.: -

2/ BÉRES András 1967. 55. sz. A szegény ember erősebbé teszi az ördögöt. 309-311. p.

Tipusképlet: MNK 2100A^X + MNK 1960G₁ + AaTh 1133 /AaTh 1130/.

A szegény és a gazdag ember a mezőn szántanak. Arra megy az ördög, kérdi miért mennek a szegény ember ökrei jobban, mint a gazdagéi. Azért, mondja az ember, mert az övéi ki vannak herélve és így erősebbek. Az ördög kérésére a szegény ember kiheréli őt is. Az ördög megígéri, hogy egy év múlva visszajön, és akkor ő heréli ki az embert. A szegény ember készül, de felesége segít rajta. Egy év múlva a megadott napon az asszony megy ki szántani. Jön az ördög, de mikor munkához látna, felkiált! "Jaj, hát téged meg ki herélt ki? Tebeléd baltával van vágva." A asszony azt mondja, hogy őt már kiherélték korábban. Az ördög elővesz egy bivalybőrt, hogy befödje a likát. Mikor összébbs teszi az asszony a lábát, kisebb bőrt vág rá. Mikor varrni akarja, széjjelebb teszi az asszony a lábát, beleesik a bőr. Addig vágja kisebbre-nagyobbra a bőrt, míg majd az egész elfogy. Egyszer nagyot fingik az asszony. Az ördög felkiált! "Nagyobb ördög vagy te az ördögnél. Már a másik lyuk is kifakadt rajtad, eridj nem bajlok veled."

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1958.

Elm.: Tarcza Ödön, 70 é.

Fonetikus lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

A bemutatott típus a magyar anyagban is teljesen megegyezik AaTh 153 tipussal. Ld: Kovács Á: Magyar állatmesék típusmutatója, 1958. 51. p. /Az ördög helyett medve szerepel./

MNK 1133^x Seb forrasztási kísérlet

H: - BN: 1095 /1/

A MESETIPUS VÁZLATA HELYETT ld. az egyetlen változatot.

LÁZÁR István 1896. XV. sz. 164-165. p.

Egy szántó ember sáros földjére bosszuságában azt mondja: "Légy az ördögé!" Az ördög meg is jelenik, elfoglalja a földet, melyen aratáskor szebb a buza mint máshol. Nem engedi meg, hogy az ember, ill. a felesége learathassa a termést. Az aszszony azonban nem akar elmenni, s azt mondja! "Ha ezt a jukat itt né /hátra mutat/ béforrasztod, tied lesz a föld." Az ördög járja a sok patikát, hoz mindenféle huzószert, egyik huzza, másik tágitja, csak nem lesz a dologból semmi. Az ördög busul, végül találkozik egy fosógémmel, aki megígéri, hogy segít neki. Benyújtja hosszú nyakát a fosógém, egyik felől erre, másik felől amarra huzza. Egyszer csak nagyot fingik a vénaszszony, olyan bűdös lesz, hogy nem birnak maradni. "Gyere innen, komám - mondja az ördög -, mer még kihatad, s aztán mit csipálunk veled?" Elfutnak: a föld a szántó emberé és feleségéé marad.

Gy.h.i. Miriszló /Alsó-Fehér vm./, 19. sz. második fele.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

Tipus: AaTh 1134 Az ember erősebbé teszi a szörnyet

/Leforrázás/

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

KALLÓS Zoltán Ms. 1. A cigány s az erdő anyja. 147-156. p.

Tipusképlet: MNK 1100^x AaTh 1084 + AaTh 1060 +

+ AaTh 1049 a,b,c + AaTh 1134 + AaTh 1690^x.

Az erdő anyja olyan erős akar lenni, mint a cigány. A cigány azt mondja, az öccse is olyan erős, hogy a holdnál jár. Az erdő anyja nézi, szeretne olyan erős lenni, hogy odamehessen az öccséhez. A cigány kér egy hordó zsirt, üstöt. tizenkét méter fát, hogy megedzze az erdő anyját, mikor forr a zsir, kézre állítja, mondja neki, hunyja be a szemét és hajoljon az üstbe. Az erdő anyja megteszi, a cigány meg belelőki a zsirba, ő lesz a gazda.

Gy.h.i.: Lészped, Moldva, Románia, 1959.

Elm.: Deák Ilona, 57 é.

Meglehetősen zavaros változat.

Tipus: AaTh 1137 Polyphemos

H: 1137 /3/ BN: 1137 /4/; 1141^x /2/

A MESETIPUS VÁZLATA:

A hős egy óriás hatalmába kerül, aki juhaival együtt egy akolba zárja. A hős álmában megvakítja az óriást, s egy bárány gyapjába csimpszkodva kimenekül az akolból. Az óriás észreveszi a cselt, s megajándékozza a hőst gyűrűjével. Mikor a hős a gyűrűt felhuzza, az kiabálni kezd. "Erre, vak óriás". A hős nem tudja lehuzni a gyűrűt, ezért levágja az ujját, és beleveti egy tóba. A gyűrű ott is tovább kiabál, az óriás utána megy és odavész.

VÁLTOZATOK: 20

1/ GAÁL György 1860. III.L. sz. A három vándorló legény. 191-200. p.; ill.:

ERDÉLYI 1855. 14. sz. A három vándorló. 148-155. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + BN 779 X.

Három vándorló legény /Sándor, Lőrinc, János/ Holofer-

nes nevű török basa rabságába jut, akitől nagy nehezen tudnak megmenekülni. Átmennek az Akaskányi hegyen, hét napig hányódnak a tengeren, végül szárazföldre érnek. Bemennek egy akolba, ahol találkoznak az egyszemű óriással, akinek számárnagyságu birkái vannak. Az óriás nagy kővel bezárja az aklot, a legvastagabbnyaku legényt, Sándort, elkapja, levágja, s a birkáinak adja enni, majd lefekszik aludni. János egy üszkös fával a szemét kinyomja. Reggel a vak óriás birkáit a lába között ereszt ki, de János, aki csizmadia volt korábban, hegyes árral a birkák hasába szur, ők a farkukba kapaszkodnak, a birkák meg kiugranak velük az ajtón. Az óriás az újra bezárt akolban hiába keresi a legényeket. Orditozására tizenkét óriás jön, összeszaggatják őt, majd a tengerhez futnak. A legények azonban már vizen vannak, az óriások bőgésé-
től felkorbácsolt tenger majdnem eltemeti őket.

Gy.h.i.: -, 19. sz. első fele.

Elm.: -

Nyelve, stilusa mesterkéltségek.

- 2/ IPOLYI Arnold Ms. l. A szegény ember és az óriás.
1446-1447. p.

v. Egy mese az óriásról. 1442-1444.p.

Tipus: AaTh 1137

Kolerajárványban kipusztul egy falu, csak három testvér marad életben. Összeszedik a disznókat és utrakelnek. Erdőhöz érnek, legkisebb testvér, bátyjai tilalma ellenére, háromszor elkiáltja magát: "Van-e valaki az erdőben?" Egyszemű óriás jön elő, elhívja őket magához. A két idősebb testvért nyáron megsütteti a még élővel, evés után szundikál, akkor a legkisebb fiu kis vaslapátot megtüzesít és kiégeti vele az óriás szemét. Az óriás kezdi kergetni a fiut, mindent kihány a falon, hogy megtalálja. A fiu megnyuz egy birkát, a bőrébe bujik, mikor az óriás kiveti, visszakiált: "Ne hányd, már kint vagyok."

Az óriás látja, hogy kifogott rajta a fiu, gyűrűt ajándékoz neki, mikor a fiu ujjára huzza, a gyűrű kiabálni kezd: "Itt vagyok, itt vagyok!" Az óriás már majdnem

nyomába ér a fiunak, de az levágja az ujját, vízbe dobja az óriás utána megy és beléful. Így menekedik meg a fiu.

Gy.h.i.: Szentés /Csongrád vm./, 1854.

Elm.: -

Gy.: Révész Imre

- 3/ BENEDEK Elek 1885. 22. sz. Az aranygyapjas kosok. 163. p.
ill.: u.ő. 1894-96⁴. I/2. 27. sz. 189-204. p.
Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 361^X.

Egy pásztorlegénynek van kilencvenkilenc juha és három aranygyapjas kosa. Tél közeledtével legelőt keres nekik, utközben rengeteg erdőbe ér, ahol szénaboglyákat talál. Egy boglyát megetet a nyájjal. Reggel jön egy óriás, számon kéri a pusztitást, büntetésül három nap alatt megeszi az egész nyáját. Harmadik reggelen, mikor az utolsó adag hust főzeti, az óriás elszenderedik, a fiu pedig kiforrázza a szemét a forró zsirral. Az óriás szeretné megfogni a fiut, ezért gyűrűt ad neki ajándékba. A legény felhuzza, a gyűrű kiabálni kezd: "Erre, erre vak óriás!" A legény levágja az ujját gyűrűstül, mert másképp nem tud szabadulni tőle és tőba dobja. A gyűrű ott is kiabál, az óriás utána megy és beléful a tőba.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: -

- 4/ KÁLMÁNY Lajos Ms. l. 4. sz. Krisztus urunk és a szegény legény. 438-441. p.
Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 330.

Szegény legény vándorlás közben nagy erdőből kiérve, harangszót hall és kiabálást: "Gyere be, János fijam!" bemegy a templomba, látja, hogy a közepében egy öregember paprikás hust főz. Az öreg hívja, egyen belőle, mert "tebelüled is fogok önni holnap!" János szeretne elszökni, de nem tud, enni nem kér, azt mondja már előbb jóllakott. Az öregember evés után lefekszik aludni, a legény az öreg kilenc birkájából megnyuzza az utolsót, bőrét magára teríti, az öregnek meg kisüti mind a két szemét. Az öreg

felébredvén kihajtja a birkáit, köztük elsőként a legényt, aki visszakiabálja, hogy nem fél már, hogy elpusztítják. Az öreg elismeri, hogy ő az okosabb. A fiu elkéri az öreg ujján levő gyűrűt, amit az öreg vonakodva ad oda. Mikor a fiu felhuzza az ujjára, a gyűrű kiabálni kezd: "Itt van, itt van!" Az öreg megy a kiabálás után, a legény levágja az ujját, bedobja a kutba, az öreg is utánaesik.

Gy.h.i.: Szőreg /Csongrád vm./, 1872-1919.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

- 5/ HORGER Antal 1908. 26. sz. A megvakított óriás. 179-182.p.
Tipus: AaTh 1137

Öreg ember elküldi három fiát juhokkal az erdőre, de felszólítja őket, akárki kiált, ne szóljanak rá semmit. Egyszer este valaki kiált, a két idősebb fiu a legkisebb tiltakozása ellenére kiszól. Megjelenik egy óriás, aki kövarába hajtja velük a juhokat. A kaput vaslakattal bezárja, nagy üstbe feltesz vizet forrni, majd lefekszik aludni. Szól, ha a víz forr, költsék fel. Így történik. A legidősebb fiut leforrázza, megeszi. A középső fiu ugyanígy jár. Mikor a legkisebb fiura kerül a sor, ő nem költi fel az óriást, hanem kiforrázza a szemét. Az óriás nem tudja megfogni, ezért egyenként engedi ki a juhokat, gondolván, a fiu utoljára megmarad. A fiu azonban megnyuzza a kost, bőrre bujlik, így sikerül kiszöknie. Az óriás felfedezi szökését, és egy aranygyűrűt ad neki. A fiu felhuzza, mire a gyűrű kiabálni kezd: "Erre, vak ember, erre!" A gyűrű nem jön le, ezért a fiu levágja ujját, és egy feneketlen tóba dobja. Az óriás utána megy és belevész a vízbe. A fiu hazahajtja apjához a sok juhot.

Gy.h.i.: Pürkerec /Brassó m./, 1898-1906. között.

Elm.: Kajcsa Anna

Fonetikus lejegyzés.

- 6/ MAJLAND Oszkár 1905. 11. sz. A házasodni akaró királyfiu. 524-534. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 361^x.

Egy királyfiut anyja elküld, hogy feleséget szerezzen magának. Vándorlása közben a havasokba ér, ahol találkozik egy óriással, aki aranyszörű juhnyáját őrzi. Az óriás meghívja a királyfit, töltsse az éjszakát kőpalotájában. A szálláson az óriás a kaput vasretesszel elzárja, majd lefekszik aludni, de megkéri a fiut, forraljon fel egy kád tejet, s mikor lobog, költse fel. A fiu azonban "istenteni sugallatra" nem költi fel, hanem a forró tejet az óriás szemébe önti, akinek mindkét szeme kiesik. Az óriás keresi a fiut, de ő egy zsákból diót potyogtat el, s az óriás ott keresi, ahol a dió zörög. A fiu kioson az udvarra, megnyuzza az aranyszörű kost, bőrre bujlik. Az óriás bosszút esküszik. Reggel kiengedi a nyáját, egyenként megtapogatja a juhokat, de nem fedezi fel a fiut, akit a berbécs bőrében szintén kienged. Amikor a királyfi kiér a szabadba, gunyolja az óriást, aki azt mondja, nem akarja bántani, és egy aranygyűrűt ajándékoz neki. A fiu felhuzza, a gyűrű beleragad az ujjába, és kiabálni kezd: "Erre, erre vak óriás!" Az fiu ijedten levágja az ujját, mert másképp nem tud szabadulni a gyűrűtől, és egy tóba dobja. A gyűrű ott is kiabál, az óriás belevész a tóba.

Gy.h.i.: Martonos /Csik vm./, 1901-1903.

Elm.: -

Nyelve tájszólás.

- 7/ KRISTON Antal Ms. 1. 6. sz. 40-48. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 300.

Szegény fiu az óriás fogságába kerül, aki ketrecbe dugja és hazaviszi, hogy megegye. A fiu felajánlja, hogy csinál az egyszemű óriásnak két jó szemet, de olvasztott ólmot önt az óriás szemébe, és elszökik a megvakult szörny elől. Az óriás baltát hajt utána, mikor az hozzáragad a fiu kezéhez, levágja.

Öregember tanácsára a fiu forrásvízbe dugja csonka kar-

ját, attól újra kinő a keze.

Gy.h.i.: Sárospatak, Rétközberencs, Nyiribrony,
Szamosszeg /Zemplén, Szabolcs-Szatmár vm./,
1914.

Elm.: -

Olvasmányizü csonka kontamináció.

- 8/ VELSINSZKY Zoltán 1931. A négy magyar huszár meséje.
40-43. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 401 + AaTh 400 + AaTh
530.

A négy huszár vándorlás közben a világ végén, erdőn és tüzés tengeren tul egy toronymagas egyszemü óriást talál. Az óriás betereli juhait a huszárokkal együtt egy templomba, melyet akkora kővel zár el, hogy a huszárok nem tudják elmozdítani. Meg akarja a huszárokat enni, de azok kilövik a szemét. Az óriás keresi őket, de a huszárok a birkák hasa alá bujnak, így jutnak ki a templomból, fahéjladikon menekülnek el a tengeren. Az óriás hívja társait, akik óriási sziklákat dobálnak a tengerbe, de a huszárokat nem tudják elpusztítani.

Gy.h.i.: -

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés, nyelve népies.

MEGJEGYZÉS:

A változat négy mesetípus különböző epizódjait tartalmazza, kiegészítve mesekatalógusokban nem szereplő epizódokkal.

- 9/ BERZE NAGY János 1940. II. 85. sz. A zögzyszömü juhász,
mög a túsökbe tánculó zsidó. 258-260. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 592.

Két szabadságos katona találkozik egy erdő mellett egy nagy egyszemü juhással, aki meghívja őket vacsorára a házába. A házon akkora vaskapu van, hogy a két katona

együtt se tudja kinyitni. Az egyik katonát megsüti, megeszi, tizenkét akó bort iszik rá. A másik katonának ad kőkenyeret és fakést, hogy ő is vacsorázzon. Amikor a juhász elalszik, a katona baltával kivágja a szemét. Felébred a juhász, keresi a katonát, nem találja, de azt mondja, van egy kosa az majd megfogja. A katona azonban megöli a kóst, húsát megeszi, a bőrét meg magára ölti. A juhász a lába között engedi ki az állatokat, a katonának is sikerül kiszöknie. Mikor már kint van, megszólal: "Most már ugyse fogsz meg, mert megölttem a kosodat." A juhász ad neki egy aranygyűrűt. A katona felhuzza az ujjára, a gyűrű kiabálni kezd! "Ede gyere, kedves gazdám, ed van a huncfut." A katona levágja a gyűrűs ujját, és egy bokorba dobja. Így menekül meg.

Gy.h.i.: Katádfa /Baranya m./, 1935.

Elm.: Lengyel János, 65 é. csősz.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 10/ FARAGÓ - KONSZA 1958. 65. sz. A három pásztorfiu.
109-110. p.

Tipus: AaTh 1137

Öreg pásztor halálát közeledni érzi, felszólítja három fiát, hogy halála után is olyan csendben őrizzék a juhot, mint eddig, különben vesztük lesz. A fiuk betartják szavát egy ideig, de később hangoskodni kezdenek. Megjelenik egy óriás, és elviszi a legkisebb fiut az óriások tanyájára szakácsnak. Hosszu idő telik el. Egyszer az óriások megfázva a nagy vihartól vizet melegítettnek a fiuval, de közben elalszanak. A fiu kiforrázza szemüket, mindegyik óriás megvakul. Adnak neki egy gyűrűt ajándékba, a fiu felhuzza, de alig megy tiz lépést, a gyűrű kiabálni kezd! "Gyerek vak, mert itt van!" A fiu testvéreihez szalad, az óriások követik. Gyűrűsujját levágja, beledobja a gödörbe, az óriások odavesznek.

Gy.h.i.: Sepsibesenyő /v. Háromszék m./ Románia,
1936.

Elm.: Páll József, 75 é.

Gy.: Páll Dezső

- 11/ HONTI János 1940. A mészáros legény meséje. 63. p.
 Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 300 /AaTh 756B +
 + AaTh 330/.

Mészáros a fiát kitanítja, elküldi egy évre próbálni. Találkozik egy hóhérlegénnyel, kocsmában mulatnak, éjfélkor nagy zörgést hallanak, kiszaladnak, mikor visszamennek, a bennmaradt kutya bőrét találják a falon írásal. Erdőbe érnek, eltévednek, kolompszó után menve óriással találkoznak, aki egy csomó birkát hajt. Meghívja őket magához. Bezárja a kaput, meg akarja enni őket, ők a vaskályhába menekülnek. Az óriás benéz, a hóhérlegény pallosával kivágja a szemeit, az óriás megeszi. A mészároslegény bemenekül a juhakolba, felveszi magára annak a juhnak a bőrét, melyet az óriás előző este megnyuzott, vezérükről a pergőt is nyakába akasztja. Másnap reggel az óriás lába között ereszt ki a birkákat, végigtapogatva őket. A vezért engedi ki utoljára, a legény akkor leleplezi magát, kezébe veszi a pergőt, az óriás utánaered, nekimegy egy fának, feje kettéhasad.

Gy.h.i.: Nógrádszalók /Nógrád m./, -
 Elm.: Pityi Károly, 76 é. gazda
 Szó szerinti lejegyzés.

- 12/ HORVÁTH István 1971. A pásztorfiu és a vak óriás.
 237-239. p.
 Tipusképlet: AaTh 300 ~ AaTh 1137.

Az óriások rétjén legeltető három pásztorfiu két óriást kutyái segítségével legyőz. A harmadik napon a harmadik óriás pipával a szájában jelenik meg, a kutyák elszédülnek a füsttől, nem segíthetnek. Az óriás felszippanjtja orrlükán a három fiut, majd kileheli őket és zsebrerakva hazaviszi házába. Forró olajat tesz egy üstbe, ebédre két fiut megsüt és megeszi. A legkisebbet vacsorára hagyja, és lefekszik.

A fiu forró olajat önt a szemébe, az óriás megvakul.

Az ajtó azonban zárva, a fiu nem tud megszökni. Az óriás diót hint a ház földjére, hogy zörögjön, ha valaki rajta jár.

A fiu egeret fog, a dióra dobja, az óriás az egér után futkározik. Az egér egy kis lyukon kiszalad az ajtó mellett, az óriás azt hiszi, a fiu szabadult el és ajtót nyit. A pakulárfiu kiszalad utána. A juhok közé keveredik, megöli az óriás aranygyapjas juhát, magára veszi a bőrét, így az óriás hiába tapogatózik, nem ismer rá.

Mikor az óriás megnyugodva a háznak veszi utját, a fiu kiáltozni kezd, hogy ő volt az aranygyapjas berbécs. Az óriás ravaszságához folyamodik. Sajnálja a történeteket, engesztelésül gyémántfejű aranygyűrűt ad a fiunak. A fiu felhuzza a gyűrűt, de az kiáltozni kezd: "Erre, erre, vak óriás!" A fiu nem tudja a gyűrűt lehuzni, az óriás a nyomában van. Végül levágja a gyűrűsujját és egy mocsár közepébe hajtja. Az óriás a gyűrű szavára a mocsárba rohan és elsüllyed.

Azóta a fiu nyugodtan legeltethet az óriások rétjén.

Gy.h.i.: Magyarózd /v. Maros m./ Románia, 1948.
 Elm.: Magyar Ferenc Ozsányi, 63 é.

- 13/ BÉRES András 1967. 52. a-b. sz. A juhász. 299-301.p.;
 301-305. p.
 Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 1199A.

Egy ember elküldi három fiát kis csapat juhával, hogy keressenek hozzá még többet. A fiuk vándorlásuk közben nagy erdőbe érnek, lefeksznek aludni. Egyszer csak hallanak valakit háromszor kiáltani! "Merre vagytok?" Kétszer nem szólnak, mert a legkisebb fiu emlékezteti őket apjuk intelmére: senkinek se szóljanak. A harmadszori kiáltásra azonban a legnagyobb fiu válaszol: "Erre vagyunk". Az óriás jön a hang irányába. A legkisebb fiu lefordítja a bőrt az egyik juhról, belebujik, és a juhok közé fekszik. A másik két fiu a juhok mellett marad. Az óriás odaér, a két fiut megeszi, majd lefekszik aludni. A legkisebb fiu bosszúból a bográcsban lévő forró zsirt önti

az óriás szemébe, aki megvakul. Az óriás kéri, vezesse haza, száz aranyszőrű juhok ad fizetségül. A fiu rááll, az óriás aranygyűrűt ad neki, melyet a fiu felhuz az ujjára, később levágja az ujját gyűrűstől, és visszaadja az óriásnak, mert fél a rontástól. Hazavezeti az óriást a juhokkal együtt, az beküldi a kőkerítés mögé, hogy egyenként adogassa kifelé az állatokat, mert meg akarja olvasni őket. Az óriás a száján bekapja, seggin kiereszti a juhokat. Kilencvenkilenc juhok kiolvas, a századik a juhbőrbe öltözött fiu. Mikor a fiu kiér, megszólal: "Hajthatom már a juhokat?" Az óriás azt mondja: "Nagyobb ördög vagy nálam", és nekiadja a száz aranyszőrű juhok.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./ a. 1949.

b. 1958.

Elm.: Gyulai Miklósné, Nyisztor Piroska, 48 é.

Fonetikus lejegyzés.

14/ BÉRES András 1967. 53. sz. A juhász. 305-308. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 827 + AaTh 1199A.

Három juhászfiu a szülők halála után elindul a juhokkal. Egyszer jön egy óriás, fa tetején a feje, kérdi: "Na fiuk, lesz-e hus a bográcsba?" A fiuk nem válaszolnak, az óriás a két idősebbet beleteszi a bográcsba, megfőzi, megeszi őket. A legkisebb fiu elbujik a juhok közé. Az óriás evés után lefekszik, elalszik, a fiu forró zsirt önt a bográcsból az óriás szeme közé, megvakítja őt. Az óriás azt igéri, nekiadja a juhait, ha hazavezeti. A fiu azonban mindig úgy irányítja, hogy az óriás fejjel menjen a fának. Ad az óriás a fiunak egy gyűrűt, huzza a nevetlen ujjára, s fordítsa arra, amerre menni kell. Amint a fiu felhuzza a gyűrűt, az óriás majdnem utoléri. Szekercével levágja az ujját, és az óriásnak azt mondja, a gyűrű leesett az ujjáról. Hazaérnek, a juhokat kihajtják. Az óriás mindegyik juhok a seggén ereszti be, a száján engedi ki. A fiu egy kos bőrét veszi fel, szarvaival jól megböködi az óriás hasát. Mikor kiugrik az óriás szájából, megöli őt, és a juhokat hazahajtja.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1949.

Elm.: id. Szilágyi Ferenc, 74 é.

Fonetikus lejegyzés.

15/ HEGEDÜS Lajos 1952. János. 215-220. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 300.

Egy juhászlegény szülei halála után elindul, hogy megkeresse apja haragosát. Egyszer találkozik egy öregemberrel, aki egész ökröt forogat a tűz felett, s azt mondja, még őt is megeszi, nemcsak az ökröt. Az öregember elviszi a legényt a házába, melyen se ajtó, se ablak nincs. Az ember dióval dobja meg a ház falát, mire az kinyilik. Bemennek, a fiu az egyik szobában sok emberfejet lát, nagyon megijed. Eszébe jut, hogy anyjától kapott egy varázsgyűrűt, melyet háromszor megforogat, így segítséget kap. A gyűrű tanácsára dióval dobja meg ő is az ajtót, az kinyilik, a fiu kimegy. Az öregember utánamegy, ad neki ajándékba egy gyűrűt, hogy menjen vissza. A fiu felhuzza a gyűrűt, az rögtön kiabálni kezd: "Itt van, ide sánta!" A fiu levágja a gyűrűt az ujjáról, és egy feneketlen tóba dobja. A gyűrű ott is kiabál, az öregember utánamegy és belefut a tó vizébe.

Gy.h.i.: Egyházaskozár /Baranya m./, 1951.

Elm.: Nyisztor Ferenc, 50 é. szül: Lábnik, Moldva.

Románia, Fonetikus lejegyzés.

16/ NAGY Olga 1958. 35. sz. Fléric, a rossz gyerek.

190-196. p.

Tipus: AaTh 1137

Fléric vándorlása közben elvállalja a király gulyájának őrzését, s elhajtja őket az egyszemű óriás legelőjére. Az óriás felfedezi a pusztitást és meg akarja lesni Fléricet. Fléric észreveszi az óriás szándékát, és mikor az unalmában elalszik, egy fahasábot megtüzesít, és kiszurja az óriás szemét, majd elvágja a nyakát, kincseit elviszi. Az öreg pásztortól megtudja, hogy az óriásnak van egy kétszemű bátyja. Fléric elmegy hozzá, az óriás éppen egy fa tövében alszik. Fléric neki is kiszurja a

szemét. Az óriás felébred, feláll, de keresztülesik egy árkon. Fléric elvágja a nyakát, kincseit magához veszi.

Gy.h.: Kisiklód /v. Szolnok-Doboka m./ Románia

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

17/ DÖMÖTÖR Ákos 1962. 2. sz. A vak óriás. 19-24. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 361^X

Egy juhászlegény harminchárom birkájával és három aranykosárral elindul élelmet keresni. Egy erdő közepén három boglyaszénát talál, megeteti belőle állatait. Megjelenik egy óriás, fizetségül három nap alatt az összes birkát és kost megeszi. Az utolsó adag főzésekor az óriás lefekszik, elalszik. A fiu a forró zsirral kiégeti az óriás mindkét szemét. Az óriás ordít, de megajándékozza egy gyűrűvel, melyet ha megfordít gazdája, ott lehet, ahol akar. A fiu felhuzza a gyűrűt, de az kiabálni kezd, "Erre, vak óriás!" A legény nem tud másképp szabadulni tőle, levágja ujjával együtt, és egy feneketlen tóba dobja. Az óriás utánamegy, mert a gyűrű ott is kiabál, és a tóba fullad.

Gy.h.i.: Sarkad /Békés m./, 1961.

Elm.: Komádi Ferenc, 58 é. volt uradalmi cseléd,
most gyári munkás.

Tájnyelvi lejegyzés.

18/ PENAVIN Olga 1971. 61. sz. A kutyafejű tatárok. 321-322.p.
Tipus: AaTh 1137

A mesélő gyerekkorában hallotta, hogy éltek korábban kutyafejű tatárok, kiknek egy szemük volt a homlokuk közepén, beszédjük kutyavonításhoz hasonlított, embert ettek, ha valakit elkaptak. Sok tejet ittak, attól nőttek nagyra. Pásztorkunyhóban laktak, sok jószáguk volt. Egyszer télen egy ember eltévedt, átjött a befagyott Tiszán, eljutott egy akolhoz, bement melegedni. Egy kutyafejű tatár ült a tűznél, már nem mert elfutni az ember, leült a tatárral szemben. Nézték egymást. Egyszer a tatár leka-

pott egy embercombót a polcról, levágta, elaludt. Az ember megtüzesített egy sütővasat, kiszurta a tatár szemét. A tatár vonyított, mint egy kutya. A többiek odaszaladtak, de közben az ember egy kos hasa alá bujt, bundáját magára vette, így nem vették észre. Kihajtották a birkákat, ő gyorsan elszaladt, így menekült meg.

Gy.h.i.: Péterréve /v. Bács-Bodrog m./ Jugoszlávia,
1960-70.

Elm.: Mihalec Sándor, 90 é. földműves
Fonetikus lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

Nem meseszerűen elmondott történet.

19/ RÁDULY János 1973. Az eszes majorfiu. 85-91. p.

Tipus: AaTh 1137 /AaTh 361^X/

Öreg majorosgazda halálát közeledni érezvén, felszólítja három fiát, halála után jól vigyázzanak mindenre. A temetés után három napon át minden este kiáltást hallanak. A harmadik nap estéjén jön egy tányérszemű óriás, elhívja őket magához, mondván, ott sok sarjut találnak a juhok. Elmennek az óriás kőpalotájában, kilencvenkilenc szobán végigmennek, mindegyik ajtaja bezárul mögöttük. Az óriás megparancsolja a legnagyobb fiunak, melegítsen fel egy üst zsirt, azzal darázssá válva elrepül. Este jön vissza, a legnagyobb fiut forró zsirba nyomja, megeszi. A középső fiuval ugyanaz történik. Mikor a legkisebb fiura kerülne a sor, ő az óriás szemébe önti hirtelen a forró zsirt, aki megvakul. Folytatás belefónódik AaTh 361^X-be. A fiu beáll szolgálni három kutyájával a tányérszemű óriás feleségéhez. Nemsokára megérkezik az óriás is, sejteti, ki lehet az új szolga, és aranygyűrűt ajándékoz neki. A fiu felhuzza a gyűrűt, az kezdi kiabálni: "Gyere vak, mert megfogtam!" A fiu nem tudja lehuzni a gyűrűt, ezért levágja az ujját és feneketlen tóba dobja. Az óriás beugrik a tóba, mert a gyűrű ott is kiabál, de rögtön felfe-

dezi a cselt, és hazafut... Folyt.: AaTh 361^X.

Gy.h.: Kibéd /v. Maros-Torda m./ Románia

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴. IV/2. 38. sz. A vándorlegények. 230-238. p. /Átvétel Gaál-ból 1860./

MNK 1143^X Az óriás bántalmazása

/Hintakészítés/

H:- BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

BÖZÖDI György 1942. A hős szabólegény. 53-58. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1062 + AaTh 1065^X +
+ MNK 1143^X/.

A szabó azt javasolja az óriásnak, készítsenek hintát, s aztán versenyezzenek, melyikük tud jobban hintázni. Az óriás beleül, a szabó addig csavarja a hintát, míg az óriás szeme kiguvad, s az óriás elpusztul.

Gy.h.i.: Bözöd /Udvarhely m./, 1942.

Elm.: Bágyi János, 67 é.

Székely tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1145^X A szegény ember megijeszti az ördögöt az állatok hangjával

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA:

Az ördög megijed a számára ismeretlen állatok hangjától és elmenekül, vagy teljesíti az ember kérését.

VÁLTOZATOK: 2

1/ BERZE NAGY János 1940. II. 182. sz. Markaó mög a zördög. 388-390. p.

Tipusképlet: MNK 1145^X - AaTh 1030 + AaTh 1036 +
+ AaTh 1083.

Markaó találkozik az ördöggel, elmennek tyukot lopni. A tyuk elkiáltja magát "Kot-kot-kodács!" Az ördög megijed: "Menjünk, mert ez koács, agyonver a pörölllyel." Elmennek a récékhez. A gunár kiált: "Fát-fát-fát, hasábfát!" Az ördög itt is megijed, attól fél, hogy hasábfával verik őket agyon. Mennek a ludakhoz. Egy nagy lud megszólal: "Zsák-zsák-zsákot!" Az ördög menekül, úgy véli: "ugy agyonvernek, hogy csontunkat zsákba rakják, úgy hordják a trágyadombra". A pulykáknál sincs szerencsájük, itt azt hallják: "Udri-udri-udri!" Az ördög újra megijed: "Ez még biztatja a többit, hogy verjék őket agyon". Végül a pávához érnek, ez sikít, odaszalad a többi állat. Az ördögnek se kell több, ijedtében elszalad.

Gy.h.i.: Szaporca /Baranya m./, 1935.

Elm.: Nagy Lajos, 10 é. A 82 éves Györkő Ferenctől tanulta.

Tájnyelvi lejegyzés.

2/ VÉGH József 1944. Kistilinkó. 29-39. p.

Tipusképlet: AaTh 1525A + AaTh 804B /MNK 1145^X +
+ AaTh 1063 + MNK 1100^{XXXX} + AaTh 1084 +
+ AaTh 1074 + AaTh 1071 + AaTh 1095/.

Kistilinkó vissza akarja hozni a királykisasszonyt a pokolból. Lova nyerítésétől az ördögök megijednek, mert még sosem hallottak ilyet, s teljesítik kívánságait.

Gy.h.i.: Békés /Békés m./, 1937.

Elm.: Domokos János, 70 é. napszámos, volt pandur.

Tájnyelvi lejegyzés.

Tipus: AaTh 1149 Az ördögöt megevással, felnyársalással fenyegetve elkergetik
H: 1149 /2/ BN: 1149 /11/

A MESETIPUS VÁZLATA:

Amikor a cigány és az ördög /sárkány, óriás/ hazaérnek, a sok purdé előszalad, és azt kiabálja, hogy ördöghust akar enni. Az ördög megijed, lecsapja a zsák aranyát és elszalad.

VÁLTOZATOK: 40

- 1/ IPOLYI Arnold 1914. 125. sz. Az elkárhozott lelkek.
501-502. p.
Tipus: AaTh 1149

Fiatal király vadászat közben talál egy házat, ahonnan egy föld alatti üregbe jut, meglátja, hogy hogyan kinezák az ördögök az ottlévő lelkeket. Az ördögök egy zsák aranyat ígérnek a királynak, csak ne árulja el a pokol hoállétét. Az egyik ördög hazaviszi az aranyat és a királyt. Mikor hazaérnek, a király agarai eléjük futnak. Az ördög kérdi, mik azok. A király azt mondja: "Ezek az én ördögfogó agaraim." Az ördög ledobja a királyt s az aranyat, és ijedten elszalad. Azóta az ördögök a papokat "s egyéb Isten szolgálait" ördögfogó agaraknak nevezik.

Gy.h.i.: Szeged /Csongrád vm./, 19. sz. közepe.

Elm.: -

Gy.: Wéber Károly

Nyelve korabeli irodalmi nyelv.

- 2/ MERÉNYI László 1864. II. A kárvallott juhász. 93-106.p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 c + AaTh 1072 +
+ AaTh 1049 b + AaTh 1115 + AaTh 1049
d /AaTh 1149/.

Az ördög fél a cigány családjától, azt mondja, olyan erősek, hogy mindjárt agyonverik. A cigány megnyugtatta, mikor azt mondják "szosz kere, dáde", még ne féljen, de

ha már azt mondják "dikhec", akkor szaladjon, mert baj van. Így is történik, a "dikhec"-nél úgy elszalad az ördög, mintha ott se lett volna.

Gy.h.i.: Duna melléke, 19. sz. közepe.

Nyelve és stílusa népies.

- 3/ BENEDEK Elek 1885. 2. sz. A szegény ember és az ördög.
17-22. p.
Tipus: AaTh 1049 a,b,c,d /AaTh 1149/.

A szegény ember megfenyegeti az ördögöt, ha oda nem viszi az aranyat, ahova parancsolja, valamennyi gyermekét megnyuvasztja. Az ördög ijedtében hazáig viszi az aranyat, ahol meglátja a szegény ember sok gyermekét. Ijedtében ledobja az aranyat, és hazáig szalad.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: -

- 4/ BENEDEK Elek 1888. 13. sz. A vitéz szőcs. 115-122. p.;
ill.: 1894-96⁴ I/1. 76-82. p.
Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a,b,c ~ AaTh
1051 + AaTh 1084 + AaTh 1049 d+MNK
1063^{xx} + MNK 1167^{xx} /AaTh 1149/.

Az ördög a farkassal visszamegy az aranyért. A szőcs gyerekei kiabálnak: "Né, apánk farkast is szolgált!" A másik gyerek: "Az ördögöt se eresszük el!" Az ördög megijed és elrohan. Folyt.: MNK 1167^{xx}

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: -

- 5/ BERZE NAGY - BANÓ - DÖMÖTÖR 1961. Boszorkányfeleség.
79-83. p.
Tipusképlet: BN 414 + AaTh 1149.

A szegény ember akkor ér haza, mikor az ördög, hogy anyja megölőjét a pokolba vigye. A gyerekek az ablakból látják őket, s azt hiszik, apjuk az ördögöt hozta enni-valónak, és azt kiabálják: "Nekem az ördögöt!" Az ördög

ijedtében elszalad.

Gy.h.i.: Zágon /Háromszék vm./, 1885.

Gy.: Herrmann Antal

Tájnyelvi lejegyzés.

- 6/ BERZE NAGY – BANÓ – DÖMÖTÖR 1961. A furfangos cigány.
131-136. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1051 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1063 + AaTh 1049 b, c /AaTh
1115/ d + AaTh 1149.

Mikor a sárkány és a cigány hazaérnek, a sok purdéz kiszalad, a sárkány kérdi, kik ezek. A cigány azt mondja: "Ördögfiak, akiknek sárkányusra fáj a foguk. A sárkány ijedten menekül.

Gy.h.i.: Hertelendyfalva /Torontál vm./, 1887.

Elm.: Varga Márton, szül. Bukovina.

Gy.: Zsidó Domokos

Tájnyelvi lejegyzés.

- 7/ BERZE NAGY János 1907. 73. sz. A furfangos cigány.
513-518. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a + AaTh 1051 +
+ AaTh 1072 + AaTh 1049 c,b,d /AaTh
1149/.

A sárkány viszi haza a cigányt és a pénzt. Mikor hazaérnek, úgy leveti hátáról a cigányt is meg a pénzt is, hogy annak háza összedől. A cigány gyerekei felpofozzák a sárkányt, aki ijedtében elszalad.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves vm./, 1903.

Elm.: Tinger Jóska cigánykovács.

Nyelve tájnyelvi lejegyzés.

- 8/ JAKAB Miklós Ms. 1. Az oroszhegyi kántor s az ördög. 1-6.
p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c,d + AaTh
1149 + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh
1062 + AaTh 1084 + AaTh 1083 + AaTh
1094 + MNK 1100^x.

A kántor előreszalad, otthon felbuzgatja gyermekeit, ha megjelenik az ördöggel, kiabálják: "Édesapám, süsse meg nekünk az ördögöt, ördöghust szeretnénk enni". Az ördög mikor ezt meghallja, lecsapja az aranyat a pinceléc-csőre, fut, ahogy csak bír vissza a pokolba, annak is a legsötétebb zugába ijedtében.

Gy.h.i.: Székelyudvarhely /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Nagy István járási irnoknak beszélte el egy erdőkihágásért három napra ítélt diafalvi ember.

Mesemondó megj.: Sokan mondják, hogy az ördögöt nem a kántor főzte le, hanem a cigánykovács. Én azonban azt hiszem, a kántor volt, ő mondta el nekem is a történetet.

- 9/ RÉPÁSI István Ms. 1. 5. sz. A sárkány meg a cigány.
143-150. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c + AaTh 1051 +
+ AaTh 1053 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d +
+ MNK 1167^{xxx} AaTh 1149.

Mikor a sárkány visszamegy, a cigány gyereke kiabálja, hogy sárkánybőrt ehetne. A sárkány a rókát is megszalajtván menekül.

Gy.h.i.: Tiszanána /Heves vm./, 1912-1913.

Elm.: -

- 10/ KÁLMÁNY Lajos 1914. I. 112. sz. A cigány és a Sárkány.
196-198. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 b + AaTh 1084 + AaTh 1115 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149.

A sárkány és a cigány viszik haza a zsák aranyat. A hártárban eléjük fut negyven cigánygyerek, és kiabálja: "Avandséra dádé." A cigány azt mondja: "Ha a gyerekek megtudnák, hogy bántál velem, mindjárt szétszednének." A sárkány megijed, úgy levágja a cigányt pénzzel, hogy a cigánynak bordája törik, és elszáll.

Gy.h.: Magyarszentmárton /Torontál vm./.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 11/ KÁLMÁNY Lajos 1914. II. 6. sz. Mióta van a cigányoknak házuk? 36-48. p.

Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/ c, d /AaTh 1149/.

Mikor az óriás és a cigány hazaérnek a véka arannyal, látják, hogy a purdék cigánykereket hánynak a sátor előtt, és szaladgálnak. Az óriás kérdi, kik ezek és mit csinálnak. A cigány azt mondja, ezek a purdék, akik elföldelik az óriást, mert kettőt a homlokára vágott. Az óriás ijedtében elhajítja a cigányt és az aranyat, és elszalad.

Gy.h.i.: Egyházaskér /Torontál vm./, 1913.

Elm.: Borbély Mihály, 31 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 12/ KÁLMÁNY Lajos 1914. II. 55. sz. Miből lettek az ország-
nak a hires fiai? 169-170. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

Mikor a suszter és az óriás hazafelé mennek, a suszter azt mondja, előremegy lámpát gyujtani, mert otthon van tizenkét oroszlánja, akik óriáshussal élnek, el akarja zárni őket. Otthon ráparancsol a tizenkét gyerekére, ha az óriás megérkezik, fussanak elő és kiabáljanak: "Óriáshust ehethék!" Az óriás ezt meghallva, ledobja a zsák aranyat és elszalad.

Gy.h.i.: Egyházaskér /Torontál vm./, 1913.

Elm.: Borbély Mihály, 31 é.

Nyelve tájszólás.

- 13/ KOCISINÉ 1956. 26. sz. Az ügyes szabómester. 198-203. p.

Tipusképlet: AaTh 1149 + AaTh 1096 + AaTh 1088^x.

Az ördög el akar lopni egy katonát, de a szabó hátulról tűt szur belé, erre elengedi. A katona örömeiben buk-fencet vet. Az ördög kérdi, mit csinál. A szabó azt mondja: "Most jelentem a sárkánynak, hogy itt vagy, jöjjön

birkózni veled." Az ördög ijedten elrohan.

Gy.h.i.: Tiszabökény /Ugocsa vm./, 1915-26.

Elm.: Pályuk Anna, 66 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 14/ SZENDREY Ákos Ms. 1. 25. sz. A becsapott ördög. 175-188.p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 c, b + AaTh 1084 + AaTh 1072 + AaTh 1149.

Kap egy zsák aranyat a cigány, az ördög hazaviszi. Mikor a cigány kunyhójához érnek, a cigány előremegy, a gyerekek kiszaladnak: "Ördöghust ehethék!" – kiabálják. Az ördög ijedten elszalad.

Gy.h.i.: Nagyszalonta /Bihar vm./, 1914-1915.

Elm.: –

Romlott változat.

- 15/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 7. sz. A cigám meg az ördög.
28-37. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /MNK 1060^x + AaTh 1049 b,c + MNK 1086^x + AaTh 1072 /AaTh 1051/ + AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d /AaTh 1149 ~ MNK 1167^{xxx}/.

Hazacipeli az ördög a cigány házához az aranyat. Otthon a gyerekek azt kiabálják: "Ördöghust ehethék!" Az ördög ijedten elszalad.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: –

Fonetikus lejegyzés.

- 16/ ORTUTAY Gyula 1935. 22. sz. Vitéz szőcs. 228-230. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a,b,c ~ 1051 + AaTh 1084 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Mikor az ördög hazaér a szőccsel meg az arannyal, a szőcs gyerekei azt mondják: "Édesapám, de rég nem ettünk ördöghust." Az ördög ijedten elrohan.

Gy.h.: Nyirbátor-Bátorliget /Szabolcs-Szatmár m./.

Elm.: Tanicsár Mihály, 25 é. szolgálégény.
Fonetikus lejegyzés.

- 17/ BANÓ István Ms. 2. /c.n./ 84-97. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b /AaTh 1115/ c +
+ AaTh 1149.

Mikor hazaér az arannyal a sárkány meg a cigány a raj-
kók kirohannak. A cigány megfenyegeti a sárkányt, hogy a
gyerekei széttépik. A sárkány ijedtében lehajítja a zsá-
kot is, meg a cigányt is, elszalad. A zsák a cigányra
esik, aki szörnyethal.

Gy.h.i.: Ujbars /Bars m./, 1939.
Elm.: Hrusovszky János, 52 é.

- 18/ BANÓ István 1941. 61. sz. A suszter és az ördög.
274-276. p.
Tipusképlet: AaTh 1184 + AaTh 1049 b,c, d + AaTh
1149.

Az ördög és a suszter hazaérnek a zsák pénzzel. A susz-
ter kérli fiait, éhesek-e? Azok azt mondják igen, megen-
nék még az ördögöt is. Az ördög ijedten elszalad, a susz-
ter utánakiált: "Megállj, ördög, megeszünk!"

Gy.h.: Varga /Baranya m./.
Elm.: Nagy Ádám, 61 é., szül: Meződ
Fonetikus lejegyzés.

- 19/ KOVÁCS Ágnes Ms. 1. 9. sz. /c.n./ 39-40. p.
Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a,c,b,d /AaTh
1149/.

Hazaértek, de mikor az ördög meglátta a szegény szücs
sok gyermekét, nagyon megijedt, mert rárohantak, kérte
a szegény embert, hogy bocsássa őt már haza. Rendszben van,
felelte a szücs, ha hoz még egy zsák aranyat. Az ördög
teljesítette kívánságát. Így aztán a szücs meggazdago-
dott.

Gy.h.i.: Ketesd /Kolozs m./, 1942.
Elm.: Czondi Andrásné, kolozsi.

- 20/ PUSKÁS Béla Ms. 1. Dádu bácsi. 21-23. p.
Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a /AaTh 1051/ b,
c /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

Falu végén a cigány előreszalad. Otthon a gyerekeinek
megparancsolja, essenek a sárkánynak, csipdessék, kiabál-
ják, "Apám, sárkányhust ehethnek, sárkányvért ihatnék".
Igy is történik. A sárkány ijedten hajigálja le a hordó-
kat és elszalad. A cigány épített magának egy nagy házat
a pénzből.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szatmár m./, 1942.
Elm.: Gergely István, 16 é.

- 21/ HORVÁTH István 1971. A hétfejű sárkány és a szegény
ember. 204-208. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,
c + AaTh 1083A + MNK 1100^x + AaTh 1084 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149 ~ MNK
1167^{xxx}.

Elindul az arannyal a sárkány meg az ember. A szegény
ember házában közelében a sárkány meglátja a sok purdét,
ledobja a zsákot, és elmenekül. Foly.: MNK 1167^{xxx}.

Gy.h.i.: Magyarózd /Maros m./, 1943.
Elm.: A mesét a szerző nagyszülei elbeszélése alap-
ján emlékezetből írta le.

- 22/ KOVÁCS Zoltán Ms. 1. VIII. sz. A juhászbojtár. 23-25. p.
Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1063 + AaTh 1084 +
+ AaTh 1083A + AaTh 1149.

Mikor hazaér az arannyal az ördög meg a cigány, a raj-
kók meglátják őket, felkiáltanak: "Apánk ojam paripány
gyön, hogy még ijedt sose láttunk!" Az ördög megijed, hogy
ő már paripa lett, ledobja a cigányt a hátáról, elszalad
a pokolba. A cigány megosztja a pénzt a juhászbojtárral.

Gy.h.i.: Rétközberencs /Szabolcs-Szatmár m./, 1943.
Elm.: Molnár Miklós, 49 é. gazdálkodó

- 23/ KOVÁCS László 1946. A szegény ember és az ördög. 58-60.p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c + AaTh 1115
 + AaTh 1063 + AaTh 1062 + AaTh 1072 +
 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Az ördög és a szegény ember mennek hazafelé a zsák arannyal. Az ember előremegy, megparancsolja a nyolc gyerekének, hogy mikor az ördög odaér, kiabáljanak: "Édesapám, ördöghust eszünk!" Az ördög ezt meghallva, lehajítja az aranyat, és elszalad.

Gy.h.i.: Garbolc /Szabolcs-Szatmár m./, 1945.

Elm.: Győri Albert, 21 é. földműves, Sarkadi Sándoréknál csepücsavaróban.

Fonetikus lejegyzés.

- 24/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 90. sz. A cigány meg az ördög.
 150-151. p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1083A /AaTh 1149/.

Mikor az ördög és a cigány az arannyal hazafelé mennek, a cigány azt mondja az ördögnek: ha hazaérnek, és gyerekei azt mondják: "Dikhec, mi van a zsákban?", akkor fusson. Valóban ez történik, az ördög lecsapja a zsák aranyat és elrohan.

Gy.h.i.: Nagyborsonyó /v. Háromszék m./ Románia,
 1948.

Elm.: Tuzson Gézáné, 65 é.

Gy.: Tuzson Gábor

Tájnyelvi lejegyzés.

- 25/ NAGY Olga é.n. /1953/ 15. sz. Páskuj meg az ördög.
 122-127. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c ~ AaTh 1051
 + AaTh 1115 + AaTh 513B + AaTh 1049 d +
 + AaTh 1149 + MNK 1167^{xxx}.

Mikor az ördög és Páskuj hazaérnek a faluba, Páskuj előremegy, mondván, szól a feleségének, készítsen enni-valót. Otthon felszólítja feleségét, ültesse a gyermekeket az asztal mögé, s mikor az ördög belép, kiabálják:

"Csip-csip, esszük az ördögsültet". Az asszony megmondja azt: "Klank, klank, esszük az ördöghust." Az ördög mikor ezt meghallja, lecsapja a zsák aranyat, és elszalad.

Gy.h.i.: Katona /Kolozs m./, Románia, 1951.

Elm.: Martonosi Árpádné, 36 é.

Irodalmi lejegyzés.

- 26/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 56. sz. Vitéz varga erős cselekedete. 260-263. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 [AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1051 +
 + AaTh 1084/ d ~ MNK 1063^{xx} + MNK
 1167^{xx} /AaTh 1149].

A varga gyerekei a farkassal visszaérkező ördögnek azt kiabálják: "Nini, apám farkast is szolgált, de az ördögöt se eresszük el!" Az ördög a farkassal hanyatt-homlok menekül.

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1954.

Elm.: Józsi Károly, 47 é. kisparaszt

- 27/ DOBOS Ilona 1962. 30. sz. Öreg kovács az ördögnél.
 246-250. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a,c,b + MNK 1049^{xx} + AaTh
 1115 + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Mikor a tündér és az öreg kovács az arannyal hazaérnek, a kovács szól a feleségének, jöjjön be a gyerekekkel, és kiabálják: "Gyüjjön kē aptyuk, mer a tündérhus alatt leszakad a gerenda!" A tündér ezt hallva, ijedtében elszaladt. A kovács és családja gazdagok lesznek.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./, Feljegyezve: Dunaújváros, /Fejér m./, 1954.

Elm.: Tóth Szőke Józsefné, sz. Horvát Julianna, 53 é.
 Gyorsírásos, fonetikus feljegyzés.

- 28/ DOBOS Ilona 1962. 19. sz. 427-429. p.

Megegyezik az előző variánssal, ld. ott.

Feljegyezve: Dunaújváros /Fejér m./, 1954.

Gy.h.i.: Kisbajom /Somogy m./
 Elm.: Kalmár Imréné, sz. Tapsonyi Margit, 32 é.
 /Tóth Szőkéné leánya/
 Gyorsírásos, fonetikus lejegyzés.

- 29/ MAKRA Sándor Ms. 2. 14. sz. A vitéz szücs. 81-87. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a,b,c + AaTh
 1062 ~ AaTh 1063 + AaTh 1084 + MNK
 1168^x + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

Mikor hazaérnek, a szücs gyerekei kezdik kiabálni:
 "Édesapám, nékem az ördögöt!" Az ördög ijedten elszalad.

Gy.h.i.: Kisujszállás /Szolnok m./, 1954.
 Elm.: id. Tákos Imre

- 30/ POLONYI Péterné Ms. 1. Cigány juhász. 30-32. p.
 Tipusképlet: AaTh 1115 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,c,
 d + AaTh 1149.

A sárkány hazacipeli a cigánnyal együtt az aranyat. Mi-
 kor hazaérnek, a cigány sok gyereke éppen ürgét önt. Kér-
 di a sárkány, mit csinálnak, a cigány azt válaszolja, az
 apró sárkányokat ássák ki a földből. A sárkány ijedtében
 lehajítja a zsákot, még a kastélyból is elmenekül. A ci-
 gány beköltözik, gazdagon él a sok aranyból.

Gy.h.i.: Nagykálló /Szabolcs-Szatmár m./, 1955.
 Elm.: Adorján András, 50 é. birii lakos.
 Nagyanyjától hallotta.

- 31/ ERDÉSZ Sándor Ms. 1. A sárkány és a cigány. 34-37. p.
 Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 c,b,d ~ AaTh 1149

Viszi haza a sárkány a cigányt meg az aranyat. Otthon
 jönnek a kölykök, a cigány megfenyegeti: "Szét fognak ci-
 bálni téged!" a sárkány ledobja terhét és ijedten haza-
 szalad.

Gy.h.i.: Kállósemjén /Szabolcs-Szatmár m./, 1958.
 Elm.: Irinyi János, 18 é. földműves

- 32/ ERDÉSZ Sándor 1968. III. 132. sz. A cigány tanálkozott
 egy emberrel az erdőbe... 120-124.p.
 Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1149.

Amikor a cigány és az ördög a zsák arannyal a cigány
 kunyhójának közelébe ér, a cigány kéri az ördögöt, hogy
 tegye le a pénzt, s menjen haza, mert ha gyerekei meglát-
 ják, megeszik elevenen. Ugyanis egész életükben ördöghust
 akartak enni. Az ördög ezt nem hiszi, a cigány előremegy,
 hogy beszéljen velük, meg ne harapják az ördögöt. A gye-
 rekek kijönnek, és azt kiabálják, ördöghust akarnak enni.
 Az ördög ijedten lecsapja a zsák aranyat és elnyargal a
 pokolba. Az ördögkirály kérdi, milyen a cigány lakása, az
 ördög mondja, hogy nem volt ideje megnézni.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.
 Elm.: Ámi Lajos, 73 é.
 Fonetikus lejegyzés.

- 33/ ERDÉSZ Sándor Ms. 2. 19. sz. Háromszázhatvanhatot egy
 csapásra. 269-280. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1586 + AaTh 1049 b
 /AaTh 1115/ c + AaTh 1149 + AaTh 563.

A sárkány megkérdezte a cigányt, hogy mit kíván azért,
 hogy elmegy tőle. A cigány háromszázharminc szekérsza-
 lonnát, háromszáz szekér hust és háromszáz szekér buzát
 kér. Elindultak haza az ennivalóval, de már messziről
 szaladtak a cigány gyerekei és folyton azt kiabálták:
 "Apám, hust!". A sárkány megijedt és hazament.

Gy.h.i.: Ramocsaháza /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.
 Elm.: özv. Horváth Jánosné, sz. Jóni Anna, 77 é.

- 34/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 5. 78. sz. Egy csapásra
 tizenkettőt. 116-119. p.
 Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1051 + AaTh 1049 b/
 /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

Egy helyen a cigány leültette az óriást egy fa tövébe,
 előrement, szólt a gyerekeinek, hogy amikor meglátják,

mondják azt, hogy ördöghust akarnak enni. Mikor az óriás meghallotta, mit kiabálnak a gyerekek, ledobta az aranyat a küszöbre, és elszaladt.

Gy.h.i.: Nagyvejke /Tolna m./, 1961.

Elm.: Gáspár Antal, 66 é. /Istensegits, Bukovina/

- 35/ KOVÁCS Ágnes 1966. 51. sz. Der Zigeuner und der Teufel. 258-264. p.

Tipusképlet: AaTh 1049 a /AaTh 1115/ b /AaTh 1115/ c /AaTh 1115/ + AaTh 1051 + AaTh 1049 d + + AaTh 1149 + MNK 1063^{xx} + AaTh 1083.

Mikor a cigány és az ördög hazaérnek az arannyal, a sok purdékifut az udvarra. Az ördög megijed, hogy a gyerekek meg akarják őt enni.

Gy.h.i.: Nyögér /Vas m./, 1961.

Elm.: Mosonyi József, 74 é. földműves

Gy.: Kiss Gabriella

Tájnyelvi lejegyzés.

Német nyelvű fordítás.

- 36/ DÉGH Linda Ms. 1. Ostoba ördög. 1-2. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b + AaTh 1115 + AaTh 1084 + AaTh 1149.

Sok zsák aranyat ad az ördög a cigánynak, segít hazavinni, mert a cigány nem bírja cipelni. A kunyhó közelében a gyerekek cigánykereket hánynak, az ördög ijedten elszalad.

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs m./, 1962.

Elm.: Bertalan Lajos, 13 é.

- 37/ SERES András Ms. 1. Tizönkettőt egy útésre. 54-57. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a, /AaTh 1063/ b, c /AaTh 1115/ d + AaTh 1149/.

Viszi haza az ördög a kincseket, meg az embert. Falu végén az ember előresiet, tanácsára, mikor az ördög megérkezik és enni kezd, az otthoniak megdöfködik késükkel, mondván: "Ördöghust ehethém." Az ördög erre ijedten el-

szalad.

Gy.h.i.: Barca-Ujfalu /Brassó m./ Románia, 1964.

Elm.: Lukács Simon, 65 é.

- 38/ NAGY Géza Ms. 1. 71. sz. Jancsi meg az óriás. 586-593. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 + AaTh 1049 c,b + AaTh 1062 + + AaTh 1060 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d ~ AaTh 1149 + AaTh 300.

Jancsi hazafelé menet felszólítja az óriást, ne vigye őt haza, mert három öccse széttépi. Erre az óriás ledobja őt a király kertjének végében, elmenekül az erdőből is. A királynak Jancsi azt mondja, megölte az óriást, itt van a kincse, jutalmul megkapja a legidősebb királylányt.

Gy.h.i.: Karcza /B-A-Z m./, 1966.

Elm.: Páhi József, 65 é.

- 39/ DOBOS Ilona Ms. 1. 112-120. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/ d + AaTh 1149.

viszi haza az ördög az aranyat meg a cigányt. Mikor hazaérnek, a cigány gyerekei apjuk ösztönzésére azt kiabálják, hogy az ördögök husa alatt már leszakadtak a gerendák. Az ördög ijedten elszalad.

Gy.h.i.: Rácalmás /Fejér m./, 1968.

Elm.: Tóth Szőke Józsefné, sz. Horvát Julianna, 57 é.

Magnetofonról készült lejegyzés.

- 40/ VÖÖ Gabriella 1969. A cigány és az ördöggökök. 29-32.p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + AaTh 1083A + AaTh 1084 + + AaTh 1063 + AaTh 1149.

Az ördög és a cigány mennek hazafelé a zsák arannyal. Az eszténa felé mennek, ahol a cigány családja zsendicét eszik. Mikor a sok purdék meglátja őket, kiabálni kezd: "Dik, tata! Rikuni." Az ördög kérde: "Mit kiabálnak a gyerekek?" "Azt - mondja a cigány -, hogy hogyan gyilkoljanak meg téged." Az ördög ijedten elrohan, otthagya az aranyat.

Gy.h.i.: Görgényüvegcsür /v. Maros-Torda m./ Románia, 1968.

Elm.: László Károly, 34 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1149^X A szegény ember felesége elkergeti az ördögöt

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA:

Az ördög elmegy Koplaló Mátyás feleségéhez, hogy tőle vegye el az aranyat. Az asszony azonban sulyokkal /mángorló-fával/ jól elveri, az ördög elszalad.

VÁLTOZATOK: 6

- 1/ HUBAY Győző Ms. 1. 16. sz. Az ördög elűzése. 46-48.p.
Tipusképlet: MNK 1168^X + MNK 1149^X + AaTh 1082 + AaTh 1072.

Az ördög kártyázik a szegény emberrel, elnyeri a zsák aranyat, mire a szegény ember felesége a sikálós fával úgy elveri, hogy a maga pénzét is otthagya. Hazaszalad a pokolba, ott elmondja, a szegény ember olyan erős, hogy még a felesége is el tudta verni.

Gy.h.i.: Csenyéte /Abauj-Torna vm./, 1910-es évek.

Elm.: Majoros Maris

- 2/ BENE Lajos 1931. I. sz. Koplaló Mátyás. 47-51. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1082 + AaTh 1071 + MNK 1149^X /.

Az ördög elmegy Koplaló Mátyás házához az aranyért. Csak az asszony van otthon, aki jól elveri az ördögöt a mángorlófával. Az ördög elszalad, az arany Koplaló Mátyásé marad.

Gy.h.: Homok /Nagykunság/

Bene Lajos irodalmi nyelvű feldolgozása azonosító adatok nélkül.

- 3/ ORTUTAY Gyula 1935. 21. sz. 226-227. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 1082 + MNK 1149^X / + AaTh 330.

Utoljára az az ördög megy el Koplaló Mátyás házához az aranyért, aki "tűzelő vót a pokolba az üst alatt, ahol a lelket főzték". Koplaló Mátyás felesége éppen mángorol, és az ördögöt agyonveri a mángorló sulyokkal. Ugy viszik haza az ördögök.

Gy.h.: Paszab /Szabolcs-Szatmár m./.

Elm.: Bertók Jánosné, 76 é. földmivesasszony.

Fonetikus lejegyzés.

- 4/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 136. sz. Koplaló Mátyás. 414-417. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1082 + MNK 1149^X + AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 330.

Ujabb ördög jön, versenyeznek, ki tudja jobban megijeszteni a másikat. Az ördög elbujik, hirtelen Mátyás elé ugrik, de Mátyás elkapja a szarvát, felesége sulyokkal elpáholja.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Téglás Kis Péter, 45 é.

- 5/ ERDÉSZ - HALMOS - KOVÁCS 1968. 36. sz. Koplaló Mátyás. 151-156. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 + AaTh 1082 + AaTh 1062 + MNK 1149^X / + AaTh 330 + AaTh 804B.

Az ördög elmegy Koplaló Mátyáshoz az aranyért. Koplaló Mátyás felesége éppen mos, a sulyok majdnem a kezéhez fagy. Mikor az ördög megérkezik, Mátyás megragadja két szarvát, felesége a fagyos sulyokkal jól elveri. Az ördög alig tud elmenekülni.

Gy.h.i.: Nyiregyháza /Jósa András Múzeum/ /Szabolcs-Szatmár m./, 1956.

Elm.: Ruszkovics István, 90 é. földműves, sz.

Gálocs, Ung m.

Gy.: Erdész Sándor

Fonetikus lejegyzés.

6/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 2. 1. sz. Koplaló Mátyás. 4-7.p.

Tipusképlet: MNK 1168^x + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
+ AaTh 1071 + MNK 1149^x + AaTh 330.

Elhatározták az ördögök, úgy megijesztik Mátyást, hogy kiszalad majd a házból, akkor aztán az ördög elrabolhatja tőle az aranyat. Mátyás leste az ördögöt, várt már valakit. Felesége épp ruhát mángorolt. Az ördög szarvával kiütötte az ablaküveget, Mátyás nekifeszítette a falnak, felesége meg a mángorlófával jól elverte. Az ördög végül ablakrá mástól menekült el. Többé nem merték Koplaló Mátyást háborgatni.

Gy.h.i.: Siklósnagyfalu /Baranya m./, 1960.

Elm.: Somogyi János, 74 é. kanász

MNK 1149^{xx} Fonó asszonyok kergetik el az ördögöt.

H: - BN: -

A NESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. a meglevő két változatot.

1/ BERDE Mária, R. 1942. 10. sz. Együgyü Miska. 69-74. p.

/ld. Ö.J. 1941. Ősz-Faragó 1968 is./

Tipusképlet: AaTh 1681 + AaTh 1381E + MNK 1412^x +
+ AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1115/ d + MNK 1149^{xx}.

Hazaérve a fáradt ördög akkorát sóhajt, hogy a fonó-asszonyok mind felrepülnek a padlásig. Misó azt mondja az ördögnek, hogy azokkal a nyársakkal az ördögöt kerügetik. Erre ijedten ledobja az aranyat az ördög Miskástól, s világgá szalad. Miskának közben az esze is megjön, boldogan élnek tovább.

Gy.h.i.: Kibéd /Maros-Torda m./, 19. sz. vége.

Elm.: -

Gy.: Ősz János

2/ ŐSZ János 1903. Butuk Miska, 48-52. p.

Tipusképlet: AaTh 1681 + AaTh 1381E + MNK 1412^x +
+ AaTh 1049 a, b, c /AaTh 1115/d +
+ MNK 1149^{xx}.

Mikor az ördög és Butuk Miska hazaérnek, Miska házában fonócéh van éppen. Az ördög a fáradtságtól szuszogni kezd, a fonó asszonyok a guzsallyal mint a pihe, a padlás felé lebegnek. Az ördög kérde, mit csinálnak. Miska azt feleli: az ördögöt kerügetik, hogy hegyes nyársukra huzzák. Az ördög ijedten elszalad, Miska meg úgy él feleségével a kád aranyból "mind egy báró hujki a macájával."

Gy.h.i.: Pócsfalva /Kis-Küküllő m./, 1901-1903.

Elm.: -

Székely tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

A két változat a gyűjtés helyének és idejének eltérő volta ellenére azonosnak tűnik, csak stílusukban különböznek.

Tipus: AaTh 1157 A puska mint pipa

H: - BN: -

A TIPUS VÁZLATA helyett ld. az egyetlen ponyvavariánst.

Az ördög és a jáger

Egy vadász elveszti pipáját, szidja az ördögöt. Az megjelenik, hozza a vadász pipáját, de cserébe a lelkét kéri. A vadász azt ajánlja, szivjanak el egy pipát, akié hamarabb elég, az győz. Ha a vadász győzne, lelkén kívül olyan pipát ad neki az ördög, amelyből a dohány sosem fogy ki. A vadász puszkáját adja az ördögnek pipa gyanánt, az nem tudja szivni, addig piszkálja, míg meghuzza a ravaszt és felbukfencezik tőle. Az ördög ezzel elveszti a fogadást.

Ponyvatörténet

Közlés i.: 1898.

Nyelve és stílusa mesterkelt.

MEGJEGYZÉS:

A típus népmesei változata még nem került elő.

Tipus: AaTh 1159 Az ördög furulyázni tanul

v.ö. AaTh 38

H: 1159 /2/ BN: 1159 /3/

A MESE TIPUSVÁZLATA:

a/ Az ördög /sárkány, óriás/ meg akar tanulni furulyázni /hegedülni, stb./- A fiu azt mondja, görbék az ujjai, ki kell egyenesíteni. Az ördög ujjait hasadékba, satuba szoritja. Az ördög üvölt a fájdalomtól. A legény végre elengedi, de az ördög megfenyegeti, tettét meg fogja bosszulni.

b/ Mikor újra találkoznak, a legény lyukat fur a ganéjba, vagy asszonyával kezd szerelmeskedni. Az ördög ijedten felkiált. "Itt a satu!" és elszalad.

VÁLTOZATOK: 25

- 1/ GAÁL György 1860. III. XLIV. sz. A hatalmas sip.
155-168. p.
Tipusképlet: AaTh 592 + AaTh 570 + AaTh 592 + AaTh 571 + AaTh 1061 + AaTh 1159 + AaTh 850.

a/ Palkó hegedülni kezd, a medve is szeretne megtanulni, de görbék a karmai, ki kell egyenesíteni, mondja Palkó. A medve karmait présbe szoritja, jól elveri, majd megborotválja. A medve aztán nem meri bántani.

Gy.h.i.: - 19. sz. első fele.

Elm.: -

Nyelve és stilusa mesterkélte.

- 2/ IPOLYI Arnold Ms. l. 93. sz. Az ördög és az obsitos baka. 989-990. p.
Tipusképlet: AaTh 1061 + AaTh 1159.
- a/ Király elátkozott várát őrzi a katona. Éjjel jön egy csuf ördög, de a katona nem ijed meg tőle. A falon nagy lyuk van, a katona az ördöggel beledugja az ujját, ékkel odaszoritja, jól megveri, de az ördög kiszökik, és megígéri, ha a katona tizenkét határon tulmegy, megöli feleségével együtt. A baka jutalmul kapja a királylányt.

b/ Egyszer tulmegy a megengedett határon, de viszi ma-

gával a fát és a furót, mikor az ördög meglátja, ijedten elszalad.

Gy.h.i.: Szeged /Csongrád vm./, 1847-58.

Elm.: -

Gy.: Wéber Károly

- 3/ IPOLYI Arnold Ms. l. 505. sz. A 93. mese változata.
1367-1369. p.
Tipus: AaTh 1159

a/ Itt kápolnába küldi a király a katonát, az ördög hegedülni akar tanulni. de nem illik a kezébe a hegedü, a katona levágja az ujjait, korbáccsal jól megveri, majd lefekszik- Reggel az öröknek az ördög azt mondja: " Hallgassatok, majd megint megver a principális uram." A katona újra megveri az ördögöt, aki ezer mérföldre elszalad.

Gy.h.i.: -, 1867-1858.

Elm.: -

Gy.: Gulyás Lajos

- 4/ HORGER Antal 1908. 27. sz. Hogyan nyerte el a szegény csobán a császár leányát? 182-218. p.
Tipusképlet: AaTh 530 /AaTh 1159 + AaTh 513A/.

a/ A szegény csobán elviszi legeltetni az ezüsterdőbe a király nyáját. Jön a tizenkétfejű sárkány, a csobán furulyál, a sárkány táncol, míg el nem fárad. Kéri a csobánt, hogy tanítsa meg furulyálni, a birtokát is nekiadja. A csobán fejszóját egy bükkfába vágja, azt mondja, dugja bele az ujjait a hasadékba, meg kell lapositani, igen gömbölyűek. A sárkány megteszi, a csobán kihuzza a fejszét, és levágja a sárkány tizenkét fejét. Másnap az aranyerdőbe megy, ahol találkozik a huszonnégyfejű sárkánnyal, harmadnap a gyémánterdőbe, melyet a harminckétfejű sárkány őríz. Mindegyiket ugyanugy öli meg, mint a tizenkétfejűt.

Gy.h.i.: Tatrang /Brassó vm./, 1898-1906.

Elm.: Csabai György

Tájnyelvi lejegyzés.

5/ HORGER Antal 1908. 32. sz. Erőn tul való. 261-275. p.

Tipusképlet: AaTh 301 ~ AaTh 1643 ~ AaTh 650A +
+ AaTh 330 /AaTh 1159/.

a/ A király elküldi a fiut az elátkozott házába. Megjelennek az ördögök és barátságot akarnak kötni vele, miután a fiu megleckéztette őket. A fiu hajlandó rá, ha az ördögök teljesítik parancsait. Tul horgasnak találja ujjukat, azt mondja, ki kell egyenesíteni. Az ördögök a fiu felszólítására az ajtó sarkánál levő nyílásba teszik kezüket, a fiu rájukcsapja az ajtót, az becsipi a kezüket. Az ördögök ordítanak a fájdalomtól. A fiu csak akkor enged el őket, ha a házat telehordják pénzzel, és soha többé nem jönnek vissza. Az ördögök teljesítik parancsát.

Gy.h.i.: Tatrang /Brassó vm./, 1898-1906.

Elm.: Csabai György

Tájnyelvi lejegyzés.

6/ KOLUMBÁN - OLOSZ 1972. Nyezlány. 112-119. p.

Tipusképlet: AaTh 321 /AaTh 1159 + AaTh 314 + /AaTh 300/.

a/ Nyezlány elmegy az óriások selyemlegelőjére legeltetni. Mikor jön az óriás, furulyázni kezd, az óriás táncol. Elfárad, kéri a fiut, tanítsa meg furulyázni. A fiu azt mondja, előbb ki kell egyengetni az ujjait. Levágnak egy nagy tölgyfát, Nyezlány a hasitékba beledugja az óriás ujjait, a hasítószegget meg kiveszi. Az óriás üvölt a fájdalomtól, minden kincsét, várát a fiunak igéri, csak szabadítsa ki ujjait a fából. Nyezlány bejárja az óriás birtokát, majd kér furulyájától egy kardot, mellyel levágja az óriás fejét.

Gy.h.i.: Udvarhelyszék /v. Udvarhely vm./, századforduló.

Elm.:

Gy.: Kolumbán István

Tájnyelvi lejegyzés.

7/ BERZE NAGY János 1907. 39. sz. Buli Jankó. 301-305.p.

Tipusképlet: AaTh 650A + AaTh 1159.

a/ A király elküldi Jankót elátkozott várába. Megjelenik egy ördög, Jankó furulyál, az ördög kéri, tanítsa meg. Jankó azt mondja, szivesen, tegye az ajtó közé a kezét. Az ördög odateszi, Jankó összecsapja az ajtót, cséphadarójával jól megveri. Az ördög megfogadja, hogy soha többé nem jön vissza. A király Jankónak adja a várát.

Gy.h.i.: Besenyőtelek /Heves vm./, 1903.

Elm.: Szabó Julcsa

Tájnyelvi lejegyzés.

8/ KÁLMÁNY Lajos 1914. I. 111. sz. Egy csapásra százat.

194-195. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 326 /AaTh 1159/.

a/ A király elküldi a szabólegényt elátkozott templomába. A legény visz magával éltelt, italt, egy hegedüt, s egy nagy száraztőkét. Megjelenik egy tizenkétfejű sárkány, a fiu hegedülni kezd, a sárkány táncol, míg el nem fárad. Akkor leül, kezét a mellette levő tuskóra teszi, elalszik. A legény beékeli a tuskóban levő repedésbe a sárkány kezét, éles késsel levagdossa a sárkány fejét. A király a legénynek adja leányát, s koronáját.

Gy.h.: Egyházaskér /Torontál vm./.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

9/ BERZE NAGY János 1940. II. 187. sz. A baka meg az ördög.

395-396. p.

Tipusképlet: AaTh 1061 ~ AaTh 1159.

a/ A baka azt mondja az ördögnek, nem éles a fogja, meg kell reszelni. Satuba fogja az ördög fejét, kezdi reszelni a fogát. Csak akkor ereszti el, mikor az ördög megigéri, hogy sosem jön többet a király pincéjébe. Az ördög megfenyegeti: ne lépje át az országhatárt, mert megkeserüli. A baka feleségül kapja a királylányt, s a fél ki-

rályságot.

b/ Egyszer feleségével elmegy egy másik országba látogatóba. A határnál ott áll az ördög. A baka négykézláb állítja feleségét. Az ördög azt mondja: szerencséd, hogy a satut elhoztad. Azzal elszalad.

Gy.h.i.: Bogdása /Baranya m./, 1936.

Elm.: Bohrer Pál, 61 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 10/ BERZE NAGY János 1940. II. 188. sz. Az ördög még a mórseged. 396-397. p.

Tipus: AaTh 1159

a/ Egy dunai malomból az ördög mindig elhordja a vámot, a segédek elmenekülnek. Egyszer jön egy legény, akit hiába fenyegetnek az ördöggel, ottmarad molnársegednek. Tamburázni kezd, megjelenik az ördög, kéri, tanítsa meg őt is játszani. Hiába próbálgatja a szerszámot, nem megy a játék. A legény azt monja, nagyon görbék az ujjai, ki kell egyenesíteni őket, akkor sikerül. Őt lyukat fur a malomtengelybe, az ördöggel beleteteti az ujjait, majd beékeli, és tömőfával jól elpáholja. Az ördög inkább ott hagyja az ujjait, örül, hogy elmenekülhet, de vissza kiált. "Gyűsz még te a magas högyek közé!"

b/ A legény később megházasodik, elmennek meglátogatni a menyecske szüleit. A magas helyek közé érnek, az ördög megjelenik. A legény botjával lyukat fur egy rakás marhaganéjba, az ördög erre azt kiáltja, hiába furja a lyukat, ő már nem teszi bele az ujjait.

Gy.h.i.: Mohács /Baranya m./, 1937.

Elm.: Husz Sándor, 56 é. földműves

Tájnyelvi lejegyzés.

- 11/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 39. sz. Az obsitos katona és az ördögök. 67-68. p.

Tipus: AaTh 1159

a/ Egy obsitos katona szállást kér egy malomban. A molnár le akarja beszélni, mert éjjelkor ördögök járnak ide.

Az obsitos mégis ottmarad, kér egy kőfurót és egy hegedüt. A malomkőbe tiz likat fur, mindegyik lyukba egy faszeget erősít. Muzsikálni kezd, jönnek az ördögök, kéri őt, hogy tanítsa meg őket muzsikálni. A katona azt mondja, görbe az ujjuk, ki kell egyenesíteni. Felszólítására az ördögök a lyukakba dugják ujjukat, a katona odaszegezi, a malomkerékre felteszi a szijat, a kő forogni kezd, az ördögök a levegőbe repülnek. Egy idő múlva elengedi őket, az ördögök soha nem térnek vissza a malomba.

Gy.h.i.: Sepsimagyarós /Háromszék m./ Románia, 1937.

Elm.: Bordás Mihály, 80 é.

Gy.: Gazda Dezső

Tájnyelvi lejegyzés.

- 12/ ORTUTAY Gyula 1940. 1. sz. Az aranyhaju két testvér. 109-129. p.

Tipusképlet: AaTh 707 /AaTh 1159/.

a/ Az egyik fiu vándorlása közben egy erdőbe ér, klánétáznia kezd. Arra megy egy sárkány, azt igéri, meghagyja a fiu életét, ha megtanítja klánétáznia. De ujjai nem illenek a klánétára. A fiu azt mondja, ki kell egyenesíteni. Fejszével ékeket vág egy nagy fába, a sárkány beleteszi ujjait, a fiu kiszedi az ékeket. A sárkány üvölt a fájdalomtól, de nem tudja kivenni a kezét. A fiu vásárra menő embereket hoz, és szétverik a sárkányt.

Gy.h.i.: Bátorliget /Szabolcs-Szatmár m. /, 1938.

Elm.: Fedics Mihály, 86 é.

Fonetikus lejegyzés.

- 13/ BERECKI Imre Ms. 1. Az elátkozott kastély. 48-49. p.

Tipus: AaTh 1159

a/ Az elátkozott kastélyban nem lehet lakni, az ördögök mindig elviszik a posztot. Egy huszár vállalkozik az őrzésre. Furulyát, tucát kártyát visz magával. Odamegy egy ördög, /kéri, tanítsa meg furulyázni. A huszár azt mondja, görbék az ujjai, ki kell egyenesíteni. Tökébe tiz lyukat fur, az ördög bedugja ujjait, a huszár beékeli,

rákalapál és megkorbácsolja az ördögöt, majd lefekszik aludni. Kintről a poszt beszél: "Mevagy-e még?" Az ördög rá szól: "Csitt, alszik a házigazda." A huszár még kétszer elveri az ördögöt, mert nem hagyja aludni. Végül szerződést kötnek, a huszár elengedi az ördögöt, a kastély felszabadul, de hét mérföldön túl nem szabad mennie, különben elviszi az ördög.

b/ A huszár hazamegy, megnősül, feleségével nászutra megy. Hét mérföldön tulmennek, az ördög nyakoncsipi, de a huszár azt mondja: "Szép fába lyukat furok." Az ördög azt válaszolja: "Hijába furod a lyukat!" és elszalad.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.

Elm.: Földvári Gerzson, 68 é. kisparaszt

14/ BÉRES András 1967. 56. sz. A juhász meg az ördög.

311-313. p.

Tipus: AaTh 1159

a/ Este az ördög hallja, milyen szépen klánétozik a juhász a határban. Ő is meg akar tanulni, de a juhász azt mondja, nagyon gömbölyűek az ujjai, össze kell lapítani őket. Baltájával egy rönkbe vág, a hasadékba az ördög beleteszi tíz ujját, a juhász meg kirántja a baltáját. Az ördög kék-zöld a fájdalomtól, a juhász végre kiszabadítja, de az ördögnek nincs kedve többé klánétázni. Elnyargal, de megígéri a juhásznak, ha legközelebb vásárba megy megöli.

b/ A juhász egy évig nem mer a vásárra menni, végül bevallja a dolgot a feleségének, aki megígéri, hogy segít neki. Elindulnak a vásárba, jön az ördög, de a juhász felesége mellé bujik, aki szoknyáját a nyaka közé kapja. Az ördög felkiált: "Itt a sotu!" Ijedten elszalad.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1949.

Elm.: Kicska András, 27 é. földműves

Fonetikus lejegyzés.

15/ BÉRES András 1967. 10. sz. Pista és az ördögök. 87-92.p.
Tipusképlet: AaTh 326~ AaTh 330B /AaTh 1159/.

a/ Egy király annak igéri leányát és fele királyságát, aki kiüzi elátkozott kastélyából az ördögöket. Pista vállalkozik rá. Kivágatja az erdő legvastagabb fáját, négyszögesre faragtatja, tizenkét lyukat furat rá, tizenkét szeget veret mellé, beviszik a kastélyba. Pista este hegedülni kezd, megjelenik tizenkét ördög, akik meg akarnak tanulni muzsikálni. Pista azt mondja, nem lehet, nagyon vastag az ujjuk, meg kell lapositani. Mindegyik ördög ujját a lyukakba dugatja, a szeget észrevétlen ráveri, majd jól megtáncoltatja őket. Az ördögök addig könnyörögnek, míg elereszti őket, de a főördöggel szerződést irat, soha nem jönnek vissza. Az ördög az ajtó mögül visszakiált, s megfenyegeti Pistát. A király beváltja szavát, Pistáé lesz a királylány s a fele királyság.

b/ Egyszer Pistának háboruba kell mennie, felesége elkiséri. Sátorban fekszenek, mikor megjelennek az ördögök, hogy megöljék. Kérdik mit csinál, Pista azt feleli: "lyukat furok." Ettől az ördögök megijednek, és elszaladnak.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1951.

Elm.: Lupuj István

Fonetikus lejegyzés.

16/ BÉRES András 1967. 57. sz. Az ördögök malma. 313-314. p.
Tipus: AaTh 1159

a/ Egy malomban nem lehet örölni, mert reggelre mindig meghal a molnár. Egyszer egy vőlegény elvállalja a molnárságot. Nagyon szépen muzsikál, arra megy az ördög, megígéri, nem bántja a molnárt, ha megtanítja muzsikálni. Nem tud olyan szépen játszani, mint a molnár, aki azt mondja, görbék az ujjai, ki kell egyenesíteni. Satuba tesz az ördög ujjait, az kiabál a fájdalomtól.

b/ A molnár csak akkor ereszti el, mikor megígéri, hogy a malom tájékára se megy. Majd elmegy menyasszonyáért. Mikor mennek a hídon keresztül, előugrik az ördög, hogy

a vízbe borítsa őket. A molnár szétterpeszti az asszonyt, s kiált: "Itt a satu!" Az ördög ijedten igéri, hogy sose bántja, csak eressze el.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1952.

Elm.: Özv. Sztojka Mihályné

Fonetikus lejegyzés.

- 17/ BODNÁR Bálint Ms. 3. 8. sz. Kilenc. 58-65. p.

Tipusképlet: AaTh 650A + AaTh 1159 /AaTh 1088^x/.

a/ Kilenc elmegy a király elátkozott várába, ha átvirraszt egy éjszakát, övé a királylány. Visz magával többek közt kártyát, furulyát, satut, reteszt, kalapácsot, furót. Villanyt is beszereltet. Jön az ördög, kártyáznak. /Beleékelődik AaTh 1088^x/.

Kilenc furulyázni kezd, az ördög is akar, de nem illik az ujjá a körmétől. Satuba teszik, hogy leszedjék a körmét, Kilenc jól beszoritja, az ördög jajgat, elkorbácsolja, másnapig nem engedi el, lefekszik aludni. Hajdu jön reggel, hogy megnézze, alszik-e. Az ördög, rászól: "Csitt, ne zörögj! Nem látod, hogy alszik az ur?" Az ördög eltakarodik, Kilencé a királylány.

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1952.

Elm.: Józsi Károly, 47 é. kisparaszt

- 18/ SZENTMIHÁLYI Imre Ms. 1. 22. sz. Elátkozott malom. 16. p.
Tipus: AaTh 1159

a/ Megátkozott molnár malmában ördögök örölnek, tizenkét molnárlegényt elpusztítanak. Jön egy új molnárlegény, aki megigéri, hogy felszabadítja a malmot. Örlés közben a legény pikulázik. Jönnek az ördögök éjjéltájban, vezérük kéri a legényt, tanítsa meg pikulázni. A legény azt mondja, tul gömbölyüek az ördög ujjai, meg kell kicsit lapositani. Vizes kerék hengerébe tiz lyukat fur, abba dugja az ördög ujjait, beékeli és megpörgeti az ördögöt. Az ördögök megigérik, inkább itthagyják a malmot, csak eressze el őket a legény. Bucsuzól odakiáltják: "Még megbánod, mikor feleségeddel a fekete hegy alatt sétálsz."

b/ A molnár megnősül, egyszer feleségével a mondott helyen sétál, jön az ördög. A molnár lefekteti a feleségét, ő meg a hegyibe feszik. Meglátja az ördög, s azt mondja: "Furd, furd, többet nem teszem oda az ujjamat, hogy ékeld belé!"

Gy.h.i.: Böde /Zala m./, 1952.

Elm.: Cserkúti István, 79 é. juhász

- 19/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 3. 10. sz. Csavargó Jancsi.
32-37. p.

Tipusképlet: AaTh 326 + AaTh 330 /AaTh 1159/.

a/ Csavargó Jancsi tanítja az ördögöket hegedülni, de nem simul ujjuk a hurhoz. Hogy kiegyenesítse, beszoritja Pluto ujját a satuba. Pluto ugrál kinjában, leszakad az ujjá, végül szerződést kötnek, sose jönnek többé az ördögökhöz vissza. Pluto féluton visszakiabál, ha más országba megy Jancsi, leszámolnak vele. Jancsi feleségül kapja a királylányt. Egy idő múlva haza akar menni a szüleihez.

b/ A határon tizenkét ördög várja. Sirva bucsuzik a feleségétől, nincs nála se zsák, se kapa. Pluto letérdel melléjük, észreveszi a nyilást, azt kiabálja: "Meneküljete, Jancsi hozta a satut is, ebbe még a keze szára is beszakad, olyan bő." Nagyobb ördög mint ők. Az ördögök elszaladnak, Jancsiék élnek boldogan.

Gy.h.i.: Mohács /Baranya m./, 1957.

Elm.: Czita Illés, 72 é. pásztor

Szöveget a gyűjtő átírta.

- 20/ HIDVÉGI Lajos Ms. 1. A katona elüzi az ördögöt. 268. p.
Tipus: AaTh 1159

a/ Király elátkozott pincéjéből az ördög minden ételt elhord. János katona vállalkozik kiüzésére a királylány kezéért. Asztalt kér tele étellel, egy satut meg egy bikacsöket. Ahogy leül János a pincében, jön az ördög, hogy megegye Jánost is, de az nem hagyja magát, az ördög kezét satuba szoritja, bikacsökkel addig veri, míg az ördög meg nem igéri, hogy eltakarodik örökre a pincéből, de

Jánosnak is meg kell fogadnia, a király birtokáról soha nem megy el.

b/ Egyszer mégis megteszi, jön érte az ördög, hogy elvigye, de János így szól: "Hozom a satut!" Az ördög erre ijedten elszalad, János megkapja a király leányát.

Gy.h.i.: Cegléd /Pest m./, 1957-58.

Elm.: Bezzegh István, VII.b. tanuló

21/ DÖMÖTÖR Ákos 1962. 1. sz. Miklós. 17-19. p.

Tipus: AaTh 326 /AaTh 1159/.

a/ A király elátkozott nyaralójában Miklós furulyázni kezd. Megjelenik az ördög, kéri tanítsa meg őt is játszani. Az ördög görbe ujjai nem passzolnak a furulya lyukai-
ba. Miklós azt mondja, ki kell egyenesíteni. Lyukakat fur, az ördög beleteszi ujjait, Miklós belevágja kalapácsával. Buzogányával jól elveri az ördögöt, majd furulyájával ad-
dig táncoltatja, míg patakokban nem folyik a vére. Az ördög megígéri, hogy soha nem jön többé ebbe az országba, elengedi Miklós. Az ördög megfenyegeti. Miklós feleségül kapja a királylányt.

b/ Egyszer keresztelőre hívják őket abba az országba, ahova az ördög való. Találkoznak az ördöggel. Miklós a feleségét a fűzesbe hívja, s kezdi dolgozni. Látja ezt az ördög, s azt mondja: "Hiába furod a lyukat, még egyszer nem csapsz be!" Azzal elszalad.

Gy.h.i.: Sarkad /Békés m./, 1961.

Elm.: Komádi Ferenc, 58 é. volt uradalmi cseléd,
most gyári munkás.

Tájnyelvi lejegyzés.

22/ VÖÖ Gabriella 1969. /11. sz./ A három katona. 57-60. p.

Tipus: AaTh 1159

a/ Egy király a legkisebb testvérnek igéri lányát és fele királyságát, ha kiüzi kaszárnyájából a Gonoszt. A fiu kér ételt-italt, két vaséket, egy kalapácsot és egy hegedüt. A mennyezetre akkora lyukat csináltat, hogy két emberkéz beleférjen. Este bevonul a kaszárnyába, eszik,

szik. Éjfél tájt jő a Gonosz. A legény hegedülni kezd, a Gonosz kéri, tanítsa őt is meg. A legény azt mondja, nagyon vastagok az ujjai, meg kell lapositani. Fölmennek a padlásra, bedugatja a Gonosszal ujjait a lyukba, beékeli, majd háromszor elveri egy drótostorral, míg a Gonosz megígéri, hogy többé nem jön vissza. A király beváltja ígér-
tetét.

b/ Egy idő múlva a legény látogatóba megy feleségével a szüleihez, de szerszámaival viszi magával: a drótostort, a hegedüt, a vaséket. Mikor átlépi az ország határát, az ördög jő az uton, hogy megölje a fiut. De ő előveszi szer-
számaival és kiált: "Hegyezem meg az ujjad!" Az ördög meg-
ijed, és elszalad.

Gy.h.i.: Csákova /v. Temes m./ Románia, 1961.

Elm.: Szakáll József, 64 é.

Gy.: VÖÖ Gabriella

Tájnyelvi lejegyzés.

23/ BODNÁR Bálint Ms. 2. 4. sz. A harangozó meg az ördög.

49-57. p.

Tipusképlet: AaTh 326 /AaTh 804B + AaTh 1159/.

a/ Félni nem tudó fiu faluvégi keresztnél három holló-
tól megtudja, hogy a magyar királynak elátkozott vára van. Kap tőlük olyan sipot, melynek hangjára a falevél is táncol. Elmegy a királyhoz, kér kártyát, szivart, kört huz maga köré, úgy őrzi a várat. Szakállas ördöggel kár-
tyázik. Másnap kér gyalupadot, faragóbaltát, fűrész-
t. Megint kört huz maga köré, az ördög el akarja vinni, de közli, templomot épít, fur, farag. Az ördög bedugja ke-
zét a gyalupadba, a fiu sippal táncoltatja. Akkor engedi el, mikor az ördög megígéri, kiköltözik a várból. Távozó-
ban az ördög visszaszól, nem menjen a nagy hid felé.

b/ Jancsi feleségül kapja a királylányt, átmennek a nagy hidon, kiugrik egy veressapkás ördög alá, el akar-
ja vinni Jancsit, de az feleségét kezdi ölelgetni. Az ördög beles a hintóba, s odakiált: "Most is furod a lyukat,

hogy dugjam oda a kezem! Olyan bolond se vagyok én!" Elszalad, többet nem látják.

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Hudák Bertalan, 65 é. földműves

Magnetofonfelvételtől készült gépirásos lejegyzés.

24/ DÉGH Linda Ms. 1.

Tipus: AaTh 326 /AaTh 1159/.

a/ A félni nem tudó fiu elmegy felszabadítani a király elátkozott kastélyát. Harmadik este satupadot, gyalupadot, gyalut visz magával. Plutó, Drumó megy oda, a fiu az üllőt kettévágja, beszoritja a szakállukat. A város felszabadul, János megkapja a királylányt és a fele királyságot...

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Adu Sándor

Zavaros, rontott változat.

25/ BÁLINT Sándor 1975. Az ördög muzsikálni, táncolni tanul.

540-547. p.

Tipus: AaTh 1159

a/ Juhász fia elindul, hogy megkeresse az elvarázsolt kastélyt, melyet ördögök tartanak hatalmukban. Vándorlása közben egy öregasszonytól tanácsot kap, ezenkívül csipeszt és egy darab madzagot. A csipesszel meg kell kopintania az ajtót háromszor, és háttal kell bemennie a kastélyba. Menjen a szobába, a csipeszt kösse a madzaggal az asztalhoz és kezdjen furulyálni. Ha jön az ördög, hogy tanítsa meg furulyálni, mondja azt, hogy előbb ki kell egyenesíteni az ujjait és tegye a csipeszbe.

Minden úgy történik, ahogy az öregasszony elmondja, a csipeszből satu lesz. Az ördög beledugja ujját a satu-
ba, az magától összeszorítja. A kis juhász bottal veri, azt mondja, lámcsak, táncolni is tud. Megjelenik az öregasszony, utasítja a fiut, kérdezze meg, miben rejlik a kastély titka. Az ördög fájdalmában kivallja, hogy két gomb van a kastélyban: ha az egyiket megnyomják, a kas-

tély visszaváltozik eredeti alakjára, ha a másik gombot nyomják meg, az ország is felszabadul az átok alól. Ezután az ördögöt megölik, elégetik.

Az öregasszony szép királylánnyá változik, megnyomják a két gombot, szép ország terül el a szemük előtt.

A királylány elmondja, hogy a nép megátkozta a kastélyukat, de apja őt még ki tudta menteni az erdei kunyhóba. Összeházasodnak, boldogan élnek.

Gy.h.i.: Szeged /Csongrád m./, 1971.

Elm.: Tombácz János, 70 é.

MEGJEGYZÉS:

V.ö. Magyar hiedelemmonda katalógus, J/II.3. Kovácsot el akarja vinni az ördög, 48. p. BIHARI Anna 1980.

Tipus: AaTh 1160 Ördög a kísértetkastélyban

H: 1160 /1/ BN: 1160 /2/

A MESETIPUS VÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

GÖNCZI Ferenc 1948. 10. sz. Aki nem tudott se fiényi se megijjenni. 311-315. p.

Tipus: AaTh 326 /AaTh 1160/.

Pulutó jön, hogy elvigye Jancsit, de szakálla az eszterga köré tekeredik. Jancsi csak úgy engedi el, ha megmutatja, hol van a három láda arany. Pulutó megmutatja, és az összes ördöggel örökre eltávozik a kastélyból.

Gy.h.i.: Gellénháza /Zala m./, 1895-1905.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

A magyar anyagban ez a mesetipus igen hasonlít AaTh 1159 típusra. A Honti, ill. Berze Nagy közölte változatokat oda osztottam be.

AaTh 1164 A gonosz asszony a gödörben /Belfagor/

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA

A gonosz asszonyt bedobja férje a gödörbe /verembe, pincébe/. Mikor tettét megbánva ki akarja huzni, a kötél végén az ördög kapaszkodik: nem bírta ki odalenn az asszonnal. /Folyt. AaTh 1164D/.

VÁLTOZATOK: 2

- 1/ KAZINCZY Gábor Ms. 1. II. sz. Egy rossz asszony. 9-11. f.

Tipusképlet: AaTh 1365B + AaTh 1164 + AaTh 1164D.

Az akaratos asszony beleesik a verembe. Férje megsajnálja, néhány nap múlva érte megy, de a leeresztett kötél- len egy ördög mászik fel, aki megköszöni, hogy megmentette az életét, mert az asszony gonoszsága félig megőszítette.

Gy.h.i.: H.n., 1857.

Elm.: -

Népies lejegyzés.

- 2/ KÁLMÁNY Lajos Ms. 2. Plutó és a gyermek. 69-70. p.

Tipusképlet: AaTh 1164 + AaTh 1164D.

Egy ember későn házasodott, s felesége mindig megverte. Az ember végül megelégette a dolgot, kicsalta a feleségét az erdőbe egy pincéhez, és belelökte.

Egy idő múlva a fia kérdezősködni kezdett anyja után. Az ember megmondta neki, a fiu elment és kötelet engedett le az anyjának, azonban a kötél- len Plutó kapaszkodott fel.

Gy.h.i.: Battonya /Csanád vm./, 1872-1919.

Elm.: -

Megtalálható még:

ARANY János /1851/ 1952, 201-214. p.

Jóka Ördöge. Pórrege.

Tipusképlet: AaTh 1351A^X + AaTh 1164 + AaTh 1164D.

Tipus: AaTh 1164D Az ördög ajándéka

/Vö. AaTh 332 II., AaTh 1862B/

H: 332 BN: 1164

A MESE TIPUSVÁZLATA:

Az ördög azzal ajándékozta /jutalmazza/ meg a szegény embert, hogy ő megszállja a gazdag embert /királyt, királynét, királykiasszonyt/, s a szegény ember jó pénzért kiüzi. Ezt azonban csak egyszer /kétszer, háromszor/ szabad megtennie. A szegény ember meggazdagszik /a királykisasszony férje lesz/, s nem teljesíti az ördög kikötését. /Előzménye rendszerint AaTh 1164/.

VÁLTOZATOK: 2

- 1/ KAZINCZY Gábor Ms. 1. II. sz. Egy rossz asszony. 9-11. f.

Tipusképlet: AaTh 1365B + AaTh 1164 + AaTh 1164D.

Az ördög hálából belebujik egy császár leányába, aki- ből az ember orvosként kifüstölheti. Ugyanakkor megtiltja neki, hogy máskor is próbálkozzon a kifüstölésével. Az ember jutalmul megkapja a császár leányát, és a fele birodalmat. Hire jön, hogy az ördög egy másik császárlányba költözött, az ember a császár parancsára vonakodva odamegy. Az ördögnek azt mondja, korántsem azért jött, hogy őt kiüzze, csak tanácsot akar kérni, mitévők legyenek, mert felesége kijött a veremből, s nemcsak őt keresi, hanem az ördög után is kérdez. Az ördög erre ijedtében a kék tengerbe menekül, többet nem jön vissza.

Gy.h.i.: H.n., 1857.

Elm.: -

Népies lejegyzés.

2/ KÁLMÁNY Lajos Ms. 2. Plutó és a gyermek. 69-70. p.

Tipusképlet: AaTh 1164 + AaTh 1164D.

Jutalmul, amiért kihuzta, Plutó egy üveget adott a fiúnak, mellyel minden betegség gyógyítható. Megjósolta végül, hogy egy király leányát kell majd meggyógyítani, akibe Plutó belebujik. Jutalmul feleségül kapja a királylányt, és a fél királyságot. De más beteget nem szabad gyógyítania, mert akkor Plutó az ő hasába bujlik.

A jóslat beválik. Idővel azonban a szomszéd királylány is megbetegszik, hívják a fiut, gyógyítsa meg. A fiu elmegy, Plutónak annyit mond, hogy mindjárt reászabadítja az anyját, akivel a pincében össze volt zárva, az majd jól elveri. Plutó kegyelemért könyörög, majd úgy elmegy, hírét sem hallják többé.

Gy.h.i.: Battonya /Csanád vm./, 1872-1919.

Elm.: -

Megtalálható még:

ARANY János A Jóka ördöge

Tipusképlet: AaTh 1351A^X + AaTh 1164 + AaTh 1164D.

Gy.h.i.: - -

Közlés ideje: 1851.

Elm.: -

Költemény.

MNK 1164D^X Az ördög és az ember szövetséget köt

H: 332 /1. vált./ BN: 1164 1. vált.

A MESE TIPUSVÁZLATA:

a/ Az ördög feleségül vesz egy csuf, nyelven asszonyt, akivel nem tud együttélni, s megszökik tőle.

b/ Szövetkezik egy emberrel. Ő megszállja a betegeket, társa jó pénzért kiüzi belőlük.

c/ Az ördög egyszer nem akar engedelmessé válni, erre társa megijeszti: hívja a feleségét. Az ördög ijedten elszalad.

VÁLTOZATOK: 3

1/ GAÁL Georg 1822. Des Teufels Schrecken. 72-76. p.

/ Tipus: MNK 1164D^X

Egy ördög annyira csuf, hogy nem tud megházasodni. Egyszer végre talál egy asszonyt, aki tulajdonképpen boszorkány, s aki még nála is csunyább. Elveszi feleségül. Az asszony azonban csunyasága mellett még veszekedős is, az ördög megszökik tőle.

Talál az erdőben egy gyökérgyűjtő emberkét, szövetkezik vele. Ő megszállja mindaddig a betegeket, míg társa jó fizetségért el nem küldi.

A gyökérszedő ember azonban nagyon önzőnek bizonyul, s az ördög egy parasztasszonyból nem akar kimenni. Az ember végül azzal ijeszti meg az ördögöt, hogy elhívja a feleségét. Az ördög erre azonnal eltávozik.

Gy.h.i.: -, 19. sz. eleje

Elm.: -

Nyelve: német, stilusa mesterkélte.

2/ KAZINCZY Gábor Ms. 1. Az agg szüz és az ördög. 74-77. p.

Tipusképlet: AaTh 1476B + AaTh 1164D^X.

A kapuban bucsuzkodás közben Kati az mondta, holtáig táncolna az urral. Erre a vadász felszólította, kapaszkodjék a nyakába, majd ördöggé változva elrepült vele a pokolba. De a lány nem engedte el ott sem a nyakát, kénytelen volt Lucifer elé menni, aki elkergette az ügyetlen ördögöt. Az ördög hiába ígért arany várakat Katinak, nem tudott szabadulni tőle. Egy rétre ért terhével, ahol fiatal juhász roppant nagy bundában őrizte a nyáját. Ennek az ördög elpanaszolta esetét, a juhász megígérte, hogy segít. Rákiáltott a leányra, hogy fogózzék bele. A leány rögtön elengedte az ördögöt, s a juhász nyakába kapaszkodott. Egy tóhoz ért vele, ahol észrevétlenül kigombolta bundáját, s azt Kattival együtt a tóba vetette.

Az ördög hálálkodott, amiért megszabadította a lánytól. A juhász azon gondolkodott, ha minden ördög ilyen buta, akkor jól van a dolog.

Abban az országban, ahol a juhász lakott, a király két tisztartójával együtt tékozolta az ország vagyonát, nem törődött a szegény alattvalókkal. De megjövendölték neki, hogy mielőtt a hold megtelik, két tisztartójáért jönni fog az ördög, holdtöltekor meg a királyt viszi el. A király ekkor jó utra tért, a tisztartók meg a váraikba zárkóztak. Az ördög felszólította a juhászt, mikor megy a két tisztartóért, menjen a várukhoz, kergesse őt el, engedelmeskedni fog, de a király elvitelébe ne merjen a juhász beleszólni. A juhász a két tisztartótól jutalmul négy zsák aranyat kapott. Ezzel fizetett az ördög, amiért megszabadította Katitól. Meghallotta az esetet a király, kérte a juhászt, mentse őt is meg. A kitűzött napon meg is jelent a juhász. Az ördög megfenyegette, amiért utjába akar állni, de a juhász visszafenyegette, hogy neki nem a királyra, hanem az ördögre van gondja, mert kati él, és utána tudakozódik. Ahogy ezt a nevet az ördög meghallotta, tüstént ellődült és békén hagyta a királyt. A király jutalmul első emberévé tette a juhászt, akiből derék tanácsadója lett. A négy zsák aranyat sem tartotta meg, hanem kiosztotta azok közt, akiktől a helytartók kizsarolták.

Gy.h.i.: -, 19. sz.

Elm.: -

Gy.: -

3/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 7. A halál és a fia.

132-137. p.

Tipus: AaTh 1164D^x

A halál szeretné tudni, hogyan él a földön a szegény ember, ezért Isten engedelmeivel tizenhét esztendőre lemegy a földre. Megnősül, házsártos asszonyt kap feleségül. Fiának felfedi kilétét, azt mondja, legyen orvos. Ha ő a beteg lábánál áll, adjon neki cukros vizet, a beteg meggyógyul. Ha a fejénél, annyit mondjon csak: "En-

nek az Isten az orvosa". Közben feleségétől megszökik, nem bírván elviselni rossz természetét. Mikor lejár az ideje, visszamegy, fiából nagyhirű orvos lesz. Egyszer elhívják a fiut a király lányához, akinek már a fejénél áll a halál. Megszólal a fiu: "Jaj, jaj papa, de gyűn ám a mama is!" A halál ijedtében elszalad, a királylány meggyógyul, a fiu feleségül kapja.

Gy.h.i.: Siklósnagyfalu /Baranya m./, 1962.

Elm.: Somogyi János, 74 é. kanász

A szöveget a gyűjtő átírta.

Megtalálható még:

1/ A három ostoba ördögök históriája... 1853. 1-16. p.

Tipus: AaTh 1164D^x

A pokolban nincsen asszony, az egyik ördög elhatározza, hogy szerez egyet. Felmegy a földre, elvesz egy fiatal leányt, nem bír vele, a nő a pokolra kergeti. A második vénlányt vesz el, de ugyanugy jár. A harmadik özvegyasszonyt vesz feleségül, de megszökik tőle.

Találkozik egy szénégetővel, panaszkodik neki. Megígéri, hogy bemegy a király két lányába, a szénégető mint híres doktor kiűzheti belőlük az ördögöt, nagy jutalmat fog kapni érte, de harmadszor már nem kísérelheti meg.

A szénégető a tilalom ellenére, harmadszor is megpróbálja kiűzni az ördögöt. Az ördög meg akarja ölni, de a szénégető megígéri: szép feleséget szerez neki. Az ördög elmenekül.

Ponyvakiadvány.

Nyelve, stilusa mesterkéltségek.

2/ TATÁR Péter 1898. Az elcsapott ördög. 1-8. p.

Tipus: AaTh 1164D^x

Lucifer elcsapja Csap ördögöt hanyagságáért. Tíz évre száműzi a földre, hogy legyen férje egy vénasszonynak. Nagy vagyont szerez egy háboruban, s feleségül vesz egy kiszolgált markotányosnét. Nem bír vele élni, vándorolni megy. Egy doktor éppen az ördögöt hívja, bemegy, meggyógyul, hogy az ördög a betegekbe bujlik. A doktor be-

csapja pénzzel, ezért Csap nem akar egy betegből kijönni. A doktor kimegy a szobából, beküld egy szolgálót, hogy itt van egy vénasszony, aki a férjét keresi. Az ördög elmenekül.

Ponyvakiadvány

Nyelve, stilusa mesterkélte.

- 3/ GYÖRGY Lajos 1934. 20. sz. Belfagor. 95-96. p.
GYÖRGY Lajos 1937. 28. sz. Belfagor. 59-61. p.

Egyszer egy ördög megházasodik, de feleségül csak egy utálatos öreg satrafát kap. A lakodalom egy akasztófa alatt van, a vendégek ördögök és boszorkányok, a lakoma sült egerekből, patkányokból áll. A házasság azonban rosszul sikerül, a vén satrafa oly gonoszul bánik urával, hogy az megszökik tőle. Találkozik egy gyökérásó emberrel, aki szintén a feleségétől szökött meg. Megállapodnak, hogy az ördög megszállja az embereket, csak az ember szavára hagyja el, s a kapott pénzen osztozkodnak.

Szépen megy a dolog mindaddig, míg a gyökérásó ember egyszer be nem csapja az ördögöt. Az bosszúból nem akarja elhagyni semmiképpen a következő alkalommal megszállt embert. Erre a gyökérásó ember megfenyegeti: ha ki nem takarodik, nyomban idehozza a feleségét. Ettől az ördög annyire megijed, hogy nemcsak elkotródik, hanem még az összegyűlt keresetét is a gyökérásónak adja.

György Lajos szüzséleírása, a típus összehasonlító irodalmának felsorolásával.

MNK 1164D^{xx} Az ördög és a székely asszony

H: 332 4. vált. BN: 1164. 2. vált.

A MESE TIPUSVÁZLATA:

a/ A székely asszonyt akaratossága folytán élve eltemetik, /vagy gödörbe esik/. Az ördögöt hívja segítségül, aki

rögtön megjelenik, kiássa őt a sirból, s a nyakába veszi.

b/ Képtelen szabadulni az asszonytól, végül egy huszár segít rajta, kardjával elkergeti az asszonyt. Az ördög szabadítóját azzal jutalmazza, hogy királykisasszonyokba bujlik, akikből a huszár jó pénzért kikergeti. Ezt csak egyszer /két-szer, háromszor/ szabad megtennie.

c/ A huszár nem teljesíti az ördög kikötését, s mikor az nem hajlandó engedelmeskedni, megfenyegeti: hívom a székely asszonyt! Az ördög ijedten elszalad. /Előzménye rendszerint AaTh 1365F^x./

VÁLTOZATOK: 6

- 1/ KRIZA - ORBÁN - BENEDEK - SEBESI 1882. VI. sz. Mondjad hát: Széna! 355-361. p.
Típusképlet: AaTh 1365F^x + MNK 1164D^{xx}.

Az asszony sirbaeresztése után látja, hogy bolondul cselekedett, s felsóhajt: bár az ördög vinné el. Az ördög jön, kiássa a sirjából, a nyakába veszi. Az asszony azonban még a föld színén se akar leszállni, s követeli, hogy vigye haza. Az ördög egy huszárt hív segítségül, aki megfenyegeti: kardjával megöli. A menyecske leugrik, elszalad. Az ördög hálából megígéri: bebujik egy királynéba, s csak a huszár felszólítására "Indulj, komám!" távozik. A huszár cserébe a királynét kapja feleségül. Az ördög most egy másik királynéba bujlik, akiből jó pénzért szintén kikergetheti a huszár. A harmadik királynéből azonban már tilos kiüznie őt. A huszár mégis vállalkozik, a harmadik királynéből is megpróbálja kikergetni az ördögöt. Az ördög azonban meg se moccan, hiába szólítja fel "Indulj, komám!" Egyszer csak elkiáltja magát a huszár: "Érkezik a székely menyecske!" Az ördög ijedten elszalad, talán még ma is fut.

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz.

Elm.: -

Gy.: Kriza János

Székely tájnyelvi lejegyzés.

- 2/ KRIZA János 1956. II. 41. sz. A székely asszony és az ördög. 354-358. p.

Tipusképlet: AaTh 1365F^x + MNK 1164D^{xx}.

A székely asszony akaratossága folytán gödörbe esik. Az ura otthagyja, az asszony nem tud kijönni. Felsőhajt: "Bárcsak valaki, az ördög innen kivinné!" Az ördög ott terem, hátára veszi, kimászik vele a gödörből. Egy idő múlva megunja az asszony cipelését, de az nem akar leszállni a hátáról. Végül egy huszár segít rajta, azt mondja: "Ha nem, ülj ott az ördögbe!" Erre az asszony leszáll, és elszalad. Az ördög hálából megígéri a huszárnak, hogy királlyá teszi. Beköltözik egy királylányba, ahonnét a huszár kikergeti, s cserébe feleségül kapja a lányt. Máshonnét azonban nem szabad kikergetnie őt.

A huszár azonban a tilalom ellenére jó fizetségért mégis újra próbálkozik a kikergetéssel egy másik királylánynál is. Az ördög kibujik, de a huszárra akar büntetésül beköltözni. Ő csak annyit mond: "Jő az asszony!" Az ördög ijedten elvágat.

Gy.h.i.: Udvarhelyszék /Udvarhely vm./, 19. sz.

Elm.: -

Gy.: Ürmösi Sándor

Székely tájnyelvi lejegyzés.

- 3/ BANÓ István 1941. 16. sz. /A székely asszony/ 148-149.p.
Tipusképlet: AaTh 1365F^x + MNK 1164D^{xx}.

Az asszony a föld alatt belátja bolondságát, azt mondja: bár az ördög jönne érte. Az ördög meg is jelenik, kikapja az asszonyt a földből, s nyakába ülteti.

Az asszony azonban nem akar leszállni, hiába könyörög az ördög. Végül egy huszár segít rajta, megfenyegeti kardjával az asszonyt, aki leugrik az ördög nyakából, és elszalad. Az ördög hálából tudós orvossá teszi. Egy király fejéhez ül, megbetegíti, a huszár híres orvosként odamegy, s azt mondja: "Távozz, komám!" Az ördög elmegy, a király meggyógyul, s a huszárt gazdagon megjutalmazza.

Egy másik ország királya is megbetegedik. Hívják a hu-

szárt, de az ördög nem hajlandó eltávozni, hiába szólítja fel. Végül a huszár felkiált: "Ha nem távozol, hívom a székely asszonyt!" Az ördög ezt hallva, ijedten elrohan. A huszárból gazdag ember lesz.

Gy.h.: Kárász /Baranya m./

Elm.: Kereszturi István, 69 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 4/ KOVÁCS Ágnes Ms. 1. 139. sz. A huszár és a székejsz. 454-456. p.

Tipusképlet: AaTh 1365F^x + MNK 1164D^{xx}.

A székely asszony, mikor eltemetik, a földben azt mondja: bár vitte volna el az ördög, amikor odakerült. Abban a pillanatban egy fekete ördög kezdi kaparni a sirt. Az asszony felül a hátára, jól belekapaszkodik a hajába. Hiába kéri az ördög, szálljon le, az asszony nem fogad szót. Az ördög alig vánszorog már a fáradtságtól. Egyszer csak találkoznak egy huszárral. Az ördög nagy jutalmat ígér neki, ha megszabadítja az asszonytól. A huszár kardja lapjával rávág az asszonyra, így sikerül a szabadítás.

Az ördög hálából azt mondja a huszárnak, ő megbetegíti a királykisasszonyt, senki sem tudja majd meggyógyítani, de ő menjen oda, s csak annyit mondjon: "Indulj, komám!" De ezt csak egyetlen egyszer teheti meg.

A huszár valóban elüzi az ördögöt, nagy jutalomban részesítik. Megbetegszik egy másik királykisasszony is, a huszár a tilalom ellenére odamegy, s azt mondja az ördögnek: "Indulj, komám, mert jön a székely asszony!" Az ördög a pokol közepéig szalad, a huszár meg feleségül veszi a királylányt.

Gy.h.i.: Ketesd /Kolozs m./, 1942.

Elm.: Miháj István András

- 5/ DÉGH Linda 1960. II. 59. sz. A székely menyecske. 94-99. p.

Tipusképlet: AaTh 1365F^x + MNK 1164D^{xx}.

Mikor már eltemetik, akkor jut az asszony eszébe, hogy

Gy.h.i.: Székelyföld, 19. sz. második fele.

Elm.: -

- 2/ BODNÁR Bálint Ms. 1. 56. sz. Vitéz varga erős cselekedete. 260-263. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /AaTh 1049 a,b,c /AaTh 1051 +
+ AaTh 1084/ d ~ MNK 1063^{XX} + MNK
1167^{XX} /AaTh 1149/.

Elfut az ördög, találkozik a farkassal. Járomba dugják a fejüket és visszamennek, hogy elvegyék a vargától a pénzt. A varga gyerekei kiabálnak: "Nini, apám még farkast is szolgált, de az ördögöt se eresztjük el!" Elszaladnak, faágba akad a járom, eltörik, így szabadul meg a farkas az ördögtől.

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1954.

Elm.: Józsi Károly, 47 é. kisparaszt

MEGJEGYZÉS:

A bemutatott változatok az MNK 118^I mt-hoz képest nem teljesen kerekék.

MNK 1167^{XXX} Az ördög és a róka

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA:

A sárkány /ördög, óriás/ találkozik a rókával, aki hívja, menjenek vissza a pénzért, nem olyan erős az ember, mint amilyennek a szörny hiszi. Az ember azonban rájuk ijeszt, fejeveszve menekülnek. /A szörny mérgében megöli a rókát./

VÁLTOZATOK: 7

- 1/ VURZEL Lőrinc Ms. 1. 29. sz. /c.n./ 12 b - 13 a f.

Tipusképlet: AaTh 1060 + MNK 1101^X + AaTh 1051 +
+ AaTh 1084 + MNK 1167^{XXX}.

A sárkány egy zsák pénzt ad a fiunak, csak hagyja el a házát. Elviszi a fiu falujáig.

Utban hazafelé a sárkány találkozik a rókával, aki a fiu ludait megette. A róka felvilágosítja a sárkányt, hogy a fiu milyen gyenge. A sárkány visszatér vele a fiuhoz, aki azt mondja, pontosan a róka bőrével tartozik az apja a zsidónak. A róka megijed, és elfut a sárkánnyal együtt.

Gy.h.i.: H.n., 19. sz.

Elm.: -

/Vázlatos lejegyzés./

- 2/ RÉPÁSI István Ms. 1. 5. sz. A sárkány meg a cigány.
143-150. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b,c + AaTh 1051 +
+ AaTh 1053 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d +
+ MNK 1167^{XXX} ~ AaTh 1149.

Az uton egy róka látja őket, hívja vissza a sárkányt, mert a cigány felesége megfogta tegnap a fiait. Folyt.: ~
AaTh 1149.

Gy.h.i.: Tiszanána /Heves vm./, 1912-1913.

Elm.: -

- 3/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 7. sz. A cigám meg az ördög.
28-37. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 /MNK 1060^X + AaTh 1049 b, c +
+ MNK 1086^X + AaTh 1072 /AaTh 1051/ +
+ AaTh 1063 + AaTh 1115 + AaTh 1049 d
/AaTh 1149 ~ MNK 1167^{XXX}/.

Találkozik utközben az ördög a rókával, az javasolja, hogy menjenek vissza, vegyék el a pénzt. A cigány már várja őket, a rókát zsákba csalja, az ördög elfut, a cigány megfenyegeti, ha visszajön, lenyuzza a bőrét.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 4/ HORVÁTH István 1971. A hétfejű sárkány és a szegény ember. 204-208. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1051 + AaTh 1049 b,c +
+ AaTh 1083A + MNK 1100^x + AaTh 1084 +
+ AaTh 1049 d + AaTh 1149 ~ MNK 1167^{xxx}

Találkozik a sárkány a rókával, aki kineveti félelmét és visszamegy vele az emberhez.

A szegény ember felelősségre vonja a rókát, miért hoz csak egy sárkányt, amikor hetet ígért? A sárkány megöli a rókát és eszét veszve menekül.

Gy.h.i.: Magyarózd /Maros m./, 1943.

Elm.: A szerző a mesét nagyszülei elbeszélése alapján emlékezetből írta le.

- 5/ NAGY Olga é.n. /1953/ 15. sz. Páskuj meg az ördög. 122-127. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 a,b,c ~ 1051 +
+ AaTh 1115 + AaTh 513B + AaTh 1049 d +
+ AaTh 1149 + MNK 1167^{xxx}.

A menekülő ördög találkozik a rókával, aki hívja, menjenek vissza az aranyért. Mikor visszaérnek, az ördög bekiált az ablakon: "Kelj fel, Páskuj!" Páskuj visszakiált: "Elhoztad, róka koma, az adósságod?" "Miféle adósságot?" - kérdi a róka. "Az ördögbőrt, amit ígértél" - feleli Páskuj. Az ördög méregbe gurul, hogy a róka becsapta őt, s eladta a bőrét Páskujnak. Ugy falhoz vágja a rókát, hogy az szörnyethal, ő meg elszalad.

Gy.h.i.: Katona /v. Kolozs m./ Románia, 1951.

Elm.: Martonosi Árpádné, 36 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 6/ BODNÁR Bálint Ms. 2. A szegény ember meg az óriás. 754-762. p.

Tipusképlet: AaTh 1084 + AaTh 1063 + AaTh 1049 c,
b /AaTh 1115/ d + MNK 1167^{xxx}.

Megy haza az óriás meg a szegény ember a zsák arannyal. Az ember előremegy, a rajkói feketék, mint az üszök, oszlopba állnak. Az óriás lecsapja a zsákot, ijedten elrohan. Utközben találkozik a rókával, aki azt mondja, gyáva az ember, nappal is lehet tyukot lopni a padlásáról. Zsineget kötnek a farkára és az óriás derekára. Visszamennek, az óriás ujfent megijed az oszlopba állított gyerekektől. Erdő közepéig rohan, addigra a róka megdöglik, vicsorit, az óriás erre: "Könnyű neked nevetni a másikat: megszabadítottalak."

Gy.h.i.: Ajak /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Bacsó Sándor

Magnetofon felvétel alapján készült gépirásos lejegyzés.

- 7/ DÉGH Linda Ms. 1. /c.n./ 143-144. p.

Tipusképlet: AaTh 1060 + AaTh 1049 b, c /AaTh 1051 +
+ AaTh 1115/ d + MNK 1167^{xxx}.

Visszafelé az ördög találkozik a rókával, visszamennek összekötözött lábbal, az ember mikor meglátja őket, küldi a vénasszonyt a tőkéért. Az ördög ijedten elszalad, a rókára szól: "Te akartál megöletni!"

Gy.h.i.: Tiszamogyorós /Szabolcs-Szatmár m./, 1962.

Elm.: Feka Lajos, 79 é.

Zavaros, rontott változat.

MNK 1168^x Ördögüzés tömjénezéssel

V.ö. AaTh 804B

H: - BN: -

A MESETIPUS VÁZLATA:

Koplaló Mátyás az erdőben alkalmas fát keres, amire felakassza magát. Az ördög kérdésére azt mondja, tömjént keres, amivel őket akarja kifüstölni a pokolból. Az ördög megijed és egy zsák aranyat ad a szegény embernek. Később megbánja tettét, vissza akarja szerezni az aranyat, és versenyre hívja a szegény embert.

VÁLTOZATOK: 13

- 1/ GÖNCZI Ferenc 1948. 8. sz. Koplaló Mátyás. 306-309. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1071 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

Koplaló Mátyás nagyon szegény, kimegy az erdőbe, néze-
lődik, hogy melyik fára akassza fel magát. Jön az ördög,
kérdi mit csinál. Koplaló Mátyás azt feleli: tömjént ke-
res, hogy a pokolból kifüstölje az ördögöket. Az ördög
ad neki inkább egy mázsa aranyat. A többiek sokallják az
aranyat, az egyik ördög elmegy hozzá, hogy visszaszerez-
ze.

Gy.h.i.: Bocfölde /Zala m./, 1895-1905.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 2/ HUBAY Győző Ms. 1. 16. sz. Az ördög elűzése. 46-48. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X + MNK 1149^X + AaTh 1082 +
+ AaTh 1072.

Szegény ember az erdőbe megy fát vágni. Arra jön egy
ördög, kérdi mit csinál. Az ember azt mondja, tömjént
szed. Az ördög ijedtében egy zsák aranyat ad neki, csak
ne tegye, majd hazaszalad. Otthon Lucifer megszidja, hogy
hagyta magát becsapni, és visszaküld az aranyért egy má-
sik ördögöt.

Gy.h.i. Csenyéte /Abauj-Torna vm./, 1910-es évek.

Elm.: Majoros Maris

- 3/ SZENDREY Zsigmond Ms. 1. 5. sz. Koplaló Mátyás. 18-21.p.
Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1082 +
+ AaTh 1084.

Koplaló Mátyás nagyon szegény, sok gyereke van. Mikor
egyszer elfogy az ennivaló, kimegy az erdőbe, hogy fel-
akassza magát. Nézi a fákat, ördögök kérdik, mit csinál,
azt mondja, tömjént keres, hogy kifüstölje őket. Inkább
adnak két zsák aranyat neki. Később sajnálják tőle az a-
ranyat, elküldenek egy ördögöt, hogy tegyen vele három
próbát, aki megnyeri, azé legyen az arany.

Gy.h.i.: Köröstárkány /Bihar vm./, 1916.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

- 4/ BENE Lajos 1931. Koplaló Mátyás. 47-51. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1082 + AaTh 1071 +
+ MNK 1149^X/.

Koplaló Mátyásnak sok gyereke van, bánatában felkiált:
bár az ördög vinné el, hogy ne nyomorogjon. Az ördög jön,
de nem viszi el, mert Koplaló Mátyás ki akarja füstölni
tömjénnel őket a pokolból. Helyette három véka aranyat
ad neki. Az ördögök megbánják tettüket, s különböző ver-
senyekkel próbára teszi a szegény ember erejét, hogy az
aranyat visszaszerezzék.

Gy.h.: Nagykunság

Bene Lajos által gyermekek számára átdolgozott
irodalmi nyelvű változat, azonosító adatok
nélkül.

- 5/ BERZE NAGY János 1940. II. 180. sz. A szegény embör
mög az ördög. 385-387. p.
Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1082 + AaTh 1072/ +
+ AaTh 330A.

Koplaló Mátyás nagyon szegény, elkeseredésében elmegy
az erdőbe, nézi, hogy melyik fára akassza fel magát. Jön
Belzebub, kérdi, mit csinál. Mátyás azt válaszolja: töm-
jént keres, hogy a pokolból kifüstölje őket. Belzebub
egy mázsa aranyat ad neki, csak mondjon le tervéről.
Otthon megbánja bőkezűségét, és visszamegy Koplaló Má-
tyáshoz, hogy különböző versenyek után visszaszerezze az
aranyat.

Gy.h.i.: Bánfa /Baranya m./, 1934.

Elm.: Nagy Koszér Lőrinc, 65 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 6/ ORTUTAY Gyula 1935. 21. sz. 226-227. p.

Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + MNK 1149^X + AaTh 330.

Koplaló Mátyás nagyon szegény, vesz egy kötelet, ki-megy az erdőbe, hogy felakassza magát. Odamegy az ördög, kérdi, mit csinál. Mátyás azt mondja, tömjént szedeget, hogy az ördögöket kifüstölje a pokolból. Az ördög inkább ad neki egy mázsa aranyat, csak ne tegye. Az ördögök soknak találják az aranyat, és megpróbálják különböző versenyek során visszaszerezni Mátyástól.

Gy.h.: Paszab /Szabolcs-Szatmár m./.

Elm.: Bertók Jánosné, 76 é. földmivesasszony.

Fonetikus lejegyzés.

- 7/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 97. sz. 336-337. p.

Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1072 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + AaTh 330.

Szegény ember fát szed az erdőben, az ördög odamegy hozzá, kérdi, mit csinál? Az ember azt mondja, tömjént szed, hogy kifüstölje őket a pokolból. Az ördögök egy véka pénzt ígérnek neki, ha eláll szándékától. Később megpróbálják a pénzt visszaszerezni.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Sohajda G. Károly, 65 é.

- 8/ VIRÁNY Judit Ms. 1. 136. sz. Koplaló Mátyás. 414-417.p.

Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1082 + MNK 1149^X +
+ AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh 330.

Koplaló Mátyás fát szedeget. Egy ördög kérdi, mit gyűjt? Az válaszolja, tömjént, hogy kifüstölje őket a pokolból. Kap egy véka aranyat, ha békénhagyja őket.

Gy.h.i.: Láca /B-A-Z m./, 1941.

Elm.: Téglás Kis Péter, 45 é.

- 9/ BERECKI Imre Ms. 1. 7. sz. A buta ördög. 7-10. p.

Tipusképlet: MNK 1168^X + AaTh 1063 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1060 + AaTh 1072 +
+ AaTh 1084 + MNK 1100^{XX}.

Találkozik a fiu Pulutóval, az ördögök királyával, aki megkérdi, hova megy? A fiu zacskót tol elébe, azt mondja, ebben tömjén van, megy az ördögöket kifüstölni. Pulutó ijedtében hintónyi aranyat ad neki, hogy megakadályozza szándékában.

Gy.h.i.: Dévaványa /Békés m./, 1948.

Elm.: Kádár Gyula, 71 é. gulyás

- 10/ MAKRA Sándor Ms. 2. 14. sz. A vitéz szücs. 81-87. p.

Tipusképlet: AaTh 1640 I + AaTh 1049 a,b,c + AaTh
1062 ~ AaTh 1063 + AaTh 1084 + MNK
1168^X + AaTh 1049 d + AaTh 1149.

A szücs mozdítani se bírja a kapott aranyat, fát vág, templom elejibe viszi, tüzet gyújt, tömjént éget, hogy végezzen az ördögökkel. Kap még két zsák aranyat, az öreg ördög fia hazaviszi.

Gy.h.i.: Kisujszállás /Szolnok m./, 1954.

Elm.: id. Tákos Imre

- 11/ ERDÉSZ – HALMOS – KOVÁCS 1968. 36. sz. Koplaló Mátyás.
151-156. p.

Tipusképlet: MNK 1168^X /AaTh 1072 + AaTh 1071 +
+ AaTh 1082 + AaTh 1062 + MNK 1149^X/ +
+AaTh 330 + AaTh 804B.

Koplaló Mátyás nagyon szegény, sok a gyereke. Kimegy az erdőbe, nézegeti a fákat, hogy melyikre akassza fel magát. Jön egy ördög, kérdi mit keres. Mátyás azt mondja, tömjént, hogy kifüstölje az ördögöket a pokolból. Az ördög ad neki egy mázsa aranyat, csak mondjon le tervéről. Egy idő múlva az ördögök sokallják az aranyat, s megpróbálják különféle versenyek útján visszaszerezni Mátyástól.

Gy.h.i.: Nyiregyháza /Jósa András Múzeum/
/Szabolcs-Szatmár m./, 1956.

Elm.: Ruszkovics István, 89 é., sz.: Gálócs /Ung m./.

Gy.: Erdész Sándor

Fonetikus lejegyzés.

- 12/ BOSNYÁK Sándor, Bácskai Ms. 2. 1.sz. Koplaló Mátyás. 4-7.
P.

Tipusképlet: MNK 1168^x + AaTh 1072 + AaTh 1082 + AaTh
1071 + MNK 1149^x + AaTh 330.

Koplaló Mátyás kimegy az erdőbe, hogy felakassza magát, nem akar tovább kinlódni. Ott terem az ördög, kérdi mit keres Mátyás a fákon, mire ő azt feleli: tömjént, hogy az ördögöket kifüstölje a pokolból, templomot akar építeni a helyén. Az ördög inkább ad neki egy mázsa aranyat, csak ne tegyen ilyet. Otthon Pluto és Lucifer sokallják a pénzt, vissza akarják szerezni Mátyástól.

Gy.h.i.: Siklósnagyfalu /Baranya m./, 1960.

Elm.: Somogyi János, 74 é. kanász

- 13/ NAGY Géza 82. sz. A szegény ember meg az irigy bátyja.
663-665. p.

Tipusképlet: BN 905^x /MNK 1168^x + AaTh 1072 + AaTh
1063/.

Szegény embernek gazdag bátyja van, aki nem segít neki. Kosárkötésből élnek. Kimegy az erdőbe, talál egy bokorban két nyulacskát, majd egy ficfát. Gödröt csinál. Arra megy egy ördög, kérdi mit csinál, a szegény ember azt mondja, tömjént hoz a gödörbe, hogy kifüstölje az ördögöket. Lucifer adat neki egy zsák aranyat, ha békénhagyja őket.

Gy.h.i.: Karcza /B-A-Z m./, 1964.

Elm.: Szatmári István, 76 é.

Megtalálható még:

A szegény Koplaló Mátyás élete.. 1874.

Tipusképlet: MNK 1168^x /AaTh 1071 + AaTh 1072 + AaTh
1082 + AaTh 1094/ + AaTh 330.

Koplaló Mátyás nagyon szegény, kötelet keres, hogy felakassza magát. Arra megy az ördög, kérdi, mit keres. Koplaló Mátyás azt feleli: tömjént, hogy a pokolból kifüstölje az ördögöket. Az ördög ad neki egy mázsa aranyat, csak tegyen le tervéről. Társai sokallják az aranyat, vissza akarják szerezni Mátyástól, különféle versenyek során.

Ponyvakiadvány.

Mesterkéltnyelvű és stilusu változat.

MNK 1168^{xx} Szegény ember megfenyegeti az ördögöt
/A fénkő/

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. a meglevő két változatot.

- 1/ GAÁL György 1860. III. XXXII. sz. A szegény ember, ki az ördögöt megcsalta. 66-71. p.

Tipusképlet: MNK 1168^{xx} + MNK 1100^x + AaTh 1094 +
+ AaTh 1083.

A szegény ember a tó mellett feni a kaszáját. A vizből kijövő ördögtől megijed, s a vízbe ejti fénkövét. Megfenyegeti az ördögöt, ha nem hozza ki "kincsét", a vizet helyből kimeri. Az ördög inkább ad neki egy véka aranyat, csak ilyet ne tegyen, mert a tó a pokol bejárata. Később Belzebub elküldi az ördögöt, hogy szerezze vissza az aranyat. A szegény ember azonban csak különböző versenyek árán hajlandó az ördög követelését teljesíteni.

Gy.h.i.: -, 19. sz. eleje.

Nyelvi és stilusa mesterkéltnyelvű.

- 2/ FARAGÓ - KONSZA 1958. 91. sz. A kaszás ember meg az ördög. 151-153. p.

Tipusképlet: MNK 1168^{xx} + AaTh 1094 + MNK 1100^x +
+ AaTh 1083.

A változat megegyezik az előzővel.

Gy.h.i.: Egerpatak /v. Háromszék m./ Románia, 1948.

Elm.: Bodó Ignác, 42 é.

Gy.: Módi Géza

Tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1168C^X Az ember gulyása helyett bárányt öl meg

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

KÁLMÁNY Lajos Ms. 4. 7. p.

"Szögedőn az Őthalomnál aszonta ördög egy embörnek, hogy öjje mög a gujását, akkó fővöheti a pészti! Az embörnek több esze vót, bárányt ölt mög oszt fővötte pénzt; akkor mondta az ördög: No, te nagyobb ördög vagy mint én!"

Gy.h.i.: Ószentiván /Torontál vm./, 1872-1919.

Elm.: -

Fonetikus lejegyzés.

AaTh 1174 - AaTh 1199 Az ember eladja lelkét az ördögnek

Tipus: AaTh 1174 Lehetetlen kívánságok

/Kötél homok/

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

KÁLMÁNY Lajos Ms. 1. 1. sz. Az ördög homokért megy. 336. p.

Tipus: AaTh 1174

Mikor az Isten a világot teremtette, az ördög csak a részeg ember lelkét kérte. A részeg ember azonban halálos ágyán megtért, ezért Isten azt mondta az ördögnek, ha egy kötél homokot a tenger fenekéről felhoz, odaadja neki az ember lelkét. Az ördög le is ment, de nem birt homokot felhozni, nem is kapta meg a lelket.

Gy.h.i.: Magyarszentmihály /Torontál vm./, 1872-
-1919.

Elm.: -

Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

V.ö. Magyar hiedelemmonda katalógus O/1. III. 1/A.
Lidérc elküldése, elhárítása a háztól 138 p. BIHARI Anna 1980.

Tipus: AaTh 1175 Lehetetlen kívánságok

/Szörszálat kiegyenesíteni/

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA:

Az ördög elviszi a hőst, ha nem tud teljesíthetetlen dolgot kívánni. Végül az ember felesége szörszálat adja oda, hogy egyenesítse ki. Erre az ördög képtelen, mert minél jobban huzza, annál göndörebb lesz a szőr. Megszégyenülve távozik.

VÁLTOZATOK: 4

1/ GAÁL György Ms. 1. XII. sz. Mese. Egy királ Leányrul.
486-487. p.

Tipus: AaTh 1175

Királykisasszony kinéz az ablakon, arra megy egy fiatal jáger, aki felsóhajt, ha egy éjszaka vele hálhatna, azt se bálná, ha az ördög vinné el. A királykisasszony meghallja, felhivja magához, velehál. Második éjszaka jön az ördög a legényért, a királykisasszony csak akkor adja oda, ha az ördög az éjszaka a várat körbeszántja olyan mélyen, amilyen magas a vár, széle-hossza egy legyen. Az ördög megcsinálja a sáncot, de a lány meg akarja tartani a legényt, "pennájából" egy szál szört kiszakit, az ördögnek adja azzal, hogy: "Ne egy szállly vas, ebbul tsinálj Nekem

tüket". Az ördög kapja a szőrt, de mikor tűzbe vetette, a szőr összeégett, semmit se tudott belőle csinálni. A leány így nyerte meg a legényt, össze is házasodtak.

Gy.h.i.: -, 19. sz. eleje.

Irta: Stefán Ivánsits, Eszterháza

2/ SZINI Péter Ms. 1. 13. sz. A lécszeg. 106-108. f.

Tipus: AaTh 1175

Szökött csizmadialegény szeretne a királykisasszonnyal megismerkedni. Arrajáró ördög segítséget ajánl neki, azaz a feltétellel, ha harminc év múlva, mikor visszajön, nem tud olyan kívánságot mondani, amit nem tud teljesíteni, akkor elviszi magával.

A fiu elmegy szolgálni a palotába, fontos dolgokban tanácsot ad a királykisasszonynak, majd mikor a király meghal, feleségül veszi. Közeledik a harmincadik év. Megjelenik az ördög, a fiu először aranykertet kér, majd aranypalotát másnap reggelre, az ördög teljesíti a kívánságokat. A fiu egyre jobban busul, végül elárulja feleségének, mi baja. A királyné ruhát cserél vele, majd az odaérkező ördögnek azt parancsolja, van a melle alatt egy szemölcs, abban egy kunkori szőr, csináljon az ördög abból lécszeget. Az ördög szerette volna a szőrt kiegyenesíteni, de az egyre göndörebb lett, végül elment vele a sánta ördöghöz a pokolba, segítsen neki. Ott tüzes vassal próbálkoztak, de a szőr elégett, ettől kezdve nem mertek a királyi palota közelébe se menni.

Gy.h.i.: -, 1890 körül.

Elm.: -

3/ PESOVÁR Ernő Ms. 1. 37-38. p.

Tipus: AaTh 1175

Gazdag paraszt kint szánt a határban. A föld olyan kemény, hogy a paraszt azt mondja, még az ördögök se birnák fölészántani. Mikor a föld végébe ér, ott talál egy ördögöt, aki egyességet ajánl. Küld a parasztnak egy ördögöt, aki felszántja a földjét és minden dolgát elvégzi, ha egy hétre való munkát ad neki, különben a paraszt lelke az

övé. Másnap reggel jelentkezik nála Szentpirpityimiminszki János, a pokol egyik jeles ördöge. A paraszt felszántatja vele az összes földjét, elküldi fát vágni, rétet kaszálni, negyedik napon azt kívánja, kopár hegyét művelje meg az ördög egy méter mélységben, ültesse be szőlővel, estére az is kész. Megijed a gazda, hagyatfekteti a feleségét, lába közül kihuz egy szál szőrt, az ördög kezébe adja, hogy szépen egyenesítse ki, egy csöpp hajlás se legyen rajta. Az ördög a szőrrel lemegy a pincébe, ott kezdi huzogatni, de minél tovább huzogatja, annál jobban göndörödik. Közben ezt ismételteti: "Áh ki... ott velem, áh ki... ott velem". Este sem jelentkezik, többé nyoma sincs. Így menekült meg a gazda.

Gy.h.i.: Kishartyán /Nógrád m./, 1951.

Elm.: Varga József /Jusztin/ 63 é. cseléd, majd kocsmás

4/ GAÁL Károly 1970. 58. sz. Was auch der Teufel nicht kann. 193-194. p.

Tipusképlet: AaTh 1175 + AaTh 1030.

Cimbora, az ördögök fejedelme elküld egy ördögöt a parasztért. Ha a paraszt nem tud lehetetlen dolgot kívánni, a pokolra kerül. Az első két kívánságot az ördög könnyűszerrel teljesíti. Ekkor a paraszt felesége, látván, hogy férje bajban van, segítségére siet. Ad az ördögnek egy göndör hajszálat, és harmadik kívánságként azt kéri, egyenesítse ki az ördög olyanra, mint a gyertyaszál. Az ördög minél jobban huzza, annál jobban göndörödik a szál. Végül megszégyenülve elmegy.

Gy.h.i.: Középpulya /= Mittelpullendorf v. Sopron m./ Ausztria, 1960-63.

Elm.: Johann Ribarics, 78 é.

Tipus: AaTh 1176 Lehetetlen kívánságok
 /Fingra csomót kötni/
 H:- BN: 1176 /1/; 1177^x /1/

A MESE TIPUSVÁZLATA:

Az ördög elviszi a szegény embert /szabót, katonát/, ha nem tud lehetetlen dolgot kívánni. Az ember végül fingik egyet, és kéri az ördögöt, kössön rá csomót. Az ördög erre képtelen.

VÁLTOZATOK: 4

- 1/ VERSÉNYI György 1901. 57. sz. Lefőzött ördög. 272. p.
 Tipus: AaTh 1176
 Az ördög megígéri, hogy békén hagyja az embert, ha olyat mond, amire ő nem tud bogot kötni. Az ember fingik egyet. Az ördög elszalad szégyenében.
 Gy.h.i.: Deés /Hunyad vm./, 19. sz. vége.
 Elm.: -
 Tájnyelvi lejegyzés
- 2/ HORGER Antal 1908. 6. sz. Korhely katona. 58-64. p.
 Tipusképlet: AaTh 566 + AaTh 569 /AaTh 810/ +
 + AaTh 1176 + AaTh 1730.
 A katona találkozik az ördöggel, aki szerződést ajánl neki. Ha a katona három kívánságát teljesíteni tudja, élete az övé, ha nem: bűvös sapkát ad neki, mely minden kívánságát teljesíti. Megkötik a szerződést, az ördög a katona két kívánságát szempillantás alatt teljesíti. A harmadik kívánság azonban így szól: míg a katona lovával egy mély árkon átugrat, a ló fingik egy nagyot, az ördög fogja meg, csináljon belőle arany patkót, s azt a lóra verje fel. Az ördög nem tudja ezt a kívánságot teljesíteni, a katona elnyeri a bűvös sapkát.
 Gy.h.i.: Pürkerec /Brassó vm./, 1898-1906.
 Elm.: -
 Nyelve tájshólás.

- 3/ DÉGH Linda Ms. 3. ll. sz. /c.n./
 Tipus: AaTh 1176
 Egy csizmadiához elment az ördög, s ráparancsolt, hogy mondjon neki három olyan feladatot, amit nem tud megcsinálni egy óra alatt.
 Először csinálja meg a "kender istóriáját, amin keresztül kell esni a kendernek." Sikerült neki. "A második témája valami nagy erdő irtás és kenyérsütés belőle." Ezt is megcsinálta.
 Amikor a harmadik feladatról érdeklődött, a suszter egy nagyot fingott, s azt mondta: "Fogd meg és hozd vissza, köss görcsöt rája, s tedd a markomba."
 Az ördög elszaladt, mert ő ezt nem tudta megcsinálni.
 Gy.h.i.: Kishartyán /Nógrád m./, 1951.
 Elm.: Minárcsik József
- 4/ GAÁL Károly 1970. 57. sz. Der Schneider und der Teufel. 192-193. p.
 Tipusképlet: AaTh 1096 + AaTh 1176.
 Az ördög el akarja vinni a szabót, ha nem tud olyant kívánni, amit ő nem tud teljesíteni. A szabó kimegy az udvarba, fingik egyet, az ördögnek azt mondja, fogja meg, és kössön rá csomót. Az ördög erre nem képes, otthagya a szabót.
 Gy.h.i.: Alsóőr /=Unterwart, v. Sopron m./, Ausztria, 1960-63.
 Elm.: Georg Felber, 90 é.

AaTh 1184 Az utolsó levél

H: - BN: -

A MESETIPUS VÁZLATA:

Az ember akkor köteles fizetni az ördögnek /akkor viheti el őt az ördög/, ha a fáról a levelek lehullanak. Az ördög hiába vár, mert valamelyik fán mindig marad levél.

VÁLTOZATOK: 5

- 1/ LÁZÁR István 1896. A rázófa históriája. 51. p.
Tipus: AaTh 1184

Az ördög feltalálja a malmot, de rázófája nem lévén, ujjával kell mozgassa a tejkét. Egy embert hiv végül, aki- nek bérbeadja a malmot, míg a fenyőfa levele le nem hull, ha tud segíteni. Az ember farag egy rázófát, megkapja a malmot. Ősszel jön az ördög, hogy visszakapja a malmot. Kimennek az erdőbe, látják, hogy minden fa elhullatta a levelét, csak a fenyő nem. Az ördög hiába vár, végül szö- geket ver a fenyőfába, hogy kipusztítsa. Azóta van annyi görcs a fenyőben. Az ember kezd félni, hogy a fenyőfák végülis elszáradnak, ezért rámutat egy fenyő keresztben álló ágaira. Az ördög úgy megijed a keresztektől, hogy a fát végigpiszkítja. Ebből lett a fenyőszurok. Sose jött vissza többet a maloméért.

Gy.h.i.: Alsófehér vm., 19. sz. vége.

Parasztmolnár meséje.

Irodalmi nyelvű közlés.

- 2/ JAKAB Miklós Ms. 1. A malom és a szekér. 51-52. p.
Tipus: AaTh 1184

Egyszer a Jóisten az égből megunt az ördög garázdálko- dását, s úgy lehajította a földre, hogy belesántult. Et- től kezdve a földön kóborolt, s hogy ne unatkozzék, meg az embereket is könnyen a hatalmába kerítse, mindenféle hasznos szerszám feltalálásán törte a fejét. Jó esze volt, feltalálta a malmot, majd a szekeret. Mindkettő nagyon hasznos volt, de a Jóisten nem engedte, hogy teljesen hi- bátlanok legyenek. A malomnak az volt a baja, hogy a meg- örölt gabona nem csak a garatlyukon, hanem a kő alatt is folyt. Mérgében az ördög szekeret csinált a malomba, de a malom ajtaja szűk volt, nem tudta a szekeret kihuzni raj- ta. Akkor arra kérte a Jóistent, csak ezt a két művet te- gye használhatóvá, többet sose alkalmatlankodik neki. A Jóisten azt felelte, nem bánja, de csak azzal a feltétel- lel tökéletesíti a munkáját, ha addig átengedi az emberek-

nek, míg a fák levelei mind lehullanak. Az ördög ebbe boldogan beleegyezett. Gondolta, nemsokára elmulik a nyár, lehullanak a levelek, s azután hasznos szerszámával az embereket a maga pártjára állithatja.

Eljött az ősz, hullani kezdte a falevelek. Az ördög mindjárt jelentkezett a Jóistennél, s kérte vissza a mal- mát, meg a szekerét. "Még nem hullt le minden levél – fe- lelte az Isten –, nézz jobban körül az erdőben is." Az ördög az erdőben látta, hogy a cserefáknak még megvan a levelük. Gondolta, vár egy hónapot, míg azok is lehulla- nak. Egy hónap vulva kiment az erdőbe, csupaszok voltak a fák, elment hát ismét a Jóistenhez, hogy visszakérje malmát és szekerét.

"Még nem adom vissza – mondta a Jóisten –, menj feljebb a havasokra, ott nézz szét." Az ördög mérgesen felfutott a havasokra, látja ám, hogy a fenyőfák még zöldek. Hiába reméli, hogy mihelyt leesik a hó, azok is lehullajtják a leveleiket. Mérgében szegeket vert keresztbe a fenyőfák törzsén, hátha így elpusztulnak. Egyre magasabbra mászott, hogy fönt is szegeket tudjon a fába verni. A fa vékony á- ga behajlott, s az ördög lepottyant a földre. A szegek, amiket bevért a fába, jól össze-vissza szurkálták esté- ben.

A malom és a szekér azóta is az emberek tulajdonában van, nincs felettük az ördögnek hatalma. A fenyőfák ágai meg azért állnak ki olyan egyenesen a törzsből, mert a szegekből lettek, amit az ördög beléjük vert.

Gy.h.i.: Szenttamás /Udvarhely vm./, 1903.

Elm.: Pál György

- 3/ FARAGÓ – KONSZA 1958. 88. sz. Az ördög malma. 147-148.p.
Tipus: AaTh 1184

Egy ember kibérli az ördögök malmát. Megegyeznek, hogy addig használhatja a malmot, míg a fenyőfa levele lehull. Az ördög minden ősszel jön, nézi a fákat, de a fenyőről csak az alsó levelek hullanak le, felül mindegyik zöld marad. Az ördög egyszer kezdi lehasogatni, de a levelek

mindjárt visszanevelnek, azért olyan erős a fenyőfa bogja. A malom máig az ember kezében maradt.

Gy.h.i.: Sepsimagyarós, /v. Háromszék m./ Románia, 1937.

Elm.: Bordás Mihály, 80 é.

Gy.: Gazda Dezső

Tájnyelvi lejegyzés.

- 4/ BERZE NAGY János 1940. II. 184. sz. A zördög mög a szegény embör. 391-393. p.

Tipusképlet: AaTh 1036 + MNK 1052^x + AaTh 1063 +
+ AaTh 1030 + AaTh 1184.

Az ördög el akarja Jancsit vinni a pokolba. Jancsi azt mondja, elmegy, ha a fán nem lesz levél. Ősszel jön az ördög Jancsiért. Kiküldi az erdőbe levélért. Mire az ördög mind letépi, a fa újra leveledzik. Így Jancsi sosem lett az ördögé.

Gy.h.i.: Kákics /Baranya m./, 1934.

Elm.: Gilicze János, 38 é. szilaspusztai csordás.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 5/ BANÓ István 1941. 61. sz. A suszter és az ördög. 274-276. p.

Tipusképlet: AaTh 1184 + AaTh 1049 b,c,d + AaTh 1149.

Szegény suszter kölcsönkér az ördögtől száz forintot. Azt mondja, akkor adja meg, mikor a fáról a levelek lehullanak. A suszter tudja, hogy a fákról a levelek sosem hullanak le, hanem rászáradnak. A pénzt sosem adja meg. Mikor az ördög jön, kiviszi az erdőbe, és megmutatja neki a fákat.

Gy.h.: Varga /Baranya m./.

Elm.: Nagy Ádám, 61 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

Megtalálható még:

DUGONICS András 1820. II. "Meg fizetnek, mikor az akácnak levelei le hullnak". 54. p. - szólás-mondás magyarázata.

Az akácfa levelei sohase hullnak le addig, míg az ujak a régieket ki nem taszítják. Akkor új levelei vannak, s a zsidó a zsidónak fizetni nem tartozik.

Tipus: AaTh 1186 Teljes szívvel

/Az ördög csak azt viszi el, akit őszintén a pokolra kívánnak./

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

GAÁL Károly 1970. 59. sz. Der Teufel soll dich holen. 195-196. p.

Szegény suszternek pénzt kölcsönöz az uzsorás, nem tudja megadni, ezért házat dobra akarja veretni. Az uzsorás találkozik az ördöggel, együtt mennek a suszterhez. Utközben látnak egy embert, aki a lovát szidja, majd egy mássikkal, aki a tehenét szidja, s az ördögnek ajánlja az állatot. De az ördög nem teljesíti az óhajt, mert nem szivből kívánják. Odaérnek a suszterhez, aki pokolba kívánja az uzsorást. Az ördög ezt a kívánságot már teljesíti, mert szivből jött.

Gy.h.i.: Középpulya /= Mittelpullendorf v. Sopron m./ Ausztria, 1960-63.

Elm.: Johann Ribarics, 78 é.

Tipus: AaTh 1188 "Gyere holnap"

/A halál és a vénasszony/

V.ö.: AaTh 1091A

H: 332 I /3/ BN: 334^x /1/

A MESETIPUS VÁZLATA:

a/ A halál elmegy egy öregasszonyhoz, hogy magával vigye. Hosszas rimánkodás után másnapig hajlandó várni, s felírja az ajtóra: holnap. Mikor másnap újra megjelenik, a vénasszony csak rámutat az írásra, s a halál távozni kénytelen. Egy hétig hiába jön, végül mérgesen letörli az írást, s kijelenti, hogy másnap csakugyan elviszi.

b/ Az öregasszony másnap ijedtében bebujik egy hordó mézbe, majd a dunnába toll közé. Mikor jönne kifelé, éppen akkor jön a halál. Ugy megijed tőle, hogy elszalad, és életben hagyja az öregasszonyt.

VÁLTOZATOK: 14

- 1/ KÁLMÁNY Lajos Ms. 2. 176. sz. /A halál és a vénasszony./
176. p.

Tipus: AaTh 1188

Egy öregasszonyt el akart vinni a halál, de sehogyse birta. Azt mondta neki az asszony, írja fel az ajtó háta mögé: holnap. Másnap eljött ismét a halál, de az asszony az írásra mutatott: holnap. Így halogatta az öregasszony a halált.

Nagysokára ismét eljött érte a halál. Az öregasszony nagyon félt, bebujt hát egy mézzel teli hordóba, de mivel feje kilátszott, kiszállt belőle és bebujt a felhasított dunnába. Ráragadt minden pehely, így várta a halált. Jött is érte a halál, az asszony kidugta a fejét a dunnából, a halál azonban úgy megijedt tőle, hogy elszaladt, többet nem is jött érte.

Gy.h.i.: Szeged-Felsőváros /Csongrád vm./, 1872-1919.

Elm.: -

Gy.: Kálmány Lajos

- 2/ TÖRÖK Károly 1872. IX. sz. A halál és a vén asszony.

436-440. p.

Tipus: AaTh 1188

a/ A halál el akarja vinni a vénasszonyt, aki már na-

gyon öreg, de hosszas rimánkodására ad neki egy nap haladékat. Az öregasszony krétával feliratja vele az ajtóra: "holnap". Másnap jön a halál, a vénasszony még ágyban van, onnét mutat az ajtóra. A halál eloldalog, egy hétig hiába jön. Akkor megmérgesedik, letörli az írást és közli: másnap tényleg jön.

b/ A vénasszony buvóhelyet keres, beül egy hordó mézbe. Nem érzi magát biztonságban, kimászik a mézeshordóból, belebujik a dunyhába, a toll közé. Ott se érzi jól magát. Éppen mikor kimászik, betoppan a halál, de úgy megijed a látványtól, hogy elszalad. Tán még ma se ment el a vénasszonyért.

Gy.h.i.: Hódmezővásárhely /Csongrád vm./, 19. sz.
második fele.

Elm.: -

Nyelve és stilusa népies.

- 3/ SZENDREY Zsigmond Ms. 2. 12. sz. A becsapott halál. 41.p.
Tipus: AaTh 1188

Öregasszonyért elmegy a halál, kér tőle tiz év haladékat, de a halál csak egy napot ad, föl is írja az ajtóra: "hónap". Mikor másnap jön, az öregasszony az ajtóra mutat, így megy a dolog egy hétig, akkor a halál letörli a feliratot, megigéri, másnap jön. Az öregasszony ijedtében bebujik a dunyhába, épp mikor kifele mászik érkezik meg a halál. Ugy megijed a tollas-borzas valamitől, hogy elszalad, többet vissza se jön.

Gy.h.i.: Nagyszalonta /Bihar vm./, 1919.

Elm.: Balogh Erzsébet, 28 é. cselédlány

Gy.: Szendrey Ákos

- 4/ SCHLEGEL Ottó Ms.1. A halál és a vén asszony. 8-9. p.
Tipus: AaTh 1188

Nagyon öreg asszonyért eljön a halál, de ő nem akar vele menni. A halál ad neki egy évet. Mikor újra jön, az asszony megint rimánkodik, kap egy napot, de a halál felírja az ajtóra: "holnap". Másnap jön az öregasszonyért, de ő az ajtóra mutat, így megy egy hétig, végül a halál

megunja a dolgot, letörli a felírást, azt mondja, másnap tényleg elviszi az öregasszonyt.

Az öregasszony úgy megijed, hogy elbujik egy hordó mézben, majd a dunnában. Ott se érezvén magát biztonságban, éppen kimászik a dunnából, mikor megérkezik a halál, de úgy megijed tőle, hogy elszalad.

Gy.h.i.: Szekszárd /Tolna m./, 1921.

Elm.: -

- 5/ PENA VIN Olga Ms. 1. A halál és az öregasszony. 79-80. p.
Tipus: AaTh 1188

Öregasszonyt a halál többször el akarja vinni, de mindig rimánkodik haladéért, végül ráírja krétával az ajtóra: "holnap" - így a halál hónapokig nem tudja elvinni. Végül megelégedi, másnap el akarja vinni. Mikor közeledik, az öregasszony bebujik a mézesbödönbe, majd a dunyhába. A halál ijedtében elszalad, többet vissza se jön.

Gy.h.i.: Ujvidék /Novi Sad/ Jugoszlávia, 1947-1958.

Elm.: Borbély János, 20 é.

Gy.: Penavin Olga

Magnófelvételtől lejegyzés.

- 6/ FARAGÓ - KONSZA 1958. 116. sz. A vénasszony és a halál.
182. p.
Tipus: AaTh 1188

a/ A halál el akarja vinni a vénasszonyt. Ő arra kéri, hogy utoljára imádkozhasson még. A halál megengedi, elmegy.

b/ A vénasszony el akar bujni. Egy hid alá megy, majd a kamrában egy hordó mézbe bujik. Ott se érzi jól magát, bebujik a derékaljba. Mikor abból kimászik, megérkezik a halál. A látványtól megijedve úgy elszalad, hogy többet nem jön vissza.

Gy.h.i.: Nagyborosnyó /v. Háromszék m./ Románia,
1948.

Elm.: Fazekas András, 32 é.

Gy.: Kökössy Károly
Tájnyelvi lejegyzés.

- 7/ ORTUTAY - DÉGH - KOVÁCS 1960. I. 27. sz. A szegény halász sárfala. 434-437. p.
Tipus: AaTh 1188 ~ 331.

a/ Szegény özvegyasszony jómódba jut, szeretne sokáig élni. Egyszer betoppan hozzá a halál, közli, hogy holnap elviszi. Az asszony addig rimánkodik, míg még egy nap haladékot nyer. A szegény asszony kiírja a kapufélfára: majd holnap! A halál jön, látja a kiírást, melléírja: viszlek el! Másnap jön a halál, de az asszony csak a kapufélfán levő írásra mutat. Egy darabig békén hagyja a halál, de egyszer megunja a mászkálást, letörli az írást: el akarja vinni, de az asszony nem engedi, a halál bebujik a kulcslyukon. Folyt.: AaTh 331.

Gy.h.i.: Döge /Szabolcs-Szatmár m./, 1952.

Elm.: Józsi Károly, 74 é. kisparaszt

Gy.: Bodnár Bálint

Tájnyelvi lejegyzés.

- 8/ ERDÉSZ Sándor 1968. I. 34. sz. A vién asszonyér elment a halál... 436-437. p.
Tipus: AaTh 1188

a/ Egy idős asszonyért elmegy a halál, hogy magával vigye. Ő addig könyörög, míg ad neki egy nap haladékot. Feliratja vele krétával az ajtóra "holnap". Másnap jön a halál, a vénasszony rámutat az ajtón levő felíratra. A halál tiz esztendeig hiába jár hozzá.

A halál végül még nem megy, várja, amíg a vénasszony maga hívja. Az asszony tiz év múlva már annyire megöregszik, hogy ő kéri, vigye el a halál, terhére van az élet.

Gy.h.i.: Szamosszeg /Szabolcs-Szatmár m./, 1959.

Elm.: Ámi Lajos, 73 é. szül.: Vásárosnamény

Fonetikus lejegyzés.

9/ KUNTÁR Lajos 1959. 10. sz. A libacombot evő király.

70-74. p.

Tipus: AaTh 1188

a/ Élt egyszer egy falánk király, aki csak libacombot evett, de abból naponta harminchármat. Mikor mind a saját, mind alattvalói libáit megette, s már harminchárom napja nem evett semmit, megjelenik egy öregasszony, aki ígér neki libacombot, ha a királylány a fia felesége lesz. A király azonban kidobja, a vénasszony megátkozza: vigye el az ördög feleségével, lányával együtt. A király meghal, a koporsó üres, az átok beteljesedett. Az öregasszony újra előhozakodik kérésével, megint kidobják. Pár nap múlva felírás jelenik meg az ajtón: "Készüljetek, mert jövök értetek!" Abölcsek parancsára ezt írják vissza: "Holnapra felkészülünk." Az ördög jön, elolvassa a felírást, azt mondja: "Jó, akkor majd holnap eljövök!" Egy héttig így megy, akkor észre veszi, hogy becsapták. Letörli az írást, elmegy.

b/ A királyné leányával a bölcsek tanácsára mézeshordóba bujik, sőt a királyné félelmében még paplantollban is meghemperedik. Az ördög jön, nem találja őket, mikor a királynét meglátja, elszörnyülködik, és elszalad.

Egy idő múlva azt hiszik, az ördögöt végképp elüzték. Bivalytejben kifürödnek. Az ördög csak erre vár, mikor a tejeshordóból kilépnek, felkapja a királynét és leányát, s a pokol fenekére viszi őket, ott van a király is, mert a királyok mind a pokolra kerülnek.

Gy.h.: Vas m.

Elm.: -

Gyermekek számára átdolgozott változat.

10/ PENA VIN Olga 1971. 121. sz. A halál és az öregasszony.

435-436. p.

Tipus: AaTh 1188

a/ A halál elmegy egy öregasszonyért, aki tán még a szomszéd eperfánál is öregebb. Addig könyörög a halálnak, míg az ad neki egy nap haladékot, hogy elbucsuzzon családtagjaitól. Másnap újra érte jön, a vénasszony megint

kikönyörög egy napot. Mikor a halál elmegy, felírja krétával az ajtóra: "holnap". Jön a halál másnap, látja a felírást, homlokára csap: ide csak holnap kell jönnie. Így megy ez napokig, tán egy hónapig is. Végül is megelégedi.

b/ Mikor közeledik, az öregasszony beleugrik a mézesbödönbe. A halál már a tornácon kocog, mikor az öregasszony a mézesbödönből a dunnába bujik. Mikor a halál meglátja őt mézesen, tollasan, ijedtében úgy elszalad, hogy tán házáig meg se áll.

Gy.h.i.: Ujvidék /= Novi Sad v. Bács-Bodrog m./
Jugoszlávia, 1960-70.

Elm.: Kiss János, 20 é.

Fonetikus lejegyzés.

11/ PENA VIN Olga 1971. 203. sz. A boszorkány és a halál.

502. p.

Tipus: AaTh 1188

a/ Az öreg boszorkányért elmegy a halál, de ő nem akar vele menni, kéri, jönnön érte holnap. Feliratja vele az ajtóra is. Másnap jön a halál, a boszorkány az ajtóra mutat. Megharagszik a halál, azt mondja másnap tényleg elviszi.

b/ A boszorkány ijedtében bebujik egy kád mézbe, de fél, hogy a halál ott megtalálja, a dunyhába mászik át. Ott se érzi jól magát. Mikor kimászik, jó a halál, de ijedtében elszalad. A boszorkány tán még ma is él.

Gy.h.i.: Kórógy /v. Szerém m./ Jugoszlávia, 1960-70.

Elm.: Bence Örzse, 80 é.

Gy.: Matijevids Lajos

Fonetikus lejegyzés.

12/ PALKOVICS Ferenc Ms. 1. 6. sz. A vénasszony meg a halál.

33-35. p.

Tipus: AaTh 1188

Vénasszony egyszer mérgében a halált hívja, az meg is jelenik, az asszony mégsem akar vele menni. Végül kialakja, hogy még egy napot kapjon. Föliratja az ajtóra

krétával: "holnap". Mikor másnap jön a halál, az asszony az ajtóra mutat, így megy egy darabig, végül a halál mérges lesz, letörli a feliratot, közli, hogy másnap tényleg elviszi. Vénasszony egész éjjel töpreng, végül levetkőzik, hordó mézbe bujik, végül dunnatollba, épp akkor jön elő, mikor a halál megjelenik, de úgy megijed tőle, hogy kaszáját ottfeledve elszalad. A vénasszony még ma is él, ha meg nem halt.

Gy.h.i.: Tolcsva /B-A-Z m./, 1961.

Elm.: Palkovics István, édesanyja, özv. Palkovics Istvánné, sz. Markovics Erzsébet, 84 é. elbeszélése nyomán emlékezetből írta le.

- 13/ BÜSZKE KOCSIS Miklós Barabás Ms. 1. 7. sz. A halál s az öregasszony. 506-507. p.

Tipus: AaTh 1188

Öregasszony sokat élt már, szeretne meghalni, az Isten elküldi kérésére a halált. Mikor az asszony látja, milyen csuf, megijed, kéri vigye másnap, addig elbucsuzik a rokonaitól. Szerződést kötnek, a halál ráírja az ajtóra: holnap. Másnap jön, nézi a kiírást, de soha nem tudja elvinni az asszonyt, azóta se csinál szerződést senkivel.

A mesemondó sajátkezű lejegyzése.

Gy.h.i.: Marosmagyaró /v. Maros-Torda m./
Románia, 1964.

- 14/ VÖÖ Gabriella 1969. 12. az. A halál és a szegény asszony. 60-62. p.

Tipus: AaTh 1188

a/ A szegény asszony nagyon fél a haláltól. Amikor érte jön, könyörög neki, hogy hagyja még élni. A halál ad neki egy nap haladékat. Feliratja vele krétával az ajtóra, "holnap". Másnap jön a halál, de látja a felírást, elmegy. Következő nap azonban megmérgeződik, letörli a feliratot, s azt igéri, a következő napon tényleg elviszi az öregasszonyt.

b/ A vénasszony ijedtében belebukik egy kád mézbe. Nem érzi magát biztonságban, kimászik, bebukik a dunyhába. A

halál jön, kopogtat. A vénasszony kidugja a fejét, a halál a látványtól úgy megijed, hogy még ma is szalad. Az öregasszony még talán ma is él.

Gy.h.i.: Görgényüvegcsür /v. Maros-Torda m./,
Románia, 1965.

Elm.: Szász József, 42 é.

Gy.: Nagy Olga

Tájnyelvi lejegyzés.

MEGJEGYZÉS:

A tipushoz tartozó mesét közli Jókai is, a Hatvani-mondakörhöz kapcsolva. Hatvani diákjával szintén a "cras" szócskát iratja ajtaja fölé, hogy az ördögtől megmeneküljön. /Jókai: A magyar Faust, A Kisfaludy Társ. Évlapjai V. 153. p.; ill. Jókai: A magyar nép adomái./

Megtalálható még:

BENEDEK Elek 1894-96⁴. II/2. 236-238. p. 36. sz. A vénasszony és a Halál. /Átvétel Török-ből./

Tipus: AaTh 1199 A Miatyánk

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

VÖÖ Gabriella 1969. A Halálkoma és a cigány. 62-63. p.

Tipusképlet: AaTh 332 + AaTh 1199.

A Halál el akarja vinni a cigányt. Ő anyyi haladékat kér, hogy családjától elbucsuzhasson, majd anyyi időt még, amíg a Miatyánkot elimádkozza. A Halál ezt megengedi, a cigány elkezdi imádkozni, még most se fejezte be. A Halál nem tudja elvinni.

Gy.h.i.: Magyarszentmárton /v. Torontál m./ Románia,
1967.

Elm.: Kardos Márton, 76 é.
Tájnyelvi lejegyzés.

MNK 1199^{xx} Az ördög lakatosinas

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

KÁLMÁNY Lajos Ms. 2. 113. sz. Az ördög lakatosinas. 235. p.

Az ördög nem tud hétfejű szöget csinálni. Elszegődik lakatosinasnak, mindenre megtanítják, csak arra nem, hogyan kell hétfejű szöget csinálni. Csak fölszabadulásukkor mutatják meg, mondván, ha előbb megtanulja, elszökik. /Hát hogy kell csinálni?/ Hét vasat ki kell lyukasztani, szöget keresztülbujtatják a lyukon, és ráfejezik a szeg két végét, mint az ablakrácsnál.

Gy.h.i.: Deszkimajor /Torontál vm./, 1872-1919.
Elm.: -

Tipus: AaTh 1199A Az ördög és a kenyér

H: - BN: 346^x /3/

A MESE TIPUSVÁZLATA:

Az ördög el akarja vinni az embert /vagy fiát/. Mikor éjjel megjelenik, az asztalon lévő cipó /kalács/ megszólal: csak akkor engedi be, ha mindazt kiállja, amit ő. Elmondja szenvedése történetét: elvetik, a földben megrohad, kikel, learatják, kicsépelik, megőrlik, megdagasztják, forró kemencében megsütik. Az ördög erre nem hajlandó, üres kézzel távozik, vagy mérgében megpukkad.

VÁLTOZATOK: 13

1/ KRIZA János 1863. VII. sz. A diákot erővel királlyá tesz. 119-123. p.

Tipus: AaTh 545D^x /AaTh 1199A/.

A királlyá tett deáknak a kétfejű sárkány megengedi, hogy várában lakják. Ha azonban a vár forogni kezd, azonnal ki kell menjen. A deák két évig békében él a várban, akkor azonban a vár megmozdul. A deák elpanaszolja baját egy vén banyának, aki "kuruzsos" királyné volt, s a sárkány legnagyobb ellensége. Az ő tanácsára a deák süttet egy cipót, azt két sütésnél egymásután mindig legelőszőr téteti a kemencébe, legutoljára veteti ki, s mikor a sárkány érkezik, a várkapuba téteti. A cipó megszólal: a várba csak az mehet be, aki mindazt kiállja, amit ő. Elmondja szenvedése történetét a mag elvetésétől a megsülésig. A sárkány tudja, hogy mindezt nem tudná kiállni, mérgében megpukkad. A deák attól fogva a vár ura lesz.

Gy.h.i.: Háromszék /Háromszék vm./, 19. sz. közepe.
Elm.: -
Gy.: -
Székely tájnyelvi lejegyzés.

2/ KRIZA János 1956. II. 37. sz. A kicsi dió. 331-335. p.

Tipus: AaTh 811 /AaTh 1199A/.

Szegény ember az ördögnek igéri azt, amiről a házánál nem tud. Fia születik. Az ördög jövetelének előestéjén két próféta kér szállást a szegény ember házánál. Tanácsukra egy kenyeret tesz a gazda az asztalra, az ablak mellé. Éjfélkor jön az ördög a gyermekért. A kenyér megszólal az asztalon, elmondja élettörténetét a mag elvetésétől a kenyér megsütéséig. Ha az ördög is annyit tűr, szenved, övé lehet a gyermek. Az ördög bizik abban, hogy a beszéd végeztével elviheti a gyermeket. Azonban ekkor megszólal a kakas, ezzel az ördög hatalmának vége van. Elmegy az ő országába, a gazdának megmarad a fia.

Gy.h.i.: Szentmiklós /Udvarhely vm./, 19. sz. közepe.
Elm.: -

Gy.: Tiboldi István
Székely tájnyelvi lejegyzés.

- 3/ HORGER Antal 1908. 2. sz. A táltos ökör és gazdája.
26-35. p.
Tipusképlet: AaTh 511A + AaTh 361^X /AaTh 1199A/.

Egy fiu a boszorkány tilalma ellenére megházasodik. Lakodalom után, mikor lefekszenek, az új asszony anyja egy kenyéret, s egy korsó vizet tesz az asztalra, a vaskanalat és a seprőt az ajtó mellé nyelére állítja. Éjfélkor jön a boszorkány, felszólítja a seprőt és a vaskanalat, hogy nyissanak ajtót. Azok azt felelik: "Nem lehet, mert a fejemen állok." A boszorkány ekkor az esküszegő fiut hívja, helyette a kenyér felel: "Hát te kutya boszorkányné, nem megengedhetsz, mind én megengedek? Engemet elvetnek, megnövények, azután lekaszálnak, azután megcsépelnek, megőrölnek, vízzel összegyurnak, megsütnek, azután megessznek. Ennyi ként én mind kiállok, megbocsáttok!" A boszorkány látván, hogy nála nagyobb boszorkány van bent, mérgében kettéhasad.

Gy.h.i.: Pürkerec /Brassó vm./, 1898-1906.
Elm.: Fazekas Fóris Mihály
Nyelve tájshólás.

- 4/ LÁZÁR István 1899. XX. sz. 177-179. p.
Tipusképlet: AaTh 511A + AaTh 361^X /AaTh 1199A/.

Egy fiu egy öregembernek igéri azt, ami egy év múlva neki a legkedvesebb lesz. Megházasodik, egy év múlva fia születik. A keresztelőkör felesége egy kalácsot az asztalon hagy. Éjjel jön az öregember, keresi a gyermeket, kérdi, hol van. A kalács megszólal az asztalon: "Itt vagyok az asztalon." Az öreg nem lát a sötétben, a kalácsot gyermeknek véli, tarisznyájába dugja, s elmegy.

Gy.h.i.: Magyarlapád /Alsó-Fehér vm./, 19. sz. második fele.
Elm.: -
Tájnyelvi lejegyzés, stilusa népies.

- 5/ ZSIGMOND Konrád 1903. II. Egykoron a buza elment panaszra... 480-481. p.
Tipus: AaTh 1199A

Egykoron a buza elment panaszra Krisztus Urunkhoz, hogy mily keserves kinokat kell elszenvednie az emberektől. Krisztus kérésére elpanaszolta sorsát az elvetéstől a kenyér elfogyasztásáig. Krisztus minden egyes aktusnál azt mondta: "Szaporodj". Elkeseredetten mondta ekkor a buza, hogy még meg is szokták piritani. Megszánja Krisztus a buzát, ezért azt mondja: "Ha piritanak, fogyj!" Azóta fogyatkozik meg a kenyér piritás alkalmával. A parasztember ezért nem engedi meg cselédeinek a piritást, de még saját családtagjainak sem, mert nem csak a megpirított kenyér, hanem amiből leszelték, az is megfogyatkozik.

Gy.h.i.: Kiskunfélegyházi tanyák /Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm./, 1903.

Elm.: -

- 6/ BENE Lajos 1931. II. sz. A kis ördög. 119. p.
Tipus: AaTh 1199A

Egy kis ördög keresztapaságot akar vállalni a királyfi leendő gyermeke felett. Hiába üzik, nem tudnak tőle szabadulni. Végül egy kalács szólal meg az asztalon, az ördögé lehet a keresztapaság, ha mindazt vállalja, amin a kalács keresztülment. Elmondja szenvedései történetét, a buza csiráztatásától kezdve, amíg kalács lett belőle. Az ördög ezt nem vállalja, szégyenszemre elkullog.

Gy.h.: Nagykunság.

Elm.: -

Bene Lajos irodalmi feldolgozása, azonosító adatok nélkül.

- 7/ BERZE NAGY János 1940. II. 48. sz. A zördögszerető.
153-156. p.
Tipus: AaTh 407B /AaTh 1199A/.

A lány fél a templomba menni, egy darab kenyéret tesz a zsebébe. Az ördög jön, hogy magával vigye, de megszólal a kenyér a zsebében: "Mit szenvedtél te ahhoz képest,

amit nekem kellett kiállnom!" Elmondja élettörténetét. Ő mégis megbocsát, megbocsáthat az ördög is. Az ördög kitép egy darabot a lány ruhájából, és elszalad.

Gy.h.i.: Katádfa /Baranya m./, 1935.

Elm.: Lengyel János, 65 é. csősz

Tájnyelvi lejegyzés.

- 8/ BERZE NAGY János 1940. II. 49. sz. A zördög szeretője. 156-158. p.

Tipus: AaTh 407B /AaTh 1199A/.

A lány fél, hogy az ördög el akarja vinni, Mikor az esküvő után hazaérnek a templomból, egy darab kenyérhajat tesz az ajtó fölé. Jön az ördög a lányért, megszólal a kenyérhaj. Elmondja élettörténetét: elvetik, leboronálják, levágják, kicsépelik, megőrlik, megdagasztják, kiszakítják, megsütik, elvágják. Ha az ördög mindezt kiállja, viheti a lányt. Az ördög azt hiszi, a lány beszél, ezért azt feleli: "No, ha te ennyit szenvedteél, hát maraggy!" Azzal elmegy. A lány boldogan él a királyfival.

Gy.h.i.: Szaporca /Baranya m./, 1934.

Elm.: Hadnagy István, 74 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 9/ BERZE NAGY János 1940. II. 147. sz. A szegény ember meg a kenyér. 332-333. p.

Tipusképlet: AaTh 1130 /AaTh 1199A ~ AaTh 813/.

Szegény ember odaigéri magát az ördögnek. Husz év múlva az ördög bekocog az ablakon. Az asztalon van egy kenyér, az felel az ördög kérdéseire. /AaTh 813/. Ezzel megmenti a szegény embert, az ördög elmegy.

Gy.h.i.: Boda /Baranya m./, 1935.

Elm.: Varga Józsefné, 60 é.

Tájnyelvi lejegyzés.

- 10/ BÉRES András 1967. 52/a-b. A juhász. 299-301.; ill. 301-305. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 1199A.

A fiu lakodalmán egy holló száll az ablakra, aki megtiltotta, hogy a fiu megházasodjék. Megszólal a komakalács az asztalon: "Te annyi jót tettél evvel a fiuval. Ládd, engem elvetnek, beberenálnak a földbe, lekaszálnak, kinyomtatnak, elvisznek a malomba, ott összedarálnak, akkor bedagasztanak, betesznek a tüzes kemencébe. Ládd, azért milyen szép vagyok?" A holló azt feleli: "Szerencséd, hogy vót helyetted, aki megfeleljen, mer vége lett vóna az életednek!"

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1949.; ill.: 1958.

Elm.: Gyulai Miklósné, Nyisztor Piroska, 48 é.

Fonetikus lejegyzés.

- 11/ BÉRES András 1967. 53. sz. A juhász. 305-308. p.

Tipusképlet: AaTh 1137 + AaTh 827 + AaTh 1199A.

A fiu lakodalmának estéjén a Gonosz zörög az ablakon. A lyukas az asztalon megszólal: "Távozz el, rosszlélek, ne bánts a jó lelket. Neked ez is baj?" A Gonosz elmegy, de visszajön. Ujra megszólal a lyukas: "Min megyek én keresztül! Mikor legszebb vagyok, akkor engem levágnak, avval még nem elégednek meg, a lu alá tesznek, kitapodják a szememet, a ruhámból kiforgatnak. Pusztulj magadnak!" Erre a Gonosz elmegy, az ifju pár még ma is él.

Gy.h.i.: Rozsály /Szabolcs-Szatmár m./, 1949.

Elm.: id. Szilágyi Ferenc, 74 é.

Fonetikus lejegyzés.

- 12/ HEGEDŰS Lajos 1952. Három testvér. 223-227. p.

Tipusképlet: AaTh 1643 + AaTh 511A + AaTh 361^x /AaTh 1199A/.

Az ördög el akarja vinni a tilalma ellenére megházasodott legényt. A lakodalom éjszakáján a legény egy kalá-

csot helyez az asztalra. Mikor az ördög jön, a kalács megszólal, elmondja élettörténetét. Ha az ördög mindazt kiállja, amin ő keresztülment, övé a fiu. Az ördög ezt nem vállalja, s elkullog.

Gy.h.i.: Egyházaskozár /Baranya m./, 1951.

Elm.: Polgár Demeter, 25 é. földműves, sz. Lábnik,
Moldva, Románia,
Fonetikus lejegyzés magnetofonfelvételtől.

- 13/ HUNYADI András 1956. Mennyit bir ki a buzaszem? 43-46.p.
Tipus: AaTh 361^x /AaTh 1199A/.

Az ördög el akarja vinni a legény feleségét. A legény a lakodalom után kalácsdarabokat helyez a küszöbre, s lefekszik aludni. Éjfélkor jön az ördög, bezörög, hogy nyisson ajtót az ember. Megszólalnak a kalácsdarabok: csak azt engedik be, aki kibirja mindazt, amin ők átmentek. Elmondják a kenyér élettörténetét. Az ördög ezt nem vállalja, és ijedten elnyargal.

Gy.h.: Zselyk /v. Beszterce-Naszód vm./ Románia.

Elm.: -

Irodalmi lejegyzés.

Megtalálható még:

- BENEDEK Elek 1894-96⁴. II/2. 19. sz. 128-134. p.
/Átvétel Krizától 1863./

Tipus: AaTh 1199B A hosszú ének

H: - BN: -

A MESE TIPUSVÁZLATA helyett ld. az egyetlen változatot.

KÁLMÁNY Lajos Ms. 1. 8. sz. Ördög és a német. 261. p.

Az ördög találkozik a némettel, aki azt mondja, van olyan erős mint az ördög. "Akkor vegyél fel - mondja az

ördög -, amíg a nótámat elmondom." A német felveszi, az ördög nótázik, végül kifogy belőle, akkor helyet cserélnek. A német azonban csak azt énekli: "Trá-lá-lá, trá-lá-lá" az ördög kérdi hét mérföld után, hosszú-e még a nótája, a német azt mondja, igen. Végül megharagszik, földhöz vágja a németet, hogy négyfelé reped a nadrágja.

Gy.h.i.: Magyarszentmárton /Torontál vm./,
1872-1919.

Elm.: -

- AARNE, Antti - THOMPSON, Stith
1961 - The Types of the Folktale /FFC 184/ Helsinki
- ANDRÁSFALVY - KOVÁCS
Ms.1. - EA 7118
Ms.2. - EA 7120
- ARANY János
1952 - Összes művei III. Elbeszélő költemények. Bp.
- ARANY - GYULAI
1872 - Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiről. /MNGy I./ Pest
- BAKÓ István
Ms.1. - Ea 496
- BALASSA Iván
Ms.1. - EA 12.812
- BÁCSKAI BOSNYÁK Sándor ld. BOSNYÁK Sándor, Bácskai
- BÁLINT Sándor
1975 - Tombácz János meséi. /ŰMNGy XVII./ Budapest
- BANÓ István
1941 - Baranyai népmesék. /UMNGy II./ Budapest
Ms.1. - EA 7663
Ms.2. - EA 7685
- BEKE - KATONA
1947 - Csalóka Péter. Budapest
- BELLOSICS Bálint
1891 - Ethn. 2. évf. - Markap meg az ördög 321. p.
- BENE Lajos
1931 - Nagykunsági népmesék I-II. Budapest
- BENEDEK Elek
1894-96⁴ - Magyar mese és mondavilág. I/1-V/2. Budapest
- 1885 - Székely Tündérország. Székely népmesék és balladák. Budapest
- 1888 - Székely mesemondó. Budapest

- BERDE Mária
1942 - Az árva királyfi. Eredeti székely népmesék. /Magyar Tájak Mesekincse I./ Budapest
- BERECKI Imre
Ms.1. - EA 4145
- BÉRES András
1967 - Rozsályi népmesék. /UMNGy XII./ Budapest
Ms.1. - EA 6001
- BERZE NAGY János
1907 - Berze Nagy János - Katona Lajos: Népmesék Heves- és Jásznagykun-Szolnok megyéből /MNGy IX./ Budapest
- 1940 - Baranyai magyar néphagyományok. I-III. Pécs
- 1957 - Magyar népmesetipusok I-II. Pécs
- 1960 - Berze Nagy János - Banó István - Dömötör Sándor: Régi magyar népmesék Berze Nagy János hagyatékából. Pécs
- BIHARI Anna
1980 - Magyar hiedelemmonda katalógus. /Előmunkák a Magyarság Néprajzához. 6./ Budapest
- BODNÁR Bálint
Ms.1. - EA P 61/1957 = EA 9918
Ms.2. - EA P 126/1958 = EA 10.137
Ms.3. - EA 12.145
- BORVENDÉG János
Ms.1. - EA 860
- BOSNYÁK Sándor, Bácskai
1967 - A mohácsi hajósok, komposok és gátmunkások meséiből. /Klly. A Janus Pannonius Múzeum 1967. évkönyvéből. 89-101. p./ Pécs
- Ms.1. - EA 6618
Ms.2. - EA P 179/1960 = EA 12.702
Ms.3. - EA P 195/1960 = EA 12.713
Ms.4. - EA P 116/1961 = EA 12.884
Ms.5. - EA P 72/1962-63 = EA 13.502

Ms.6. - EA P 76/1962-63 = EA 13.503

Ms.7. - EA P 77c/1962-63 = EA 13.505

BÖZÖDI György

1942 - A tréfás farkas. Bágyi János meséi. Budapest

1958 - Az eszös gyermekök. Bágyi János meséi. Budapest

BÜSZKE KOCSIS Miklós barabás

Ms.1. - EA P 534/1964 = EA 13.778

CSABA József

Ms.1. - EA 9468

DÉGH Linda

1955-60 - Kakasdi népmesék. I-II. /UMNGy VIII-IX./
Budapest

Ms.1. - EA 7104

Ms.2. - EA 7208

Ms.3. - NIFA 61

DÉKÁNY Rafael

Ms.1. - EA 2279

DOBOS Ilona

1962 - Egy somogyi parasztcsalád meséi. /UMNGy X./
Budapest

DOBOS Rekola

Ms.1. - EA 7528

DÖMÖTÖR Ákos

1962 - Sarkadi népmesék. /A Gyulai Erkel Ferenc Mu-
zeum Kiadványai, 34-36. p./ Gyula

DÖMÖTÖR Sándor

1949 - Ethn. 60. évf. - Vas megyei Markalf történe-
tek 1. 277-278. p.

DUGONICS András

1820 - Magyar példabeszédek és jeles mondások I-II.
Szeged

ERDÉLYI János

1846-48 - Népdalok és mondák. I-III. Pest

1855 - Magyar népmesék. Pest

ERDÉSZ Sándor

1968 - Ámi Lajos meséi I-III. /UMNGy XIII-XV./
Budapest

Ms.1. - EA 6314

Ms.2. - EA 7272

ERDÉSZ - HALMOS - KOVÁCS

1968 - Erdész Sándor - Halmos István - Kovács Ágnes:
Ruszkovics István meséi. /A Magyar Népmeseka-
talókus Füzetei, 4./ Budapest

FARAGÓ - KONSZA

1958 - Faragó József- Konsza Samu: Háromszéki magyar
népköltészet. Konsza Samu gyűjteménye. Maros-
vásárhely

FÉL Edit

Ms.1. - EA 400

GAAL György

1822 - Märchen der Magyaren. Wien

1860 - Gaal György magyar népmesenyűjteménye. III.
Kiadták Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc. Pest

Ms.1. - MTAK Kézirattár Irodalom 4-r 66.

GAÁL Károly

1970 - Die Volksmärchen der Magyaren im südlichen
Burgenland. Berlin

GESZTELYI NAGY László

Ms.1. - EA 474

GÖNCZI Ferenc

1948 - Göcsej népköltészete. Zalaegerszeg

GYÖRGY Lajos

1931 - A magyar anekdota története és egyetemes
kapcsolatai. Budapest

1934 - Világjáró anekdoták. Budapest

A három ostoba ördögök históriája. Monda a köznép mulattatá-
sára.^{2/} Magyaróvár, 1853

HEGEDŰS Lajos

1952 - Moldvai csángó népmesék és beszélgetések.
Budapest

HERMAN Ottó

1914 MNy. 10. évf. - Az ördög és a kanász. 238. p.

HIDVÉGI Lajos

Ms.1. - EA 106/1967^x

HONTI János

1928 - Verzeichnis der publizierten ungarischen
Volksmärchen. /FFC 81./ Helsinki

1940 - A mézárólegény meséje. Budapest

HORGER Antal

1908 - Hétfalusi csángó népmesék. /MNGy X./ Budapest

HORVÁTH István

1971 - Magyarózdi toronyalja. Kolozsvár

HUBAY Győző

Ms.1. - EA 605

HUNYADI András

1956 - Erővel is, ésszel is. Zselyki és dácsei népmesék. Bukarest

IPOLYI Arnold

1914 - Ipolyi Arnold népmesegyűjteménye. Szerk.:
Kálmány Lajos. /MNGy XIII./ Budapest

Ms.1. - EA 2958

ISTVÁNYFY Gyula

1963 - Palóc népköltési gyűjtemény. /A miskolci Herman
Ottó Muzeum kiadványai 2./ Miskolc

JAKAB Miklós

Ms.1. - EA 3631

KALLÓS Zoltán

Ms.1. - EA 5603

KATONA Imre

Ms.1. - EA 8170

KAZINCZY Gábor

Ms.1. - MTAK Kézirattár. A Kisfaludy Társaság népmesegyűjteménye. Ms. 10.020/I-VI.

KÁLMÁNY Lajos

1881- - Szeged népe és Szeged népköltése. Arad,
-1891 Szeged III.1892 - Világunk alakulása nyelvhagyományainkban.
Szeged

1914 - Hagyományok. I-II. Vác, Szeged

Ms.1. - EA 2771

Ms.2. - EA 2801 I-II.

Ms.3. - EA 2802/III.

Ms.4. - EA 2856

KISPÁL Mihály

1885 - Nyr. 16. évf. A szegény ember s a zördög.
473-474. p.

KOCISISNÉ, Szirmai Fóris Mária

1956 - Felsőtisza népmesék. Furicz János és Pályuk
Anna meséi. Debrecen

KOLUMBÁN István - OLOSZ Katalin

1972 - A kecskés ember. Udvarhelyszéki népmesék.
Bukarest

KOVÁCS Ágnes

1943 - Kalotaszegi népmesék. I-II. /UMNGy V-VI./
Budapest1966 - Ungarische Volksmärchen /Märchen der
Weltliteratur / Düsseldorf-Köln

Ms.1. - EA 3912

KOVÁCS László

1946 - MNy.5. évf. A szegény ember és az ördög.
58-60. p.

KOVÁCS Zoltán

Ms.1. - EA 3412

KRISTON Antal

Ms.1. - EA 492

KRIZA János

1863 - Vadrózsák I. Kolozsvár

1956 - Székely népköltési gyűjtemény. I-II. Össze-

- sitő válogatás a kiadott és kéziratot hagyatékból
Szerk.: Gergely Pál - Kovács Ágnes, Budapest
- Ms.1. - MTAK Kézirattár Irodalom 4-r 409/ I-VI. Kriza Jánoshoz küldött mesék.
- KRIZA - ORBÁN - BENEDEK - SEBESI
1882 - Székelyföldi gyűjtés. /MNGy III./ Budapest
- KUNTÁR Lajos
1955 - A furfangos Tilinkó. Kardos József meséi. Szombathely
1959 - A bűvös ládikó és más mesék. Vas megyei népmesegyűjtés. Budapest
- LÁZÁR István
1896 - Alsófehérmegye magyar népe. Etnográfiai tanulmány. /Klly. az Alsófehérvármegye monográfiája c. könyvől./ Nagy-enyed
- MAILAND Ozkár
1905 - Székelyföldi gyűjtés. /UMNGy VII./ Budapest
- MAKRA Sándor
Ms.1. - EA 4877
Ms.2. - EA 12.731
- MAROSY - BAGOSSY - BAK
MTAK Kézirattár Irodalom 4-r 397.
- MERÉNYI László
1861 - Eredeti népmesék I. Pest
1862 - Sajóvölgyi eredeti népmesék. I-II. Pest
1863 - Dunamelléki eredeti népmesék. I-II. Pest
- NAGY Dezső
Ms.1. - EA 2412
- NAGY Géza
Ms.1. - EA P 18/1967. II.^x
- NAGY Olga
1958. - A három táltos varju. Mezőségi népmesék. /1953/ Kolozsvár

- é.n. - Előbb a tánc, azután a lakoma. Mezőségi népmesék. Bukarest
/1953/
- NAGY Olga - VÖÖ Gabriella
1974 - A mesemondó Jakab István. Bucuresti
A Néprajzi Múzeum kéziratgyűjteményének katalógusa. In: Elő-munkálatok a Magyarság Néprajzához 5A-C. Budapest, 1979, 1983.
- ORTUTAY Gyula
1940 - Fedics Mihály mesél. /UMNGy I./ Budapest
- ORTUTAY - BUDAY
1935 - Nyiri és rétközi parasztközlés. Gyoma
1937 - Bátorligeti mesék. Budapest
- ORTUTAY - DÉGH - KOVÁCS
1960 - Magyar népmesék I-III. Budapest
- ŐSZ János
1903 - Nyr. 32. évf. Butuk Miska. 48-52. p.
1940 - A szép királyfi. Major Palkó. Halászfői. Székely népmesék. Tirgu-Mures
1941 - A csudatáska. Kolozsvár
- ŐSZ - FARAGÓ
1969 - Az élet vize. Kisküküllő-völgyi népmesék. Ősz János gyűjteményéből válogatta és az utószót írta Faragó József. Bukarest
- PAÁL Gyula
1879 - Nyr. 8. évf. A szegény ember fia. 182-185. p.
- PÁLKOVICS Ferenc
Ms.1. - EA P 228/1961 = 12.975
- PASZLAVSZKY Sándor
1888 - Nyr. 17. évf. A huszárszónok és Fejér Rozália. 278-282. p.
- PAPP - TÓTH
Ms.1. - EA 474
- PENAVIN Olga
1971 - Jugoszláviai magyar népmesék. /UMNGy XVI./ Budapest

- Ms.1. - EA 5542
- PESOVÁR Ernő
Ms.1. - EA 2744
- PINTÉR Sándor
1891 - A népmesékről. XIII eredeti palócmesével.
Losonc
- Piroska. A halember. Az ördög és a jáger.
Budapest, 1898.
- POLÓNYI Péterné
Ms.1. - EA 5575
- PUSKÁS Béla
Ms.1. - EA 3210
- RÁDULY János
1973 - Nagypó mesefája 3. Ráduly János meséi.
Bukarest
- RÉPÁSI István
Ms.1. - EA 1798/133-153
- SÁNDOR István
1964 - Ethn. 75. évf. A mesemondás dramaturgiája.
/A varga és az ördög./ 523-556. p.
- SCHLEGEL Ottó
Ms.1. - EA 1693
- SEBESTYÉN Gyula
1906 - Dunántuli gyűjtés. /MNGy VIII./ Budapest
- SERES András
Ms.1. - EA 11399
A szegény Koplaló Mátyás élete vagy: hogyan veszti el az öt-
szöri fogadást az ördög. Igen szép és mulat-
tató történet. Budapest, 1874.
- SZENDREY Ákos
Ms.1. - EA 616
- SZENDREY Zsigmond
Ms.1. - EA 2582
Ms.2. - EA 4652

- SZENTMIHÁLYI Imre
Ms.1. - EA 3888
- SZINI Péter
Ms.1. - MTAK Kézirattár Irodalom 4-r. 367/I-III.
- SZUMRÁK Károly
1887 - Nyr. 16. évf. A Nagyehető Miska. 428-429. p.
- SZURMIN - ROMENDA
Ms.1. - EA P 33/1962 = 13.060
- TATÁR Péter
1898 - Az elcsapott ördög, vagy: A vén asszony az
ördögöt is megijeszti. Budapest
- TÖRÖK Károly
1872 - Csongrád megyei gyűjtés. /MNGy II./ Pest
- VELSINSZKY Zoltán
1931 - Ethn. 42. évf. A négy magyar huszár meséje.
40-41. p.
- VERSÉNYI György
1901 - Ethn. 12. évf. Lefőzött ördög. 272. p.
- VÉGH József
1944 - Sárréti népmesék és népi elbeszélések. Deb-
recen
- VIKÁR Béla
1905 - Somogy megye népköltése. /MNGy VI./ Budapest
Ms.1. - NIFA 8. 134 b.
- VIRÁNY Judit, Földyné
Ms.1. - EA 4060/A-B
- VÖÖ Gabriella
1969 - Többet ésszel, mint erővel, Mesék, tréfák,
anekdóták a romániai magyar népköltésből.
Bukarest
- VURZEL Lőrinc
Ms.1. - MTAK Kézirattár Irodalom 4-r 414.

ZSIGMOND Konrád

1903 - Ethn. 14. évf. Krisztus mondák. 480-481. p.

A ponyvakiadványok az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében találhatóak.

RÖVIDÍTÉSEK

- AaTh - Aarne, Antti - Thompson, Stith: The Types of the Folktale c. munka tipusszámai
- BN - Berze Nagy János: Magyar népmesetipusok c. munkájában megadott tipusszámok
- c.n. - cím nélkül
- EA - A Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára
- EA P - Ethnológiai Adattár Pályamunkák
- é.n. - évszám nélküli
- Ethn. - Ethnographia
- f. - folio
- H - Honti János: Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen c. munkájában megadott tipusszámok
- MNGy. - Magyar Népköltési Gyűjtemény
- MNK - Magyar Népmese Katalógus. Bp. 1953-tól
- MNny. - Magyar Népnyelv
- MNy. - Magyar Nyelv
- Ms. - Manuscriptum - Kézirat
- MTAK - Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
- NIFA - Egyetemi Néprajzi Intézet Folklór Archivum
- Nyr. - Magyar Nyelvőr
- Tp. - Pagina
- sz. - szám
- UMNGy. - Új Magyar Népköltési Gyűjtemény

PÉLDATÁR

AaTh 1030 Terméselosztás

AaTh 1036 Göndörfarku malac

AaTh 1083 Párbaj hosszú ruddal és furkósbottal

MNK 1145^x A szegény ember megijeszti az ördögöt
az állatok hangjával

MARKAÓ MÖG A ZÖRDÖG

Eccör Markaó találkozott a zördöggé. Aszondi nekije a zördög:

– Te, Markaó, mennyünk lopni!

– Jaó, – monta Markaó.

Eleőbb eméntek a tikokhol.

Ahogy kinyittik a tikaól ajtaját, erty tik ekijátti magát:

– Kot-kot-kodács!

A zördög megjett. Aszondi Markaónak:

– Mennyünk ennen, mer ez koács! Agyonvernek peőreőve!^{*}

Eméntek a reéceékhöl. Röttön kiugrott a szélkaó,^{**} oszt kijabát!

– Fát-fát-fát-hasábfát!

A zördög ett is megjett. Mondi Markaónak:

– Gyerünk el ennen is, mer hasábfává vernek agyon!

Mentek a ludakhol. Egy nagy lud ekeszte ottand is:

– Zsák-zsák-zsákot!

A zördögnek ett sē vaót kedve maradni. Aszondi Markaónak:

^{*}Pőröllyel.

^{**}A gunár.

– Gyerünk el énnen is, mer ugy agyonvernek, hogy csontun-
kat zsákba rakik, ugy hordik a trágyára!

Ém^hentek a pujkáhol. Am még Ékeszte:

– Udri-udri-udri!

A zördög étt is mégijett.

– Te, Markaó! ez meég bisztati a többit, hogy vergyenek
minköt agyon!

Utaójjára ém^hentek a páváhol. E his ésikeétotta magát.
Odaszalattak a tikok, a ludak, reéceék, pujkák, minnyá össze-
gyüttek. A zördögnek s^e köllött több: Észalatt. Markaó utána.

Mikor utaóérte, aszondi a zördög:

– M^hennyünk burgonyát lopni!

Markaó m^hent vele, de utközbe megegyeszték, hogy ami a
feődön van, a za zördögé, ami a feőd alatt, az még a Markaóé.
A burgonya szárát a zördög nem birta elanni, nem köllött s^en-
kinek. Aszonta Markaónak, hogy ezután az léssz a züvejjeé, a-
mi a feőd alatt van. Markaó Éfogatta aszt is. Káposztát m^hen-
tek lopni. A sok szeép fej Markaójeé lét, a tüje még a zör-
dögeé. Hát a zördög megen csak rosszul járt.

– M^hennyünk köveér disznaót lopni! – monta Markaónak!

Kidobáták a sok disznaót, oszt mikor osztoszkonni akar-
tak, aszondi nekije Markaó:

– A pöndörödött farku a zenyimeé, mer eén a farkák minnyá-
nak megpödürgettem!

Igy a jaó kövér disznaók minnyá a Markaójeé léttek, éty-
keét gulincos,^x a zigyenös farku a zördögnek maratt.

Utaójjár a zördög aszt követeöte, hogy m^hennyének éty ke-
minceébe veényi.^{xx} Bévitt magává éty hosszi karaót, Markaó
még égy lentöreó sulkot. A zördög m^he s^e tudott mozdúni, Mar-
kaó meg jaó Écseépeöte. Utaóbb is a zördög kimászott. Markaó
is utána, de a sulkot meég utána vákta. A zördög örút, hogy
Észaladhatott.

Berze Nagy János 1940. II. 182. sz. 388-390. p.

^xHitvány, sovány.

^{xx}vivni

/AaTh 1640 I Hetet egy csapásra /első epizód/

AaTh 1049 Szegény ember az ördög szolgálja

/Viz és fahordás/

AaTh 1051 Fa meghajlítás

AaTh 1063 Buzogányhajítás

AaTh 1084 Kiáltási /cserditési/ verseny

AaTh 1115 Gyilkossági kísérlet

AaTh 1149 Az ördögöt megevással, felnyársalással
fenyegetve elkergetik

A FURFANGOS CIGÁNY

Hát egyszer hol volt, hol nem volt, még az Óperencián
is tul volt száz tetüléppel s kilenc pulykapittyentéssel,
volt a kidölt kemencének bedölt oldalában nagyanyámnak egy
leszakadozott rongyos rokolyája: onnan szedem és veszem a be-
szédemet számba. Teksztusom után: volt egyszer egy cigány,
nemsokára meghalt a felesége. Nem volt több gazdagsága neki,
csak két garasa egy pohár serre.

Meg van véve a ser, letéve asztalára. Lekönyökölt bujá-
ban, iszogatta a serét. Elszunnyadott. Kidöntötte a sert. Rá-
gyült egy tömeg légy, nem volt mit tegyen, bosszujában reá-
csapott a legyekre. Megolvasta, hogy hányat talált megcsapni.
Tisztán kétszázra talált a numerus.

Nem volt mit tegyen, bujában elfutott a nótáriushoz, ira-
tott egy cédulát: – Olyan vitéz vagyok én, hogy egy csapásra
kétszázat lecsapok!

Kalapjába teszi a cédulát, azzal utnak indul. Volt a
nagyapjának egy igen füstös kardja, csepümadzaggal az oldalá-
ra bogozza, azzal indul utnak. Rátalál egy kis erdőre, mely-

ben lakozott egy sárkány. Egy fa alatt heverve megtalálta a sárkányt. Közelebb ment hozzá, talpát ragadja:

– Jó napot barátom!

Rátekint a sárkány a cédulára: – Adjon isten, jó vitéz barátom! Mi utazásban vagy?

– Eljöttem hozzád barátom, mert hallom régóta, hogy nagy vitéz vagy.

Viszonzá a sárkány: – Vagyok is barátom, de nem olyan mint te, mert látom a cimedet! Hogy egy csapásra kétszázat lecsaptál. Hanem most tovább ne menj, diskurálni gyere el hozzám, ebédeljünk egy keveset.

Azzal elindulnak a sárkány tanyájára. Parancsolja a sárkány az anyjának: – Huzzon nyársra két bivalyt, mert eljött a jó vitéz barátom látogatásunkra!

Megsül a két bivaly, a cigány elé teszen a sárkány egy kupa bort, ami állott vagy husz akóból. Ledöhenti /ledobja/ a sárkány öreganyja az ebédet az asztalra, levág egy darabot belőle a sárkány, mely legalább kétszáz oka /sulyu/ volt. Na! – parancsolja a sárkány a pajtásának is. – Vágj le, barátom, te is egy szeletet!

Levág a cigány annyit, mint egy fél csirke. Azt mondja a sárkány: – Miért csak akkorát, barátom?

– Nem vagyok hozzászokva az ilyen csekély ételhez! – mondja a cigány.

– Nohát barátom, ha nem vagy hozzászokva az ilyen csekély ételhez, vacsorára majd más lesz!

Dehát a sárkány az egyik bivalyt felebedelte. – Gyere pajtás már, igyunk!

Megivott a cigány egy fél akót, de a sárkány meg az egész husz akót.

No, mivel ebédeltek, kimentek a lévődába /gyümölcsös/ cseresznyét enni. Lehuzott a sárkány egy cseresznyefát, kezébe adta pajtásának a nagyobbik ágat. De a cigánynak szakadozott volt a felöltője és beléakadt a legkeményebb ág a cigány gallérjába. Ugy elvetette a cseresznyefa a cigányt, huszonnégy fán keresztül hajította. Ott ráesett egy nagy nyulra. A sárkány észre sem vette, hogy a cigány hová ugrált.

Egyszer elvigyázodik, hogy hol is van a cigány. Odafut, hogy jobban lássa, mit csinál, hát egy nagy nyul hátán hever. Azt aligha gondolta, hogy a cigány nem jó kedvéből ugrott oda és azt kérdi tőle: – Mit csinálsz itt, pajtás?

Feleli a cigány: – Azt ígérted barátom, hogy más lesz vacsorára. Megláttam ezt a nyulat itt heverve. Azt gondoltam magamban, minek suhog lassan itt a lapu alatt. Mire felébredt a nyul, megláttam és ráugrottam.

– Legény vagy barátom! – feleli a sárkány. Én is megpróbálok, hogy hány fát tudnék átugrani.

Megugorja magát a sárkány, átalugrik négy fát. Mikor megolvasta, hogy hányat ugrott át a cigány, éppen huszonnégyet talált. Azt mondja a sárkány a cigánynak: – Menjünk haza pajtás!

Elővesz a sárkány egy vasostort. – Gyere pajtás, lássuk melyikünk tud nagyobbat rittyenteni /durrantani/?

Azt mondja a cigány a sárkánynak: – Rittyents te előbb!

Olyat rittyent a sárkány, hogy a cigány majd hasra esik. Azt mondja a cigány a sárkánynak: – Jaj barátom, ha csak ekkorát tudsz rittyenteni, lásd meg, mekkorát rittyentek én! Áss előbb egy gödröt a fejed alá. Aztán jó fenyőguzsokkal a fejed átkötözzük!

Beleássa a sárkány fejét a földbe, kapja a cigány a vasostor nyelét, olyat üt vele a sárkány fejére, hogy majd megrezzen bele. Nagyot kiált erre a sárkány: – Ne rittyents tovább, pajtás, mert már most is eldugult a fülem.

Felkel a sárkány, lekapja a guzsokat a fejéről: – Na gyere pajtás, rittyentettünk már, most még egyebet teszünk. Menjünk pajtás buzogányt vetni!

Kihozza a sárkány a buzogányt. Azt mondja a cigány: – Vesd fel hát te előbb!

Felveti a sárkány úgy a buzogányt, hogy fél órát késett a felhőben, mikor pedig leért a földre, két méternyi ment be a földbe.

– Eredj, pajtás, vessed már te is el! – Mondta a sárkány.

Elment a cigány, megfogta a buzogány nyelét. Elkezd néz-

ni fel az égre. Kérdi a sárkány: – Pajtás, mit nézel odafenn?

Feleli a cigány: – Van nekem odafenn egy vasmüves bátyám, s már rég izeni, hogy vessek neki fel egy darab vasat. Ezt éppen odahajitom, hogy ha megtréfálnám, épp a hátába hajtánám fel!

Elkapja haragosan a sárkány a buzogányt. – Ezt csak ne vedd fel pajtás, mert csak ennyi maradt a nagyapámtól, meg ez a vasostor!

– Hanem tudod mit pajtás, kapjad azt a bivalybőrt! – mondta a sárkány. – Hozz egy kicsi vizet!

Megfogta a cigány a bivalybőr farkát és elhurcolta, egészen a kutig. De erősen gondolkodott, hogyan vigye vissza te-le, mikor üresen is alig bírta odahurcolni.

Talált egy hitvány ásót, piszkálni kezdte a kutat körül, hogy hazavigye egészen. Megunta a sárkány várni a vizet, odaszaladt a kuthoz.

– Mit csinálsz itt, pajtás?

– Hazaviszem ezt a kutat egészen.

– Ejnye, az ode-odáját, pajtás, csak hadd el! Majd viszek én. Hozz' inkább egy darab fát.

Elkezdi a cigány az egész erdőt összekeríteni. Megunta a sárkány a fát várni, visszaszaladt az erdőbe. – Mit csinálsz, pajtás?

– Hazaviszem ezt az egész erdőt! – mondta a cigány.

Megharagszik a sárkány, kiragad egy fát gyökerestől, háttára billenti, s hazafut vele. A cigány az ásóval hazabilleg utána.

– Nosza! – mondja a sárkány. – Édes öreganyám, ilyen vitézre még nem találtam ám! de tudja, mit gondoltam? Éjszakára kifektetem a pitvarba a vaságyra, és éjjeltájban rádobom a buzogányt, hadd pusztuljon el.

Ezt a cigány meghallotta és befeküdt a vaságy alá. Felkelt a sárkány éjjelkor, ráhajította a buzogányt a vaságyra, besietett a házba és mondja az anyjának: – No már, édesanyám megmentődtem a bajtól!

Reggelre kelve siet a sárkány az ágyhoz, hát a cigány uri módon hever az ágyon. Azt kérdi a sárkány a cigánytól. –

Hogyan aludtál, pajtás az éjszaka?

– Nagyon jól! – azt mondja a cigány. – Csak éjjelkor megcsipett egy bolha.

Fut a sárkány az anyjához panaszra: – Hallja csak édesanyám, mit mond a cigány? Kérdeztem, hogy hogyan nyughatott az éjszaka, azt felelte arra, hogy éjjeltájban csipte meg egy bolha. Mit tegyünk vele már most?

Azt feleli az öreg anyó: – Tölts meg egy bivalybőrt huszassal, ajándékozd oda, hogy menjen el azzal haza!

Megtölti a sárkány a bivalybőrt huszassal, bérkoltja a cigányt. Bémegegyen a cigány, jó reggelt köszön. Fogadja a sárkány: – Tudod-e pajtás, mi a parancsolat? Már látom nem hozám való vitéz vagy, nesze ez a bivalybőr pénz, menj el vele haza!

– Micsoda – mondja a cigány. – Még én vigyem haza? Elhozod te, ha tőlem menekülni akarsz!

– Ejnye pajtás, hát még erre is rá akarsz venni? No várj csak, azt is megteszem.

A sárkány felvette a bivalybőr pénzt és utnak indult. Azt mondja a sárkány: – Eredj pajtás előre! Te jobban tudod az utat!

Amint megfáradt a sárkány, kifujta magát erősen. Ugy megfujta a cigányt előre, hogy tizet-tizenötöt lépett a cigány, majdnem szaladt.

Mikor hazaértek a sátorhoz, eleibe futottak a purdék. Kérdi a sárkány: – Micsodák ezek, pajtás?

– Mind ördögfiak, pajtás!

– Mit kérnek ezek? – Mondja a sárkány.

– Sárkányhusra fáj a foguk. – Mondja a cigány.

– Micsoda? Hát nem elég, hogy elhoztam a pénzt, még engem is meg akarnak enni?

Ugy ledobta a bivalybőrt, hogy a pénz mind kiömlött belőle. A cigány meg összeszedte, azután élt kedvére belőle.

Itt a mese vége, legyen az olvasó vendége!

- AaTh 1049 Szegény ember az ördög szolgája
 AaTh 1115 Gyilkossági kísérlet
 MNK 1149^{xx} Fonó asszonyok kergetik el az ördögöt
 /AaTh 1381E Az iskolába küldött öregember
 MNK 1412^x Butuk Miska
 AaTh 1681 Szerencsétlen János/

BUTUK MISKA

Há eccer vót, hol nem vót, vót valaméré, nem is ajan messze, csak tuva a Radáncan tul, vót eccer egy ember, ugy hitták, hogy Butuk Miska. Há ha ugy, vót is ak rijá, me egyebet se tett a világi életibe sült balanságnál. Eccer, hogy esett, hogy nem, két tehenre tett szert ez a Miska. Már ajandra amijenre lehetett né; az egyik kajla, a más másfél szarvu. Há immá béfagja őket, hogy az erdőről hazzan velek egy tere fát. Na, há meg is meglát egy szép növésü neki való szál cse-refát. Ihaj hopp – káttya el magát Miska összeütve a bakáját – ebből bezzeg hogy lehet tüzelni eleget.

Ada terengeti a teheneket a fa alá, hogy a kivágatt szálfafa dőjen egyenest a karucára s ne máj kénloggyék külen a karucára rakásával. Há ha ada, rijá is dőlt a egyenest, amikor levágta, de agyan is nyamatt ugy szekeret tehenet a nagy terhenyő ágaival, hogy mind egy kupa liszt, lássák.

Na, há immá az ennyéreg megvan. Vakarja Miska a füle tövit, de rágja istenesen a körme feketéjit, hanem attol annál többet se tehetett, mint hogy üres készit haza ne menjen, vitte magával a fészét, s a kerékkötő láncat. Amind menyen tujább-tujább az utan, meglát egy tócsába háram vadrécét. Há hogy a feleségit is a kárér kibékiccse, ő biza – gondalta –

a fészével a récék felé dab, hogy vaj egyet leüssen azakból s aszt asztánan az asszannak haza vigye. Ha ada, csak annyi is vót, hogy mast má asztán se fésze, se réce többöt. A récék tujább repültek, a fésze pedig a vízbe csobbant. Na, hogy a franc egye meg, hogy vegye ő mast ki azt a fészét, hogy ne legyen mi csak kárra kár. Veszi a láncat, s utánna dabja a fészének, hogy ahol az megkappan, att van a fésze is, s akkó aztán csak megérdemli a kettő, hogy utánna mennyen a tócsába, vajmi. Henem a lánc egyet se kappant, csak ugy ada lett né, s aval vót s nincs többet. Hej uram, Jézusam, legyél én Krisztusam, de erős pujka méregbe jü!

Na, mast má azé is megkappantalak én, káttya el magát dühüsen. Vót a zsebibe vaj tiz ezüst huszas, vaj mennyi is. Kapja azakat nagy basszusan, s egyiket a másik után, de egy miccentés alatt mind a tócsába célazgatta, henem e is csak annyi, hogy uristenes tepedelme egyiknek se vót, hogy megkappannyan.

Aj, hogy a fene egye meg, haják, hogy feldurálta magát az a Miska, hogy még a földnek is nehéz vót tartani.

Egy istenes szen' percre csurudus csurdéra vetkeződett, elbé a tócsába, s öreg östig mind att turkált, katart abba a pacsajába, henem azé csak vót, de nincs több holmije. Jü ki a tócsából, keresi a gunyáját, s hát egy fancieska nem sak, de annyit se kapott meg abból, ugy el tutta lapni valamiféle talvaj nánczió.

Na, mast már igazába se pénz, se pasztó. S ugy azan surdén, tiszta üres kézzel ballagatt haza abból a hejből. Henem asztán atthan ahagy az asszantól a laskasiritővel kikapott, a má még sak is vót egy nyuguba.

Reggerre viradva sztánan, vaj akarta Miska vaj nem, iskalábra kergette az asszan, ha e' kicsi magához való eszt tudnának bésajtalni a butuk fejibe.

Na, menni kellett, há ment Miska. S hát nem balandé a szerencse, hajják?! Egy nagy tarisnya pénzt kapott az utan. Jó! kapta, isten rendelte, há haza is vitte annak /t.i. asszonynak/ hogy itt van hát né a tennapi kár, ne puffagjan má többet rijá.

De a pénz gazdája bezzeg hagy nem máj felejtette ajan könnyen a drága sak jó pénzt, hát nyaka szakattyából kereste innőttul, s abból fagvást találkozik Miskával is. Kérde tőlle, hagy nem látatt vaj hallatt valamerről ijjen s ijjen tarisnyába ennyi s ennyi pénzt?

– Vaj én igen – mangya Miska – világ kiteremtésire ajant amikó legelsőbb az iskalábra mentem.

Aj, hagy el-ódalgambalozta egy jó zsardával Miskát ez a szegén káras, hagy mit máj teszi balandá ötet.

Na haják, csak tőtt, mult az idő, minden nap egy nap. Mangya eccer az asszan:

– Haja ked apjuk, én menyek a teplamba, ügyeljen ked arra a kolbászra s fazék kápasztára, nehagy oda süjen, amég haza jüvek.

– Vaj én igen annak, mangya Miska s hejből ada is ült a tűz mellé.

Fargattyá a kolbászt s jókat fal belőlle, igen a kápasztát s abból is csak ugy. Hagy nem is sak időre kolbászt, kápasztát szinte mind megett.

Eszibe jut eccer, hagy sze ma vasárnap, s hagy sze a pincébe egy átalag baruk is van. Na! nem máj gondalkazatt sakat, el le a pincébe s megereszti a csapat. Eccer hát láttya, hagy a kutyájak is att van vele. Jaj hagy a nagy nyavaja rancsan ki, de mingyár, ha te leskődni jüszs, hagy asztánan árulkadhass asszanyadnak. Kirántya a csapat, hagy massa jól oldalba vele a kutyát. Égen, de a kutya nem vót baland, hagy megájan neki: elfutatt annét. Ha el, biza nyamába Miska. S amég ő a kutyát kerengette, a bar mind egy lecseppig elfajt. Miccsájan ő mast, hagy az az asszan meg ne lássa, me ha meg, hejből megazsunáltattya, amijen egy balandikus fejérnép. Hardani kezdi rijá a puliszkalisztet, hagy a bart elitassa vele. Áldatt szerencsére, hagy jütt az asszan. Nasze, ha jütt, lett is drága dalag. Elé az asszan a laskasiritőt, de ugy elpántalta vele innét-tul Miskát, hagy csak az ágy alatt szabadulhatt meg az agyanütéstől ugy ahagy, s akkó, kitajta /kitaszította/ a kapun, hagy le is ut s felis, de a lábát bé ne tegye többet oda amég ajan jebuna /bolond/ lesz.

Há jó, Miska el is ment ugy abból a hejből akinél tavabb nem lehetett, s béért éppe ördeg arszágába. Találkazit att egy ördeggel. Há' te ember hol jársz itt a mi arszágunkba' kérdezi az ördeg. Mangya Miska: Há én asztán szógálatat keresnék ha kapnék. Na, ha csak annyi, hejből megfagaggya az ördeg s el haza is viszi.

Hanem hát annak a fertelmes ördegnek annyi atthan a gyermeke, hagy, mind eppe a rasta lika, tám még több vaj egygyel, s kérték a vizet akkara nagy zshivatalással, mind egy nagy falugyülése. Há akkó az ördeg adanyamatt a Miska kezibe egy akkara nagy ökerbőrt, hogy amit még üresen is csak alig vandazatt, s ada parancsal, hagy hazzan aval izibe egy vizet. Egen haják, könnyü vót az ördegnek a parancsalás, de hát hagy hazzan Miska teli egy akkara nagy magazinum ökerbőrt vízzel, amikó még üresen is alig lötyegteti. Addig tünekedik Miska a kutnál, hagy mit csája ő mast, amég az ördegek megunnyák várni s egyet utánnak küdnek. Meg'jék Miska a mikó megláttya az ördeget jünni, s hagy valamit csájan, egy fácskóval ásni kezdi a kut mejékit.

– Hát te Miska miccsálsz itt, kérde az ördeg.

– Mit, mangya Miska, há, hagy ne hargyam bőrenként nektek a vizet, kiásam s elviszem eccerre az egész kutat.

– Jaj ne hazd, hah ne hazd, mangya az ördeg, me ha igen, az a sok ördegfiu mind ki talája inni belőle a vizet, s akkó mi marad asztánra? Inkább én hardak hejetted.

– Há immá e mandás, itt a kezem rijá, nem disznyólab, ebatta jebuna ördege, manta Miska.

Másnap fájér kütték Miskát. De há hagy vigyen ő haza akkara világnagy szálfákat a hátán, mikar abból egy fargács is elég vóna emelni neki. Törte a butuk fejit, hagy miccsájan ő mast, s unalmába elkezdegelte a sok szálfát vinyigével özszebagazni. Megunnyék atthan várni az ördegek s egyet utána küdnek.

– Hát te miccsálsz itt? kérdezte az ördeg.

– Hát mit, 'sze csak nem járak ki mindennap az erődtekre két-három szálkájér, henem eccerre mind hazaviszem, ami fa az erdőtegebe van: monta Miska.

– Jaj ne hazd, jaj ne hazd az isten fijájér, hisze ha atthan van, mingyá mind elégettyük, s akkó mi marad a télre? Inkább én majd hazahardam rátánként hejteded, manta az ördeg.

– Há asztánan hargyad, ha ugy jabbnak látad ebatt ördege, ha nem lett belölled banyhai pap, manta Miska.

Henem atthan összesugnak az ördegek, hogy ha lehet, eltegyék láb alol azt a Miskát, me annak a fele se tréfa, amijen világ erőse, s még bajt talál hazni az erejivel. S azt cimbaráják el, hogy az éjjel mikó alszik, összevagdajják.

Hagy esett, hogy sem de Miska halgatta a cimbaraságot, s éjerre kerülve a szalma likába butt bé alunni. Henem előbb a szin alá, ahol háltni szakatt, egy akkara nagyságu butykót kerített mindamekkara ő, s a szakmányát riá farditta takarónak. Hisze ha így, jól is tette haják, me idő estültével kardat fentek az ördegek, s amikó gandalták, hogy eddig aluszik, el bé a szin alá, neki a szakmánnyal baritatt csutaknak, mintha att mast eppe Miska alunnék s ugy fancsikára vagdaltak szakmányt, csutkát, mindent, hogy a má csak megjárt, s közbe mandagatták: aj be erős ez a Miska, hogy csattag, hogy pattag minden teste csantya. Reggerre viradva asztánan vette Miska a fancsikára vagdalt szakmányt a hátára, s ugy el bé az ördegekhez.

Haj szentem, szentem, szent istenem hajják, hogy megrőkenyedett az az ördegfamiliarja ahagy Miskát élni látta a szakmányával. Aszt manták neki:

– Látad Miska azt a kád aranyat, e mind a téjed, a béredbe aggyuk, csak eriggy el tölünk.

– De mé én csak ajan turbárt nem vagyok, hogy én el is vigyem, hazzátak tük utánnam, ha ugy akartak, külemben itt maradak, amég lejár az esztendöm, hogy kapjak akkó majd két kád aranyat.

Dejsze – hajják – vitték azak öremmel a kád aranyat, de még el is látták firkturával /sülttel/ mivel csakhagy eppe mennyen valahagy töllek.

A Miska házánál eppe fanó kampánia vót összegyülve, mikó Miska az ördeggel megérkezett. Na hát erőst ki vót fáradva az ördeg a nagy terü miatt, s akkorán szuszagatt, hogy a

fanó asszonyokat mind a pihe tollut ugy fukálta gúzsajastol együtt a padlás felé. Megijed az ördeg, hogy mit táncalnak ezek ugy a levegő ájerbe. Kérdezi Miskától:

– Mit akarhat, mér ugráncsal ez a sak asszan ember itt?

– Mit – mangya Miska – há nem vetted észre, hogy azakkal a hegyes nyársakkal téged keringelnek, hogy nyársra huzzanak?

Hásze ha manta az a balandikus Miska, az ördeg se fagta tréfára a dógát. Abbol a hejből ledabta a kád aranyat ada, s ugy elfutatt, hogy tá még mast is fut jebuna ördege, ha lába nem törött.

Há Miska sztánan ugy élt a feleségivel a kád aranyból mind egy báró hujki a macájával, s ejsze tá ma is él hagyha meg nem hót.

Na, ez a mese hallad, s asztánan a szatyar-kötés!

Ősz János 1903. 48-52. p. /V.ö.: Berde Mária 1942. 69-74. p.;
Ősz János 1941. 65-70. p.; Ősz-Faragó 138-142. p. Együgyü
Miska/

AaTh 1640 Hetet egy csapásra /mint keret/

AaTh 1051 Fa meghajlítás

MNK 1052^{xx} Kőből vizet facsar ki

AaTh 1060 Kőből vizet facsar ki

AaTh 1062 Kőhajítás

MNK 1088 Ivás a hordóból

A VITÉZ SZABÓ

Volt egyszer egy igen korhely szabómester, kinek egész álló nap dinom-dánom s ki egyre ivott, mint a kefekötő; biz ő kigyelme addig ivott, míg utoljára házát, szőlejét, pinczejét, marháit, utoljára még az ingét is beitta; biz ő kigyelme, mikor már sok volt a rováson, azt se mondta befellegzett, hanem szépen odább állott s szárazon vitte el az irháját.

Csak mén, csak mendegél, egyszer egy nagy vadon erdőbe ér, hol egy árnyékos helyre lefeküdt s szép csendesesen el is nyugodott az urban.

Csak alszik, csak alszik, de a legyek, melyek itt szinte rajzottak, úgy meglepták a mi szabó-mesterünket, hogy szinte feketedlett tőlük.

Itt a szabó fölébred, a homlokára csap s egy ütésre hét legyet agyonütött. Hogy im szabó volt, tü és czérna volt nála, levette a kucsmáját s aranyos betűkkel cifrán kipitykézte ezt a szót és mondást: "Egy csapásra hetet, pedig még nem is haragudtam".

Aztán ment mendegélt hetedhét ország ellen, egyszer a királyi rezidenciába ért, hát olvassák a kucsmáján: "Egy csapásra hetet, pedig még nem is haragudtam." Ennek bizonyosan valami hirneves vitéznek kell lennie, ha egy csapásra hetet agyonütött, pedig még nem is haradugott, hátha haragudott

volna! Itt a szabót rögtön bevezették a király színe elé, fogadják nagy szívesen, kínálják erősen s mindjárt az első székre ültették. Itt a szabó megőrül a nagy tisztességnek, hányja-veti, teszi magát s ugyancsak begyesen ült az első székre.

– Hát mi járatban vagy hirneves vitéz, kezdé beszédét a király?

– A vitézség pálmáját keresem! felelt nagy hetykén a szabó, pedig tudjuk, hogy 99 sem nyom le egy kecskét.

– Hahó vitéz, nem kell azt keresni, mégis megtalálhatod! megtalálhatod itt e gyászszal bevont városban; mert fánkra, fűnkre és vizűnkre elviselhetetlen adó van vetve. Szabadíts meg tőlük, felekirályságom, s egyetlenegy leányom lesz a jutalmad. Itt meg itt az erdőben, ilyen meg ilyen kápolna mellett lakozik egy oroszlán, melytől már az erdőre sem lehet menni, fát sem lehet hozni, mert a kit elő-utol-talál, minden irgalom és kegyelem nélkül szanaszét tépi. Ha te ezt az oroszlánt akár elevenen, akár holtan kézre-kerited, biboros-bársonyos trónom első aranylépcsőjére állítlak s akkor lehiszszük, hogy csakugyan vitéz vagy.

Itt a szabóból lett vitéz ugyancsak kötötte az ebet a karóhoz, ugyancsak parolázott a királylyal, hogy ő az oroszlánt így megöli, úgy megöli, pedig még csak a neve hallatára is szepegett.

No jól van, itt a vitéz szabót hat lovas üveges-aranyos hintón kiviszik az erdőre s mikor egy keresztuttra értek, azt mondják neki, hogy menjen a jobbfelé vezető uton, majd elért a kápolnához, hol aztán megtalálhatja az oroszlánt, ha meg akar vele küzdeni s ezzel otthagyták a szabót a bizonyos halál torkában. Itt a szabóra rájön a félsz; reszket, fázik, törri a hideg, vaczog a foga s elkékül. Biz ő kigyelme meg akart az oroszlán elől szökni, nem a jobbfelé vezető uton indult el, szüntelen mint a nyaktekerics tekintgetett maga körül, hogy honnan jön már az oroszlán.

Itt lelkem teremtette, egyszer csak azon veszi észre magát, hogy a kápolna előtt van s nem meszsze tőle ott alszik a rettenetes oroszlán. Alig maradt annyi ideje, hogy beugorhatott a kápolnába, az oroszlán utána s üzi-kergeti; 12-szer

megkerülték az oltárt, egyszer a szabó rést kap, cselet vetett az oroszlának, kiszalad a kápolnából, izibe behuzta maga után az ajtót s az oroszlán benn rekedt.

Most kinek volt nagyobb szája mint a szabónak, most ki volt nála nagyobb vitéz, rögtön hazaüzent, hogy jőjenek ki kocsi-
val; mert az oroszlánt megfogta farkánál fogva, bedobta a kápolnába s most csináljanak vele azt a mit akarnak.

Itt a király egész kíséretével nagy parádéval jött ki; de most az volt a kérdés, hogy végezzék ki azt a rettenetes orosz-
lánt. A szabóból lett hires vitéz Pilatusként a kezét mosta, hogy ő tőle elég volt az, hogy megfogta, most az ő dolguk, hogy és miként végezzék ki. A mint így tanakodnak, hát látják, hogy az oroszlán felugrott az ablakba s ki akar bujni a vasrostélyon. A király egyszeribe odaállított egy tuczat vadászt, hogy lőjék agyon. Azok rálőttek, igaz, hogy az oroszlán elordította magát, de a puffanását nem hallották. Most az volt a kérdés, hogy ki mer bemenni a kápolnába; mindenkinek borsó-
zott tőle a bőre. A szabó ott leskelődött a kulcslyukon, hát látja, hogy az oroszlán meg van halva és lábánál fogva fennakadt a vasrostélyban. Most bezzeg ki volt vitézebb, mint a szabó; bátran bement a kápolnába, farkánál fogva lerántotta a döglött oroszlánt s ráhágott.

Itt mindenki csak a vitéz szabót nézte, mindenki csak ő róla beszélt, mindenki csak a kucsmájára nézett s leolvasták róla: "Egy csapásra hetet, pedig még nem is haradugtam." Bezzeg mondták utána, hátha még megharagudott volna!

Itt a szabó nagy tisztességben részesült; a király trónusa első aranylépcsőjére állította.

– No hires vitéz, most már ha nem mondd is, elhiszszük, hogy bizony vitéz vagy s a vitézség pálmájából egy ágat elnyertél, de hogy koszoru legyen belőle, itt meg itt, ezen meg ezen a helyen lakozik egy rettenetes egyszarvu állat. Szabadits meg tőle, s ha szerencsésen legyőzöd: trónom második aranygrádicsára állitlak.

Itt a szabóból lett vitéz ugyancsak kötötte az ebet a karóhoz, ugyancsak parolázott a királylyal, hogy ő azt a rettenetes egyszarvu fenevadat így kézre keríti, úgy kézre keríti.

No jól van, a vitéz szabót hat lovas üveges-aranyos hinton kiviszik az erdőre s mikor a keresztutra értek, megmutatták neki, hogy ezen meg ezen az uton haladva egy terepély cserfára akad, mely alatt szokott minden istenadta délben a rettenetes egyszarvu fenevad aludni.

Itt a szabóra rájön a félsz; reszket, fázik, töri a hideg, vaczog a foga s elkékül. Biz ő kelme átcsapott a másik utra; meg akart szökni. De hogy hogy nem, egyszer csak azon veszi észre magát, hogy a terepély cserfa alatt van, melynek tövében ott volt a hely, hol az a rettenetes állat szokott délben feküdni. Most mi tevő legyen? sem vissza, sem előre menni nem mert, hátha szemközt jön rá az a rettenetes állat; ott maradt a fa alatt, körülnéz, hát látja, hogy egy furó, egy szekercze, meg egy sindelező ott hever az embercsontok között, melyekről a hust már lerágta az a rettenetes fenevad.

A szabó, hogy hogy nem, fölvette a három szerszámot, a furóval száz meg száz lyukat furt a terepély cserfa oldalán, a szekerczével éket faragot, a sindelezőt pedig a kezében tartotta.

Itt eljön a dél, eljön a rettenetes fenevad s mikor meglátja, hogy valaki a helyén áll, elordítja magát, neki a szabónak s kergetni kezdte a terepély nagy cserfa körül. A szabó köröskörül szaladt, az egyszarvu pedig mindig a nyomában s mindig szurkálta a cserfát a homlokából kiálló hegyes szarvával. Egyszer, hogy hogy nem, egy lyukba találta beleütni a szarvát, Hej a szabó sem rest, izibe oda ugrik s beékelte a szarvát a lyukba; ugyanynyira, hogy az egyszarvu fenevad nem tudta kihuzni.

Most kinek volt nagyobb szája, mint a szabónak, most ki volt nála vitézebb, rögtön hazaüzent, hogy jőjenek ki kocsi-
val a nagy terepély cserfa alá; mert az egyszarvut sörényénél fogva megfogta, s szarvánál fogva a nagy terepély cserfa derekába ékelte s most csináljanak vele azt, a mit akarnak.

Itt a király egész kíséretével nagy parádében kijött. Az egyszarvut aztán agyonverték s mindenki csak a szabó vitézségét dicsérte, mindenki csak ő róla beszélt, még maga a hir is, mindenki csak a kucsmájára nézett s onnan leolvasta: "Egy

csapásra hetet, pedig még nem is haragudtam." Bezzeg mondták utána, hátha még haragudott volna!

Itt a szabót nagy tisztesség érte; a király trónusa második aranygarádicsára állította s szót szolt hozzá ilyenképen:

– No hirneves vitéz, most már ha nem mondd is, elhiszszük, hogy bizony vitéz vagy s a vitézség pálmájából újra elnyertél egy ágat; de hogy koszoru legyen belőle: itt meg itt, ezen meg ezen a helyen tanyázik három óriás. S ha ezektől is megszabadítasz, trónusom harmadik aranygarádicsára állitlak, vicze-királynak megkoronázunk s elnyered egyetlenegy legkedvesebb leányom kezét.

Itt a szabóból lett vitéz ugyancsak kötötte az ebet a karóhoz, ugyancsak köpte a markát s ugyancsak parolázott a királylyal, hogy ő azt a félelmetes három óriást így legyőzi, úgy legyőzi.

No jól van, a vitéz szabót hat lovas üveges-aranyos hintón kiviszik az erdőre s mikor egy keresztutra értek, azt mondják neki, hogy a jobbfelé vezető uton haladva tér az óriások tanyájára s ezzel otthagyták a szabót a bizonyos halál torkában.

Itt a szabóra rájön a félsz; reszket, fázik, töri a hideg, vaczog a foga s elkékül. Biz ő kelme, meg akarván az óriások elől szökni, a másik utra tért, de hogy hogy nem, egyszer csak azon veszi észre magát, hogy szemközt áll az egyik óriással, ki ugyancsak hunyorgatta rá a szemét.

Most a szabó mi teendő legyen? ha visszafelé szalad, az is baj, mert az óriás csak egyet lép s rögtön a nyakára teszi a lábát, ha előre még, az is baj, mert az óriás azt teheti vele, a mit akar, de mégis előre ment.

– Jó napot bátyó! szólítja meg a szabó az óriást.

– Fogadj Isten öcsém! hát hogy mersz a lábam alá jőni, nem félsz, hogy a nyakadra hágnak!?

– Kicsi a bors, de erős! én azért jöttem, hogy mindhárommal megbirkózzam.

– Mindhármunkkal?! ... fogd meg hát ennek a fának a tetjét, ha oly erős vagy, hadd lássam, hogy meg bírod-e tartani?

Itt az óriás felnyújtózkodik, a legmagasabb sugár fa tetjét elkapja, s lehajtotta egész a földig! Mikor a szabó belekapaszkodott a sugárfa hegyébe, az óriás eleresztette. A sugárfa visszavágódott s úgy elhajította a szabót, hogy jobban se kellett, ki szerencséjére egy tóba czuppant le, különben úgy szét mállott volna, hogy kanállal se lehetett volna egy mákszemnyit összekaparni belőle.

Mikor a szabó kiuszott a vizből, odamegyen hozzá az óriás s azt kérdi tőle:

– Ha olyan erős vagy, mint a milyennek állitod magad, hát mért nem tartottad meg a sugárfa sudarát.

– Csak azért, válaszolt neki a szabó, hogy lásd, hogy én repülni is tudok s azzal is különb gyerek vagyok, mint te.

Erre a szóra ott terem a másik óriás is, ki azt mondja a szabónak:

– Ha oly derék embernek tartod magad: én velem mérkőzzél meg. Ne, itt van neked is, nekem is egy-egy darab kő. No lássuk, hogy melyikünk tudja magasabbra felhajítani s melyikünké esik le hamarább.

Itt az óriás felhajítja a követ oly magasra, hogy három álló óra mulva esett le, s azt mondja a szabónak:

– No, hajítsd fel te is.

A szabó, honnan honnan nem, benyult a kebelébe, egy kis madarat vett ki onnan, a követ pedig bennhagyta. Megcsóválja aztán a kis madarat, felhajítja a levegő égbe. Az óriások csak várják, csak várják, hogy mikor esik le a kő, itt eljön egy óra, két óra, három óra, négy óra, s a kő még most sem esett le. Összenéznek s kezdték a fejüket csóválni, hogy mekkora erő szorult abba a kis emberbe.

Erre a csudálkozásra megérkezik a harmadik óriás is, ki azt mondja a szabónak:

– No öcsém, ha oly erős vagy: ne, itt van neked is, nekem is egy-egy darab kő. Én az egyémet a markommal annyira összemorzsolom, hogy lisztté válik: lássuk, megtudod-e ezt te is cselekedni; mert akkor csakugyan elhiszszük, hogy jó vér szorult beléd.

Itt az óriás összeszorítja a markát s pár percz mulva

kinyitja, hát a gránitkövet annyira összemorzsolta, hogy liszt-té vált.

– No bátyó, szólt a szabó, most idenézzenek: én a követ annyira összemorzsolom, hogy nemcsak lisztté válik, hanem víz csurog ki belőle!

Az óriások erre csak azt felelték, hogy szeretnék azt látni. Erre a szabó benyul a kebelébe, kivesz onnan egy gomolyaturót, összeszorítja annyira, hogy egy pár csepp savó kicsordult belőle.

– No lássátok, nem megmondtam, hogy e gránitkövet nemcsak lisztté morzsolom, hanem vizet is csavarok ki belőle. Próbáljátok meg ti is, s ha megteszitek: akkor elhiszem, hogy erősek vagytok.

Az óriások sorra próbálják, de biz a gránitkőből egy se tudott vizet kisajtolni s ekkor az óriások összenéznek s mondogatják egymásnak, hogy ilyenre még nem akadtak, hogy ezzel szőrmentében kell bánni, mert mindhármukat bizony még csuffá teszi.

Mikor így összesugtak-bugtak: a szabót meghitták a tanjájukra, gondolván, hogy ott majd könnyebben megejthetik.

Itt, mikor eljött a főzés ideje, egyik otthon maradt tüzet rakni, ketteje pedig elment eleségért. Megjön az első s a vállán egy egész ökröt hozott; megjön a második is, s ez a hátán öt akó bort czipelt. Aztán a harmadik a főzéshez látott; az egész ökröt nyársra huzta s egyes-egyedül forgatta, a szabó pedig még ma csak vendég volt s csak a készhez ült. Csak esznek, csak esznek, egyszer fölkel az egyik óriás, odamegyen az öt akós hordóhoz, felkapja mint én egy kulacsot, jót huzott belőle, s aztán csendesen visszaeresztette. A másik óriás hasonlókép cselekedett, a harmadik szintén. Az óriások várják, hát az a negyedik, már mint a szabó, hogy veszi föl az öt akós hordót s hogy emeli a szájához; de a szabó sem evett boldongombát, hogy vaktában hübele-hóbele Balázs, lovat ad isten-módjára, neki menjen az öt akós hordónak s csizmadiát fogjon; hanem praktikához fogott illetésképen; a hordót megfurta, egy nádszálat keresett, beledugta s fekve ivott belőle, s az óriások kérdésére, hogy mért nem emeli fel, csak azt vála-

szolta: hogy ő náluk ez a szokás.

De a szabó nem volt ám mindig oly nagy, hogy mindent a helyébe tettek, hanem azt mondták neki másnap: válasszon, akár ökröt hozzon, akár borért menjen. A szabó mindezekre csak azt felelte, hogy ő borért megyen.

Itt a szabó mit mit nem cselekszik, bemegy a városba, vesz 10 akó bort hordóstul együtt, s azt úgy az erdőszélben egy bizonyos helyre letette, s aztán üres kézzel elballagott az óriástanyára, hol azt kérdik tőle:

– Hát nem hoztál bort? most már mit iszunk?

– Ej, dehogy nem hoztam, hanem öt akós hordóval nem kaptam, azért hogy mikor rám kerül ismét a sor, kétszer ne fáradjak: 10 akós hordót hoztam a hátamon, de igen nehéz volt s itt meg itt az erdőszélbe letettem. Azért, ha bort akartok inni, hát hozzátok el, de ketten menjete, mert egy nem bírja el.

Itt a megnevezett helyre elszalad a legerősebb óriás, fölveszi a hordót, de biz azt alig hozta vagy száz lépésre, kénytelen kellett letette s visszament üres kézzel.

Itt elmegy a másik is, fölemelei a hordót, de biz az még annyira se hozta el, mint az első. Ez is üres kézzel ment vissza.

Az óriások elszégyenelték magukat, hogy ily piczi törpe ember is kifog rajtuk; mert kettőnek kellett a hordót elhozni. Ezért összesugtak-bugtak, hogy és mint veszítsék el a szabót, de mielőtt erre rámehtek volna, a szabó megsejditette a dolgot, elbujt az óriások pinczében, hát csak ekkor látta, hogy mennyi sok drágaság, arany, ezüst van ott összehalmozva; de hogy az óriások utána ne mehessenek, az ajtókat belülről mind becsukta kulcsal. Itt a pinczében elkezdi iszonyuan dörömbölni-dorombolni, üti veri az üres hordókat. Meghallják ezt az óriások, tanakodnak sugnak-bugnak, hogy mi tevők legyenek; az ajtón nem mehtek be, az ablakon kellett bebujni. A szabó pedig egy irtóztató bárdal fölfegyverkezve csak ezt várta.

Bedugja az első óriás a fejét a pinczelyukon. A szabó sem rest s az irdatlan bárdal úgy lecsapta a fejét, hogy az óriás azt se mondta: "Bá".

Bedugja a másik óriás is a fejét a pinczelyukon, ennek is szerencsésen levágta a fejegombját.

A harmadik óriás is szintén azonképen járt. Így szabadult meg a vitéz szabó az óriásoktól s most kinek volt nagyobb szája, mint neki, most ki volt nála vitézebb! rögtön hazaüzent, hogy jőjenek ki 24 hat ökrös társzekérrel; mert a három óriást csufhalállal megölte.

Itt a király egész kíséretével, zeneszó mellett kijött a szabó elé, fogadják nagy parádéval, elől-utól hajlonganak előtte, dicsérik hét világra szóló vitáztségét s olvassák kucsmáján az aranyfonallal czifrán kipitykézett mondást: "Egy csapásra hetet, pedig még nem is haragudtam" s hozzá tették: hát ha még megharagudott volna, akkor, akkor!...

A sok szóbeszéd között végre a király vette át a szót:

– No hirneves vitéz, most már csakugyan elhiszszük, hogy bizony nagy vitéz vagy s a vitézség pálmájából három ágat elnyertél, kész a koszoru, csak a fejedre kell tenni. Én állok szavam mellett, itt van egyetlenegy leányom, neked adom feleségül a felekirálysággal együtt; mert országomról a gyászt levontad; fánkat, fűnket és vizűnket szabaddá tetted az oroszlántól, egyszarvutól s óriásoktól: azért lépj fel trónom harmadik aranygarádicsára is, ülj le a biboros-bársonyos trónusomba, te pedig leányom, tedd föl a fejébe a vitézség pálmáját.

Aztán a szabóra ráadták a biboros-bársonyos köntöst, fölvezették a trón három aranygarádicsán, és jobbfelől a király mellett foglalt helyett, majd előhozták a vitézség pálmáját, melyet a királykisasszony tett a fejére, ki aztán a királyatyja bal oldalán foglalt helyett és papot, hóhért, vaskalapot hívtak, a pap összeadta, hóhér seprőzte, az istennyila kerülgette, de soha meg nem ütötte.

A temérdek sok kincset, aranyat és ezüstöt 24 hat ökrös szekér se bírta egyszerre elvinni; hanem kétszer is fordultak, de még akkor is volt mit vinni.

/AaTh 1525A A Mestertolvaj

AaTh 804B Templom a pokolban /mint keret//

AaTh 1062 Kőhajítás

AaTh 1072 Futóverseny

AaTh. 1100^{xx} Szarási verseny

A KÖRÖSZFI

Vót èccér egy nagyon szegény ember. Vót neki egy fia, és az kicsit uan nagyon égygyügyü gyerök vót. Hát ki hijjanak-è körösztapának? És ott vót éty, szóval királi embör, palota, és az ajákozott nekije körösztapának, min bérnakörösztapa.

Amugy nagy huncfut vót. És talákozott a komájjával, mondta: – Komám, kügyye be a körösztfiat.

Ugyan bemönt a köröszfia, aszonta neki: – Tè köröszfi, neköm van három kutyám, ha ezt é nem lopod – aszongya – az éj-jel, akkor ézárlak.

A köröszfi émönt haza, gondolkozik otthun. Az annya azt mongya neki, mit gondukozik?

Aszonta hogy: – Körösztapám kutyáit köll élopni, mer más-különben be lészök zárva. Tehát édösanyám vargyon össze két szalmazsákat.

A fiu émönt este a kapuhoz, a szalmazsákat odatette a lukhoz, megzörgette a kaput, mind a három kutya beugrott. A fiu mingyár összekapta a szájját a szalmazsáknak, és évitte őket haza.

Réggé talákozik a két koma, kérdözi tüle: – Komám uram, micsinál a köröszfi?

Aszongya: – Van neki három kutyájja, nem tuggya, hogy hol vette őket, üti-veri őket, de önni nem ad nekik.

– Mongya neki, hozza vissza őket.

Fiu évitte őket haza. Egy pár föllérré megajándékozta, aszonta neki a királ: – Të köröszfi, látom nagy huncfut vagy – aszongya – neköm van egy hátas paripám, – aszongya – ha ezt é tudod lopni, akkor még nagyobb jutalmat adok.

A fiu emént haza, megenn gondókozik. Kérdözi az édos-
 annya, hogy mér gondókozik.

Az anyának monta, hogy mennyen a patikába, hozzon rumot, és álomport.

A fiu fölötözött mind szégény ruhába. Este belopózott az ajtón, kapunn szóval. Emént az istálló felé. Az istállóná kívül át éty strázsa, kért tüle szállást, de nem igen akart neki anni. Könyörgött, mekkináta őket abbu az összekevert rumbu, akkor mégis valahogyan kapott szállást. Látta, hogy a lovat elürü tartják ketten, hátu a farkáná égyggy. Anyyira kináta őket az álomporos rummal, utóbb elaluttak mind a négyen. Elötta a lovat, szép csöndesen kivezette az istállóbu, és évezette haza.

Réggé mén a fiunak az aptya megenn. A királ észrevötte, kérdezte tüle: – Micsinál a köröszfi, komám uram?

Aszongya: – Van neki égy lova, nem tuggya hogy hol vötte, nyargajja, de énni nem ád neki.

– Mongya neki, hogy hozza vissza.

A fiu fokta a lovat, visszavezette.

– Látom, köröszfi, të nagy huncfut vagy, hanëm – aszongya – a feleségömnek van égy arany gyürüjje, és égy arany lépödönn fekszünk, ha azt é nem lopod, akkor a fejedet levéte-
 töm.

A fiu emént haza, nagyon gondókozik, kérdi az édosannya, mér gondókozik. Fia ezt mongya: – Édosanyám, főzzön égy nagy fazék kását.

Az annya főzött is égy nagy fazék kását. A fiu este fokta a nagy fazék kását, elmént a kirájnak a kapujja felé. Valahogyan belopózott a kapunn, és kinn vót a kiráj és a felesége vizelleni. A köröszfi még azon idő alatt belopózott a szobába. A királ éty kicsit később gyütt be. Mire kiráj begyütt, addig a feleség elfujta a lámpát. A köröszfi pedig már

az ágy alatt vót. Mikor elfujta a lámpát, kibujt a köröszfi az ágy alu, odaszót a királlnének: – Të annyók – aszongya – add ide az arany gyürüdet, mer maj gyün az a huncfut köröszfi, és éloptya. Köröszfi zsebrevágta az aranygyürüt, visszabujt az ágy alá.

Begyütt a királl, kéri az aranygyürüt, mer maj gyün a köröszfi, aztán éloptya.

Aszongya neki az asszony: – Hászé most attam oda!

Aszongya: – Akkor má az a huncfut köröszfi el is vitte.

Mikor elaluttak, akkor kibujt a köröszfi az ágy alu az nagy fazék kásával, hágatolódik, hogy jó alaszna-é? Hát halotta, hogy jó alusznak. Fokta nagy fazék kását, szép csöndesen odaburította az lépüdöre. Aszongya neki a királl a feleséginek: – Micsinátá? – aszongya – hogy ijen lutyakos ez a lepidő? Kejj föl – aszongya – és lő kő venni a lépüdöt az ágyru, és dobd az ágy alá.

Köröszfi ennek még má örüt, hogy mast má megléssz a lépüdő is. Lédopta az ágy alá az asszony a lépüdöt, köröszfi összetekerte, és várt tovább. Éccer a királ fölébrett megenn, kimént vizelényi, köröszfi még azon üdő alatt kiszökött az ajtón, emént haza.

Akkor reggél megenn mén a komájja, a királl kérdözi komájját: – Komám uram, micsinál a köröszfi?

– Van égy lépüdője, telle rakta kövel, és égy aranygyürüjje, az arany gyürüt huzogati az ujján ókor, az lepidöt meg körül huzza az udvarba, megrakva kövel.

– Mongya neki, hozza vissza.

Vissza is vitte a köröszfi a lépödöt és aranygyürüt aszongya:

– Látom má nagy hucfut vagy köröszfi, má nem tudok rajtad kifogni. De van égy öreganyám az pokolba, ha azt é tudod hozni, akkor mekkapod a léányomat feleségül. De ha nem tudod éhozni, akkor levéte-
 töm a fejedet.

– Jóvan keresztapám, mektészem azt is, de keresztapámnak egy kocsit lóval kell adni.

Fiu emént haza, nagyon gondókozott, kérdi az édes annya, mér gondókozik.

Aszongya fiu, nagy föladatot kapott, az keresztaptyának az öreganyját kell elhozni az pokolbu.

A fiu elmént a kovácshó, rendeltetett egy kűműves kalapácsot, és egy kűműves kanalat. Fiu elmént be a keresztaptyához, hogy a kocsit késziccsék el, mer neki kell indulni.

Kocsit ékészitötték, fölűt, és neki indut. Mément mént, má hosszu uton mént, látott egy kis nyulat. A köröszfi lészát a kocsiru, mēkfokta a nyulat, mer gonduta, még erre is lēssz szükség. A nyulat beletette egy zsákba, és bekötötte. Mément mént, má odaért a pokolnak az kapujához. Látta, hogy az ördögök ott kinn csavarognak a kapuná. Elüvette a kűműves kalapácsot és kanalat, bemént az udvarba, sok kő és téglá vót ott a pokol udvarába, ékeszte verni űket kalapácsá. Éccēr kimént egy ördög, látta, hogy a köröszfi ott nagyon zörgelődik. Kér-di tőle az ördög. – Mit akarsz itt csinyáni, köröszfi?

Azt mongya keresztfi, egy kápolnát, és ebbe mindönnap háromszor még kő jelönnöd imátkozni.

Aszongya neki az ördög: – Mit kívánsz azér, ha nēm kő megjelēnni?

Az ördög bemént, és benn mēkpanaszkodott. Kimént a másik ördög, ennek sőt azt monta, amit ennek mondott. E is bemént mégent, mēkpanaszkodott a Pulutónak. Kimént a Pulutó: – Mit akarsz, köröszfi?

– Ide ēty kápolnát csinálok, itt mindönnap háromszor még kő jelönnötök imátkozni.

– Hát mit kívánsz? – kérdözi az ördög.

– Keresztapámnak az öreganyját.

A Pulutó megígerte neki, hogy mēkkapja, és egy kis vártatva má ki is atták neki. Kimént az öreganyával, fölűtek a kocsira, és ballagtak hazafelé. Fut ám egy ördög utánna, má messzirü kiátott nekijje: – Megájjj, keresztfi, nēm ám tied az öreganya.

Mégát a köröszfi, az ördög odaért: – Hát mit akarsz, ördög?

Az ördög azt monta: – Itt van nálam egy vazsbot, amēlлик legmagasabbra tuggya földobni, azé lēssz az öreganya.

Aszongya köröszfi az ördögnek: Ördög vagy, há dobb föl!

Az ördög ugy föl dopta, hogy alig láccott. Mikor lēesött a bot, köröszfi mēkfokta, de megmozdítani sē tutta. Csak néz fölfelő, az ördög azt kér-di: – Mit nézöl köröszfi?

Köröszfi azt monta: – Ugy el dobom, ez a bot sohasē lēssz a tied.

Az ördög azt monta: – Nē dobb föl, csak vidd az öreganyát.

Kereszfi megenn nekiindut és mént. Gyütt a harmadik ördög utánna: – Megájjj keresztfi! Nēm a tied ám az öreganya!

Akkor mégát megenn a köröszfi, odaért az ördög, azt kér-di tőle a köröszfi: – Hát kié?

Az ördög azt feleli neki: – Amellőnk legnagyobbat tud sz..ni.

Aszongya neki a köröszfi: – Hát ördög vagy, sz..gy!

Az ördög akkora hatara sz..t, köröszfi nēm látott körösztü rajta. Köröszfi is lekezdeett ódalkozni, légugyult, annyirán nyögött, szemei is kidöllettek. Azt kér-di az ördög: – Mēr nyögsz annyirán köröszfi?

Aszongya kereszi: – Akkora határrá sz...k, nēm tuttok ki gyünni a pokol ajtónn.

Aszongya az ördög: Vidd, vidd öreganyádat!

Mégenn nekiindut köröszfi, alig mégy el kétszáz mēterre, megenn kiabáll a Pulutó: – Megájjj, köröszfi!

– Mit akarsz ördög?

– Nēm ám tied az öreganya.

– Hát kié?

Aszongya az ördög: – Amēlőnk legjobban tud futni.

Aszongya: – Hát én nēm futok tēveled, van énnēm ēty kis öcsém, az is mēkfut tēveled. Kereszfi kivette zsákbu a nyulat, aszongya keresztfi: – Hát ördög vagy, fuss elü!

Az ördög ékezdeett futni, az keresztfi még kieresztette a nyulat a zsákból, az ördög nēm érte el. Azt mondta az ördög: – Vidd, vidd, öreganyádat!

Igy keresztfi már mēkszabadut az ördögöktü. Mént, mént köröszfi, utóbb hazaért. Bekocult az körösztapjához, hogy mēkhozta az öreganyát.

Látom köröszfi, nagy huncfut vagy. Van három lányom, –

aszongya – mast választhacc, amëllik teccik; tied lëssz a fele királság.

Igy aztán a köröszfibü, szegény vót, és királ lött.

Itt a vége.

Banó István 1941. /UMNGy II./ 41. sz. 230-236. p.

AaTh 1074 Rokonségítők

/v.ö.: AaTh 275A^x/

A ZÖRDÖG MEG A HAJDIN

Vót ëccër egy embër. Annak a főggye a zerdõ szélén vót. Évetötte ü aszt mindön esztendõbe, oszt a z' Istenre biszta, de a zállatok mégis épusztitották. Mekharagudott, hajdint vetött bele, oszt a zördögre biszta, hátha am maj jobban gongyát viseli! Mëgért a hajdin. A zembër haza akarta hordani. Elejbe át a zördög, hogy:

– Nem löhet! a hajdin a zenyimé, én visétem gongyát!

A zembër nem akarta hagyni, de a zördög së. Kijé légyen? Sehogysë tuttak mëgëgyezni. Éccër a zördög aszondi, hogy:

– Fussunk égyet! aki hamarabb a föld végire ér, azé légyen a hajdin!

A zembërnek esze ágába së vót vele futni. Aszonta neki-je, hogy ü most nem fut, nem ér rá, othun más dõga van, halom maj másnap rëggé. A zördögnek ugyis jó vót.

A zembër másnap rëggé két asszont kiküdütt a földre, oszt mëgmonta nekijek, hogy égyik a föld égyik, a másik a föld másik végire mënnyen vetközzenek lë mesztelenre, oszt guguayjanak lë; ha a zördög odamëgy, oszt valamelliküknek aszondi, hogy: fussunk! hát az csak fusson vele, de az, aki a föld másik végén guguayul, előbb ájjon föld, ahogy a zördög odaér.

Ugyizs vót. A zördög a föld égyik végén látta, hogy guguayul valaki. Odaszót, hogy:

– Fussunk!

A zasszony ékezdëtt vele futni nëhány lépést, akkor, hogy a zördög má jóvá előbbre vót, visszamënt a helire, oszt lëguguayut. Mikor az ördög a föld másik végitül má csak pár lé-

pésre vót, az a zasszony, aki ott gugyut, csak fölát, oszt aszonta:

– Én má itt vagyok!

A zördög eszt nem akarta éfoganni, aszonta nekije:

– Fussunk még egyet a föld másik végire!

Ez a zasszony is ékezdettt vele futni, de mikor má a zördög éhatta, úgy téttt, mind a másik, visszagugyút a helire. Ahogy a zördög a föld végire érne, a másik asszony ott is föl-át, oszt monta:

– Én má mēgen itt vagyok!

A zördög csak nagyot nézēttt, hogy az mēgen hamarabb ért oda. Nem tutta, hogy hogy csapták be. Mēkharagudott. Haza futott a pokóba. Ott kérdōszték, hogy mér gyūtt haza űres kézzē, mēg, hogy mér harakszik. Aszondi nekijek:

– Én még illen férfit nem láttam, mind aki velem futott! Sokká futósabb, mind én, talánd azér mer a mellén hordi a ... it!

A zembör mēg a két asszony a hajdint mēgosztotta égymás köszt.

Berze Nagy János 1940. II. 185. sz. 393-394. p.

AaTh 1083 Párbaj hosszú ruddal és furkósbottal

AaTh 1094 Átkozódási verseny

MNK 1100^x Széleresztési verseny

MNK 1168^{xx} A szegény ember megfenyegeti az ördögöt

A SZEGÉNY EMBER, KI AZ ÖRDÖGÖT MEGCSALTA

Volt egyszer egy szegény ember, kinek egész gazdagsága egy kaszából állott, és egy fenkőből. Midőn egyszer egy erdőben egy tó mellett kaszált volna, tehát egyszer amint már a kaszája nagyon eléletlenedett volna, tehát elment a közel lévő tóhoz, és megmártotta a követ, és kezdette a kaszáját kőszörülni. Amint itt a dolgát végezte volna, tehát kijön a tóból egy sánta ördög, és kérdi tőle hogy mit mivel? A szegény ember megrettent az ördögnek szavára, és az fenkővet a tóba ejtette; és megharagszik, és mondja: No ilyen adta ördögje, már most hogyha ezt a kincset, melyet én most beejtettem, ki nem hozod, tehát ezt a vizet most mindjárt kihordom a helyiből; melyen nagyon megijedvén az ördög mondá: Hallod-e barátom, ne hordd ki ezt a tavat, mert ez a pokol ajtaja; inkább adok neked egy véka aranyat. Ezt hallván a szegény ember, mondá: No csak hozd elő te a mit ígértél, mert hogyha nem hozod, tehát mindjárt kihordom ezt a tavat; melyen még jobban megijedett az ördög, és mondá hogy: no mindjárt kihozom; és azaz lement a víz fenekére, és kihozta nagyhamar a véka aranyat, melyet nagy örömmel elvett a szegény ember; az ördög pedig elment a Belzubughoz, és mond: Hallod-e uram, most megmentettem az egész pokolt az nagy veszedelemtől, amiért is adtam egy véka aranyat. Melyet hallván a Belzubug, monda: Hallod-e, tégedet nagyon megcsalt az a szegény ember; hanem hogyha azt a

kincset mindjárt vissza nem hozod, tehát megbotoztatlak, mivel úgy mond, az a jószág amit neked mondott hogy elveszett, az csak egy fenkőből állott, melyet a pokol drabantjai már visszahoztak.

Ezek után elindul nagy szomoruan a sánta ördög, és elment a szegény emberhez, s monda: Hallod-e barátom, add vissza nekem a pénzt, melyet neked adtam. Monda a szegény ember: Én neked azt vissza nem adhatom, hanemha te oly nagy szelet eresztesz, mint én. Monda az ördög: No hát megállj, megpróbálom, s elkezd az ördög a dolgát annyira, hogy a szegény embert a szél felemelte, melyet midőn látott az ördög, monda a szegény embernek: Hallod-e, miért emelkedel oly magassan? Melyre monda a szegény ember hogy: a lyukakat, melyek a ház fölében vagynak, be akarom dugni, hogy te itt fulj meg. Ezt hallván, elmegy az ördög, és monda a Plutónak: Uram, azt az embert nem győzhettem meg, mert így és így bánt velem, még a szobába meg akart fojtani. Megharagudván az ördög; monda. Eredj vissza, és a te átkod szerint kezd őtet átkozni. S elment ezek után az ördög a szegény emberhez, és monda: No te szegény ember, már most tégedet úgy megátkozlak, hogy a ruha sem marad rajrad, hanem hogyha te is engemet meg nem átkozol, tehát én elviszem az egész kincset tőled. Melyet látván az emberé egészen elnémult, és monda: No tehát átkozz ha tudsz. Ezzel elkezdette az ördög az átkát, és úgy szidta a szegény embert, hogy a ruha mind lehullott róla. Monda az ördög: No már én nem tudok többé átkozni, hanem add elő amit már most te tudsz. Ezek után bemegy a szegény ember az ördöggel egy kis szobába, ahol volt egy kendergereben felakasztva, levette a gerebent a szegéről, és az ördögöt a falhoz állította, és monda neki: No már te engem oly nagyon megátkoztál, tehát már most én kezdek átkozni. Melyet látván az ördög, monda: No kezd el, tudom hogy úgy csak meg nem tudsz átkozni, mint én megátkoztalak. A szegény ember tehát veszi a gerebent, közelit az ördöghöz és monda: Verjen meg téged a Péntek, és bele vágta az ördögbe a gerebent irgalmatlanul. Mond ekkor az ördög: Hallod-e barátom, a második átkod is oly kegyetlen fog lenni? Monda a szegény ember: No csak hallgasd az átkomat; viszont a gerebent bele

vágja az ördögnek a melyibe, és monda: Verjen meg a Szombat is. Melyet már az ördög nem állhatott hanem monda a szegény embernek: Hallod-e barátom, én a te átkodat ki nem állhatom, hanem ereszs ki, és én elmenek dolgomra. Monda a szegény ember: Nem úgy van az mert, te is háromszor átkoztál, és én is háromszor átkozlak; ezzel viszont, eléfogja a gerebent, és mond: Verjen meg téged a Vasárnap is, és újra bele vágta a gerebent, és az ördög kezd kiabálni: Óh mely nagyon kemény átkod van barátom; ereszs el, én többé hozzád nem jövök. Ezek után az ördög eltávozik, és mond a Plutónak: Hallod-e barátom és uram! nincs oly átok aki azon kifogjon, mert én úgy megátkoztam, hogy már a ruha is lehullott róla: de ellenben ő is úgy megátkozott engemet, hogy már énrólam a hus is le kezdett potyogni. Megharagudván a Plutó, mondja: Eredj és verd agyon mindjárt, mert hogyha nem teszed ezt, tehát majd segíték én rajtad. Ezek után megyen az ördög a szegény emberhez és mond: Hallod-e barátom, hogyha te nekem a pénzt vissza nem adod, én ezzel a nagy póznával agyon verlek, amit most velem hoztam. Monda a szegény ember: No hallod, nem bánom, gyere verj agyon azon szobába, ahol megátkoztalak. Monda az ördög: Én nem bánom. Midőn már elindultak, tehát az ördög bedugta előre a hoszsú póznát az ablakon és midőn bementek a kis szobába, tehát bezárja a szegény ember az ajtót, és veszi a bunkós botját, és monda az ördögnek: No kutya-fitta ördögje, már most, hogyha nem takarodol tőlem, tehát agyon verlek. Melyet hallván az ördög, monda: Majd megtanítlak, csak a pénzemet vissza ne add. Ezek után veszi a szegény ember a bunkósbotot, és kezdi az ördögöt abrakolni: az ördög is kapkod a nagy póznájához, de nem ért vele semmit, mivel az ablakon kívül volt a fele a dorongjának; így a szegény ember jól megverte bunkós botjával az ördögöt, és az ördög elszaladván, monda a Plutónak: Uram könyörülj, mert már Belzebug nem akar könyörögni dolgomon. Melyet egész törvénybe felvettek az ördögi társaságok, és a sánta ördögöt hat esztendei sánkra irták, hogy pokol tornácába egész hat esztendeig dolgozzék. Így lett végi az ördögi törvénynek, es az évig magasztalta a törvény a szegény embernek

az okosságát; így a szegény ember nagy boldogságban élt, egész életének esztendeiben.

Gaal György 1860. III. XXXII. sz. 66-71. p.

/AaTh 650A Erős János/

AaTh 1088 Versenyevés

A NAGYEHETŐ MISKA

Écczér vuot égyy embërnek égyy nagyëhetõ fia. Az annyit évëtt, hogy az aptya már mëgunta tartanyi, s elküldte szuogányi.

Emënt égyy gazdag paraszthó; oszt mikor már az së tutta tartanyi, eküdték az ördögmalomba, hogy majd ott az ördögök összeszabják. É is mënt biz õ szekierën, bekátott az ördögöknek, hogy aggyanak neki lisztët, mer õ lisztër gyütt. Hát csak gyün ki egy kis ördögyerek:

– Mit keresõ tē itt? Nēm kapsz lisztet; mënj haza! aszongya, s csak czurukkoltatja a lovát hátra.

Aszt az ördögyerëket Miska ugy fűörugta, hogy mingyár hanyatt esëtt. Akkor osztán kigyütt a Pulutuó; a së akart neki lisztët annyi. Aszt më mëfogta Miska, oda szorította a gyalu padho, s félig lekösörütte neki a valagát.

No juo van! De a Pulutuó nem ijett mëg, hanēm kihozatott égyy nagy vasfazokat, osztán, mer vuót ott égyy kétezër mierfölnyi szielës víz, mellette mëg épen akkora riet, aszt monta hogy a lesz a dërëktyabb gyerëk, a ki messzebbre tugya dobni a vasfazokat; s mingyá é is dobta maga, de a fazik csak a tuo közepiebe esëtt. Osztán bekütte Miskát hogy hozza ki; a më kihoszta, mëfogta s édobta a vizën kërësztil a riet közepiere. Akkor osztán Pulutuó hoszta el a vasfazokat s azt monta:

– No hát most mit kívánsz?

– Aggyatok a császárlist hellëtt aranyot, a rozsliszt hellëtt më gyiemántot, a többi zsákba më mind ezüstöt.

Mikor már mind mëgvuót emënt. Hazaért Miska s aszt mond-

ja a gazdának:

– Gyűjön gazduram, szuórjuk a pinczébe, a mit hoztam.
Lē is szuórták.

– No most Miska mit kívánsz? aszongya a gazda.

Miska mē kért kiet miero kását. A szomsziedba vuót ēggy öreg asszony, a is ément Miskának segitenyi ēnnyi. Miska pedig ugy évētt, hogy mieg az orrát is beletuota. Mikor éfogyott aszonta az öreg asszony:

– No Miska mejikünk évētt többet? Szurjuk a hasunkba a kiest.

Az öreg asszonymnak vuót a keblibe ēggy tarisznya, abba beleszurta a kiest, oszta ugy szakogatta ki belüöle a kását. A Miska is a hasoába szurta a kiest, hogy mind kigyütt a kása a hasoábu.

Szumrák Károly 1887. /Nyr. 16. évf./ 428-429. p.

AaTh 1091A Az ördög titokzatos növényének,
a dohány nevének kitalálása

A GONOSZ ÉMENT EGY SZEGÉNY EMBERHEZ

A gonosz ément egy szegény emberhez. "Te, szegény ember!" Vitt néki egy száll dohányt. "Eztet neveld meg, – azt mongya, – de ahogy megneveled, ha nem fogod tudni a nevét, hát halál a fejedre."

Hát nem tutta kitalálni, hogy micsoda az. Megnőtt a dohány, jól plántálta. Oda jukatt ki, üdő vót rá tűzve, hogy mikor jön s ha ki nem mongya, halál a fején. Hát ű csak nem tutta. De az üdő meg közeledett. Nagy bánatnak atta a fejét. "Nekem végem lesz, meg kell halni." Felesége kérdezi tülle: "Te ember, mi lelt téged, étel nem kell, se semmi?" Restelte is, utojjára mongya neki: "Hallod, – azt mongya, – így meg így áll a dolog. Nemsokára jön az a gonosz. Így meg így hagyta, ha nem tudom megmondani a nevét annak a növénynek, halál a fejemre. Hát mitévő legyek, hova tekereggyek?" "Hát csak az a baj! Nem tutta előbb mondani? Magadat ennyire vesztegetted, mér nem montad nékem előbb. Majd segíték én rajt. Mikorára van a terminus?" "Erre meg erre az üdőre." "Na, nem baj. Hozzál egy szekér jó földet az udvarra és azt csináld meg hig sárral."

Arra az üdőre, mikorára a gonosz jött, az asszony levetkezett anyaszült mesztelenre és belehengergőzött abba a sárba. Dunyhát kihozatta az urával. "Hallod, drágább vagy, mint az a dunyha. Eresszél csak ki abbul a tallubul." Belehengergőzött azon sárosan. Nem ismerte meg senki, még a gonosz se tutta, kicsoda.

Előérkezik a gonosz. Akkorára meg az asszony készen van, beleragatt a tallu a sárba. Csak hozzáfogott négykézláb menni

a növényhez. A gonosz meg nézi, mi lehet a? Mikor közel van hozzá, hozzáfogott vergődni, csápolni. Azt mongya az embernek a gonosz: "Eriggy mán, mer elgázojja a dohányt!" Hát ű kimonta. Elment a gonosz szégyenkezve.

Igy maratt meg a szegény ember életi.

Ortutay Gyula 1940. 34. sz. 362-363. p.

A VARGA ÉS AZ ÖRDÖG

No – ěccĕr az ördög versenyre hífta ki az ügyes vargát. Vót a faluba ě nagyon ügyes varga. Úgy hogy mindĕnki ővéle dógosztatott, mer az ügyességirü hire járt tőp faluba. Hát perszehogy eszt az ördög mĕgirigyĕltĕ. Gondolta: No mĕgá! Majd én versenre mĕnĕk veled, nĕ fé! Úgy is vót. Ēlmĕnt az ördög a vargáho.

Asz monta neki:

– Ide halgas, varga. Kihílak én téged versenyre. Versenyezzünk, tĕ is mĕk fogod ěggyik félcsizmát csinányi, én is: amĕjjikünk hamarab mĕkcsinájja, al lĕsz a nyertes. Ha én csinálom mĕg hamarabb, akkor én tĕgĕd elviszlek abban mĕntába.

De bizony a varga mĕg asz monta:

– De ha én csinálom mĕk hamarabb, én mĕg tĕgĕd a sámfával úgy ěraklak, hogy abba sĕ lĕssz ám hiba!

No persze az ördög biztos vót a dógába.

– Hahaha! Ördög vagyok, hát má csak én nyerĕm mĕg a ver-set!

De a varga mĕg úgy gondolta!

– Ēn mĕg ám varga vagyok.

No, úgy is vót. A csizmaszárt kezibe vĕtte az ördög is, a varga is. Hozzáfoktak.

Mikor a fonalat szurkolni keszte a varga, csinát ő magamagának fonalat, rövit szárat. Rövit szállal csinála, hogy ő gyorsan varhassék.

De mikor asz mĕllátta az ördög, aszonta hogy:

– Nĕkĕm is oat akaro csinányi? Hogy gondolod? Azé, hogy én nĕ csinájjam mĕg akkorra? Csinál tĕ nĕkĕm hosszu szált!

Erre aszonta neki a varga:

– Nézd, hajcsá magadnak, amminőt akarsz. Majd én lészurkolom.

Ugy is vót. Az ördög jó hosszut lőhajtott.

– Né, csinád még!

Még is csináta. Hát bizon vót am mé néccerre akkora is, mint a vargáé.

No – hozzáfoktak éccerre a munkáho.

Mind a kettő a lába közé vészi a csizmaszárát, varj öszszefelete.

Az ügyes varga var, var, gyorsan ötöget egymás után.

Az ördög is belefog. Lássa, hogy a varga szaporán vari. Ő még húzza, húzza, utójára belefog a – ... harap a fogával, húzza, mer má a többire nem bírta; ojan hosszu vót a szál, hotyhát ugyé nem bírta ki a karját kinyutani.

Hát fokta a fogát, aszt huszta; mégint harapott, mégint húsztá.

Igën ám, de a fonat összēvontomodott, úty hogy összēcsombékosodott. Nēm tudott mire halannyi.

A varga még figyelte, ódarra nézēt:

– Öhö! Az ördög nem halad.

Az ördög is ódarra néz:

– Éj, má a vargának mēvvan a csizmaszár szilē. Még én még négy-öt ötésre halattam.

Gondóta most a varga:

– Megájj, ördög! Maj kiméřm én tērajtad a hosszut!

Igën ám, gondolta án a ördög:

– Majd én mēlliccēlēk innen.

Ugy is vót. Az ördög les ódarra:

– Héj, hogy mēnēkūjjek?

Pakol lē szépen, – a tőt, fonalat, csizmaszárát pakolná lē a pangnira, ami elōtte van, kiszasztal.

De bizony ám a csizmadia még ódarra sandít. Lássa, hogy el akar liccēnyi az ördög.

Mikor lépni akara az ördög, odakap a sámfáva az egyik kezive, a másik kezivel még a lábszijho.

Mértē ám neki.

Az égyik kezivel a lábszij – plüf, paf. Am másigba a sámfa – atta neki!

Bēzzég elmēnekūt az ördög! Nēm vót mégēccēr kedvi neki, hogy ő az ije csizmadiával versenybe ájjon!

Sándor István 1964. /Ethn. 75. évf./ 523-558. p.

/MNK 2100A A hallgató könnyü sorsa

MNK 1960G₁ A nagy jegenyenyárfa/

AaTh 1130 A fizetés kiszámolása

AaTh 1133 Az ember erősebbé teszi az ördögöt

A SZEGÉNY EMBER ERŐSEBBÉ TESZI AZ ÖRDÖGÖT

Eccer vót, hun nem vót, az Óperenciás-tengeren is tul vót egy nagy jegenyenyár, azon a jegenyenyárfán vót kilencvenkilenc varjufészek, abba vót kilencvenkilenc kis varju, de aki az én mesémet meg nem hallgatja, az Isten szoritsa két hónaljmarkóra, aki pedig meghallgatja, annak kilencvenkilenc varju vájja ki a szemét, hogy a mennyeknek országát soha meg ne lássa.

Vót a szőlőskertembe egy cseresnyefa, annak a tetején vót egy ringyes-rongyos szoknya, annak a ráncai közül szedem ezeket az igéket, aki haragszik, veregesse meg az én feneke-met.

Hát, ahogy mentem kifele a mezőre, tanálkoztam egy szegény meg egy gazdag emberrel. Szántottak. A szegény ember két ökrrel, a gazdag ember két jávorfákkal. Arra ment az ördög. Azt mondja hogy:

– Te szegény ember, a te ökröd mért megyen jobban, mint azé a nagygazdáé? Mikor azok milyen kövérek – azt mondja –, aztán azok csak szaladgálnak.

Azt mondja:

– Azért, mert az nincs kiherélve, oszt ezek erősebbek.

– Hallod, herélj ki éngem. Adok egy kalap pénzt.

– Jól van, én kiheréllek. Gyere a föld végire, ott van egy gödör, oszt kiheréllek.

Ki is herélte, de mire kiherélte, a szegény ember kivágta a kalap tetejét, kilyukasztotta.

Na, mikor kiherélte, mondja az ördög:

– Na, te szegény ember, még te löktél ki énvelem hát még annyi erőm sincs, hogy menjek.

– Dehogy nincsen, majd megjön az erőd.

– Na, tartsd a kalapodat. – Tőti, tőti. – Te, milyen kalapod van neked, hogy ez sosincsen tele?

Mire a gödör teli lett, teli lett a kalap is.

– Na, de nem baj! Mához egy évre itt legyél, én is kiheréllek téged.

Hát hazament az ember. Hazavitte a sok pénzt. Busult, hogy most mán ötöt kiherélik, mi lesz üvele? Eljött a másik esztendő, busul az ember. Következik a nap. De nagyon busul. Asz mondja az asszony:

– Hé, mit busul kend?

– Hát busulok, hallod, mert mos már holnap kiherélnek – asz mondja. – Egy örödg, amiér a sok pénzt adta ide, én is kiheréltem, oszt most visszaadja.

– Ne busulj, hé. Kimegyek én – aszmondja – hozzá. Oszt nem te fogsz jönni. Majd szántok én, csak jöjjön az az ördög – aszondja.

Ki is ment szántani. Szánt, szánt, ballag. Egyszer oda megy az ördög.

– Na kinn vagy, te szegény ember?

– Kinn – aszondja.

– Na – asz mondja –, gyere oda, ahun engem kiheréltél, oszt hagy heréljelek ki.

Elment oda. Mikor megáll:

– Na, vessed a nadrágod!

Az asszony vonakodott.

– Na, csak vessed, vessed – asz mondja – lefele, majd kiheréllek.

Mikor leveti, leül elibe, asz mondja:

– Jaj te, hát téged ki herélt ki? Hát tebeléd baltával van vágva – asz mondja.

– Dehogy baltával. Engem így kiheréltek mán.

- Nem baj - aszmondja. - Itt egy bivalybür, befődjük.
Belefogott oszt fődani. Fődja.

Mikor összébb tette az asszony a lábát, akkor kisebb bürt vágott rá, beleesett. Mikor varrni akarta, szijjelébb tette a lábát, akkor beleesett a bür. Hát vágott egy nagyobbat. Mikor újra varrni akarja, megint összébb szoritotta, akkor már nagy vót rá. Vágta a kisebbet. Eccer addig vágja, addig vágja, hogy már majdnem elfogyott. Eccer egy nagyot f...ott az asszony.

- Jézus Isten, nagyobb ördög vagy te az ördögöknél - aszondja. - Már a másik lyuk is kifokadt rajtad - aszondja.
- Eridj, nem bajolok én most veled - aszondja.

Igy oszt vége vót a mesének.

Béres András 1967. /UMNGy XII./ 55. sz. 309-311. p.

MNK 1133^x Seb forrasztási kísérlet

"LÉGY AZ ÖRDÖGÉ"

Né újjár ecczer egy ember, hagy nem vót cseléggye, csak ketten vótak, az ember meg a felesége. Fagadatt egy kis hónapas cselédet s elment véllé szántani. A min szántanak, kegyetlen csuf idő lett s mind esett az eső. Az ember baszankadatt s haragudatt a főggyre, hagy az eső adaszaritatta. "Légy az oerdoegé", aszangya, már mint hagy a főggye. Persze nem gandalt arra, hagy mi lessz ebből. Ecczeribe, a hagy kimanta eszt a szót: "Légy az oerdoegé", at termett az oerdoeg s elfaglalta a vén ember főggyt. Hát jó van, ez mas má megvan, de az asszannak, a feleséginek, nem szóllatt rólla semmit. Elkoezedett mán az aratás ideje, innen s annan váktak már egy-egy kalangyát. Aszangya ecczer a vénasszan az urának: "Te ember! van ugyan még néhány véka buzánk, de azé csak eriggy, néz meg, hun van jabban megirve, unnat asztán maj vágunk egy-két kalangyát." Megnézi a főggyeit, hát éppeg abba vót a legszebbik buza, a mejjik az oerdoegé lett. Elmegy s megmangya hagy né it s it van a lekszebbik buza, de az oerdoegről esmét csak nem szóllatt semmit. "Na fagjad, itt a salló, mangya a vénasszan, fájjal egyet s vágjál egy-két kalangyát. Csak vágagassad, majd én is megyek, csak valami ebédet csállak." Kimenyen az ember a főggyre s vág egy-két marakkal, hát ecczer csak att áll előtte az oerdoeg: "Miccsálsz te it, vén ember? Hát nem nekem attad eszt a fődét ekkar meg ekkar? Takaraggyál mas mingyár innek." Az ember sem akarja ajan koennyen at hagyni a főggyt, az oerdoeg is erőskedik; addig-addig, hagy meggyün a vénasszan. "Hát te miccsáltál eddig, hagy csak ennyit vaktál?" "Nem is kérdenéd, ha tunnád. Hát né így jártam az oer-

doeggel" s elmangya, hagy basszúságába ecczer asz manta a főgyire: "Légy az oerdoegé!" s mas mán az oerdoeg egészen magának tartya: "Nem így lessz a! maj meglátam én, miféle oerdoeg az!" mangya a vénasszan. Fagja a sallót s elkezdi vágni a buzát. Adamegy az oerdoeg: "Hát te vénasszan! micscsálsz itt az én földemen?" "Na hát a tiéd lessz, ha eszt a jukat itt né /hátra mutat/ bэфarrasztad, addig nem. Mas pedig takaraggyál innen!" Az oerdoeg min járta a sak patikát, mindenféle huzószert hardatt, az egyik huszta s a más tágitatta, hát csak nem lett a dalagbó semmi. Neki busuta magát az oerdoeg. Elment idegen arszágakba arvasságot keresni. Tanálkazit uttyába egy fasógémmel. Láttya a madár, hagy mijjen szamaró az oerdoeg s megszóllittya: "Huvá, huvá oerdoeg kama?" "Né hagy jártam" s elmangya "mast arvasság után járak." "Hát csak ez a baj?" mangya a fasógém, "na gyere vissza, mer én segíttek a bajadan, összehúzam én." Visszamennek s a fasógém bényúttya a hasszu nyakát s egyik felől árra, más felől emerre húzza, mind ráncigájja, hagy oesszehuzza. Ecczer csak nagyat fingik a vénasszan s ajan búdes lett, hagy nem tuttak maradni. "Gyere innen kamám", mangya az oerdoeg, "mer még kihalad s asztán miccsálunk véllé?" Ugy elfutattak, hagy sahase látták toebbet. Így mentette meg a vénasszan a főgyit az oerdoektő.

Lázár István 1896. XV. sz. 164-165. p.

A MEGVAKITOTT ÓRIÁS

Vuót ecczer, hól nem vuót, hetethiét órszágonn és tul vuót miég az uópérencziás tengérenn és tul vuót, hól a kúrta farku malacz túrt, vuót ecz szegény embér. Annak nem vuót sénkije, csak egy néhán juha és három gyérméke. S a juhok szaparottak, s ecczer aszt határoszta az öreg embér, hogy élmennék az érdüöbe s ott ety kicsi észténát csálnok.

Ecczér, mikor a meréndéjik elfogyott, aszonta az öreg ember:

– Fiam, ién élményék haza, hagy hozzak meréndiét, s mikor estve léssz, tü fejjéték még a juhokot s csájgotok turuót, mim máskór szoktunk. De jakárki kéjajjt, ne szójzatok sémmit, ne kéjajjcsatok ki ja házbuól.

De ja fijuk nem tártották még. Ecczér, mikor este lét, hajják, hagy valaki jaz kéjajjcsó: héhéhé! S a lekküssebb fiju monta eleget:

– Ne kéjajjcsón ki bácsi, met apó aszonta, ne kéjajjcsón sénkinek.

Akkór /az idősebbek/ mékszitta a kússep fijut, s akkór miék hálnak ety kéjajjtást méssze az érdüöbüöl, s akkór kikéjajjtott a középsüő fiju jés. S hát ecczér lássák, hagy egy nagy uórijás embér jó, nyiccsa ki jaz ájtuót. Akkora nagy vuót, hagy elik tudott biébúni az ájtuón.

Nohát akkor aszonygya az uórijás:

– Fijajim, jérték velem, úzjétek a juhokot!

A fijuk busultak, de ugy és menni kéllétt utánno. Hát biéjérnek egy naty kővárho s ott migé annyi ju vuót, hagy az udvar teli vuót, s abba biéjüsziék a juhokot.

Nagy vaslakatval lezárta a kaput a uórijás, hogy ne tuggyanak kijőni, s akkor biéméntek a házbo s az uórijás lefekütt s fēltēt egy nagy-nagy űs vizet s aszonta:

– Mikor ez igazán fēlfő, küőccseték fēl ingemēt.

A legnagyobb fiju fēlküőtötte s akkor az uórijás a fijut ēcczēribē mekfóraszto, a legnagyobbat, és mēgētte. És esmiég fēltēt egy űs vizet, és miég asz monta, mikor az űs fēlfűő, akkor migé küőcsék fēl űőt.

S mos fēlküőtötte a közepsűő fiju az uórijást, s eszt űs mekfóraszto s mēgētte.

Mikor miék fēltēt egy űs vizet, a lekküsebbnek monta, hogy űőt küőccse fēl. De jez nem küőtötte fēl, hanēm mikor a viz igazán fűőt, akkor az uórijásnok a szēmit kifóraszto.

Most fēlküőt az uórijás, s kereste a fijut a szobábo. De ja fiju mind a padok alatt bujkált el, hogy a kezit ne tēgye rēja, hogy mekfogja. S kinyitta az uórijás az ájtuót s kimēt az udvarra, s:

– Mēgájj, te haszontalan gyērmēk, māj mekfoglak ién tiēged!

S kinyitta ja naty kaput s kijólvasta a juhokot ēggyenkint, s asz mondotta:

– Te utójjáro benn foks maradni, akkor mekfoglak tiēgēdēt s mēgēslek.

Mig az uórijás a juhokot űlvasta, ēgy bērbiécs mēgmara-dott s a fiju mēgōlte ja bērbiécsēt. S annak haranga jēs vuót, s akkor a fijucska fēlvettē ja bērbiécs büōrit, a hátáro s ugy mēt ki ja kapun. Az uórijás aszt hitte, hogy a bērbiécs e, s miég juól mēgverēgette ja hátát. Nem gondōlta, hogy a fijucska.

Most a fiju elűszte a nagy serēg juhokot az apjánok. Mikor ēgy darabig űszte, akkor a bērbiécsbüōrt levette /levetette/ a hátáruól. S az uórijás kérte, hogy ájjom mēg, hogy a fiunak aggyon ēggy aranygyürüt. A fiju nem mērtē űlvēnni, met fiēlt, hogy mekfogja jaz uórijás. Aszt monta, hogy tēgye le ēty tōrsōkre, s onnan űő mājđ űlfogja venni.

A fiju űlvētte, biēdukta az ujjáho, s akarmēre mēt a fiju, mind aszonta a gyürü:

– Ere, vak embēr, ēre!

S a vak embēr mindēg a nyomábo vuót a fijuak, hogy a gyürü hította. Mos mi csinájjon a fiju? Nem tutta kivēnni ja gyürüt az ujjából. Pruóbálto, eleget pruóbálta, de nem akárt lejōni. No levákto az ujját, biēvette /bevettē/ ēty feneketlen tuóba. S a gyürü ott űs mondotta:

– Ere, vak embēr, ēre!

S az uórijás űs biēmēt a feneketlen tuóba a gyürü után s odaveszēt.

A fiju elűszte ja sok juhok az apjánok s elbesziēllētte, hogy űők hogy jártok az uórijásval. Az apja örült, hogy bár mēgmaradott a lekküsebb fija, met aszt legjobban szerette. S miég mājég űs mind űrvennek a küs fiávól, ha mēg nem hōltak.

Horger Antal 1909. /MNGy X./ 26. sz. 179-182. p.

A JUHÁSZ MEG AZ ÖRDÖG

Este mindég hallotta az ördög, hogy a juhász milyen szépen klánétozik a határon. Törte magát, hogy kéne neki megtanulni klánétozni.

"Á – gondolta magába –, megyek én ki a mezőre, hozzá." – Ki is ment.

– Jó estét. te juhász.

– Adjon isten, te ördög. Na mi a bajod, testvér?

– Eljöttem hozzád, mer szeretnék megtanulni klánétozni. Persze a juhász mindjén kapcsolt. Asz mondja neki:

– Mutasd csak az ujjaidat.

Mutatja.

– Á, ördög komám, nagyon gömbölyűek a te ujjaid, így nem lepi be a lyukakat.

Kérdi az ördög:

– Mit kéne vele csinálni?

– Meg kéne lapítani. Nincs semmi baj, van itt egy nagy ficfarönkő, ráhőbörítjük. Vagy pedig még mos gondoltam, csak egy jót. Nem úgy lesz, hanem várjál. Itt a balta, belevágom rönköbe, a hasadékába meg beledugod mind a tiz ujjodat, oszt az meg fogja lapítani.

Ugy is lett. Belevágta a baltát a fába, az ördög nagy híven odanyomta mind a tiz ujját közé.

– Na, jól közte van? – kérdi a juhász.

– Közte, juhász komám, nézd meg, közte mind a tiz.

– Na várjál, akkor kiveszem a baltát, de ki ne rántsá az ujjaidat.

Akkor a juhász kivette a baltát.

– Hej, te juhász, ez a sotu nagyon lapítja az ujjaimat. Odaszakadnak.

– Eridj mán a francba, csak hadd lapítsa. Mit vajbégattol! Miféle ember vagy te? Éngem is így tanítottak. Én kibirtam, te meg ördög létedre nem?

A juhász kacag a kinyhó mellett félrefordulva, maj kipukkan, az ördög meg mindég mondja:

– Gyere, szabadítsd ki az ujjom!

– Hát várjál, hogy lapuljon. Akkor lepi be a lyukakat jól, úgy ahogy az elő van írva.

Mikor mán jó ideig ott vót az ördög, kezdett szédülni, kékülni-zöldülni, mán minden baja elérkezett. Kinjába hugyni kezdett, úgy meglapította az ujját.

Ekkor a juhász kiszabadította, de mán nem vót kedve klánétozni. Apre dinás, ahogy csak birt, úgy megindult.

– Megállj, juhász, édesanyáddal tegyél jót! Még eccer gyere vásárra, ott öllek meg!

A juhász mindég járt azelőtt vásárra. Mindég tanálkozott az ördöggel. Onnet lettek jó cimboraságba. De most elmúlt egy vásár, kettő, de csak nem ment. A felesége kérdezte:

– Hé, hát miér nem menc te most vásárra?

A juhász szégyellte megmondani a feleségének. Egy évig nem is ment, annyira félt az ördögtől, hogy megöli. Majd oszt egy év után elmondja a feleségének, hogy miér nem megyen. Az asszony osztán asz mondta.

– Ne törődj semmivel, hékám, maj én elintézem. Maj elintézem én az ördögöt.

Na jó, úgy is lett. Elindultak a vásárra ketten a feleséggel. A juhásznak úgy járt a feje, mint a kigyónak, hogy nem jön-é valamerrünet az ördög.

Hát amikor beérnek a vásárra, ahun a legtöbbben vannak, tanálkoznak az ördöggel.

– Hej, te juhász, hogy mertél te a vásárba jönni, mikor te éngem meg akartál ölni! Na, most én öllek meg téged.

A juhász félt. Bujt a felesége melléfele. Erre az asszony a ruháját a nyaka közé kapta. Lett is riadalom! Elküáttya az ördög:

- Jaj, itt a sötét. Magaddal hoztad, te juhász!
 Ugy elszaladt, mintha ott se lett volna. Azután csak a feleségivel ment a juhász a vásárra.

Béres András 1967. /UMNGy XII./ 56. sz. 311-313. p.

/AaTh 1351A^x Az elveszett nyelv/

AaTh 1164 A gonosz asszony a gödörben

AaTh 1164D Az ördög ajándéka

A JÓKA ÖRDÖGE

/Részlet/

A dolog így történt. – Valahol dugaszban
 Mély ó kut vala ott, rejtve fűben, gazban;
 Judit asszony pedig, a mint jó begyesen,
 Az ó kut szájának tartta egyenesen.
 Láttá ezt a férje – hogy ne látta volna!
 Azért ő magában ilyeténképp szóla:
 "Vajjon, uram Isten, ki lenne az oka,
 Ha már most a kutba belémenne maga?
 Hiszen nem ölöm meg, egy ujjal se bántom,
 Még tán megharagszik, hahogy visszarántom."
 Alig gondolá ezt: zupp belé a másik,
 A füle sem látszik, kis körme se látszik,
 És az egész Judit, a meddig eleven,
 Elsülyedt és eltűnt, odalön hirtelen;
 Lepottyant, tehetlen, mint valami gömböcz,
 Mint az, a kit elnyel titkos kaszatömlöcz,
 Mint az egér a mely, semmin sem aggódva,
 Egyszer csak lebillen az egérfogóba!

IV.

Furdalá azonban a lelkiösméret,
 És ilyen szavakkal mardosá a férjet:
 "Boldogtalan ember, hajh! mit cselekedtéél?"

Mily nagy bolondságra, bűnre vetemedtél,
 Hogy te nem sajnáltad az Isten áldását,
 A mit Juczi hozott, a tepertős kását?
 Egyél hát, ha van mit! Hanem ugy-e jobban
 Esik bosszut állni? Most szemed szád koppan.
 Ugy kell! ne az asszonyt nézted volna magát,
 Hanem a kezében ételes fazokát!"

"Hátha még nem késő; megpróbálom" ugymond.
 Kapta, rekettyéből egy nagy hosszú guzst font,
 Lebocsátá mélyen a homályos kutba
 És kiálta: "csipd meg, feleségem Jutka!"
 Meg is fogta Judit; legalább érezett
 Férje a guzs végén valami nehezet,
 És kezdé nagy ügygyel vonni azt fölfelé,
 Mert igen nehéz volt, majd megszakadt belé.
 Mikor addig huzta, hogy már feleutban
 Volt az a valami fölfelé a kutban,
 Hol nem oly sötét volt, hol már jobban látszott:
 "Uram! ne vigy..." még a szeme is káprázott.
 Hazudni nem illik, sohse' volt kenyerem,
 De ugy láttam, mint most, állítani merem...
 Mi volt a kötélén? – egy rut fertelmes dög,
 Szőröstül, bőröstül egy nagy kamasz ördög!
 Farka volt és szarva, lábain lókörmé,
 Egész teste gyapjas, háta pupos, görbe;
 Legcsodálatosabb pedig az, hogy félig
 Csupa ősz a feje, másutt feketélik.

"Miféle szerzet vagy? kiált Jóka, "mi vagy?
 Szólj, vagy visszalöklek, vessz odalenn, maradj!"
 "Jaj csak vissza ne lökj," amaz így könyörgött,
 "Jaj csak huzz fel innét, én volnék az ördög!
 Nem tudom, mi van itt, csak most került ide
 De, uttarcson! már is megőszültem vele.
 Huzz ki szegény ember, bizony megszolgalom,
 Mert én ezt az izét soha ki nem állom."

Monda pedig Jóka: "Felhuználak, földi:
 De nem fogsz-e ám majd velem is kötődni?
 Csiklándos portéka a te barátságod:
 Köszönöm az olyan cifra mulatságot.
 Ámbár, annyi mint az – mind egy ördög nékem
 Rosszabb már nem lehetsz mint a feleségem:
 Felhuzlak. De elébb kapard össze még ott
 És hozd fel nekem az ételmaradékot."

Felelt rá az ördög: "Ne kivánd vesztemet,
 Hogy ismét lemenjek. Mondok én egyebet:
 Majd én belebuvok a király lányába,
 Ejtem azt ördögös nehéz nyavalyába.
 Mindenféle borbély próbát teszen vele,
 De egynek sem használ kenőfenő szere.
 Akkor oda jössz te, kivánsz nagy jutalmat
 Összevetett-kas pénzt, vagy fél birodalmat,
 Többet is ígérnek ha meg orvosolod;
 Te pedig azt bátran magadra vállalod,
 Mert én, a te szódra, mingyárt eltávozom,
 Másik királylyányról másutt gondolkozom
 De onnat kibuni nem fogok szavadra,
 Azért, édes öcsém, jól vigyázz magadra,
 Mert csak egyszer adom magam a kezedbe,
 Ródd a füled mellé, s vedd jól az eszedbe.

Jóka ezt magának nem mondatta kétszer,
 Hanem az ördögöt felvoná két kézzel,
 És, hogy az alkuban ne essék galiba,
 Áldomásra mentek, egy rossz gugyoriba.
 Ott, kupecz módjára, mintha venne marhát,
 Jól megverte Jóka ördög bácsi markát,
 Végre a sok lőre az inába szállott
 S felbukék, mikor az egyességök állott.

V.

Ura lett azonban szavának az ördög,
 Tövises szekerén sebesen elgörgött,
 Meg sem állt, a meddig, egy bolha képébe',
 A királyleánynak be nem butt fülébe.
 Legott a leányzó kapdos a füléhez,
 Viszkető fájdalmat, kolompolást érez,
 Ágyából kiugrik, tánczol, fut, kiabál,
 És kaczag ha viszket, és sikoltoz, ha fáj.
 Szalad a tornácza, szalad az udvarra:
 Udvaron fel s alá, erre meg amarra;
 Anyja egy papucsban, atyja is egy ingben,
 S a ki van a háznál, üzi hajtja minden.
 Elfogják, – de akkor harapdál, lefekszik,
 És megint tovább fut, mikor föleresztik;
 Végre összeroskad, ereje elhagyja;
 Ölben viszi haza kedves ura-atyja.

Nosza lótni-futni! boltba! patikába!
 Száz cseléd a várost veszi a nyakába;
 Medveháj, álkörmös, esenczia, bakvér;
 Mindezt próbálgatják, mind ez nem sokat ér.
 Doktorok, borbélyok, valamennyi bába
 És tudákos asszony... ott van, de hiába!
 Reczipe, érvágás, köppöly és fürdő-lé
 Teszi a nyavalyát még nevedővé;
 Ráolvasni, kenni, párolni, füstölteni,
 Kilenczféle fáról kilencz ágat törni, –
 Aggatni nyakába százféle babonát...
 Mindez a betegnek könnyebbülést nem ad.

Ki miatt az apja és az édes anyja
 Ő szívét kegyetlen bubánatnak adja:
 Sem étel sem ital, egész álló hétig...
 Ha aranyból volna, még sem kéne nekik.
 A király, hogy a nép ne járjon nyakára,

Bizza minden dolgát az íródeákra;
 Ő maga nem végzi senki ügyét baját,
 Csak emészti szívét, csak tépi a haját.
 Hát még a királyné! öltözik mély gyászba,
 Siratja leányát egy kis oldalháza';
 Majd egy légycsapóval oda ül az ágyhoz...
 Egész nap se néz ki a kender munkához.

Dobolják azonban országvilág-szerte
 S így kiált a hajdu, ki a dobot verte:
 "Becsületes népség, hallja kigyelmetek!
 A királykisasszony igen nagyon beteg.
 Ki meggyógyíthatja, bizony meg nem bánja:
 A maradéka is nagy ur lesz utána:
 Ha hát tud valaki olyan mesterséget
 Jelenjen meg, bővebb tanakodás végett."

Erre nagyot kurjant valaki a nép közt:
 "Tudok én" azt mondja "olyanféle eszközt."
 "Kicsoda az az én? hadd álljon ki! lássam!"
 "Én vagyok az az én követem alássan..."
 S előállott Jóka, levette kalapját,
 Szégyenli erősen, mert nagyon kaczagják,
 De azért a szavát vissza mégse vonja
 És, hogy ő nem tréfál, esküszóval mondja.

Fülön fogta Jókát mingyárt, hevenyébe,
 S felvivé a hajdu a király elébe;
 Megállott a hajdu, mint valami peczek, –
 Fölsodort bajusza két nagy fekete szeg –
 S monda: "Itt egy ember, felséges királyom,
 /No ne bujjék kend el, hanem errébb álljon/
 Ez a paraszt ember azt meré állítani,
 Hogy ő a kisasszonyt meg tudná gyógyítani.
 Hazudik-e vagy sem? nem állok a felől,
 Azért engedelmet instálok a felől."

Szólt a mesekiály: "Együgyűnek látszol:
Tudd meg, szegény ember, hogy fejeddel játszol,
Nem gyerekség ám ez; vakmerő a próba,
Mely ha rosszul üt ki, huzatiak karóba.
De ha megorvoslod egyetlen-egy lányom,
Hitvesül őt akkor teneked ajánlom;
Vele országot adom, mint vejemnek:
Ugyis nagy nyűg az már nekem, vén vejemnek."

Felelt erre Jóka: "Uram és királyom!
Ne legyen terhére, de én megpróbálom,
Még pedig most mingyárt, ezen pillanatba',
Mit ma elvégezhetsz, ne halaszd holnapra."
Avval, fogta magát és bement a házba,
A leányt akkor is a nehézség rázta;
Elővett egy régi kalendáriomot,
A mit jóelőre szürujjába nyomott,
Nézett a betűkre, hogy a szeme dagadt,
S olvasá, könyv nélkül, ezen bölcs szavakat:

"Turgudorgod mirgit forgogargadtárgál:
Argadórgósorgom margarargadtárgál?
Targakargarorgodj hárgát korgomarga,
Irginerget arga porgokorgolbarga!"

A mint e szavakat meghallá az ördög,
Megrázta a leányt, hogy minden csontja zörgött,
És kiment belőle, végkép odahagyván:
Mingyár' jobban is lett szemlátomást a leány.
A király pedig, mint szavatartó ember,
Összeadta őket szíves szerelemmel:
A lakodalmukra fél gulyát levágott,
Végre átereszté nagy Meseországot.

VI.

Hire futamodék e szörnyü csodának
És fülébe jutott a szomszéd királynak;

Ő neki is beteg egyetlen egy lányya,
A Jóka ördöge lévén nyavalyája.
Fogja hát a szomszéd, ír egy szép levelet,
Minek a sommája ilyenforma lehet:
"Kedves öcsém uram! – Terhére ne essék,
Nem busitanám, de hajt a kénytelenség;
Nagy bajom érkezett, nagy szomorúságom,
A minél nagyobb nincs nekem e világon:
Kedves jó leánykám, egyetlen gyermekem,
Az ágyszalmát nyomja, halálos betegen.
Mindenféle orvos kifárad mellőle,
Már kétségbeestem, igazán, felőle.
Különös, hogy épen az nap esett baja,
Mikor hugomból ki-vált a nyavalya,
/Tartsa meg az Isten, szívesen kívánom,
Mert a hugomasszony kedves keresztlyányom./
Még különösebb, hogy a kórság is olyan
Mintha ereszkedvést jött von' ide onnan.
Nem is gyógyítja meg senki, – elláttam azt,
Ha csak egy kis időt kigyelmed nem szakaszt.
Nézze meg, jöjjön el, tegye rá a kezét:
Bizony az Uristen is megáldja ezért.
Lesz ebédje nálunk, zab, széna lovának;
És ha felét kéri kis Meseországnak
Azt is od'adom... vagy akármibe kerül:
Sőt meg is köszönöm szépen azon felül.
Minden jót kívánunk, mind közönségesen:
Köszönti kelmedet a szegény hitvesem,
Köszönti kelmedet a napam asszony is,
De még /bár eszén sincs/ kedves leányom is,
Az öreg kanász is, meg a szolgáló is,
Meg, a ki a háznál legalábbvaló is;
Kelmedet magát is, az ipa-urát is,
A feleségét is, napa asszonyát is:
Szóval mindnyájokat, az egész cselédet:
Kivánnak szerencsét, sok jó egészséget."

Igy hangzott a levél. Jóka nem szerette,
 És az egész dolgot hallatlanná tette,
 Mert jól tudta, hogy már lejárt tudománya:
 Nem gyógyul meg attól több király leánya.
 A levél azonban, a sok követ, posta,
 Egymást érte, egymás tyukszemét taposta;
 Az egyik kizörget, a másik bezörget;
 A szomszéd előbb kér, de azután sürget,
 Azután parancsol, azután fenyeget,
 Azután küld rája pusztító sereget.
 És már a lakosok, nyuzva, sütve félig,
 Szaladnak előre s a dolgot beszélnek;
 És már égve minden határszéli falvak,
 Látszottak az éjben megannyi hajnalnak.
 Jóka is megszeppent, a midőn ezt látá,
 Mert a katonáit mind haza bocsátá,
 Kit csak egy hónapra, kit pedig kettőre,
 Kit meg bizonytalan szabadság-időre,
 Most, alig egy-kettő lézengvén utána,
 Ily sok nép elébe annyival hogy állna?

Voltak nemkülönben szörnyű ijedségbe'
 Ipa, napa és a kedves felesége.
 Ráestek, beszéltek, nőgaták hogy menjen,
 Orvosolja meg, hisz' megteheti könnyen.
 Jóka a világért sem meré mondani,
 Hogy az ördöggel volt köze ... vagy valami,
 Hanem fogta magát ráveté a fejét,
 Megpróbálni megint orvosi erejét.
 Ment – az ellenségtől fegyvernyugvást kére,
 Megadá azt mingyár' annak a vezére, –
 Ő pedig futott és nagy-lélekszakadva
 Érkezett a szomszéd fejedelmi lakba.
 Akkor is ott tánczolt a szobaközépen,
 Langauszt járt az ördög a leánnyal épen,
 S hogy meglátta Jókát kérdi acsarkodva:

"Mit keressz itt? hol jársz? takarodj dolgodra!
 Nem megmondtam-e, hogy többször aztán soha?...
 Az apád lelkének se' megyek sehova!"
 "Jaj!" rebegi Jóka szörnyü léhhel-péhhel,
 "Nem is azért jöttem, nem feledtem én el --
 De a feleségem mingyárt idebenn lesz,
 Az elől futok én – jaj! ha megcsip, megesz."
 "Messze van?" kérdé most szeppenve az ördög.
 "Oh dehogy! itt van már, a konyhába' dörmög."
 S aló! mintha ostor pattogna a hátán,
 Megrugaszkodik és elnyargal a sátán,
 Vissza sem néz addig, mig pokolba jutva,
 El nem rejtezik egy kályhafűtő lyukba.
 A kisasszony pedig nyert azonnal erőt
 S egészségesebb lőn sokkal, mint azelőtt.

Jóka is megkapta jótéte jutalmát:
 Od'adá a szomszéd fele-birodalmát,
 S mingyárt a hűvösben ki is mentek reggel,
 Kijegyzék a határt hosszába, czövekkel.
 Aztán a határra dombokat emelnek,
 Fájdalmára néhány bámész sühedernek,
 Kiket a hely színén, a halomnak ormán,
 Lefogtak erővel, kényszerítés formán,
 S hogy eszökbe jusson szakállas vén korig,
 Az emlékezetet hátuljokra verik.

Arany János /1851/ 1952. 201-214. p.

BELFAGOR

Egyszer egy utálatos, csunya ördögnek kedve szottyant, hogy megházasodjék. Mivel a leányoktól kosarat kapott, meg kellett elégednie egy zsémbes vén satrafával. A lakodalmat egy magas akasztófa alatt tartották, a vendégsereg ördögökből és boszorkányokból telt ki, a lakoma pedig sült patkányokból és főtt egerekből készült.

Amikor az ördög e méltó párjából feleség lett, olyan gonoszul bánt az urával, hogy az a pokol kinjánál is elviselhetlenebbnek tartotta állapotját. Ezért alattomban megszökött. Erdőkben rejtőzködve összetalálkozott egy gyökérásó kis emberrel, aki szintén a felesége miatt adta fejét a bujdosó életre. A sorsközösség összehozta és szövetkezésre készítette a két férjet. Abban állapotok meg, hogy az ördög megszállja az embereket s csak a szegény ember szavára hagyja el őket. A gyógyítás nyereségén majd osztozkodnak.

Mindaddig jól ment ez az üzlet, míg a kapzsi gyökérásó egyszer be nem csapta az ördögöt. Ez bosszúból a következő alkalommal semmiképen sem akarta elhagyni a megszállott embert, sőt kezdett vele perlekedni.

A gyökérásó megharagudott és így szólt:

– Ha ki nem mégy, mindjárt idehozom feleségedet. Majd kikérget az!

E szavakra a megrémült ördögön olyan félelem vett erőt, hogy nemcsak kikotródott a megszállott emberből, hanem még vagyonát is a gyökérásónak adta, csak feleségét elő ne hozza. Látod, még az ördög is retteg a rossz asszonytól!

György Lajos 1937. 28. sz. 59-61. p. /Vö.: Gaal, Georg, 1822. Des Teufels Schrecken. 72-76. p./

A SZÉKELY ASSZONY ÉS AZ ÖRDÖG

Eccör vót egy asszony, de az a világon mindönt visszájára cselekedött. Eccör mondja az ura, hogy hozza hamarabb ki az ebédöt a szántóba. Ő bizony csak azért is legkésőbbre vitte. Máccor mondta, hogy vigyön jobb ételököt, de ő annál rosszabakat vitt. Eccör az ura másképpen kezdi, azt mondja neki:

– No, feleség, nehogy te az éltelt hamar kihozd, nehogy tötött tyukot, palacsintát hozz, mert ládd-é, a szántóba nem illik.

Az asszony bizony csak azért is a leg hamarébb kiviszi, mégpedig tötött tyukot, palacsintát. Másnap nekiáll az ura, ás egy mély gödröt a szántó föld végibe – hát eccör az ebéd-del jó a felesége. Leülnek a gödör mellé önni. Azt mondja a feleséginek:

– Hé, feleség, nehogy közel menj a gödörhöz, mert belé-esöl!

De csak azért is közelebb mönt.

– Vigyázz feleség, ne essél belé a gödörbe!

De az asszony csak azért is beléesött. Az embör bizony otthagya, elmönyön haza. Az asszony eleget akar kijöni, de hát nem tud. Eccör azt mondja magában:

– Bárcsak valaki az ördög innen kivinne!

Hát ott egy ördög, azt mondja neki:

– No, azért jöttem hogy vigyelek ki, ülj föl a hátamra!

Az asszony bizony fölül, az ördög kiviszi. Azt mondja neki:

- No, már szállj le!

Azt mondja az asszony:

- Én bizony nem!

Azt mondja az ördög:

- No várj meg, mett majd leszállasz! - ahajt nyargalni kezd véle az ördög egyik högyről a másikra. De azomba az ördög elfárad, leüll, azt mondja neki:

- Szállj le a hátamról!

Az asszony azt mondja:

- Én bizony nem!

Megint nyargal véle az ördög, mig jól elfárad. Akkor is azt mondja neki:

- Szállj le már a hátamról!

Az asszony azt mondja:

- Én bizony nem!

Megbusul az ördög, hogy már mit csináljon? Hát látja, hogy jó egy huszár, azt mondja neki:

- Héj, huszár uram, ha ezt az asszonyt lehajtja a hátamról, én kijedöt királynak töszöm!

A huszár mindjárt leszáll a lováról, kihuzza a kardját, nekimönyön az asszonynak káromkodva, hogy mindjárt kettévágja, ha le nem száll. De azt mondja az asszony:

- Én bizony nem!

A katona hadar feléje a karddal, azt mondja neki:

- Szállj le, asszony, a hátáról, mert ha ne, elvégzöm

életödöt!

Az asszony azt mondja:

- Én bizony nem!

Azt mondja a katona:

- Ha nem, ülj ott az ördögbe!

Erre azt mondja az asszony:

- Én bizony nem ülök! - aval leszökött, az ördög pedig ugy elfutott, mint a szél.

Másnap mönyön a katona arra felé, az ördög pedig várta egy hid alatt, hogy már a katonát tögye királynak. Hát eccör látja messze-messze, hogy jó a katona. Az ördög kikukucsol a hid alól, azt kiáltja a katonának:

- Hej, katona uram, nem jő-é az asszony?

Azt kiáltja a katona:

- Nem jó, ne félj sömmit!

Hezzáérközik a katona, azt mondja az ördög neki:

- No, én tégödöt királynak töszlek, csak mönj el a király leányához. Mig te odamész, én addig elfoglalom. Azt mindönnnek odaigérik, csakhogy ingömöt ki tudjon hajtani belöle, de senki rajtad kívül onnét nem tud kihajtani. Te csak mondd: "Bujj ki ördög onnét, mert én akarok belé bujni!" De azt mondom, én osztán más király leányát foglalom el, de te ne-hogy onnét kihajts, mert osztán hidd meg, hogy beléd buvok, örökre benned maradok.

Elmönyön a katona a városba, hát mindönnfelé hire van, hogy az ördögök elfoglalták a király leányát. Aki ki tudná üzni, annak adná a király a leányát, fele királyságát, hólta után pedig az egészet! Megörül neki a katona, elmönyön be, jelenti, hogy ő ki tudja üzni egybe azt is. Mondja az ördögnek:

- Bujj ki ördög, mert én akarok belé buni!

Az ördög egybe kibuvik, a katona pedig király löszön, elvöszü feleségül a király leányát. Hát eccör az az ujság jó, hogy az ördög egy más királyleányt foglalt el. Hivatják oda is a vót katonát, de neki nem vót kedve, hogy elmönjön, mert az ördög meghagyta vót. Mégis hogy sok kincsöt, drágaságot igértek, elmönyön oda. Azt mondja az ördögnek:

- Ördög, bujj ki onnét is, mert én akarok belébuni!

Az ördög bizony igyenösibe kibuvik, megindul, hogy bujjék már a vót katonába. De a katona nekitoppant, azt mondja:

- Hallod-é ördög, jó az asszony!

Aval ugy elfut az ördög ijedtibe, hogy a lába sem érte a földet.

/AaTh 330 Az ember, aki nem engedtek be se a mennyországba, se a pokolba/

AaTh 1071 Birkozó verseny

AaTh 1072 Futóverseny

AaTh 1082 Lóhordozó verseny

AaTh 1094 Átkozódási verseny

MNK 1168^x Ördögüzés tömjénezéssel

/mint keret/

KOPLALUÓ MÁTYÁS

Eccér vuót, hun nem vuót, miég a Zóperenciás tengeren is tul vuót, ha tul nem vuót, innejd vuót, de valahun csak vuót, vuót eccér esz szégién embér. Eszt Koplaluó Mátyásnok hitták, mer keveset éhetett.

Szégién embér eszánto magát, hok kimegy a zerdüőre, ahun főakassza magát. Niézégelüődött a fák tetekiére, hom mellikén lesz jobb helé. Niézégelüődiés közbe elejbe mēnt a zördög, osztán kiérdeszté tülö:

Mit keresü Koplaluó Mátyás?

– Hát tömgyiént keresék, hop pokubu kifüstöllelek benneket!

A zördög nagyon megijedett iés kiérte a Mátyást, hon né báncso üket; mégád neki mindēnt, amit csak kiér. Mátyás mēg aszonta:

– De mit tunná nekēm, té vién ördög annyi?

Mégadok mindēnt, amit csak kiérsz!

– Hát akkor aggyá em mázso aranyat!

A zördög megigierte iés meg is atta neki. Mátyás nagy örömmē mēnt haza iés magáve vüttö a mázso aranyat. A zördög is haza mēnt, otthun emonta a többi ördögnek, ho hogyan járt

a Koplaluó Mátyásse: A többi ördögök megmiergettek, osztán összügyüttek tanácskoznyi, mer sokallották a zēgy mázso aranyat. Tünöttek azon, hogy hogyan vēgyiék vissza. Akkor elüőát a zēgyik ördög iés asz monta:

– Én emēnek, maj visszakiérem tülö.

Hát oda ment e za zördög iés aszonta Mátyásnok:

– Am má miégis sok, em mázso aran, mas maj azié lész, amellikünk erüősebb lész. Mas gyere velem birkuóznyi!

Én csak nem mēnek veled birkuóznyi, mer uv váglok füődhö, hogy ot maracc; hanem van egy 188 esztendüős öregapám, kün lakik a zerdüőn, avva emēhecc birukra.

Ezután kimēntek a zerdüőre, ahun, mikor odaiértek, aszonta Mátyás a zördögnek, hom mēnyēn a zottanyi ballangba. Bemēnt, hát mit talát ott? Em medviét. A zördög nem ősmerté, hom mi az. Ott fekütt, föküőtöttö, hom mēnyēn vele birkuóznyi. A medvé fölugrott, nekimēnt a zördögnek, átölēte dērēkát, osztán nagyon megszorította. A zördög nem tudott semics cse tēnyü.

Eccér csak miégis kiugrott a zördög a medvé kezibü, osztán futott haza. Otthun emonta a többi ördögnek.

– Pajtások, örözkögyeték a Koplaluó Mátyástu, mer ién csak 188 esztendüs öregaptyáve birkuóztam, miégis um megszorietott, csaknem a fogamat ott hattam; hátha Koplaluó Mátyásse birkuóztam vuóna, am mēg uv vágott vuóna füődhö, hogy kiét hiétig lēnek mēntem vuóna a füődbe.

Akkor megint összümēntek a zördögök tanácskoznyi, ho hogyan vēgyiék vissza Koplaluó Mátyástu a mázso aranyat. Akkor a legjobb futuó ördög emēnt Mátyásho iés aszonta neki:

– Mátyás, miégis csak sok nekēd a za mázso aran, mast amellikünk legjobb futu lész, azi lesz a mázso aran.

Mátyás ére aszonta a zördögnek:

– Én tēveled csak nem futok, mer ha nekiállok futnyi, annyira futok, hom miég a pukuó uódalát is beütöm. Hanem van nekēm ek kis Jancsi nevü fijam, am majd emēgy veled futnyi.

Mátyás tutta, ho hun szokott eb bokorba anyul fekünnyi, aszonta a zördögnek:

– Gyere a zerdüőre, ott fekszik a fijam, diéli ámát a-

lussza. Mátyás odamént, rákijátott a nyulra:

– Jancsi fijam kell fö, fuss a zördögge!

A nyul mégijedett, föugrott, kezdett nagyon futnyi, a zördög meg utánno. Mire az ördög beleiért a zerdüöbe, Jancsit má suhunsé látto.

A zördög akkor odafordut Mátyásho iés asz monta neki:

– Nem hittem vuóna, hogy illen juó futó fijad vuóna.

E za zördög is visszamént társaiho iés asz monta nekik:

– Na, pajátosok, örözkögyetek Mátyástu, mer ién csak kis fijáve futottam, iés mire eszre vëttem magamat, má suhunsé láttam. Hát a Mátyás millen futuó lëhet, mer ü aszonta, hogy ü csak nëm fut, mer ha neki futnyi kö, miég a pokuó uódalát is bedönti.

Mas mëgin összümentek a zördögök tanácskoznyi, hom miégis sok ëm mázso aran. Akkor mëg asz monta egy erüös ördög:

– Na, mast ién mënëk é, majd ién visszahozom a zaranyat!

Odamént Mátyásho, osztán asz monta neki:

– Hát miégis sok ëm mázso aran; azi lëgyen a zaran, aki a lovatat a zudvarodba haccor körüvüszi, de csak háromszor szabad mëgnyugonnyi.

Ere Mátyás ëk kicsit mëgszëppent, mer ü a lovat fö së tuggya eményi. De ëgyet gonduót iés a zördögnek asz monta:

– Elüöb te vüdd körü, azután ién!

Ere a zördög mëgfogta a lovat, ölibe haccor körüvüttö a zudvarba, de mire letëttë, má a nyëvit is kevetëttë. Akkor Mátyás asz monta a zördögnek:

– As sëmi, ahogyan të a zöledbe fogtad iés uv vütted körü, mëg osztán nyugottá is velë, hanem ién a labom közii vëszëm a lovat, kilencer körü vüszöm, miég se nyugszom mëg velë.

Ere Mátyás fölugrott a luó hátáro, ekesztë hajtanyi lilenccër körü a zudvarba. Mikor osztán lëszát, oda szuót a zördögnek:

– Látod, hogy ién erüösebb vajok, mind të, pejig ién csak a lábom között hordosztam a lovat, miég së nyugottam velë, mind të!

A za zördög is emént haza iés figyelmeztettë társajit:

– Üörizkëgyetëk Mátyástu. Én csak haccor vüttëm körü a lovat a zudvarba, miégis háromszor kölött mëgnyugonnom, Má-

tyás mëg csak lábo közii fogta a lovat, osztán kilencszë vüttö körü, miég csak meg së nyugodott vele.

Ezután megintest összümentek a zördögök tanácskoznyi, hom má hogyan is vëgyiék e a zaranyát.

Mas megént elüöát ëgy ördög, aki kijelëntettë, hogy emëgy ü, maj visszahozza a zaranyat. Emént hát Mátyásho iés asz monta neki:

– Miégis csak sok ëm mázso aran; em mast azié lësz, aki jobban mëg tuggya ëgymást ijesztenyi. Ma forruó tiéntát itatunk veled!

– Megiszom, felëtë Mátyás; attu nëm fiëlëk ién.

Hát ha befogunk a vasekiébe, osztán a pokuóba izzuó parázst szántotunk veled!

– Aszt is föszántom, ha kö!

Hátha mëg vasfaziékba tészünk, fuórasztott uólmot öntünk rád?

– Aszt is kiállom, ha kö!

Na, mast ién ijesztelëk mëg, monta Mátyás. Akkor megkapta Mátyás a zördög szarvát, felesiége mëg beugrott a szobábo, a sodrufáve juó evertë a zördögnek a zuódala csontyát.

Ere mëgijett a zördög, mer látto, hom miég së triéfánok velë, kifutott a szobábu, efutott a pokuóba, ott emonta a többi ördögnek, ho hogyan mëgijesztette ütet Koplaluó Mátyás. Ha ë nem szalad, hát mind összüttöri a felesiége a zuóda csontyát a sodrufáve.

Üörizkëgyetek hát a Koplaluó Mátyástu, inkább maraggyon a mázso aran anná, mintsem tönkre tegyük magunkat, mer a Mátyás nagyobb ördög, mind mink.

Azután Mátyásnak is kigömböldött a hasa, többet nëm koplát.

Mikor Mátyás mëghuót, nëm eresztettiék be a menyországo; Szëm Piéter a pokuóba kergettë iés aszonta neki:

– Eriggy csak a pokuóba, mer a të heled ott van; te a zördögökke cimborátá!

Emént hát Mátyás a pokuó feliié, de a zördögök eszrevettiék, hogy be akar hozzájok mënnyi, bezárták elülö a kapukat iés oda së eresztettiék be.

Akkor Mátyás visszament a menyország ajtajáho iés ott elkezdett könyörögnyi Szem Piéternek, hogy eresse be, mer a pokuóba sē veszik be. A könyörgiés nēm hasznát, Szem Piétér nem eresztettē be.

Ere Mátyás leüt a mēnyország ajtajáho, miég májig is ott üdögiél.

Halálunk után maj mēgláthattjuk.

Gönczi Ferenc 1948. 8. sz. 306-309. p.

AaTh 1176 Fingra csomót kötni

LEFŐZÖTT ÖRDÖG

Az ördög mindig látogatott egy szegény embert. Egyszer azt mondta, hogy elmegyen s békét hágy neki, ha olyant mond, a mire ő nem tud bogot vetni. A szegény ember f..gott egyet. Az ördög megszégyelte megát s ugy elfutott, hogy többet soha nem látták.

Versényi György 1901. 57. sz. 272. p.

AZ ÖRDÖG MALMA

Volt egyszer egy malom, ami az ördögöké volt. Ők örültek ott, s a népnék a gabonáját megdézsmálták. A falu lakossága zugolódni kezdett az ördögök ellen. Ennek a zugolódásnak hamar hire terjedt messze földön.

Egyszer egy ember elhatározta, hogy elmenyen s felkeresi azt a malmot. Ugy es csinált. Bizony sokat utazott, amig odaért. Béköszönt a malomba:

– Jó napot, öregapám!

– Adjon isten, fiam! Hát mi járatban vagy nálam? Látom, hogy nem hoztál gabonát – mondja az ördög.

– Én egy kéréssel jöttem öregapámhoz. Gondolom, hogy szerencsém lesz.

– Mondd meg csak bátran, hátha tudnék rajta segíteni.

Ekkor az ember elmondta, hogy ő szeretné a malmot kibérelni. Az ördögnek nem tetszett ez a kérés, de végül megegyeztek egy szerződésben, amelyik aszondja, hogy a malom addig marad az ember kezében, amig a fenyőfe levele lehull.

Na jól van, az ember átvette a malmot. Az ördög minden ősszel nézte, hogy a fenyőfa nem hullatta-e le a levelit? Látta, hogy csak az alsó ágak hullatják le, a felsők örökké zöldek maradnak. Az ördög türte, amig türte. Egyszer kiment az erdőbe, s ott a fenyőfa ágait kezdte lehasigatni. De ahogy lehasitotta, minnyát visszánőtt úgy, hogy azt mán többet nem birta leszakasztani. Azért olyan erős a fenyőfa bogja!

A malom az ember kezében maradt. Még most es ott van, ha addig, amig ezt a mesét mondtam, újra nem került az ördög kezibe.

Eridj s nézd meg, ha nem hiszed.

Faragó-Konsza 1958. 88. sz. 147-148. p.

A HALÁL ÉS A VÉN ASSZONY

Egyszer volt, hol nem volt még az óperenciás tengeren is tul, még az üveg hegyeken is tul, kidőlt bedőlt kemenczének egy csep oldala se volt, a hol jó volt, ott rossz nem volt, a hol rossz volt, ott jó nem volt, volt egyszer a nekeresdi s ebkérdi kopasz hegy mellett egy folyó, ennek a partján volt egy vén odvas füzfa, annak minden ágán egy-egy ringyes-rongyos szoknya, ennek minden férczében korczában egy-egy csorda bolha, – s ezen bolha csordának az legyen a csordása, ki az én mesémre figyelemesen nem hallgat. Ha pedig közüle csak egyet is leugrat: akkor az a bolha csorda iszonyu vérontásának legyen kitéve s csipkedjék agyon.

Hol volt, hol nem volt, volt hát a világon egy igen igen vén asszony, aki öregebb volt az országutnál, vénebb volt az öreg isten kertészinél. Ez a vén asszony soha sem gondolt arra, még akkor se, mikor már a hamut is mamunak mondta, hogy még egyszer meg is kéne ám halni, hanem a helyett úgy megdolgozott, úgy lótot futott a gazdagság után; csetlett, botlott, sepert kotort, az egész világot el akarta nyelni, pedig nem volt senkije se, csak akkora se mint az öklöm. De volt is ám az igyekezetinek látatja, mert utóvégre úgy megszedte magát, úgy meghizakodott, hogy jobban se kellett; volt is annak a házánál kis fejsze, nagy fejsze, minden.

Egyszer azonban az ő nevét is kikérétázta a halál, el is ment hozzá, hogy elviszi magával; azonban a vén asszony sajnálta ott hagyni a gazdagságot, kérte hát a halált, könyörgött neki, hogy ne vigye még el egy darab ideig, engedjen még neki ne többet, csak tiz esztendő, vagy csak ötöt, vagy csak

egyet. De a halál sehogyse akart engedni, hanem azt mondta:

– Készülj hamar! oszt' gyere, ha nem jössz, viszlek.

De a vén asszony nem hagyta fiára, csak kért, csak rimánkodott, hogy engedjen még neki valami kis időt, ha nem sokat is. A halál még se akart anuválni. Végre mégis addig árguválódott, rimánkodott a vén asszony, hogy a halál azt mondta:

– Na nem bánom, engedek hát három órát.

– Az nagyon kevés, mondja a vén asszony, hanem ne vigyél el ma, inkább halaszd holnapra.

– Nem lehet!

– No de mégis!

– Nem lehet!

– Ugyan már no!

– Na! ha olyan nagyon rád ásták, mondja a halál, nem bánom, legyen!

– Oszt' még azt kérném, hogy hát izé ... ird fel ide az ajtóra, hogy holnapig nem jössz le ... legalább biztosabb lesznek, ha ott látom az írást az ajtón.

A halál nem akart több időt tölteni, nem kötelőzködött tovább, hanem elővette a szebéből a krétát s az ajtó felső részére felírta: holnap s avval elment dolgára.

Másnap reggel napföljötte után elment a halál a vén asszonyhoz, a kit még akkor a dunna alatt talált.

– Na gyere velem! – mondja neki a halál.

– Nem addig van a! nézd csak mi van az ajtón!

A halál oda néz, látja rajta az írást, hogy: holnap.

– No jól van! – de eljövök ám holnap! avval eloldalpálózott.

A halál meg is tartotta szavát, mert a következő nap ismét elment a vén asszonyhoz, a ki még akkor is az ágyon nyujtózkodott, – de most se ment vele semmire, mert az most is az ajtóra mutatott, a hol az volt írva: holnap.

Ez így ment egy hétig, egyszer azonban a halál unni kezdte ezt a mulatságot, azt mondja hát a hetedik nap a vén asszonynak:

– Na nem szedsz rá többet! – a krétára szükségem van, haza viszem! – avval szépen letörölte az ajtóról az írást, –

holnap pedig, de jól megértsd holnap érted is eljövök s magammal viszlek!

A halál elment. A vén asszonynak pedig csak leesett az álla; már látta, hogy holnap vagy akarja vagy nem, de meg kell halni; félt, reszketett mint a kocsonya.

Már másnap reggel felé nem tudott hova lenni félelmében, bele bujt volna a halál elől az üres palaczkba is, ha lehetett volna. Találgatta, hogy hova bujjék; volt a kamorában egy hordó csorgatott méz, bele ült abba s csak az orra, szeme, szája látszott ki belőle.

– De hátha ott is rám talál?! jobb lesz, ha a dunnába buvok.

Kijött hát a mézből s belebutt a dunnába a toll közé; de ezt sem javasolta magának; ki akart hát jönni a dunnából, hogy más buvó helyet keres és a mint butt kifelé, épen akkor topant be a halál, a ki el nem tudta gondolni, hogy micsoda isten csodája lehet az az izé s úgy megijedt tőle, hogy majd kitorpte a nyavalya s ijedtségében úgy elszaladt, hogy még tán máig se ment felé se a vén asszonynak.

Török Károly 1872. /MNGy II./ IX. sz. 436-440. p.

AaTh 1199A Az ördög és a kenyér

MENNYIT BIR KI A BUZASZEM?

Volt egyszer, hol nem volt, hetedhét országon tul, ahol a kurtafarku malac tur, volt egyszer egy szegénylegény. Ez a szegénylegény sokáig szolgált egy ősz, öreg embernél. Azt mondja neki egyszer az ősz, öreg ember:

– Idehallgas, fiam. Meg voltam veled elégedve. Ideje, hogy már a magad gazdája légy és családot alapíts. Gyere, kiadom a béredet.

Adott az öreg ember a legénynek egy kürtöt s meghagyta, hogy a fedelét addig ki ne nyissa, amig meg nem házasodik.

A legény el sem tudta képzelni, hogy mi van benne, de azért szépen megköszönte és elindult hazafelé. Amint ment, rettentően furta a begyét, hogy vajon mi lehet a kürtben. Addig s addig feszengette a fedelét, amig ki nem nyitotta. De meg is bánta rögtön, mert egy nagy csorda marha jött ki belőle. Az egyik erre szaladt, a másik arra, be a tilosba, be a halásba.^{1/} Azt se tudta, merre fusson. Akármennyit futott, mégse tudta összeterelni azt a temérdek marhát.

– Jaj, hogy vitt volna el inkább az ördög, ahelyett, hogy kinyitottam – mondta mérgesen a legény.

– Jelen! Már itt is vagyok – mondta az ördög s már mellette is volt.

– Na-na, csak ne siess úgy, mert én is itt vagyok – s megfogta a fülét az ördögnek.

^{1/}Halás: ingoványos hely

– Csak ne ugrálj, mert rögtön sóbálvánnyá változtatlak. Ugy állhatsz mereven ítéletnapig, mint egy faszent – mondta az ördög.

A fiu megszeppent egy kicsit s kérlelni kezdte az ördögöt, hogy ha már eljött, segítsen összeterelni a marhákat.

– Ingyen egy lépést sem – felelte az ördög.

– Mi kell?

– Amikor megházasodsz, nekem adod a feleségedet.

"Egye fene – gondolta a legény – addig sok viz lefolyik a Maroson s csak kitalálok valamit."

– Áll az alku – mondta az ördögnek.

Kezet adtak egymásnak s azzal az ördög vette a kürtöt, becsukta, s marhák egy szálíg visszahuzódtak egy szempillantás alatt.

– Na, ezt én is kitalálhattam volna, hogy a fene enné meg – mérgeződött a legény. De már nem volt mit tenni. Nem tudta visszacsinálni a dolgot. Az egyezés már megtörtént.

Csakhamar még jobban megbánta, hogy szóbaállott az ördöggel, mert beleszeretett egy szép, ügyes leányba. A lakodalom napján nem volt jókedve, mert mind az járt az eszébe, hogy az ördögnek kell adnia a feleségét, akit mind jobban megszeretett.

Amikor a vendégek elmentek, összegyűjtötte a sok kalácsdarabot, kalácsmorzsát s a küszöbre hintette.

– Itt hagylak magam helyett őrségbe. Senkit be ne engedjetelek – mondta az ember és lefeküdt.

Éjfélkor jött az ördög s kopogtatott.

– Nyiss gyorsan ajtót!

A vőlegény helyett a kalácsdarabok válaszoltak:

– Ide csak az megy be, aki kibirja mindazt, amin mi átmentünk.

– Mi az? – kérdezte az ördög.

– Hát az hosszú sor – felelték a kalácsdarabok –, de elmondjuk neked.

– Büdöspor közé keverték s a földbe bevetettek. Aztán vasfogu boronával megfésültek, elrothadtam s kikeltem. Égett a nap, bántott a fagy, vert az eső, megfujt a szél. Ka-

szával levágtak, két kő között apróra őröltek, majd két husdarab jól megdöngyözött. Aztán tüzes kemencébe vetettek, megsütöttek, majd éles késsel apróra szeleteltek.

– Jaj! – mondta az ördög s még a háta is borzongott.

– Na, ennyi volt! Végig akarod csinálni? – kérdezte a kalács.

Az ördög azonban ezt már nem hallotta, mert már hült helye volt. Ugy elinált, mintha ott se lett volna. Talán még most is fut.

A szolgállegény pedig jól aludt és most is nyugodtan él, hogyha véletlenül meg nem halt.

Hunyadi András 1956. 43-46. p.

GEBRAUCHSANWEISUNG ZUM KATALOG

Zum Gebrauch des Katalogs

Meine Arbeit ist ein Teil des in Vorbereitung befindlichen Ungarischen Volksmärchen-Katalogs und hat durch diesen eine Verbindung zu dem in der internationalen Forschung anerkannten Aarne-Katalog. Nötig wurde sie einerseits, weil die beiden früheren Typenkatalogen /Honti, János: Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen. Helsinki 1928, FFC 81; Berze Nagy, János: Magyar népmesetipusok /Ungarische Volksmärchentypen/ I-II, Pécs 1957/ nicht völlig den Anforderungen des Aarne-Katalogs entsprechen, sind sie doch vor dessen 1. und 2. Ausgabe entstanden; zum anderen verlangt die Häufung des in den Jahrzehnten seit ihrer Zusammenstellung publizierten und handschriftlich vorliegenden Märchenmaterials die Ausarbeitung neuer Typen bzw. die Berücksichtigung neuer Varianten der schon bekannten Typen.

Der als Ausgangsbasis dienende Aarne-Katalog enthält unter den Nummern 1000-1199 als Untergruppe D der Echten Volksmärchen die Märchentypen vom "dummen Teufel". Da nun die im ungarischen Material zu den Typen AaTh 1000-1029 bzw. AaTh 1120 und AaTh 1132 gehörenden Varianten - die Märchen vom "Knecht János" oder vom "kaltblütigen Knecht" - in ihrer Aussage und ihren Märchenfiguren einheitlich von den übrigen Märchen über den "geprellten Teufel" abweichen, habe ich diese in meiner Zusammenstellung nicht aufgenommen. Die Ausgrenzung der genannten Märchengruppe ist dadurch begründet, dass die Märchentypen vom "dummen Teufel" Schwänke sind, deren zentrales Element die Geprellung des Teufels, Drachens, Riesen, Todes oder eines sonstigen mythischen Wesens ist, die von ihrem Gegner, dem Armen /Zigeuner, tapferen Schneiderlein usw./, mit List und Geschick besiegt werden. Demgegenüber haben die ungarischen Märchen vom "kaltblütigen Knecht" realen Märchencharakter, ihnen fehlt das Element des

Wunderbaren, die Gegner des Helden, des Knechtes János, sind nie Teufel oder sonstige mythische Wesen, sondern der reiche Priester, Herr oder Bauer, gegen deren Grausamkeit János' List nicht mehr Quelle des Humors ist, sondern zum Mittel der gerechten Rache wird.

In meinem Katalog sind die bis 1975 erschienenen bzw. handschriftlich vorliegenden Märchen aufgearbeitet. Ich fand ca. 300 in diese Typengruppe einzureihende Märchentexte, von denen 50 Typen mit dem Material des Aarne-Katalogs übereinstimmen, wozu noch 36 Typenvorschläge hinzukommen, so dass ich also 86 Märchentypen bestimmt habe. Den Überblick erleichtert das Typenregister am Ende des Bandes.

Meine Zusammenstellung ist aus folgenden Struktureinheiten aufgebaut. Typennummer: Wenn der Typ mit dem Aarne-Katalog übereinstimmt, wurden dessen Nummer und Buchstabe übernommen, mit der Abkürzung AaTh vor der Nummer. Die Nummer eines vom Aarne-Katalog abweichenden, aber in seiner Logik der Übertölpelung einem der AaTh-Typen nahestehenden neuen Typs habe ich möglichst in Verbindung mit der AaTh-Typennummer bestimmt, jedoch mit einem Unterscheidungszeichen versehen. Vor der vorgeschlagenen Typennummer steht MNK /Ungarischer Volksmärchen-Katalog/, danach befinden sich ein oder mehrere Sterne, in einigen Fällen ein Buchstabe und Sterne. Typenbenennung: Mit Ausnahme der neuen Typen bin ich nur in wenigen Fällen vom Aarne-Katalog abgewichen. Danach verweise ich, wenn nötig, auf die im Katalog zu findenden Parallelen. Dann folgen die Nummern /wenn vorhanden/ der Typenlisten von Honti und Berze Nagy und in Klammern die Zahl der von ihnen mitgeteilten Varianten. Dem folgt das Schema des Märchentyps: der gemeinsame inhaltliche Auszug der mir bekannten Varianten. Daran schliesst sich die Aufzählung der Varianten an, beginnend mit den Nummern der aufgeführten Varianten. Die Aufzählung folgt der zeitlichen Reihenfolge der Sammlungen. Vor den einzelnen Varianten steht der Name des Sammlers oder Mitteilenden, das Erscheinungsjahr, bei handschriftlichem Material die Seriennummer der Sammlung und /wenn vorhanden/ die der betreffenden Variante, ihr Titel und die Seitenzahl. Bei der darauffolgenden Typenformel wird

die Nummer des behandelten Typs durch Kursivierung hervorgehoben. Vier verschiedene Zeichen drücken die Beziehung zwischen den Typen aus:

- + verbindet voneinander unabhängige Typen
- verbindet jene Typen, die von einander abhängig sind
- / / schliessen jene Typen ein, die sich innerhalb des Rahmens der Typen vor der Klammer befinden
- ~ verbindet Märchentypen, die sich in den Episoden miteinander mischen.

Der Typenformel schliesst sich ein kurzer inhaltlicher Auszug der Variante an. Die letzte Einheit bilden die Sammlungsdaten für die Herkunft der Variante: der Ort der Sammlung /bei der Bezeichnung legte ich für die Gebiete ausserhalb Ungarns die Verwaltungseinteilung von 1910 zugrunde, zuzüglich der Angabe, zu welchem Land die betreffende Ortschaft heute gehört/, der Zeitpunkt der Sammlung, Name, Alter und Beruf des Märchenerzählers /evtl. sein Geburtsort, wenn zu erfahren war, dass er nicht am Ort der Sammlung geboren wurde/, bei Bestandteilen herausgegebener Sammlungen oder netzartigen Sammlungen bzw. wenn Herausgeber und Sammler nicht dieselbe Person ist, der Name des Sammlers und schliesslich, wenn sich dies entscheiden liess, die Notierungsweise, der Stil und in einigen Fällen sonstige Bemerkungen zum Text.

Nach der Aufzählung der Varianten bringe ich einige zum gegebenen Typ passende Stücke aus Kolportageausgaben bzw. aus der Sammlung Magyar Mese és Mondavilág /Die ungarische Märchen- und Sagenwelt/ von Elek Benedek, /zusätzliche Angaben siehe in der Bibliographie/ da diese Werke sehr zur landesweiten Verbreitung dieser Typen beigetragen haben.

Den Band ergänzen des weiteren ein Abkürzungsverzeichnis und je eine deutsche sowie Englische Zusammenfassung.

AaTh 1030 Ernteteilung /6/

/H: 1 BN -/

Der Mensch und der Teufel wollen gemeinsam ernten. Der Mensch bekommt immer den wertvollen, der Teufel den wertlosen Teil /z.B.: von den Kartoffeln den Teil über der Erde, vom Kohl den unter Erde/.

AaTh 1036 Das Ferkel mit Ringelschwanz /22/

/H: 2 BN: 3/

Der Mensch und der Teufel gehen gemeinsam Ferkel stehlen bzw. wetteifern: wer kann mehr Schweine aus dem Stall hinaustreiben. Obzwar das Schwerste der Arbeit dem Teufel zufällt, gewinnt doch der Mensch, weil er behauptet, jedem von ihm gestohlenen oder herausgetriebenen Tier den Schwanz gerollt zu haben. Der Teufel bekommt nur wenige kränkliche Schweine, bloss sie haben einen geraden Schwanz.

AaTh 1045 Das Zusammenziehen des Teiches /1/

/H: - BN: -/

Der Mensch droht dem Teufel, mit einer Kette den Teich fortzuziehen. Der erschrockene Teufel schenkt ihm einen Scheffel Geld, um das zu verhindern.

AaTh 1049 Der Mensch im Dienste des Teufels/Wasser- und Holztragen/ /53/

/H: 13 BN: 8/

Der Teufel stellt den für bärenstark gehaltenen Menschen an und beauftragt ihn, Wasser und Holz zu tragen. Der Mensch kann die dazu nötigen Geräte nicht einmal leer bewegen, und beginnt deshalb, den Brunnen umzugraben oder die Bäume mit Seil zusammenzubinden. Dem Teufel sagt er, er wolle den ganzen Brunnen/ den ganzen Wald auf einmal nach Hause tragen, um sich nicht jeden Tag damit mühen zu müssen. Erschrocken über seine Riesenkraft, verspricht der Teufel dem Menschen einen Sack Gold/Geld, wenn er die Hölle verlässt. Der Mensch zeigt sich nur dann bereit dazu, wenn ein Teufel den Schatz nach Hause schleppt.

MNK 1049^x Der Mensch im Dienste des Teufels/Weizen mahlen/ /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel will den Menschen in die Mühle schicken, um dort bis Abend dreiunddreissig Säcke Korn zu mahlen. Der Mensch beginnt einen Graben für den Mühlgraben zu ziehen, um die Mühle und den Mühlendamm hierher zu transportieren. Des Teufel gestattet es ihm nicht.

MNK 1049^{xx} Der Mensch im Dienste des Teufels/Stroh tragen/ /1/

/H: - BN: -/

Die Feen schicken den Schmied, um aus dem Schober Stroh zu holen. Der Schmied beginnt ein langes Seil zu drehen, um das Ganze auf einmal nach Hause zu schleppen. Erschrocken über seiner Riesenkraft wird ihm die Arbeit verboten.

MNK 1049^{xxx} Der Mensch im Dienste des Teufels/Holz schleissen/ /1/

/H: - BN: -/

Der Bursche bekommt die Aufgabe, Holz zu hacken. Er vermag nicht einmal, die Axt zu bewegen. Statt dessen schaut er hin und her, um einen geeigneten Platz zum Fortspringen zu finden und erklärt, infolge seines Schlages werde sich die Erde öffnen und sie alle verschlingen. Der Teufel untersagt ihm die Arbeit.

AaTh 1051 Das Biegen des Baumes /18/

/H: 1 BN: 4/

Der Teufel /Riese/ biegt einen starken Baumzweig hinunter bzw. entwirzelt einen Baum, von dessen aufschlagenden Zweigen der Mensch zuerst weit weg fliegt, und dann auf einen Hasen fällt. Er tut, als wäre er bloss um den Hasen zu fangen so weit gesprungen bzw. hätte einfach fliegen wollen.

MNK 1051^x Entwurzelung des Baumes /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel und der Müller wetteifern, wer von beiden einen riesigen Baum enturzeln und dann auf so in den Boden zurückstecken kann, dass der Baum reichlich Obst trägt. Der Teufel verrichtet die Aufgabe, aber als der Müller sagt, sein Baum werde sogar den höchstgelegenen Vorhof der Hölle mit Obst bedecken, gestattet es ihm der erschrockene Teufel nicht.

AaTh 1052 Einen Baum tragen /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel und der Schneider fällen gemeinsam einen Baum.

Der Schneider sagt, er wolle den grösseren Teil der schweren Last auf sich nehmen, deshalb solle der Teufel den Baumstamm vorne schleppen, und er trage hinten die Zweige. Der Teufel ist einverstanden und hebt den Stamm auf, worauf sich der Schneider unauffällig auf die Zweige setzt. Die Last wird dem Teufel zu schwer, unerwartet wirft er den Baum samt Schneider ab. Der Schneider gibt vor, vom niederfallenden Baum fast getroffen zu sein. Der Teufel kehrt in der Meinung heim, der Schneider sei viel stärker als er.

MNK 1052^x Stroh schleppen /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel und der Bursche schleppen gemeinsam einen Strohschober. Der Bursche schiebt eine Stange derart unter den Schober dass der längere Teil ihm, der kürzere dem Teufel, zufällt. Infolge dessen vermag der Teufel den Schober nicht aufzuheben, der Bursche schafft dies leicht. Der Teufel traut ihm zu, dass er stärker ist als er.

MNK 1052^{xx} Fass schleppen /1//H: - BN: 1053^{xx} /1/ /

Die Riesen schicken den Schneider, um Wein zu holen. Er lässt ein Fass von zehn Ohm an den Waldrand tragen. Die Riesen können bloss zu zweit das Fass aufheben und weiterschleppen. Es wird anerkannt, dass der Schneider körperlich kräftiger ist als die Riesen.

AaTh 1053 Wildschweinjagd /1/

/H: - BN: -/

Der Drache will den Zigeuner von Wildschweinen zerfleischen lassen, deshalb lädt er ihn zur Wildschweinjagd ein. Der

Zigeuner klettert vor Schreck auf einen Baum. Als er hinuntersteigt, findet er ein altes, totes Schwein unter dem Baum. Er gibt vor, er hätte es selbst getötet. Der Drache bekommt einen Schreck, weil er nur ein Ferkel fangen konnte.

AaTh 1060 ^vWettstreit zwischen dem Menschen und dem Teufel /36/ /Aus einem Stein Wasser quetschen/
/H: 3 BN: 5/

Der arme Mensch /Zigeuner, Fischer, Schneider/ und der Teufel wetteifern, welcher von ihnen aus einem Stein Wasser pressen bzw. den Stein zu Mehl zermahlen kann. Der Mensch presst aus dem von vorher angeschafftem Ei oder Quark Saft, während es dem Teufel nur gelingt, ein Paar Tropfen Wasser zu gewinnen. Er bekennt, schwächer als der Mensch zu sein.

MNK 1060^x Wettstreit zwischen dem Menschen und dem Teufel /1/ /Den Fuss in das Feld stossen/
/H: - BN: -/

Der Zigeuner und der Teufel wetteifern: das Feld gehört dem, der seine Füße so in das Feld stossen kann, dass von dem einen Fuss Käse, von dem anderen Milch entspringt. Der Zigeuner versteckt in eine Grube Milch und Käse, womit er siegt, weil nach den Stößen des Teufels nichts aus der Erde kommt.

AaTh 1061 Zerbeißen eines Steines /5/
/H: 1 BN: 2/

Der Mensch und der Teufel wetteifern, welcher von ihnen einen Stein zerbeißen /zerstossen/ kann. Der Mensch nimmt eine Pogatsche oder Nuss und durchbeißt /zerstösst/ sie mühe-los. Der Teufel dagegen macht sich die Zähne am Stein schartig oder kann den Stein überhaupt nicht zerstossen.

AaTh 1062 Steinwerfen /19/
/H:1 BN: 5/

Der Mensch und der Teufel /Riese/ wetteifern, welcher von ihnen einen Stein /eine Keule/ höher werfen kann. Der Teufel wirft einen Stein /eine Keule/ hoch, der /die/ nach bestimmter Zeit auf die Erde zurückfällt. Der Mensch wirft einen Vogel hoch, der kehrt nie zurück.

MNK 1062^x Das Hochwerfen der Feder /1/
/H: - BN: 1062 I^x1/

Der Riese und der Schusterjunge wettstreiten, welcher von ihnen eine Gänsefeder höher werfen kann. Die Versuche des Riesen missglücken, denn die Feder fällt jedesmal hinunter. Der Schusterjunge versteckt die Feder heimlich unterm Arm und gibt vor, sie so hoch geworfen zu haben, dass sie nie wiederkommt. Der Riese erkennt seine Stärke an.

AaTh 1063 Keulenwerfen /42/
/H:2 BN: 7/

Der Teufel und der Arme wetteifern, wer von ihnen eine Keule höher werfen kann. Der Teufel wirft sie hoch, der Mensch will, wie er sagt, St. Peter oder seinem im Himmel wohnenden Bruder die Keule hinaufwerfen, der dort als Schmied arbeitet. Der Teufel verwehrt es ihm.

MNK 1063^x Blumenriechen /1/
/H: - BN: -/

Der Mensch und der Teufel messen sich, wer von ihnen eine Blume schöner riechen kann. Der Mensch schaut gen Himmel, um die Blume seiner dort wohnenden Schwester hinaufzuwerfen. Der Teufel gestattet es ihm nicht und kehrt in die Hölle zurück.

MNK 1063^{xx} Hinaufwerfen des Sackes /4/

/H: - BN: -/

Der Teufel wirft einen schweren /mit Gold, Geld, Sand/ gefüllten Sack, der Mensch /seine Frau/ einen leichten, mit Spreu gefüllten Sack in die Höhe. Der Teufel erkennt die größere Kraft des Menschen an.

AaTh 1065^x Wettbewerb im Hämmern /1/

/H: - BN: -/

Der Schneider und der Riese wetteifern, welcher von ihnen stärkere Schläge auf ein Eisenstück geben kann. Der Schneider gibt vor, von der Kraft seines Schlages springe das Eisenstück entzwei. Der Riese lasst ihn nicht schlagen.

AaTh 1071 Ringkampf /22/

/H: - BN: -/

Der Teufel fordert den Menschen zum Ringkampf auf. Der Mensch schickt für sich seinen älteren /jüngeren/ Bruder /oder seinen Grossvater/, den Bären, der den Teufel zu Boden schlägt. Der Teufel wagt es hierauf nicht mehr, sich mit dem Menschen einzulassen.

AaTh 1072 Wettlauf /52/

/H: 6 BN: 10/

Der Teufel fordert den Menschen zum Wettlauf auf. Der Mensch schickt für sich seinen jüngeren Bruder, den Hasen, der mühelos schneller als der Teufel läuft.

AaTh 1074 Wettlauf mit helfenden Tieren /2/

/H: - BN: -/

Der Teufel ruft den Helden zum Wettlauf. Er schickt für sich zwei Frauen /zwei Häsinnen/, denen der Teufel unterliegt.

AaTh 1081 Wettbewerb mit anderen Tierhelfern /1/

/H: 1 BN: 1/

Der Teufel fordert den Burschen zum Wettstreit im Untertauchen auf. Der Bursche schickt eine Wildente als seine jüngere Schwester für sich. Die Wildente taucht unter, dem Teufel wird das Warten zu viel und er läuft davon.

AaTh 1082 Das Herumschleppen des Pferdes /13/

/H: - BN: -/

Der Teufel ruft den Menschen zum Wettkampf auf; wer von ihnen ein Pferd im Hof herumschleppen kann. Der Teufel schleppt es in den Armen und spannt seine Kräfte fast bis zum Aussersitzen an. Der Mensch setzt sich darauf und reitet mühelos auf dem Hof umher. Der Teufel erkennt den Menschen als stärker an.

AaTh 1083 Duell mit der langen Stange und dem Knotenstock /12/

/H: 2 BN: 4/

Der Teufel und der Arme duellieren sich in einer kleinen Stube. Der Mensch gibt dem Teufel eine lange Stange, er selbst nimmt einen kleinen kurzen Knotenstock /Hammer/ in die Hand. Während der Teufel mit der Stange nichts erreichen kann, verwichst ihn der Mensch gründlich.

MNK 1083^x Duell mit der Stange /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel und der Zigeuner duellieren sich mit einer Stange. Wenn der Teufel ihn schlagen will, betet der Zigeuner jedesmal: "Oh mein Herr Christus, hilf mir!", da trifft der Teufel statt seinen den eigenen Kameraden. Inzwischen prügelt der Zigeuner den Teufel gründlich durch.

AaTh 1083 A Das Duell durch den Zaun /11//H: - BN: 1098^x 3/

Der Arme und der Teufel duellieren sich. Der Arme gibt dem Teufel eine Heugabel, er selbst nimmt einen Spielss in die Hand. Sie stehen auf beiden Seiten eines Zaunes und versuchen, einander durch den Zaun zu stechen. Der Teufel vermag es mit der Heugabel nicht, wogegen der Mensch ihn gründlich zersticht.

MNK 1083 A^x Duell: Wem gelingt es, die Schwinge zu durchstechen /mit Heugabel und Spielss/ /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel und der Zigeuner wetteifern, welcher von ihnen eine Schwinge mit der Heugabel durchstechen kann. Der Teufel versucht es mit einer vierzinkigen Gabel, die jedesmal steckenbleibt, der Zigeuner nimmt einen eisernen Spielss in die Hand und der geht leicht hindurch.

AaTh 1084 Wettschreien /Knallen/ /44/

/H: 4 BN: 1084 4, 1093 1/

Der Teufel und der Mensch messen sich, wer stärker pfeifen /schreien, knallen/ kann. Der Mensch will sich einen Reifen um den Kopf legen lassen, weil dieser, wie er sagt, sonst vom eigenen Pfiff zerspringe. Erschrocken bittet ihn der Teu-

fel, auch seinen Kopf mit einem Reifen zu versehen. Der Mensch tut dies, dann schlägt er ihm so stark auf den Kopf, dass der Teufel zu Boden /in Ohnmacht/ fällt und den Menschen als den Stärkeren anerkennt.

MNK 1086^x Das Überspringen der Grube /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel und der Zigeuner messen sich, wer eine übermälssig grolsse Grube überspringen kann. Der Teufel schafft es, der Zigeuner beginnt aber die Grube noch breiter zu machen, weil die Aufgabe seiner Aussage nach sonst zu klein sei. Der Teufel verbietet es ihm, denn eine breitere Grube könnte er nicht mehr überspringen.

AaTh 1088 Wettbewerb im Essen /3/

/H: - BN: -/

Der Held tut es, als könnte er mehr essen, wie sein Partner. Das Essen wirft er aber in den heimlich im Busen versteckten Ranzen. Nachdem sie fertig sind, sticht er ein Messer in seinen "Bauch" /Ranzen/. Sein Gegner ahmt ihm nach und stirbt.

AaTh 1088^x Scheinwettbewerb /Schnapstrinken/ /2/

/H: - BN: -/

Der Held trinkt Wasser /scheinbar Schnaps/, der Teufel bekommt richtigen Schnaps /Vitriol/ und wird ihm davon schlecht. Der Held wird von ihm als der Stärkere anerkannt.

MNK 1088^{xx} Trinken aus dem Faïss /1//H: - BN: 1099^x 1/

Die Riesen heben ein fünf Ohm grolsses Fass an ihren Mund,

wenn sie trinken wollen. Der Schuster bohrt ein Loch in das Falss, steckt ein Schilfrohr hinein, wodurch er den Wein heraus-saugen kann. Die Riesen bewundern seine Methode und halten ihn für stärker als sich selbst.

AaTh 1089 Dreschwettbewerb /4/

/H: - BN: 1/

Der Arme und der Teufel dreschen gemeinsam. Der Arme hat einen hölzernen, der Teufel einen eisernen Dreschflegel. Der Mensch ist schwach und alt, so kann er viel weniger leisten als der Teufel. Nach Arbeitsschulss teilen sie untereinander den Ertrag. Der Teufel kann zwischen dem kleineren /Weizenkörner/ und dem grölsseren/Spreu/ Haufen wählen. Er wählt den grölsseren, womit er übel dran ist.

AaTh 1091 Wer kann ein Pferd von unbekannter

Rasse anschaffen? /4/

/H: - BN: -/

Der Arme schenkt sein Hirse-/Weizen/ feld dem Teufel, weil die Ernte schlecht zu werden verspricht. Später gereut ihn seine Tat, und er einigt sich mit dem Teufel, die Ernte solle dem von ihnen zufallen, der am nächsten Tag ein Pferd von unbekannter Rasse bringen kann. Der Arme setzt sich auf dem Rücken seines nackten Weibes, das sich dem Teufel auf allen vieren kriechend mit dem Hintern nähert. Der Teufel hat noch nie im Leben ein solches Pferd gesehen, und verzichtet auf die Ernte.

MNK 1091^X Wer kann einen Vogel von unbekannter

Rasse anschaffen? /1/

/H: - BN: -/

Der Arme bekommt vom Teufel einen Scheffel Geld, wofür er an drei aufeinanderfolgenden Tagen drei Vögel fangen mulss.

Falls der Teufel alle Vögel identifizieren kann, darf er den Menschen holen, falls nicht, gehört das Geld dem Menschen. Zwei Vögel erkennt der Teufel, als dritter Vogelerscheint aber die mit Honig eingeschmierte, in Federn eingerollte nackte Frau des Armen, die der Teufel nicht erkennt. So wird der Mensch gerettet.

MNK 1091^{XX} Wer kann ein Haus von unbekannter

Art zeigen? /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel hilft dem armen Burschen die Tochter eines Grolssbauern heiraten zu können. Dafür mulss er dem Teufel zehn Jahre später ein Haus von unbekannter Art zeigen, sonst gehört er ihm. Die Frau des Burschen hilft ihm, rollt sich nackt in Honig und Federn, dann zeigt sie sich auf allen vieren kriechend dem Teufel, der ein Haus von dieser Art noch nie gesehen hat.

MNK 1091^{XXX} Wer kann einen Samen von

unbekannter Sorte zeigen? /1/

/H: - BN: -/

Wenn der Schneider dem Teufel nicht einen Samen von unbekannter Sorte zu zeigen vermag, holt er ihn. Der Schneider sammelt allerlei Sorten, der Teufel erkennt sie mit Ausnahme des letzten Samen. "Was für ein Samen ist das?" fragt er. "Drecksamen" lautet die Antwort, worauf sich der Teufel beschämt fortschert.

AaTh 1091 A Die Namensenträtselung einer

geheimnisvollen Pflanze /Tabak/ des Teufels /7/

/H: - BN: -/

Der Teufel gibt dem Menschen eine Tabakpflanze, damit er

sie einsetzt. Falls jedoch der Mensch ihren Namen nicht herausfindet, wird ihn der Teufel töten. Seine Frau hilft ihm, sie rollt sich nackt in Kot und Federn, und kriecht auf allen vieren zu der geheimnisvollen Pflanze. Der Teufel bekommt einen Schreck /erkennt die Frau nicht/ und ruft den Mann, um sie wegzutreiben, damit sie die Tabakpflanze nicht niedertrete. So erfährt der Mensch den Namen des Tabaks, und wird gerettet.

MNK 1091 B^X Das Erraten des Lebensalters vom Teufel /1/
/H: - BN: -/

Der Teufel bedroht den Jäger, wenn er sein Lebensalter nicht errät, wird er ihn töten. Die Jägersfrau hilft, rollt sich in Honig und Federn, dann kriecht sie in den Hühnerstall hinein. Kommt der Teufel, und schaut sie an mit den Worten: "Ich bin neunhundertneunundneunzig Jahre alt, doch so ein Lebewesen habe ich noch nie gesehen." So wird der Jäger gerettet.

AaTh 1094 Gegenseitiges Verfluchen /5/
/H: 1 BN: 1/

Der Teufel und der Arme wetteifern, wer von ihnen den anderen stärker verfluchen /beschimpfen, erschrecken/ kann. Der Teufel erschreckt den Menschen mit höllischen Qualen, oder beschimpft ihn so sehr, dass von ihm der Anzug abgleitet. Der Mensch wirft dem Teufel eine eiserne Hechel an den Rücken, oder verhaut ihn tüchtig mit dem Nudelholz. Der Teufel kehrt in die Hölle zurück.

AaTh 1095 Zwickwettbewerb /1/
/H: - BN: -/

Der Teufel und der Arme wetteifern, wer den anderen stärker zwicken kann. Vor der Ankunft des Teufels verabredet sich

der Arme mit einem Mädchen, dass sie dem Teufel zeigen sollte, wie grolsses Loch der Mensch in ihren Hintern gezwickt hat, und dem Teufel mitzuteilen, dass der Arme gerade seine Nägel schärfen lässt. Der Teufel läuft erschrocken davon.

AaTh 1096 Nähwettbewerb /11/
/H: 1 BN: 1/

Der Teufel und der Schneider /Zigeuner/ wetteifern, welcher von ihnen eine Hose /einen Bauernmantel/ schneller anfertigt oder eine Spule Garn schneller verbraucht. Der Teufel nimmt einen langen Faden, um nicht stets die Nadel einfädeln zu müssen, infolge dessen muss er bei jedem Stich zum Fenster hinaus- und hereinspringen. Der Schneider arbeitet dagegen mit kurzem Faden und überwindet auf diese Weise den Teufel.

MNK 1096 A^X Wettbewerb im Hausbau /1/
/H: - BN: -/

Der Teufel wettet mit dem Maurer, wer von ihnen schneller ein Haus bauen kann. Nach dem Ausheben des Fundaments stellt der Teufel sofort das grolsse Gerüst auf und schleppt alle Ziegel hinauf, infolgedessen muss er beim Bau der Mauer für jeden Ziegel auf- und ablaufen. Der Maurer steigt stufenweise an, so gewinnt er gegen den Teufel.

MNK 1100^X Wettbewerb im Windlassen /11/
/H: - BN: -/

Der Teufel und der Mensch wetteifern, wer gröllsere Winde /grölssere Furze/ gehen lassen kann. "Der Wind" des Teufels hebt den Menschen in die Höhe, und er sagt ihm, er wolle die höheren Öffnungen des Hauses zumachen, damit der Teufel erstickt, wenn er seinen Wind zu lassen beginne. Der Teufel flieht erschrocken davon.

MNK 1100^{xx} Wettbewerb im Scheißen /9/

/H: - BN: -/

Der Teufel /Riese/ und der Bursche wetteifern, wer von ihnen einen grösseren Haufen scheißen kann. Als der Bursche die Unmenge des Teufelproduktes sieht, beginnt er auf einen Baum /Hügel/ hinaufzuklettern, und sagt, in seinem beträchtlichen Produkt werde man ersticken / oder er täuscht unauffällig sein kleineres Produkt mit dem des Teufels aus. Vom Teufel wird die Niederlage anerkannt.

MNK 1100^{xxx} Wettbewerb im Pissen /2/

/H: - BN: -/

Der Teufel /Drache/ und der Bursche wetteifern, welcher von ihnen mehr pissen kann. Der Bursche setzt sich auf eine mit Wasser gefüllte Wanne und zieht heimlich den Korke. Der Teufel fürchtet sich vor dem Ertrinken, und erkennt lieber den Burschen als Sieger an.

MNK 1100^{xxxx} Wettbewerb im Spucken /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel und der Bursche wetteifern, wer von ihnen stärker spucken kann. Von der Teufelsspucke wird der Bursche halb überschüttet. Er fordert den Teufel auf, ihm den Rücken zu zeigen, sonst würden von seiner Spucke die Teufelsaugen ausbrennen. Darauf schmiert er sich den Mund mit Tinte ein und wirft dem Teufel einen mit Tinte gefüllten Topf an den Kopf, so dass er völlig tintenbedeckt wird. Der Teufel erkennt ihn als Sieger an.

MNK 1101^x Wer kann einen grösseren Floh/eine grössere Laus/ fangen /2/

/H: - BN: -/

Der Drache /Teufel/ und der Bursche wetteifern, wer von ihnen einen grösseren Floh /eine grössere Laus/ fangen kann. Der Bursche zieht plötzlich eine früher gefangene Krähe hervor, womit er den Teufel überwindet.

AaTh 1115 Tötungsversuch /41/

/H: 5 BN: 11/

Der Teufel /Riese, Drache/ erschrickt vor der Kraft des Armen /Zigeuners, Schneiderleins usw./ und beschließt, diesen in der Nacht zu töten. Der Arme erhält Kenntnis von der Absicht des Teufels und legt deshalb einen Klotz /mit Blut gefüllte Blase, Stein usw./ in sein Bett. Das Ungeheuer erkennt den Betrug im Dunkel der Nacht nicht und schlägt den "Armen" tot. Morgens stellt es mit Schrecken fest, daß dem Armen nichts passiert ist.

AaTh 1116 Verbrennungsversuch/Wer hält größere Hitze aus?/ /1/

/H: - BN: 1/

Der Junge und der Teufel wetten; Wer mehr Hitze aushält, dem soll das Geld gehören. Sie gehen in ein kleines Zimmer, der Junge stellt den Teufel vor das Ofenloch und sich selbst vor ein Mäuseloch. Als es schön heiß wird, schreit er, man solle ihm ein Kissen bringen, weil er gleich erfriert. Der Teufel gibt ihm lieber das Geld, weil er in der Hitze fast schon gebraten ist.

AaTh 1121 Der Teufel wird in den Back-
ofen geschoben /2/

/H: 2 BN: 1/

Der Teufel will den Menschen ins Feuer werfen, der aber bittet den Teufel, ihm zu zeigen, wie er sich auf die Backschaufel setzen muß. Der Teufel tut dies, da wirft ihn der Mensch in den Ofen.

AaTh 1130 Die Auszahlung des Lohnes /4/

/H: - BN: 1186^{XX} 1/

Der Teufel zahlt den Armen aus. Der Arme gräbt eine Grube und legt einen löcherigen Hut darüber. Der Teufel schafft so lange Geld heran, bis die Grube und dann der Hut voll sind, und ist dabei des Glaubens, nur einen Hut voll Geld bezahlt zu haben.

AaTh 1133 Der Mensch läßt den Teufel
stärker werden /Kastrierung/ /2/

/H: - BN: -/

Der Teufel erfährt vom Armen, dessen Ochsen seien deshalb so stark, weil sie verschnitten sind. Auf seinen Wunsch hin kastriert der Arme auch ihn. Doch der Teufel verspricht, er werde in einem Jahr den Armen kastrieren. Am angegebenen Tag trifft der Teufel statt des Armen aber dessen Frau. Dem Teufel scheint es, als habe die Frau die Angelegenheit schon hinter sich und läßt sie in Ruhe.

MNK 1133^X Versuch, eine Wunde zu verlöten /1/

/H: - BN: 1095 1/

Der Arme verflucht sein Feld, es verspricht aber, eine

bessere Ernte zu geben, als anderswo. Der Teufel will das Feld nicht zurückgeben. Schließlich sagt die Frau des Armen, wobei sie hinter sich weist: "Wenn du dieses Loch zulötest, gehört das Feld dir." Der Teufel kann die Aufgabe nicht lösen /Obszönität/.

AaTh 1134 Der Mensch läßt das Ungeheuer stärker
werden. /Verbrühen/ /1/

/H: - BN: -/

Das Ungeheuer möchte so stark werden wie der Held. Der Held verlangt um ein Faß Fett und stößt das Ungeheuer mit den Worten, er wolle es "abhärten", in das kochende Fett.

AaTh 1137 Polyphem /19/

/H: 3 BN: 1141^X 2 /

Der Held gerät in die Gewalt eines Riesen, der ihn zusammen mit seinen Schafen in einen Pferch einsperrt. Der Held blendet den Riesen im Schlaf und rettet sich, in die Wolle eines Lammes geklammert, aus dem Pferch. Der Riese bemerkt die List und beschenkt den Helden mit seinem Ring. Als der Held den Ring auf den Finger zieht, fängt der Ring an zu schreien: "Hierher, blinder Riese!" Der Held kann den Ring nicht vom Finger ziehen, schneidet sich deshalb den Finger ab und wirft ihn in einen See. Auch dort schreit der Ring weiter, der Riese geht ihm nach und ertrinkt.

MNK 1143^X Die Mißhandlung des Riesen
herstellung einer Schaukel/ /1/

/H: - BN: -/

Der Schneider wetteifert mit dem Riesen, wer besser schaukeln kann. Der Riese setzt sich auf die Schaukel und wird

vom Schneider so lange herumgedreht, bis seine Augen hervorkommen und er stirbt.

MNK 1145^x Der Arme erschreckt den Teufel durch Tierstimmen /2/

/H: - BN: -/

Der Teufel erschrickt vor der Stimme ihm unbekannter Tiere und flieht oder erfüllt den Wunsch des Menschen.

AaTh 1149 Der Teufel wird mit der Drohung verjagt, ihn aufzuessen oder aufzuspießen /38/

/H: 2 BN: 11/

Als der Zigeuner und der Teufel /Drache, Riese/ nach Hause kommen, laufen ihnen die vielen Zigeuerkinder entgegen und schreien, sie möchten Teufelsfleisch essen. Der Teufel erschrickt, wirft den Sack mit Gold weg und läuft davon.

MNK 1149^x Die Frau des Armen verjagt den Teufel /6/

/H: - BN: -/

Der Teufel geht zur Frau des Armen, um ihr das Gold wegzunehmen. Die Frau prügelt ihn aber mit Gewichten /Mangelholz/ gut durch, der Teufel läuft fort.

MNK 1149^{xx} Spinnende Frauen vertreiben den Teufel /2/

/H: - BN: -/

Der eintreffende Teufel erhebt mit seinem Schnaufen die Spinnerinnen auf den Dachboden. Der Bursche sagt, sie umschleis schleichen den Teufel mit ihren Spinnrocken als Spiessen. Teufel läuft erschrocken fort.

AaTh 1157 Die Flinte als Pfeife /1/

/H: - BN: -/

Der Jäger und der Teufel wetten, wer schneller eine Pfeife Tabak aufraucht, der ist Sieger. Wenn der Jäger siegt, bekommt er vom Teufel eine Pfeife, in der der Tabak nie alle wird. Wenn der Teufel siegt, gehört die Seele des Jägers ihm. Der Jäger gibt dem Teufel seine Flinte anstatt einer Pfeife, in der der Teufel so lange herumstochert, bis er abzieht und kopfüber hinstürzt. Damit hat er die Wette verloren.

AaTh 1159 Der Teufel lernt Flöte spielen /25/

/H: 2 BN: 3/

Der Teufel /Drache, Riese/ möchte das Flötenspiel /Geigenspiel usw./ lernen. Der Junge sagt ihm, seine Finger seien krumm, sie müßten gerade gemacht werden. Er klemmt die Finger des Teufels in einen Spalt, in einen Schraubstock. Der Teufel brüllt vor Schmerzen. Schließlich läßt ihn der Bursche los, aber der Teufel droht ihm, sich für diese Tat noch zu rächen.

Als sie wieder zusammentreffen, bohrt der Bursche ein Loch in den Mist oder beginnt seine Frau zu liebkosen. Entsetzt schreit der Teufel auf: "Da ist der Schraubstock" und macht sich davon.

AaTh 1160 Der Teufel im Gespensterschloß /1/

/H: 1 BN: 2/

Der Teufel will den Jungen wegschleppen, doch sein Bart wickelt sich um die Drehbank. Der Junge läßt ihn erst frei, als ihm der Teufel zeigt, wo er drei Kisten Gold versteckt hat.

AaTh 1164 Die böse Frau in der Grube/Belfagor/ /3/

/H: - BN: -/

Die böse Frau wird von ihrem Mann in die Grube /Fallgrube, Keller/ geworfen. Als er seine Tat bereut und sie herausziehen will, hängt am Ende des Seils der Teufel: er hatte es da unten bei der Frau nicht mehr ausgehalten.

AaTh 1164 D Das Geschenk des Teufels /2/

/H: 332 1, BN: 1164 1/

Der Teufel beschenkt /belohnt/ den Armen damit, daß er in den Reichen /König, Königin, Prinzessin/ fährt, von wo ihn der Arme für gutes Geld austreibt. Das darf er allerdings nur einmal /zweimal, dreimal/ tun. Der Arme wird reich /wird der Ehemann der Prinzessin/ und hält die Bedingung des Teufels nicht ein. /Vorgeschichte üblicherweise AaTh 1164./

MNK 1164 D^x Der Teufel schließt mit demMenschen einen Bund /3/

/H: 332 1, BN: 1164 1/

a/ Der Teufel heiratet eine häßliche, geschwätzig Frau, mit der er nicht zusammenleben kann, und läuft ihr davon.

b/ Er verbündet sich mit einem Menschen. Er fährt in die Kranken und sein Gefährte treibt ihn ihnen für schweres Geld aus.

c/ Einmal will der Teufel gehorchen, daraufhin erschreckt ihn sein Gefährte: er werde seine Frau rufen. Der Teufel macht sich erschrocken davon.

MNK 1164 D^{xx} Der Teufel und die Szeklerin /6/

/H: 333 4, BN: 1164 2/

a/ Die Szeklerin wird aufgrund ihres Starrsinn lebendig begraben /oder fällt in eine Grube/. Sie ruft den Teufel zu Hilfe, der sogleich erscheint, sie aus ihrem Grab befreit und auf die Schulter nimmt.

b/ Er vermag sich auf keine Weise von der Frau zu befreien, schließlich hilft ihm ein Husar, der die Frau mit seinem Säbel verjagt. Der Teufel belohnt seinen Befreier damit, daß er in eine Königstochter fährt, aus der ihn der Husar für teures Geld verjagt. Das darf er aber nur einmal /zwei-, dreimal/ tun.

c/ Der Husar erfüllt die Bedingung des Teufels nicht und droht ihm, als dieser nicht bereit ist zu gehorchen: Ich rufe die Szeklerin! Der Teufel läuft erschrocken weg.

/Vorgeschichte üblicherweise AaTh 1365 F^x./MNK 1167^{xx} Der Teufel und der Wolf /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel und der Wolf stecken ihre Köpfe in ein Joch und gehen so zum Schuster zurück, um das Geld zu holen, doch dessen Kinder erschrecken sie so, daß sie fliehen.

MNK 1167^{xxx} Der Teufel und der Fuchs /7/

/H: - BN: -/

Das Ungeheuer geht des Geldes wegen mit dem Fuchs zurück, der Mensch aber erschreckt sie derart, daß sie Hals über Kopf flüchten.

MNK 1168^x Teufelsaustreibung mit
Weihrauch /13/
/H: - BN: 2/

Der Arme will sich im Wald aufhängen. Dem vorbeikommenden Teufel sagt er, er suche Weihrauch, mit dem er ihn in der Höhle ausräuchern wolle. Der Teufel erschrickt und gibt dem Mann einen Sack Gold, den er dann durch die verschiedensten Wettstreite ergebnislos zurückgewinnen will.

MNK 1168^{xx} Der Arme bedroht den Teufel
/Der Wetzstein/ /2/
/H: - BN: -/

Der Arme wetzt am See seine Sense. Er erschrickt vor dem aus dem Wasser kommenden Teufel und läßt seinen Wetzstein in den See fallen. Er droht dem Teufel, wenn er nicht seinen "Schatz" heraufhole, werde er das ganze Wasser abschöpfen. Der Teufel gibt ihm lieber einen Scheffel Gold nur das solle er nicht tun, denn dieser Platz sei der Eingang zur Hölle. Später probiert er vergeblich, in verschiedenen Wettstreiten das Geld zurückzugewinnen.

MNK 1168 C^x Der Mensch tötet statt seines
Rinderhirten ein Lamm /1/
/H: - BN: -/

Der Teufel verspricht einem Manne Geld, wenn er seinen Rinderhirten tötet. Doch der Mann tötet lieber ein Lamm und nimmt das Geld. Der Teufel sagt: "Na, du bist ja ein größerer Teufel als ich!"

AaTh 1174 Unerfüllbare Wünsche
/Strick aus Sand/ /1/
/H: - BN: -/

Der Teufel bekommt die Seele des Armen nur, wenn er mit einem Seil Sand vom Grunde des Meeres heraufholt. Er kann die Aufgabe nicht erfüllen, und so bekommt er die Seele nicht.

AaTh 1175 Unerfüllbare Wünsche
/Ein Haar geradebiegen/ /4/
/H: - BN: -/

Der Teufel nimmt den Helden mit, wenn er nicht eine unerfüllbare Sache wünschen kann. Schließlich gibt dessen Frau ein Haar hin, das er gerade machen sollte. Dazu ist der Teufel nicht imstande, denn je mehr er es zieht, desto mehr biegt es sich. Beschämt macht er sich davon /Obszönität/.

AaTh 1176 Unerfüllbare Wünsche
/Auf einen Furz einen Knoten schlagen /3/
/H: - BN: 1176 1; 1177^x 1/

Der Teufel verspricht, den Menschen in Ruhe zu lassen, wenn er etwas wünscht, was dieser nicht erfüllen kann. Der Mann /oder sein Pferd/ läßt einen Furz und sagt, der Teufel solle einen Knoten darauf schlagen /er solle ein Hufeisen daraus machen/. Der Teufel kann den Wunsch nicht erfüllen und macht sich schämt davon.

AaTh 1184 Das letzte Blatt /5/
/H: - BN: -/

Der Mensch ist dann verpflichtet, den Teufel zu bezahlen /dann darf ihn der Teufel mitnehmen/, wenn die Blätter von den

Bäumen fallen. Der Teufel wartet umsonst, weil an irgendeinem Baum immer Blätter bleiben.

AaTh 1186 Von ganzem Herzen /Der Teufel nimmt nur den mit, den man ehrlich zur Hölle wünscht /1/

/H: - BN: -/

Der Wucherer verleiht Geld an den armen Schuster, der das Geld nicht zurückzahlen kann. Der Wucherer geht mit dem Teufel zusammen hin, um die Schuld einzuziehen. Unterwegs begegnen sie mehreren Menschen, die auf ihr Pferd oder ihre Kuh schimpfen und dem Teufel anbieten. Dieser erfüllt ihren Wunsch aber nicht, weil sie nicht von ganzem Herzen wünschen. Als sie zum Schuster kommen, wünscht der den Wucherer zum Teufel. Diesen Wunsch erfüllt der Teufel, weil er von Herzen kam.

AaTh 1188 "Komme morgen" /Der Tod und die Alte/ /13/

/H: 332 I /3/, BN: 334^X 1/

a/ Der Tod geht zur alten Frau hin, um sie mitzunehmen. Nach langem Flehen ist er bereit, am nächsten Tag wiederzukommen, und schreibt auf die Tür: morgen. Als er am nächsten Tag wiederkommt, zeigt die Alte nur auf das Geschriebene, und der Tod muß wieder weggehen. Eine Woche lang kommt er umsonst, schließlich wischt er die Schrift wütend ab und erklärt, am nächsten Tag werde er sie aber bestimmt mitnehmen.

b/ Die Alte kriecht am nächsten Tag in ihrer Angst in ein Faß Honig und danach in die Bettfedern. Gerade als sie herauskriecht, kommt der Tod. Er erschrickt derart vor ihr, daß er davonläuft und die Alte am Leben läßt.

AaTh 1199 Das Vaterunser /1/

/H: - BN: -/

Der Tod will den Zigeuner mitnehmen. Dieser bittet um eine so lange Frist, daß er sich von seiner Familie verabschieden und das Vaterunser beten kann. Das erlaubt der Tod, der Zigeuner fängt an zu beten und hat bis jetzt nicht aufgehört. Der Tod kann ihn nicht mitnehmen.

MNK 1199^X Der Teufel als Schlosserlehrling /1/

/H: - BN: -/

Der Teufel kann keinen Nagel mit sieben Köpfen machen, verdingt sich als Schlosserlehrling, aber erst bei seiner Entlassung wird es ihm beigebracht. /Nagel mit sieben Köpfen: sieben Eisen werden gelocht, der Nagel wird durch die Löcher gesteckt und beide Enden umgebogen, wie am Fenstergitter./

AaTh 1199 A Der Teufel und das Brot /13/

/H: - BN: 346^X 3/

Der Teufel will den Menschen /oder seinen Sohn/ mitnehmen. Als er in der Nacht erscheint, fängt der Brotlaib /Kuchenbrot/ auf dem Tisch an zu reden: Er lasse ihn nur ein, wenn er alles das aushalten kann, was er durchgemacht hat. Er erzählt seine Leidensgeschichte: er wird gesät, verfault in der Erde, geht auf, wird geerntet, gedroschen, gemahlen, geknetet und im heißen Ofen gebacken. Der Teufel ist zu all dem nicht bereit und entfernt sich mit leeren Händen oder zerplatzt vor Wut.

AaTh 1199 B Der lange Gesang /1/

/H: - BN: -/

Der Deutsche brüstet sich vor dem Teufel, er sei genauso

stark wie dieser. Dann trage mich - sagt der Teufel -, solange ich mein Lied singe. Das tut der Deutsche, dem Teufel geht das Lied aus und sie wechseln den Platz. Der Deutsche singt nur "tra-la-la", bis es dem Teufel zu bunt wird, er den Deutschen fallen läßt und davonläuft.

How to use the catalogue

This work is part of the Catalogue of Hungarian Folktales /abbr. as MNK/ in preparation through which it relates to the internationally accepted Aarne-Thompson: The Types of the Folktale /Helsinki, 1961. FFC 184.; abbr. as AaTh/. There has been a great need for it at least for two reasons. On the one hand, the two former Hungarian indices of folktales /János Honti: Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen. Helsinki, 1928, FFC 81.; János Berze Nagy: Magyar Népmesetipusok I-II. Pécs, 1957/ do not wholly conform to AaTh standards, since they had been published before its first and second edition, respectively. On the other hand, the decades past since their compilation have witnessed the increase of narrative material either in published or in manuscript form from which the demand for a new classification and a revised listing of the new variants of former types has arisen.

In AaTh catalogue, the tales of the "Stupid Ogre" are to be found in subdivision D of Real Folktales; they are numbered from 1000 to 1199. The Hungarian variants belonging to AaTh 1000-1029, 1120 and 1132 /"Cold-Blooded Servant"-type tales/ are not included, since they differ from the rest both in moral and characters. Namely the Hungarian tales of the "Stupid Ogre" are funny with a central motif of how to deceive mythical figures /devil, dragon, giant, death etc./. Their rival, the poor man /gipsy, fearless tailor/, wins by skill and cunning. The Hungarian "Cold-Blooded Servant"-type tales, on the contrary, are realistic without miraculous elements; the enemies of the hero Servant John are never monsters or any other mythical figures but rich priests, landlords or peasants. John's craftiness set against their cruelty is no longer the source of humour: it has become the means of rightful revenge.

In my catalogue, I treat those tales to have been published up to 1975 as well as those to be found in the manuscript collections of the Hungarian Academy of Sciences, Hungarian Ethnographical Museum and Department of Folklore, Eötvös Loránd University of Budapest. In comparison with the more than 10.000 texts registered in MNK, I only found some 300 tales that could be classified into the "Stupid Ogre" group. All in all, I arranged them according to 86 types, 50 of which correspond to the material in AaTh catalogue the rest having been specified by myself. A type-index at the beginning of this volume helps the handling of the catalogue.

The structural units of an item in my compilation are as follows: Type number: if a type coincided with that in AaTh catalogue, I adopted its notation /reference figure and letter and the AaTh abbreviation preceded the type number/. In numbering the newly invented types which differ from those in AaTh catalogue except for the logic of deception, I kept the AaTh type number adding distinctive marks to it. So, the proposed type number is preceded by the abbreviation MNK and followed by one or more asterisks or a combination of letters and asterisks in some cases.

Type name: Disregarding the new types, I only diverged from AaTh catalogue in a few cases. Furthermore references are made to parallels to be found in the AaTh catalogue, if necessary. These are followed by respective type numbers from the indices of Honti and Berze Nagy /if the types registered in their works/ with the number of variants published by them in brackets. Sketch of the tale: a common précis of all the variants known to me. This is followed by the enumeration of the variants with a number before it indicating how many variants there exist. The arrangement of the variants accords with the chronology of collection. At the head of a variant the name of the collector or publisher, the date of publication, in the case of manuscripts, the serial number of the collection, within this the serial number, title and page number of the variant in question are to be found. The type formula comes next from which the number of the type treated

is emphasized by an underline. Four symbols are used to represent the connections of types; + connects separate types; / / enclose those types that are embedded within the frameworks of types before the brackets; ~ connects those types having episodes in common; - connects units, that are not finished tales in themselves, but may become complete tales in combination with other types.

The type formula is followed by the précis of the variant. The last unit is the data of collection indicating the provenance of the variant: the place of collection /if a text was collected before 1918/20 at a place now outside Hungary, I kept to the administrative ordering of 1913; also, I noted the country to which the place in question belongs to at present; if the collection took place after 1918/20, I relied on the Magyarország Helységnevtára /Gazetteer of Hungary/ published in 1977, the date of collection, name, age, profession of the story-teller /the place of birth of the story-teller, if he was found to be born at some other place than that of collection/, the name of the collector /in the case of collective works; if the collection was carried out by teams, or, it was not the collector who published the text/, the way or style of recording /if it could be stated at all/, and, at last, further notes on the text.

After the enumeration of the variants, I present in italics those pieces of trashy literature and Elek Benedek's collection: Magyar mese és Mondavilág /The World of Hungarian Tales and Myths for further data see Bibliography/ which are related to the type in question; these works, however, have greatly contributed to its popularity all over the country.

Besides the above, a list of abbreviations and summaries in German and English are included in the volume.

I N D E X

AaTh 1030 The Crop Division /6/

/H: 1 BN: -/

AaTh 1036 Hogs with Curly Tails /22/

/H: 2, BN: 3/

AaTh 1045 Pulling the Lake Together /1/

/H: - BN: -/

AaTh 1049 The Heavy Axe /53/

/The Poor Man as the Ogre's Servant.

Carrying Water and Wood./

/H: 13 BN: 8/

MNK 1049^x The Poor Man as the Ogre's Servant

/Grinding the Wheat/ /1/

/H: - BN: -/

The ogre sends the boy to the mill for grinding thirty-six sacks of wheat till night. The boy begins to dig the ground saying that, since he does not want to go far, he digs a trench for the mill-race in order to bring the mill and the dam nearer. Rather than allow the boy to do that the ogre, being afraid that he will not be able to go out even through the gate, does all the work.

MNK 1049^{xx} The Poor Man as the Ogre's Servant

/Carrying the Straw/ /2/

/H: - BN: -/

The fairies send the smith to bring straw from the stack. The smith begins to twist a long rope for fetching the whole stack at a time. The fairies getting frightened of the smith's strength do not allow him to go for straw.

MNK 1049^{xxx} The Poor Man as the Ogre's Servant

/Splitting Wood/ /1/

/H: - BN: -/

The boy is told to cut wood, but he cannot lift even the axe. He is looking about for a place to jump aside when the earth will open up along the line of his cut and devour them all. The ogre is frightened.

AaTh 1051 Bending a Tree /18/

/H: 1 BN: 4/

MNK 1051^x Tearing up a Tree /1/

/H: - BN: -/

The ogre and the miller are in contest in tearing up a large tree by the roots and replanting it heavy with fruit. The ogre agrees to do so. The miller makes him believe that if he tore a tree up, the highest region of hell would be covered with fruit. The ogre is intimidated, the miller flees.

AaTh 1052 Deceptive Contest in Carrying a

Tree - Riding /1/

/H: - BN: -/

I N D E X

AaTh 1030 The Crop Division /6/

/H: 1 BN: -/

AaTh 1036 Hogs with Curly Tails /22/

/H: 2, BN: 3/

AaTh 1045 Pulling the Lake Together /1/

/H: - BN: -/

AaTh 1049 The Heavy Axe /53/

/The Poor Man as the Ogre's Servant.

Carrying Water and Wood./

/H: 13 BN: 8/

MNK 1049^x The Poor Man as the Ogre's Servant

/Grinding the Wheat/ /1/

/H: - BN: -/

The ogre sends the boy to the mill for grinding thirty-six sacks of wheat till night. The boy begins to dig the ground saying that, since he does not want to go far, he digs a trench for the mill-race in order to bring the mill and the dam nearer. Rather than allow the boy to do that the ogre, being afraid that he will not be able to go out even through the gate, does all the work.

MNK 1049^{xx} The Poor Man as the Ogre's Servant

/Carrying the Straw/ /2/

/H: - BN: -/

The fairies send the smith to bring straw from the stack. The smith begins to twist a long rope for fetching the whole stack at a time. The fairies getting frightened of the smith's strength do not allow him to go for straw.

MNK 1049^{xxx} The Poor Man as the Ogre's Servant

/Splitting Wood/ /1/

/H: - BN: -/

The boy is told to cut wood, but he cannot lift even the axe. He is looking about for a place to jump aside when the earth will open up along the line of his cut and devour them all. The ogre is frightened.

AaTh 1051 Bending a Tree /18/

/H: 1 BN: 4/

MNK 1051^x Tearing up a Tree /1/

/H: - BN: -/

The ogre and the miller are in contest in tearing up a large tree by the roots and replanting it heavy with fruit. The ogre agrees to do so. The miller makes him believe that if he tore a tree up, the highest region of hell would be covered with fruit. The ogre is intimidated, the miller flees.

AaTh 1052 Deceptive Contest in Carrying a

Tree - Riding /1/

/H: - BN: -/

MNK 1052^x Carrying the Straw /1/

/H: - BN: -/

The ogre and the boy are concerned with carrying a stack of straw together. The boy pushes a bar under the stack so that the carrying of the shorter arm of the lever falls on the ogre, who cannot even move it. The boy lifts the bar easily.

MNK 1052^{xx} Carrying the Barrel /1//H: - BN: 1053^{xx} 1/

The giant sends the tailor for wine. The tailor has ten akos /ako: an old Hungarian measure of capacity about 12 gallon/of wine carted to the skirts of the forest saying that he has carried it there all by himself. Not even the strongest giant can carry the barrel farther than a hundred steps. The tailor proves to be stronger than the giants.

AaTh 1053 Shooting Wild Boars /1/

/H: - BN: -/

AaTh 1060 Squeezing the /Supposed/ Stone /36/

/H: 3, BN: 5/

MNK 1060^x Contest between Man and Ogre:Driving the Leg into the Ground /1/

/H: - BN: -/

The ogre and the gipsy contest in driving their legs into the ground and that wins, who gains cheese and milk from the ground. While the ogre is away, the gipsy digs a hole and pours milk into it, then hides cheese under a stone. The ogre gets the worst of it, since there comes nothing from under his feet. His property goes to the gipsy.

AaTh 1061 Biting the Stone /5/

/H: 4, BN: 2/

AaTh 1062 Throwing the Stone /19/

/H: 1, BN: 5/

MNK 1062^x Throwing the Feather /1//H: - BN: 1062 I^x 1/

There is a contest between the giant and the shoemaker's apprentice in throwing up a feather. The giant tries to throw it up in vain, the feather falls to earth again and again. The boy conceals the feather under his arm and makes the giant believe that he has thrown it up so high that it will never come back to earth. The giant admits his greater strength.

AaTh 1063 Throwing Contest with Golden Club /42/

/H: 2, BN: 7/

MNK 1063^x Smelling the Flower /1/

/H: - BN: -/

In a contest in making a flower more beautiful by smelling, the ogre smells the flower seven times more beautiful than his partner. The boy is looking at the sky to throw the flower to his sister living there. The ogre runs back to hell taking the flower with him.

MNK 1063^{xx} Throwing the Sack /3/

/H: - BN: -/

The ogre throws a heavy sack /one full of gold, money, sand/, while the poor man /the poor man's wife/ a sack of husks. The ogre admits the man's greater strength.

AaTh 1065^x Contest in Chopping
/Contest in Hammering/ /1/
 /H: - BN: -/

AaTh 1071 Wrestling Contest /with old
Grandfather/ /22/
 /H: - BN: -/

AaTh 1072 Race with Little Son
/Running Race/ /52/
 /H: 6, BN: 10/

AaTh 1074 Race Won by Deception:
Relative Helpers /2/
 /H: - BN: -/

AaTh 1081 Contests in which other animals than
those mentioned /bear, rabbit, horse/ help the man
/Contest with Other Animal Helpers/ /1/
 /H: 1, BN: 1/

AaTh 1082 Carrying the Horse /13/
 /H: - BN: -/

AaTh 1083 Duel with Long Poles or Cudgels /12/
 /H: 2, BN: 4/

MNK 1083^x Duel with Sticks /1/
 /H: - BN: -/

The ogre challenges the gipsy to a beating contest. Every time the ogre wants to beat him, the gipsy interrupts by saying "Jesus help me" and the ogre hits a fellow of his instead. The gipsy, however, gives the ogre a good beating.

AaTh 1083 A The Duel: Bayonet and Pitchfork /11/
 /H: - BN: 1098^x 3/

MNK 1083 A^x Contest in Piercing through
the Sieve /with a Pitchfork or a Spit /1/
 /H: - BN: -/

In a contest in piercing through the sieve with a pitchfork so that it will not get caught, the ogre uses a pitchfork, the gipsy a spit. The pitchfork is caught in the sieve, the spit goes through.

AaTh 1084 Contest in Shrieking or Whistling
/Contest in Shrieking, Banging, Cracking etc./ /43/
 /H: 4, BN: 1084 4, 1093 1/

MNK 1086^x Jumping the Ditch /1/
 /H: - BN: -/

The ogre and the gipsy contest in jumping a ditch seventy seven thousand metres wide that belonged to the ogre's old grandfather. The ogre jumps the ditch, the gipsy begins to make it wider so that it will be worth jumping. The ogre does not allow him to widen the ditch.

AaTh 1088 Eating Contest /3/
 /H: - BN: 1/

AaTh 1088^x Deceptive Contest in Drinking Whisky
/Drinking Contest in Drinking Spirits/ /2/
 /H: - BN: -/

MNK 1088^{xx} Drinking from the Barrel /1/
 /H: - BN: 1099^x 1/

The giants drink from the five ako barrel by lifting it to their mouth, while the tailor makes a hole in the barrel, puts a reed in the hole and sucks wine through it saying that custom requires him to do so.

AaTh 1089 Threshing Contest /4/

/H: - BN: 1/

AaTh 1091 Who Can Bring an Unheard-ofRiding-Horse /4/

/H: - BN: -/

MNK 1091^X Who Can Bring an Unheard-of Bird /1/

/H: - BN: -/

In return for the money he is given by the ogre, the poor man has to catch three birds. If the birds are known to the ogre, he will take the man. The man's naked wife on all fours in honey and feathers stands in the doorway turning her buttocks on the ogre, who has never seen such a bird. The poor man can keep the money.

MNK 1091^{XX} Who Can Show an Unheard-of House /1/

/H: - BN: -/

The ogre helps the poor man's son to get the rich man's daughter in marriage. In return the boy must promise to show him an unheard-of house in ten year's, time, otherwise the ogre will take him. His naked wife in honey and feathers goes to stand on all fours in the middle of the house. The ogre has never seen such a house: leaves the man alone.

MNK 1091^{XXX} Who Can Bring an Unheard of Seed /1/

/H: - BN: -/

The tailor is put to the test by the ogre. If he cannot show the ogre such a seed that is unknown to him, he will be taken. The tailor collects many kinds of seed, but only the last one proves unfamiliar to the ogre. The tailor's answer

to his question "Wath the devil is this?" is "This is a seed of shit." The ogre feeling ashamed clears off.

AaTh 1091 A Guessing the Name of the Devil'sSecret Plant /Tobacco/ /7/

/H: - BN: -/

MNK 1091 B^X Guessing of How Old the Devil Is /1/

/H: - BN: -/

The devil threatens the hunter with death if he cannot find out his age. The hunter's wife helps: she rolls about in honey and feathers, and hides in the hen-house. Looking at her the devil says, "I am nine hundred and ninety-nine years old, but I have never seen such a thing." The hunter is left in peace.

AaTh 1094 Contest in Cursing /5/

/H: 1, BN: 1/

AaTh 1095 Contest in Scratching Each Otherwith teh Nails /Pinching Contest/ /1/

/H: - BN: -/

AaTh 1096 The Tailor and the Ogre in a SewingContest /11/

/H: 1, BN: 1/

MNK 1096 A^X Contest in Building a House /1/

/H: - BN: -/

The ogre bets the mason on which of them can build a house faster than the other. After digging out the foundation, the ogre puts up the scaffold and carries the bricks up there. So he has to climb the trestle for each brick, when he starts

to build the wall. The mason goes upwards and wins the bet.

MNK 1100^x Farting Contest /11/

/H: - BN: -/

In a contest in farting, the ogre's wind lifts the man up. His partner says that he is going to block up the upper openings of the house in order to stifle the ogre when he starts sending out wind. The ogre flees.

MNK 1100^{xx} Shitting Contest /9/

/H: - BN: -/

The ogre /giant/ and the boy contest in shitting. At the sight of the ogre's vast product, the boy is going to climb up a tree /hill/ saying that everybody will get drowned in his shit. /Or, he replaces his own shit by that of the giant in a tricky way./ The ogre is defeated.

MNK 1100^{xxx} Pissing Contest /2/

/H: - BN: -/

In a contest in pissing, the trickster secretly discharges water from a tub on which he is sitting. The ogre fears for getting drowned in it and admits the boy's victory.

MNK 1100^{xxxx} Spitting Contest /1/

/H: - BN: -/

In a contest in spitting, the ogre's spittle half covers the boy. The boy asks him to turn round, otherwise his spit will burn his eyes; then smears his lips with ink and throws a pot of ink at the ogre's head. Being covered with ink, the ogre admits the boy's victory.

MNK 1101^x Who Can Catch the Bigger Flee /Louse/ /2/

/H: - BN: -/

The dragon /ogre/ and the boy contest in catching the bigger flee /louse/. The trickster takes a crow from under his shirt that he has caught earlier.

AaTh 1115 Attempted Murder with Hatchet /41/

/H: 5, BN: 11/

AaTh 1116 Attempt at Burning /1/

/H: - BN: 1/

AaTh 1121 Ogre's Wife Burned in his Own Oven

/The Ogre Thrown into the Furnace/ /2/

/H: 2, BN: 1/

AaTh 1130 Counting out Pay /4/

/H: - BN: 1186^{xx} 1/

AaTh 1133 Making the Ogre Strong /by Castration/

/Man Makes the Ogre Stronger/ /2/

/H: - BN: -/

MNK 1133^x Attempt at Healing the Wound /1/

/H: - BN: 1095 1/

The poor man calls down curses upon his land, still the crop seems to be more promising than anywhere else. The ogre does not want to give it back to him. Pointing backwards the poor man's wife says, "If you make this cut here scar over, the land will be yours." The ogre is unable to fulfil the task /obscene/.

AaTh 1134 Healing the Ogre or Making him Strong
by scalding or injuring otherwise /1/
/H: - BN: -/

AaTh 1137 The Ogre Blinded /Polyphemus/ /19/
/H: 3, BN: 1137 4, 1141^X 2/

MNK 1143^X The Ogre Injured /by Swinging/
/H: - BN: -/

In a contest in swinging, the tailor twists the giant's swing so that his eyes bulge out.

MNK 1145^X The Poor Man Frightens the Ogre
away by Giving Animal Sounds /2/
/H: - BN: -/

The sounds of animals unknown to him intimidate the ogre. He flees away or grants the man's request.

AaTh 1149 Children Desire Ogre's Flesh
/and the like/ /38/
/H: 2, BN: 11/

MNK 1149^X The Poor Man's. Wife Drives
the Devil off /6/
/H: - BN: -/

The devil visits Matthias the Starveling's wife to take the gold from her. She beats him up with a beetle /for washing or smoothing linen/. The devil flees away.

MNK 1149^{XX} Spinning Women Drive the Ogre off /2/
/H: - BN: -/

The ogre's wheeze lifts the spinning women up to the attic. The boy says that they are drawing near the ogre with their distaffs as spits. The ogre flees.

AaTh 1157 The Gun as Tobacco Pipe /11/
/H: - BN: -/

AaTh 1159 The Ogre Wants to Learn to Play
/The Ogre Wants to Learn to Play the Recorder/ /25/
/H: 2, BN: 3/

AaTh 1160 The Ogre in the Haunted Castle /1/
/H: 1, BN: 2/

AaTh 1164 The Evil Woman Thrown into the Pit
/Belfagor/ /2/
/H: - BN: -/

AaTh 1164 D The Demon and the Man Join Forces /2/
/H: 332 1, BN: 1164 1/

MNK 1164 D^X The Ogre and the Man in Alliance /3/
/H: 332 1, BN: 1164 1/

a/ The ogre marries an ugly, pert woman whom he escapes.

b/ He unites with the man in cheating out money from people possessed by him and healed by his ally for a large sum.

c/ When the ogre does not want to obey, the man threatens him with calling his wife. The ogre flees.

MNK 1164 D^{XX} The Ogre and the Székely Woman /6/
/H: 332 4, BN: 1164 2/

a/ The self-willed Székely woman is buried alive /falls in a pit/. She calls to the ogre for help, who digs her from the grave and takes her on his back.

b/ The ogre is unable to get free from her until a hussar helps him to drive the woman away with his sword. The ogre makes him rich as a reward: he lets the hussar exorcize

him out of princesses for large sums. The hussar must not do it more than once /twice, three times/.

c/ The hussar refuses to obey the devil threatening him with the return of the Székely woman. The ogre flees. /For antecedent see AaTh 1365 F^x./

MNK 1167^{xx} The Devil and the Wolf /1/

/H: - BN: -/

The devil and the wolf go back to the shoemaker for the money with a yoke put across their necks, but the shoemaker's children frighten them away.

MNK 1167^{xxx} The Ogre and the Fox /7/

/H: - BN: -/

The ogre and the fox go back for the money, but they are driven away.

MNK 1168^x Expelling Devils by Burning Incense /13/

/H: - BN: -/

Matthias the Starveling is going to hang himself in the forest. He tells the devil that he is looking for some incense to smoke out devils from hell. The devil is frightened, gives the man a sack of gold, which treasure he tries to get back by different contests in vain.

MNK 1168^{xx} The Devil Is Threatened by the Poor Man

/The Whetstone/ /2/

/H: - BN: -/

The poor man is sharpening his scythe on the shore of a

lake. He is frightened of the devil's emerging from the water and drops the whetstone into the lake. He threatens the devil to empty the lake unless he raises "his treasure" from the water. Sooner than allow him to do that /since it is the entrance of hell/, the devil gives the poor man a bushful of gold. Later on, he tries to win it back unsuccessfully.

MNK 1168 C^x The Man Kills a Lamb instead of his Herdsman /1/

/H: - BN: -/

The man is promised money by the devil for killing his herdsman. The man kills a lamb instead and takes the money. The devil says, "Well, you're outdoing me, you devil of a fellow."

AaTh 1174 Making a Rope of Sand /1/

/H: - BN: -/

AaTh 1175 Straightening Curly Hair /4/

/H: - NB: -/

AaTh 1176 Catching a Man's Broken Wind or making a knot of it /3/

/H: - BN: 1176 1, 1177^x 1/

AaTh 1184 The Last Leaf /5/

/H: - BN: -/

AaTh 1186 With his Whole Heart /1/

/H: - BN: -/

AaTh 1188 "Come Tomorrow" /14/

/H: 332I 3, BN: 334^x 1/

AaTh 1199 The Lord's Prayer /1/

/H: - BN: -/

MNK 1199^x The Devil Apprenticed to a Locksmith /1/

/H: - BN: -/

The devil does not know how to make a nail with seven heads. He is apprenticed to a locksmith, but he is taught how to make one not until he has already served his apprenticeship. /Nail with seven heads: seven pieces of iron pierced, nails passed through holes, two ends hammered./

AaTh 1199 A Preparation of Bread /13/

/H: - BN: 346^x 3/

AaTh 1199 B The Long Song /1/

/H: - BN: -/

x x x

In case of entries without a description, the Hungarian types coincide with the international ones.